

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИВАНА З. ЧОРБИЋ

ГОВОРНИ ЧИНОВИ И КОМУНИКАЦИОНЕ
СТРАТЕГИЈЕ СТУДЕНАТА АНГЛИСТИКЕ
ПРИЛИКОМ ВРШЊАЧКОГ ОЦЕЊИВАЊА
АРГУМЕНТАТИВНИХ ЕСЕЈА У
КОМПЈУТЕРСКИ ПОСРЕДОВАНОЈ
КОМУНИКАЦИЈИ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

БЕОГРАД, 2023.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

IVANA Z. ČORBIĆ

SPEECH ACTS AND COMMUNICATION
STRATEGIES OF UNIVERSITY STUDENTS OF
ENGLISH IN PEER FEEDBACK ON
ARGUMENTATIVE ESSAYS IN COMPUTER
MEDIATED COMMUNICATION

DOCTORAL DISSERTATION

BELGRADE, 2023

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
БЕЛГРАДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

ИВАНА З. ЧОРБИЧ

РЕЧЕВЫЕ АКТЫ И КОММУНИКАТИВНЫЕ
СТРАТЕГИИ СТУДЕНТОВ, ИЗУЧАЮЩИХ
АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, ПРИ ЭКСПЕРТНОЙ
ОЦЕНКЕ АРГУМЕНТАТИВНЫХ ЭССЕ В
КОМПЬЮТЕРНО-ОПОСРЕДОВАННОЙ
КОММУНИКАЦИИ

ДОКТОРСКАЯ ДИССЕРТАЦИЯ

Белград, 2023

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

МЕНТОР: др Ивана Трбојевић-Милошевић, ванредни професор, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Члан: _____

Члан: _____

Члан: _____

Датум одбране: _____

Изјаве захвалности

Захваљујем се пре свега менторки, др. Ивани Трбојевић-Милошевић, на сугестијама, коментарима, великом стрпљењу и подршци и многобројним стварима које сам од ње научила током наше вишегодишње сарадње.

Захваљујем се American Councils, преко којих сам отишла на JFDP стипендију у САД, 2012. године, што је подстакло мој интерес за технологију у настави и дало ми првобитну идеју за оно што ће на крају постати ово истраживање.

Веома сам захвална и колегиницама др Ксенији Богетић и др Милицы Витаз, које су са мном радиле на предметима Савремени енглески језик Г1 и Г2 и изводиле наставу вештине писања, као и колеги Џонатану Пендлберију са којим сам сарађивала на предметима Г3 и Г4 као део тима за вежбања Интегрисаних вештина у време трајања овог истраживања.

И на крају, захваљујем се породици и пријатељима на подршци, стрпљењу и разумевању током захтевног и дуготрајног процеса истраживања и писања ове дисертације.

Ивана З. Чорбић

Говорни чинови и комуникационе стратегије студената англистике приликом вршњачког оцењивања аргументативних есеја у компјутерски подржаној комуникацији

Апстракт

Предмет овог научног рада је прагматичка анализа корпуса добијеног вршњачким оцењивањем аргументативних есеја 123 студента прве године англистике на платформи Мудл. На основама теорије учтивости и теорије говорних чинова проучавали смо језичке форме и комуникационе стратегије у реализацији говорних чинова критике и похвале, са циљем да одредимо да ли језичка продукција студената прве године англистике одговара њиховом предвиђеном нивоу и колики утицај на њихову реализацију говорних чинова има културни сценарио Л1. Проучавали смо и утицај компјутерски подржане комуникације на реализацију говорних чинова, а као контролна група послужило је 60 студената касније генерације студената исте старости, који су попуњавали отворени упитник о вршњачком оцењивању. Доказали смо да постоји утицај културног сценарија матерњег језика, који међутим није био значајан за обављање задатка, а студенти су показали језичке компетенције на предвиђеном нивоу (Б2 +). Утицај медијума комуникације на реализацију говорних чинова критике и похвале је забележен, али за сада на нивоу емергентног феномена.

Кључне речи: говорни чинови, комуникационе стратегије, учтивост, вршњачко оцењивање, компјутерски подржана комуникација

Научна област: Лингвистика

Ужа научна област: Прагматика

УДК:

Speech Acts and Communication Strategies of University Students of English in Peer Feedback on Argumentative Essays in Computer Mediated Communication

Abstract

The subject of research was pragmatic analysis of a corpus obtained via peer feedback of argumentative essays of 123 students of English at university level, conducted on the faculty Moodle platform. On the basis of politeness theory and speech act theory, we studied language forms and communication strategies used in the realization of speech acts of criticism and praise, with the objective to determine whether language production of first year University students of English meets the requirements for their projected level, and the degree of influence their native culture script exerts on their speech act realization. We also studied the influence of computer-mediated communication on the realization of speech acts. The control group comprised 60 students of a later generation university first year students of English, who filled in an open questionnaire on peer feedback. We detected some influence of Serbian cultural script, which was not deemed significant in the completion of their task, while the students demonstrated language skills at the projected level (B2+). The influence of the medium of computer-mediated communication on the realization of speech acts of praise and criticism was also detected, but currently only at the level of emergent phenomenon.

Key words: speech acts, communication strategies, politeness, peer feedback, computer-mediated communication

Scientific field: Linguistics

Scientific subfield: Pragmatics

UDC Number:

Типографске конвенције

„под знацима навода”

[...]

курзив

полуцрно

подвучено

1) „цитирани текст из корпуса”

„цитирани текст из корпуса” 1)

PRO

NP

ADJ

ADV

V-inf

V-perf

L1/L1

L2/L2

оригинални примери из корпуса

изостављен део текста

термин или израз из енглеског језика

стручни термин на српском који се уводи

део примера из корпуса који илустрије појаву

редни број примера при првом навођењу

редни број примера који је већ навођен

заменица

именичка фраза

придев

прилог

инфинитив презента

инфинитив перфекта

матерњи језик

други, у овом случају страни језик

САДРЖАЈ

1. УВОД

1.1 Значај и мотив истраживања	1
1.2 Предмет и циљ истраживања	2
1.3. Методологија истраживања	3
1.4 Ограничења и недостаци истраживања	4
1.5 Опис корпуса	4
1.6. План рада	6
2 Преглед литературе	7
2.1. Уводне напомене	7
2.2.1 Теорија говорних чинова- Остин	7
2.2.2 Теорија говорних чинова- Серл	8
2.2.3. Рогативи- Лич	9
2.2.4 Пројекат CCSARP	9
2.2.5 Модел Хаусове и Кадара	10
2.2.6 Литература о говорним чиновима на српском језику	11
2.3.1. Говорни чиновни критике – дефиниција	12
2.3.2 Литература о говорним чиновима критике	13
2.4.1 Говорни чин похвале	16
2.4.2 Литература о говорним чиновима комплимената	17
2.4.3 Литература о говорном чину честитања	19
2.4.4 Стратегије реализација говорних чинова похвала	20
2.4.5. Неки проблеми класификације и кодирања говорних чинов	21
2. 5. 1. Теорија учтивости	28
2.5.2. Грајсовски период – Максиме и Принципи	29
2.5.3 Браунова и Левинсон – примат Теорије Образа	30
2.5.4 Дискурзивне теорије учтивости – трећи талас теорија учтивости, ново-грајсовска или пост-грајсовска, дискурзивна истраживања	31
2.5.5 Неке критике Браунове и Левинсона	31
2.6. Утицај културе матерњег језика на учтивост и реализацију говорних чинова на страном језику	36
2.7. Компјутерски подржана комуникација	41
2.8. Вршњачко оцењивање (Peer feedback)	46
3 Анализа Корпуса	52
3.1. Анализа корпуса на енглеском	52
3.1.1. Говорни чиновни по форми	52
3.1.2. Говорни чиновни по перлокуционом ефекту	53
3.1.3. Говорни чиновни у служби критике	55
3.1.3.1 Репрезентативи у служби критике	55
3.1.3.2. Директиви у служби критике	58
3.1.3.3 Језичке форме којима се реализују савети	59
3.1.3.4 Језичке форме којима се реализују сугестије	60
3.1.3.5 Директиви који се реализују наговештајима у облику питања	61

3.1.3.6 Спољашња модификација говорних чинова критике	61
3.1.3.7 Унутрашњи модификатори	66
3.1.3.8 Ублаживачи илокуционе силе	66
3.1.3.9 Појачивачи илокуционе силе	70
3.1.3.10 Перспектива говорног чина	72
3.1.3.11 Стратегије реализације говорних чинова критике	73
3.1.4. Анализа корпуса похвала	77
3.1.4.1. Неке уводне напомене	77
3.1.4.2 Језичке форме говорних чинова похвале	78
3.1.4.3 Спољашња модификација говорних чинова похвале	82
3.1.4.4 Унутрашња модификација	84
3.1.4.5 Ублаживачи илокуционе силе	84
3.1.4.6 Појачивачи илокуционе силе	86
3.1.4.7 Перспектива говорног чина	90
3.1.4.8 Комуникационе стратегије у корпусу похвала	91
3.1.4.9. Неке напомене о дискурзивним феноменима у корпусу на енглеском језику	93
3.2 Опис корпуса на српском језику	97
3.2.1. Уводне напомене	97
3.2.1.2.Први део упитника: Основне информације о студентима испитаницима	98
3.2.2.1 Други део упитника: 5 ситуација за критике и похвале	99
3.2.2.2.Говорни чинови по форми	99
3.2.2.3 Говорни чинови у служби критике на српском језику	100
3.2.2.4 Репрезентативи у служби критике	100
3.2.2.5 Директиви у служби критика на српском језику	104
3.2.2.6 Језичке форме којима се реализују савети у корпусу на српском језику	105
3.2.2.7 Језичке форме за реализацију сугестија у корпусу на српском језику	106
3.2.2.8 Спољашњи модификатори илокуционе силе– помоћни говорни чинови	109
3.2.2.9 Унутрашња модификација говорних чинова критике у корпусу на српском језику	112
3.2.2.10 Појачивачи илокуционе силе	116
3.2.2.11 Перспектива говорних чинова критике у корпусу на српском језику	118
3.2.2.12 Комуникационе стратегије у корпусу критика на српском језику	120
3.2.2.13 Говорни чинови са перлокуционим ефектом похвале	122
3.2.2.14 Спољашњи модификатори говорног чина	125
3.2.2.15 Унутрашњи модификација говорних чинова похвала на српском језику	126
3.2.2.16 Синтаксички појачивачи илокуционе силе у корпусу похвала	128

3.2.2.17	Перспектива говорног чина у похвалама на српском језику	130
3.2.2.18	Комуникационе стратегије	
	у корпусу похвала на српском језику	131
3.2.3	Трећи део упитника: вредносни ставови	133
3.3	Поређење два корпуса	134
3.3.1	Поређење корпуса критика	134
3.3.1.1	Поређење језичких форми	134
3.3.1.2	Спољашња модификација у корпусу критика	
	на српском и енглеском језику	135
3.3.1.3	Унутрашња модификација у корпусу критика	135
	на енглеском и српском језику	
3.3.1.3.1	Ублаживачи илокуционе силе	135
3.3.1.3.2	Појачавање илокуционе силе	136
3.3.1.4	Перспектива говорног чина у корпусу критике	
	на енглеском и српском језику	137
3.3.2.1	Поређење корпуса похвала на енглеском и српском језику	138
3.3.2.2.	Језичке форме похвала на енглеском и српском језику	138
3.3.2.3	Спољашња модификација у корпусу похвала	
	на енглеском и српском језику	138
3.3.2.4	Унутрашња модификација илокуционе силе у корпусу похвала	139
3.3.2.5	Перспектива говорног чина похвала	
	на енглеском и српском језику	140
3.3.2.6	Комуникационе стратегије у говорним чиновима похвала	
	на енглеском и српском језику	141
4.	Закључак	142
4.1	Дискусија резултата анализе	142
4.2.	Закључне напомене	143
	Литература	145

"If I have seen further [than others], it is by standing on the shoulders of giants." – Isaac Newton

1. УВОД

1.1 Значај и мотив истраживања

Прагматика се може упрошћено дефинисати као део лингвистике који се бави употребом језика у контексту. Теорију говорних чинова први су у лингвистику увели Остин и Серл. У свом класичном делу *How to Do Things With Words* (Austin, 1962), Остин је увео појмове локуције, илокуционих и перлокуционих чинова, односно разлику између језичке реализације онога што желимо да саопштимо (локуција), сврхе због које то саопштавамо, нпр. сугестија, исказивање свог мишљења, итд. (илокуција), као и ефекта који постижемо својим исказима (перлокуција), нарочито код исказа који имају за циљ да утичу на понашање саговорника. Серл (Searle, 1975) је допунио првобитну Остинову таксономију говорних чинова и поделио их на репрезентативе, којима исказујемо неку тврдњу, експресиве којима исказујемо неко осећање/став према нечему, директиве, којима желимо да утичемо на саговорника (савети, наредбе, препоруке, итд.), комисиве (којима преузимамо на себе неку обавезу), декларативе (који својим изрицањем у ствари врше неку радњу- венчање, отварање конференције, изрицање пресуде, итд.). Ову поделу Лич (Leech, 1983, 2014) је допунио рогативима (питања, у каснијој верзији не нужно у упитном облику).

Избор и реализација говорног чина уско је повезана са појмом и схватањем учтивости. Свакако најпознатија теорија учтивости је она Браунове и Левинсона (Brown & Levinson, 1987), заснована на појму образа (*face*), који може бити интегративистички и индивидуалистички схваћен (*positive/negative face*), односно у интеракцији сачуван или угрожен. По схватању Браунове и Левинсона, један исказ односно говорни чин може угрозити образ једног или оба учесника у комуникацији (бити ФТА- *face threatening act*) а саговорници бирају стратегије учтивости према томе колику претњу по образ дати исказ/говорни чин може представљати по формули $W=D+P+R$ (Brown & Levinson 1987: 76), где је D = distance (друштвена дистанца која постоји међу говорницима), P =power (друштвена моћ у интеракцији), а R = imposition (мера у којој овај чин представља наметање туђе воље, што је културно и ситуационо условљена варијабла). С обзиром на процену потенцијалне тежине ФТА, говорник може изабрати да не изведе говорни чин, или да га изведе, било да је ФТА директан, или са неком врстом ублажавања, усмереном према негативном или позитивном образу саговорника. Браунова и Левинсон претпоставили су да су овако постављене стратегије учтивости универзалне и да је највиша форма учтивости истовремено и најиндиректнија, усмерена ка негативном образу саговорника. Модел је критикован од стране многих истраживача, због тога што не објашњава неучтивост, као и због англоцентризма, нарочито од истраживача који су се бавили далекоисточним културама код којих су стратегије учтивости и схватање образа другачији.

Теорија говорних чинова Остина и Серла такође је доживљавала критике, почев од тога да ју је тешко применити на сложене говорне чинове какав је на пример чин критиковања, до тога да се у различитим културама говорни чинови различито реализују и перципирају (Wierzbicka 2006, 2014), те да је у интеркултуралној комуникацији неминован утицај онога што Вержбицка назива културни сценарији- „прећутне културне норме и претпоставке“ (Limberg&Locher 2012:324), које

утичу на језичку реализацију говорних чинова и могу одражавати основне вредности дате културе. Као и код теорије учтивости, једна од већих замерки био је англоцентризам те теорије.

С обзиром на то да је интернет унапредио компјутерски посредовану комуникацију, а развој друштвених мрежа учинио интеркултуралну комуникацију много лакшом, комуникација на енглеском где је он у ствари коришћен као лингва франка доживела је велику експанзију, нарочито због и током пандемије Ковида 19.

Као одговор на глобализацију и развој технологије, истраживања интеркултуралне прагматике доспела су у фокус. Комуникација на енглеском као лингва франка (ELF) где он није матерњи ниједном од саговорника разликује се од комуникације међу матерњим говорницима у неким важним аспектима, пре свега по томе што се познавање језика и прагматичких норми енглеског саговорника не може претпоставити, као ни њихова спремност да усвоје те прагматичке норме, а „они који уче други језик посматрају ствари на другом језику из социо-културне перспективе свог матерњег језика” (Keckes 2014: 63).

Иако су на нашем језику вршена проучавања говорних чинова, по нашим сазнањима било је мало проучавања говорних чинова похвала и критика, а нарочито на корпусу који је сакупљен и настао у онлајн окружењу. Било нам је изазовно да попунимо тај недостатак, а нарочито у истраживању које обједињује у себи конкретне теме проистекле из наставе, употребе технологија у настави, теорију учтивости и утицај медија на комуникацију на страном језику. Импликације за наставу енглеског језика, поготову на универзитетском нивоу где се обучавају будући наставници, могу бити значајне.

1.2 Предмет и циљ истраживања

Предмет овог истраживања је језичка продукција студената прве године Англистике у реализацији једног сложеног језичког и академског задатка у оквиру испуњавања предиспитних обавеза из области писања на предмету Савремени енглески језик Г1, који не само да захтева писање аргументативних есеја на енглеском, него и вршњачко оцењивање, два задатка са којима се студенти обично први пут срећу, и то путем платформе Мудл, дакле у онлајн окружењу. С обзиром да се од студената прве године Англистике очекује висок ниво језичког знања и компетенција на енглеском (CEFR B2+) а да су они нематерњи говорници енглеског, у обављању овако комуникативно сложеног задатка може се очекивати извесно одступање од језичких и прагматичких норми енглеског језика. Ова врста истраживања по природи не може проникнути у стање међујезика и прагматичких компетенција наших студената али нам може показати какве су комуникационе стратегије у ситуацији компјутерски посредоване комуникације са вршњацима, које говорне чинове и њихове реализације користе у извршавању задатка, и да ли и у којој мери културни модели српског језика утичу на њихову језичку продукцију у комуникацији на енглеском у ситуацији где се он користи као English As a Lingua Franca.

Циљ истраживања је:

- 1) анализа реализације говорних чинова студената Англистике у вршњачком оцењивању у онлајн окружењу на платформи Мудл, у смислу њихове форме и перлокуционог ефекта, као пресека њихове језичке продукције и употребљених директних или индиректних комуникационих стратегија
- 2) доношење закључака о могућем утицају културних сценарија матерњег језика у реализацији сложених говорних чинова, пре свега похвале и критике, и

- 3) разматрање могућих импликација за наставу, с обзиром да је потенцијал за неспоразуме или увреде у случају неприкладне употребе или реализације говорних чинова као што су критика или сугестија велики у интеркултурној комуникацији

Хипотезе:

- 1) Узимајући у обзир чињеницу да су студенти Англистике прве године на очекиваном нивоу Б2+ Заједничког европског оквира за стране језике, показаће распон стратегија и језичких средстава за реализацију говорних чинова потребних у датој ситуацији у складу са тим нивоом или неким вишим;
- 2) Језичка реализација говорних чинова неће у свим аспектима одговарати еквивалентној продукцији матерњих говорника енглеског, те ће бити присутан утицај матерњег језика студената;
- 3) Језичке реализације говорних чинова показиваће знаке утицаја медија комуникације, то јест неке типичне одлике комуникације преко компјутера, односно на интернету;
- 4) Прагматичка и социопрагматичка компетенција студената испитаника биће под неминовним утицајем културних норми српског језика, што ће се видети у реализацији говорних чинова као склоност ка већој директности у изражавању на енглеском језику;

1.3. Методологија истраживања

Наше истраживање је квалитативно, интеркултурно и контрастивно и спроведено је у две фазе. У првој фази, корпус за истраживање на енглеском језику сакупљен је током две узастопне академске године 2015-6 и 2016-7, у оквиру предмета Савремени енглески језик 1 и наставе писања у оквиру вежбања Интегрисаних вештина на том предмету. После удводних инструкција у вези са писањем аргументативних есеја и моделовања давања повратних информација на часу, студенти су добили задатак да напишу аргументативни есеј и у малим групама дају повратне информације једни другима. Сваки студент морао је да напише коментар на минимум један састав, и сакупљен је материјал од укупно 122 испитаника (више од пола од сваке генерације).

Друга фаза сакупљања корпуса обављена је у новембру и децембру 2022. године, када је пилотиран и затим администриран отворени упитник о вршњачком оцењивању студентима прве године на предмету Савремени енглески језик Г1, генерација 2022-3, да би се утврдиле неке опште карактеристике њихове реализације говорних чинова похвале и критике као и евентуалне сличности и разлике у односу на онлајн корпус.

С обзиром да по природи изабраног медијума у корпусу на енглеском и инструмента изабраног за сакупљање података у корпусу на српском није било могуће или предвиђено да студенти испитаници одговарају једни другима на коментаре, нису могле бити коришћене методе анализе конверзације.

Истраживање је спроведено квалитативно, а у корпусу на оба језика вршена је класификација у смислу форме, перлокуционог ефекта и језичких форми реализација говорних чинова. Говорни чинови сврставани су по перлокуционом ефекту на критике и похвале, а затим на говорне чинове у служби похвала односно критика према модификованој Серловој класификацији говорних чинова (Searle 1975), допуњеној рогативима према Личу (Leech, 1983, 2014). Унутрашња и спољашња модификација говорних чинова проучавана је према модификованим класификацијама Нгујен (Nguyen, 2005) и Хаусове и Кадара (House & Kadar 2021) за критике, а похвале су проучаване према класификацији коју смо развили као паралелну класификацији критика на основу поменуте класификације за критике и литературе о похвалама

(Manes & Wolfson 1981, Wolfson 1981, 1983, Placencia & Lower, 2017), што истовремено представља и наш допринос научним истраживањима.

Из логистичких разлога било је немогуће сакупити довољно велику контролну групу матерњих говорника енглеског одговарајућег годишта која би урадила исту врсту онлајн задатка као и наши испитаници из генерација 2015-6 и 2016-7. Стога смо за податке о унутрашњој и спољашњој модификацији чинова критике и њиховим језичких реализацијама, као и комуникационим стратегијама матерњих говорника енглеског, користили смо податке из истраживања Нгујен (Nguyen 2005) као показатеље код одређивања евентуалног одступања наших испитаника од норме енглеског језика.

Резултати анализа оба корпуса критика и похвала су затим упоређени и сумирани да би се утврдило да ли су наше хипотезе потврђене. За одређивање критеријума у вези са лингвистичким компетенцијама испитаника из онлајн корпуса на енглеском језику коришћени су описи језичких нивоа Б2 и Ц1 развијени од стране Британског Савета на основу Заједничког европског референтног оквира за стране језике (British Council EQUALS Core Inventory for General English, 2011).

1.4 Ограничења и недостаци истраживања

Ово истраживање спроведено је на говорницима српског као матерњег језика који студирају енглески језик на универзитетском нивоу, просечне старости 19 година, са нивоом знања енглеског језика Б2+ према Заједничком европском оквиру за стране језике, те се његови резултати не могу нужно генерализовати на општу популацију свих ученика и студената енглеског чији је матерњи језик српски или неке друге популације ученика и студената енглеског који имају неки други матерњи језик. Такође, с обзиром на чињеницу да је корпус сакупљен у академском миљеу где се критике и похвале односе на типично академску ситуацију вршњачког оцењивања, ови говорни чиновни су дефинисани релативно уско. Затим, пошто није било могуће наћи довољно велику еквивалентну популацију матерњих говорника да уради исти задатак на исти начин у онлајн окружењу, један од недостатака истраживања је свакако и то што немамо своју контролну групу матерњих говорника енглеског. И најзад, из логистичких разлога није било могуће урадити интервјуе са испитаницима из оригиналних генерација 2015-6 и 2016-7 онлајн корпуса, те се од тога одустало.

1.5 Опис корпуса

Корпус на енглеском језику сакупљан је у току две године наставе на предмету Савремени енглески језик Г1 (2015-6 и 2016-7) који се слуша у јесењем семестру академске године. Испитаници су били студенти прве године Катедре за англистику којима је ово обавезан стручан предмет, а задатак који су радили био је део наставе вежбања из Интегрисаних вештина, у оквиру којих су из сегмента писања радили увод у академско писање. Може се сматрати да је ово у неку руку природан корпус јер испитаници нису били део формалног истраживања него су радили задатак у оквиру својих обавеза на предмету Савремени енглески језик Г1. Међутим, са обзиром да су студенти испитаници знали да ће као последњи корак у активности наставник прочитати њихове саставе и дати свој коментар на њих на платформи Мудл, проверити ко је давао коментар и дати им поене на основу тога, не можемо рећи да смо у потпуној мери избегли Лабовљев парадокс посматрача. Иако није коментарисао садржину њихових коментара, наставник је имао неку врсту контроле и присутности у задатку.

Студенти су добили задатак да напишу састав до 250 речи и да на платформу Мудл поставе и састав и план састава како би њихове колеге могле да дају своје коментаре на њих. Поред стандардних инструкција за писање састава за Г1, дата им је и чек листа ствари на које треба да

обрате пажњу као вршњачки оцењивачи (видети прилоге – инструкције за писање састава на предмету СЕЈ Г1, теме за сваку генерацију, и чек листу). Нису им даване посебне инструкције у погледу учтивости, али су упозорени да буду “*gentle but truthful*”, као и дају онакав *feedback* какав би и они сами волели да добију, то јест да не дају само комплименте него и да кажу нешто корисно. Студенти су морали да напишу макар један коментар на један састав али су могли да коментаришу и више састава ако су хтели.

У свакој генерацији је на 150-180 студената долазило два наставника, где је сваки наставник држао наставу са по три групе студената од око 30 у свакој. Да би се обезбедило да сваки студент има оптималне шансе да добије коментар на свој рад, свака велика група студената подељена је на мање групе путем функције „рад у групама” на платформи Мудл. Тако је у свакој малој групи (А1, А2...) било 4-6 људи, који су могли да читају једни другима саставе које су окачили на платформу путем функције вики, и да коментаришу путем странице за коментаре у оквиру викија. У овом истраживању корпус је сакупљен на основу коментара 51 испитаника из генерације 2015-6 и 71 испитаника из генерације 2016-7. Активност у којој су учествовали доносила је поене за писање есеја и поене за коментарисање, а студенти су могли да изаберу да не учествују у активности (и самим тим изгубе те поене, иако других казни за неучествовање није било).

Због природе активности на платформи Мудл, није било могуће обезбедити анонимност коментарисања јер је сваки студент морао да постави састав и коментар под својим именом, али је за интровертније студенте могла бити олакшавајућа околност што је рад био у мањим групама. Да би се осигурала анонимност у овом истраживању, сваком студенту је додељена шифра под којом ће се наводити коментари или делови коментара, која се састоји од: имена и презимена, слова и броја групе, броја генерације и броја коментара односно говорног чина, ако је издвојен. На пример:

Јасна Петровић, група А1, генерација 2015-6, први коментар- ЈРА1151

Исти начин шифрирања примењиван је и на похвале и на критике, с тим што на крају шифре стоји слово Р (скраћено од Praise) .

Што се тиче корпуса на српском језику, он је сакупљен путем отвореног упитника који је администриран испитаницима који су били студенти прве године на Катедри за англистику у школској 2022-3 године у оквиру наставе Писаних и усмених вежби на предмету Савремени енглески Г1, као по годишту еквивалентној популацији која би могла да послужи за пресек основног схватања учтивости (*politeness1*) у обављању сличног задатка. Поред уводних питања о неким основним подацима о студентима и њиховој предисторији учења енглеског, студенти су добили и пет питања о томе шта би рекли свом колеги у ситуацији вршњачког оцењивања аргументативних есеја. Питања су замишљена да покрију дијапазон и похвала и критика, као и ситуације када треба давати и једне и друге у исто време. Поред инструкција на самом упитнику, студентима је усмено речено да напишу „речи којима би најприродније то рекли колеги/ници, то јест особи која седи поред њих”. Последњи део упитника представљали су неки вредносни ставови о давању савета, похвала и критика, изражени кроз реченице на које су испитаници давали одговоре од 1 до 5 на Ликертовој скали (видети прилог –упитник).

Да би се осигурала анонимност истраживања, студентима је речено да сами смисле шифру коју ће уписати на упитник и да се не потписују, а у овом истраживању сваком упитнику је додељен број. У истраживању су одвојено посматране критике и похвале, тако да је на пример за упитник број један, шифра за критике: 1С1, 1С2, 1С3...(у зависности од броја говорних чинова критике),

а за похвале могуће шифре су 1SP1, 1SP2, итд.*¹Нисмо посматрали одговоре на свако од пет питања посебно, него похвале и критике у збиру, али као два одвојена под-корпуса, као што смо то чинили на енглеском језику.

Прва верзија упитника пилотирана је у новембру 2022, а коначна верзија администрирана је у децембру 2022. Подељено је 60 упитника, а у ово истраживање укључено је 54. Искључени су они упитници које испитаници нису попунили (2), ако и они где су уместо конкретних речи испитаници дали опис како би извршили говорни чин (3), што нисмо могли узети у обзир.

1.6. План рада

У првом поглављу налази се Увод, у коме се налази опис предмета, циљева и методологије истраживања, његових ограничења, као и опис корпуса,

У другом поглављу рада налази се преглед литературе и дискусија класификације говорних чинова. Дајемо преглед основних теорија учтивости, теорије говорних чинова, преглед литературе о сложеним говорним чиновима критике и похвале, преглед литературе о компјутерски подржаној комуникацији, као и нека општа запажања о културним моделима и утицају културе на комуникацију на енглеском језику.

У трећем поглављу рада детаљно анализирамо корпус прикупљених говорних чинова, корпус критика и похвала на енглеском а затим и корпус критика и похвала на српском језику. На крају овог поглавља налази се и део који упоређује резултате анализе оба корпуса.

У четвртом поглављу дајемо закључке у вези са резултатима анализе и циљевима и хипотезама које смо поставили на почетку рада, као и опште закључне напомене о значају добијених резултата, њиховим импликацијама за наставу и могућим будућим истраживањима.

¹ C = criticism P = praise

Преглед литературе

2.1. Уводне напомене

У прегледу литературе мораћемо да се осврнемо на најважније и најутицајније теорије које су уграђене у темеље модерне прагматике. Јул (Yule, 1996) дефинише прагматику као научну дисциплину која се бави проучавањем онога што људи желе да кажу путем својих исказа (*speaker meaning*), тога како говорници обликују своје исказе према ситуацији (*contextual meaning*), механизма како се из изреченог може извући и више од буквалног значења (*invisible meaning*), као и утицајем међусобног друштвеног односа саговорника на комуникацију (*relative distance*). Бугарски (1991) дефинише прагматику као „дисциплину која проучава употребу језика, посебно са становишта комуникацијских намера говорника и дејства које они постижу служећи се језиком” (стр.146). Сви ови аспекти проучавања употребе језика у реалној ситуацији, тј. контексту провлаче се кроз наше истраживање, с тим што чињеница да је наш корпус сакупљен у виртуелном окружењу, на платформи за учење Мудл која се користи на Филолошком факултету, ово истраживање ставља у домен „интернет прагматике” (енгл. *Cyber pragmatics*). Јус (Yus, 2011) каже да „интернет прагматика (*cyber pragmatics*) анализира комуникацију која се одвија међу корисницима интернета који користе разноврсне **интернет медије** (*cyber media*) који су им доступни” (Yus, 2011:14). Иако се у српском језику може наћи позајмљен придев **сајбер** у значењу **интернетски, на интернету**, нама се он чини превише рогобатан, те ће се у даљем тексту користити термини **интернет, на интернету**. У сваком случају, темељи савремене прагматике, било класичне било интернет прагматике, постављени су релативно касније у односу на синтаксу или семантику, крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века. Најважнија достигнућа на том пољу била су теорија говорних чинова и теорија учтивости, о којима ће следеће бити речи.

2.2.1 Теорија говорних чинова- Остин

Утемељивачи ове теорије били су Џон Остин и Џон Серл, а све је почело у оквиру теорије језика. У свом класичном делу *How to do things with words* (Austin, 1962), које у ствари представља скуп Остинових предавања на Харварду, Остин се бави нечим што је представљало искорак из дотадашњих размишљања о језику, а то су изкази којима се „нешто ради”. До тада су се изкази посматрали у светлу пропозиционе логике, то јест истинитости односно неистинитости исказа, а Остин дели исказе на оне којима се нешто констатује о свету, и који могу бити истинити или не, и оне којима се мења стање тог света, то јест којима се истовремено и дела. Те исказе је назвао перформативима, као у чувеном примеру:

1. “I name this ship *The Queen Elizabeth* - as uttered when smashing the bottle against the stem”
(Austin, 1962:5).

Овим исказом се именује, то јест даје име броду „Квин Елизабет”, и не можемо говорити о његовој истинитости или неистинитости, али можемо говорити о тзв. *felicity conditions*, **условима успешности**. У овој конкретној ситуацији услов успешности је тај да се говорник налази у ситуацији да има овлашћење да да име броду, и да то уради уз обављање ритуалне радње разбијања флаше о бок брода, док би на пример у ситуацији венчања, говорник који изговори “*I pronounce you man and wife*” – тј. врши обред венчања, морао да буде свештеник или неко друго овлашћено лице, а особе које стоје пред њим не смеју бити већ у браку са неким другим.

Остин је такође увео и појмове локуције, илокуције и перлокуције. Локуција (*locution*) представља у ствари чин говорења, изговарања неког исказа у складу са фонолошким и осталим правилима конкретног језика. Илокуција (*illocution*) представља у ствари оно што је говорник хтео да каже,

то јест изражава намеру говорника, а перлокуција (*perlocution*) представља ефекат који је исказ произвео код саговорника, то јест последицу локуције. Ефекат код саговорника може се најбоље видети код исказа који захтевају неку врсту реакције саговорника, која не мора бити вербална. На пример:

2. Локуција: „Тата спава.” (исказ мајке упућен детету које хоће да уђе у другу собу); формално гледано ово је изјавна реченица, то јест констатација

Илокуција-илокуциони чин-значење : „Немој да пробудиш тату.”; у зависности од интонације може бити захтев, молба, или наредба

Перлокуција-перлокуциони чин -ефекат: могу бити разни, али на пример-

Речи: „Ок, нисам знао”, каже дете.

Дела: дете не улази у собу, што значи одустајање од планиране радње

Остин (Austin, 1962) је дао и поделу говорних чинова, на **вердиктиве**, који у основи имају давање неког суда, као што је оцењивање, процењивање, прорачунавање (нпр. при доношењу судске пресуде); **егзерцитиве**, којима је у основи упражњавање моћи или утицаја, као што би било саветовање, наређивање, упозоравање, гласање итд.; **комисиве**, којима говорник преузима неку врсту обавезе, као што је обећавање; **експозитиве**, који представљају неку врсту коментара, односно одговора на понашање и исказе других људи, на пример у некој расправи, као на пример порицање, информисање, описивање, класификовање; као и **бехабитиве**, који су везани за неку врсту друштвеног понашања али и ставове говорника према понашању других, као што су извињавање, честитање, итд. Сам Остин је при класификовању глагола по говорним чинovima навео да постоје преклапања међу класама и неке недоумице где би неке глаголе требало сврстати, као што су на пример *doubt, know, believe* – *сумњати, знати, веровати*, који су тентативно сврстани у експозитиве, тако да ни сам ову листу није сматрао коначном.

2.2.2 Теорија говорних чинова- Серл

Остинов ученик Џон Серл дао је значајан допринос даљој разради теорије говорних чинова. У свом делу *Speech Acts* (Searle, 1969) разрадио је услове који су потребни за извршење говорног чина, при чему се разликују четири врсте правила: **правило пропозиционог садржаја, припремно правило, правило искренности, и основно правило** (Searle, 1969: 66). На примеру говорног чина обећања, **садржај** био би неки будући чин А говорника, а **припремни услови** да је говорник у стању да изврши дати чин А, да није очигледно да ће говорник тај чин А извршити у нормалном следу догађаја, те да је дати чин А на неки начин повољан за саговорника. **Услов искренности** односи се на то да говорник заиста планира да изврши дати чин А (наравно да је могуће дати лажно обећање, али то не значи да у смислу говорног чина, сам чин није успешно извршен). **Основни услов** у овом случају је да овим чином говорник прихвата/ствара себи обавезу да учини неки чин А.

Серл се није слагао са Остином око разграничења илокуционог и локуционог чина, али је од њега преузео термин илокуциони чин, као и термин **илокуциона сила** (*illocutionary force*) која у ствари одређује значење говорног чина. Према Серлу, **показатељ илокуционе силе** (*illocutionary force indicating device –IFID*) може, али не мора бити перформативни глагол, то може бити глаголски начин (нпр. коњуktiv), нагласак, интонација, или ред речи (*ibid*).

У нешто каснијем делу, Серл (Searle, 1975a) је преуредио Остинову класификацију говорних чинова, и поделио све говорне чинове на: **репрезентативе**, код којих говорник изражава тврдњу

за коју верује да је истинита, тј. да „речи одговарају стању света” (стр. 354); **директиве**, којима говорник покушава да наведе саговорника да нешто уради (глаголи које је Серл сврстао у ову класу су *order, command, request, ask, advise, invite, permit*, итд), дакле свет се у крајњој консеквенци прилагођава ономе што је речено; **комисиве**, које је у основи преузео од Остина, са оградом да неки глаголи по њему не спадају у ту групу (*shall, intend, favour*); **експресиве**, који изражавају одређено психолошко стање у вези са одређеним стањем света, где би класични примери били захваљивање, изрази саучешћа или добродошлице, честитке или извињења; као и **декларативе**, који су у основи перформативи, то јест врста говорних чинова чијим се изрицањем врши нека радња. Класичан пример декларатива били би:

3. “I resign” - ‘Дајем отказ’.

4. “You are fired”. - ‘Отпуштен си’.

(Searle, 1975a: 358)

Према Серловој номенклатури, питања се сврставају у директиве, зато што им је сврха да наведу говорника да почини неки говорни чин.

Серлов допринос теорији говорних чинова огледа се у још једном. Наиме, Серл је први поменуо **индиректне говорне чинове**, говорне чинове код којих постоји примарна и секундарна илокуциона намера, где значење одређује ова потоња. Размотримо пример:

5. Can you pass the salt? (Searle, 1975b: 65)

Наравно да ова реченица теоретски може имати и дословно значење питања, у неким мало вероватним околностима где је саговорник из неког разлога можда спречен да дохвати со, али у нормалним околностима, ово питање има конвенционализовано значење учтиве молбе/захтева да нам се дода со. Према Серлу, директиви су посебно погодни за проучавање овог феномена јер је индиректни облик много учтивији него огољени императив. Да бисмо могли да правилно декодирамо значење оваквих реченица потребно је да познајемо „принципе конверзације који управљају информацијама које поседују говорник и адресат...теорију говорних чинова и информације о ситуацији и теми разговора (*background information*)” (Searle, 1975b, :74)

2.2.3. Рогативи- Лич

Лич (Leech, 1983) се надовезао на ову номенклатуру тако што је издвојио питања, говорне чинове којима је сврха да добију информације од саговорника у посебну групу говорних чинова, тј. **рогативе**. У каснијој верзији свог дела, (Leech, 2014), међутим, навео је да се у крајњој консеквенци сва питања могу подвести под директиве пошто им је сврха да наведу говорника да нешто учини, у овом случају да да неку информацију.*²

2.2.4 Пројекат *Међукултурна истраживања реализације говорних чинова –Cross Cultural Study of Speech Act Realization Patterns* (у даљем тексту скраћено CCSARP)

У овом пројекту, можда највећем ове врсте, проучавана је реализација говорних чинова молби и извињења у различитим језицима са циљем да се утврде сличности и разлике у шемама њихове реализације, као и одступања која се јављају код нематерњих говорника у односу на матерње

² ““rogative” is a term I have pressed into service, to fill a gap in linguistic vocabulary. It means an illocution by which S seeks to elicit from H a reply filling a gap of information” (Leech, 2014: 63) Из ове формулације се види да рогатив не мора нужно имати синтаксичку форму питања докле год доводи до жељеног одговора, мада су рогативи прототипично упитне реченице.

говорнике тих језика. Студијом су обухваћена осам језика односно варијетета језика (британски, амерички и аустралијски енглески, канадски варијетет француског, дански, немачки, хебрејски и руски. Подаци су сакупљани путем Теста допуне дискурса (Discourse Completion Test- DCT), који је развијен да би се упоредиле реализације говорних чинова код матерњих и нематерњих говорника хебрејског у једном ранијем истраживању (Blum-Kulka, 1982). Сем тога што је популаризовала употребу ове врсте теста у прагматичким истраживањима, посебан допринос ове студије састоји се у томе што је развила детаљну и прегледну шему кодирања говорних чинова и њихових језичких реализација, с обзиром да су у питању два говорна чина која су по природи сложена. Још једно од достигнућа ове студије је то што је направила преглед стратегија за реализацију говорног чина захтева (request) и поделила их по директности на три категорије:

а) директне – најексплицитније, са употребом императива, перформатива или перформатива са оградама (*hedged performatives*), то јест перформатива модификованим модалима;

б) конвенционално индиректне – које се реализују на различите али конвенционалне начине у различитим језицима (нпр. Searle 1975b даје листу облика који су карактеристични за индиректне директиве у енглеском);

с) неконвенционално индиректне – што би у ствари биле разне врсте наговештаја, који могу алудирати на припремне услове за извођење говорног чина или бити везане за контекст, али нису прагматикализоване или граматикализоване као типичне реализације тог говорног чина. (Blum-Kulka & Olshtein, 1984) Резултати студије описани су у делу *Cross- Cultural Pragmatics: Requests and Apologies* (Blum –Kulka, House & Kasper, 1989), као и у претходно поменутом чланку.

2.2.5 Модел Хаусове и Кадара – модел за међукултурна истраживања

Џулијана Хаус, једна од ауторки која је радила на **CCSARP** пројекту, и њен колега Данијел Кадар, понудили су у свом делу *Cross Cultural Pragmatics* (House & Kadar, 2021) нешто другачију типологију говорних чинова, за коју тврде да је погодна за међукултурна истраживања. По овим ауторима, основна подела је на **супстативне** (*substantive*) и **ритуалне** (*ritual*). Супстантивни говорни чинови су они који нису само по себи уобичајено део неке интеракције, док су ритуални они који представљају интегрални део интеракције или неког њеног дела. Супстантивни говорни чинови могу се даље делити на **оне које се односе на ставове** (*attitudinal*), у смислу ставова према будућим или не-будућим догађајима, и на **информативне** (*informative*), којима се преносе неке информације. Информативни говорни чинови надаље могу бити **фатички** (*phatic*), ако је њихова поента да се одржава друштвена интеракција, као и **пословни** (*business*). Група ритуалних говорних чинова пак, дели се на оне који **започињу** (*opening*) или завршавају интеракцију (*closing*). Ова типологија иначе је базирана на једној старијој верзији (Edmonson &House, 1981). (House &Kadar 2021:107). Нажалост, иако је ова типологија прегледна у погледу намера вршења говорног чина и тока интеракције, не чини нам се погодном за анализу нашег корпуса који се састоји од великог броја сложених говорних чинова. Поред ове типологије, Хаусова и Кадар (House&Kadar, 2021) понудили су и систем кодирања говорних чинова и третмана модификатора говорних чинова, о којима ћемо говорити нешто касније у даљем тексту.(видети под Проблеми кодирања и класификације)

2.2.6 Литература о говорним чиновима на српском језику

Једно од најранијих дела на српском језику које је дало приказ теорије говорних чинова и које се често помиње у литератури било је *Дискурс анализа* С. Савић (Савић, С. 1993) које је уследило убрзо после превода Серловог дела *Говорни чинов* на српски (Serl, Dž, 1991).³

Деведесетих година прошлог века, Мразовић и Вукадиновић (Mrazović, P & Vukadinović, Z, 1990) дали су свој приказ говорних чинова у тадашњем српскохрватском, и поделили их на говорне чинове који су упућени саговорнику и говорне чинове који се тичу говорника, а потом и на оне који захтевају акцију говорника (као што је обећање), оне који захтевају акцију саговорника (нпр. молба, савет или обећање), говорне чинове који захтевају акцију и говорника и саговорника (као што су нпр. погађање, уцена или претња), конвенције друштвених контаката, као и оне говорне чинове који захтевају акцију било кога (предлог, препорука, најава, упутство). У предговору другог издања (Mrazović, P & Vukadinović, Z, 2009) истакли су да се у језичком смислу од распада СФРЈ није ништа променило у српском језику, те је та подела задржана.

У овом истраживању бавићемо се и оријентацијом говорних чинова према говорнику или према саговорнику, нарочито због илокуционог ефекта који производи избор оријентације говорног чина према говорнику, саговорнику или према нечем трећем, док је природа акције која се очекује после говорног чина јасна због природе корпуса и она се у највећем броју случајева очекује од саговорника.

Милосављевић (2007) бавила се формама учтивости у српском језику, а од говорних чинова проучавани су углавном експресиви (честитање, молбе, извињење, захваљување и саучешће) а од директива само молбе, на теоријским поставкама Браунове и Левинсона и Серла.

Поповић Љ. (2000) бавила се говорним чиновима у контексту епистоларног дискурса на украјинском и српском језику. Избор корпуса је утицао и на поглед на говорне чинове у овом истраживању, с обзиром да се на пример говорни чин молбе, посебно у институционалној комуникацији, може коначно реализовати тек путем више говорних чинова. Такве говорне чинове Поповић назива „макрочиновима” односно глобалним говорним чиновима, а појединачне говорне чинове у оквиру њих „микро” говорним чиновима. С обзиром да се у нашем корпусу појављују говорни чиновни који се састоје од више говорних чинова, то јест од једног главног и неких помоћних, увиђамо извесну сличност. Суштинска разлика је да су код макрочинова у корпусу Поповићеве мањи говорни чиновни интегрални део целине и неопходни да се целокупан чин успешно заврши, док код наших група говорних чиновна неки од пратећих могу и изостати, тако да ћемо у нашем истраживању говорне чиновне састављене од више мањих у комбинацији главни+споредни називати сложеним говорним чиновима.

Од докторских дисертација објављених у скорије време говорним чиновима бавили су се Векарић (2019), која је анализирала комуникационе стратегије у институционалној комуникацији спортиста и тренера, такође на подлози Серла и Браунове и Левинсона, али са видном разликом у моћи саговорника, за разлику од нашег корпуса. Продановић (2014) анализира је средства за ублажавање говорних чиновна у српском и енглеском језику на примеру говорног чина жалбе (*complaint*) користећи класификацију према Ферчу и Касперу (Faerch & Kasper, 1989) и Панић Кавгић (2014) која је проучавала говорне чиновне слагања и неслагања у српском и енглеском на примеру филмских дијалога. Поповић Ј. (2017) проучавала је стратегије учтивости у српском и

³ Овде не узимамо у обзир уџбенике типа „Увод у општу лингвистику” Ранка Бугарског из 1991 који су предвиђени и за средњошколски и за високошколски ниво, премда је и у том делу дата сажета класификација говорних чиновна према Серлу.

енглеском у институционалном дискурсу на говорним чиновима захтева, тражења услуге и извињења а у контексту односа моћи и разлика реализација говорних чинова у односу на пол. Налази Поповићеве указују на то да односи моћи утичу на учтивост, то јест да су испитаници у академском контексту били учтивији са саговорницима истог друштвеног положаја (видети ефекат брегасте расподеле код схватања учтивости Волфсонове). Због структуре и природе нашег корпуса не може се ни искључити ни до краја проверити ефекат брегасте расподеле, то јест тачна вредност димензије D, али ће се варијација тог параметра узимати као мала, а пратиће се општи трендови у корпусу на енглеском (у вези са индиректношћу/директношћу изабраних стратегија и језичких форми), као и општи трендови у корпусу на српском у односу на ставове исказане у упитнику.

Како примећује Васиљевић (Васиљевић, 2015), а што је било случај у горе поменутих радовима, „поменуте класификације [Остина и Серла] се налазе у основи већине радова који се теоријски или практично баве теоријом говорних чинова, с тим да аутори обично прилагоде класификацију језику о коме пишу и конкретним потребама свог истраживања” (Васиљевић 2015:105).

Колико је нама познато, сложеним говорним чиновима критике као и чиновима похвале није се још нико заједно бавио у истраживањима на српском језику, што нам је било и инспирација да се мало дубље позабавимо њима у овом раду.

2.3.1. Говорни чиновни критике - дефиниција

Иако су неки говорни чиновни као што су захтеви, извињења и жалбе веома често проучавани у литератури, говорни чин критике и одговори на критике нису сразмерно толико проучавани у интеркултурним истраживањима. Пре него што се упустимо у кратак преглед литературе, даћемо објашњење зашто сматрамо да је критика сложен говорни чин. Као и захтеви, чије могуће стратегије су дефинисане у оквиру проучавања на пројекту **CCSARP**, критиковање на пример аргументативног састава колеге студента (као у нашем корпусу), може се извести на неколико начина: директно, тако што ћемо рећи „Ово ти не ваља”, или индиректно, тако што ћемо навести правило за писање које је колега прекршио, или дати сугестију како да промени нешто. Ове друге две стратегије могу прозвести говорне чиновне који се могу сматрати главним (носиоцем значења) или га могу заменити, али могу бити и део једне групе говорних чиновна који кумулативно јасно означавају критику. У типичном случају, с обзиром да се у свим културама критиковање доживљава као ФТА, за очекивање је да се уз критику нађе и неки омекшивач илокуционе силе, на пример комплимент (овде не узимамо у обзир ситуацију велике блискости говорника-димензија D Браунове и Левинсона). При анализи нашег корпуса нађен је веома мали број чиновна директне критике који стоје сами и нису на неки начин ублажени или подупрти другим чиновима.

Са друге стране, што се тиче илокуционе силе, то јест коначног илокуционог значења, у горе наведеној ситуацији, реченице:

6. Чини ми се да ти недостаје topic sentence у првом пасусу.
7. Можда би могла да даш неки пример зашто мала матура нема смисла.
8. Зашто не спојиш прву и другу реченицу у једну?
9. Не разумем зашто из овога следи да су домаћи задаци губљење времена.
10. Саветујем ти да поново напишеш овај пасус.

су све примери говорног чина критиковања. У суштини, критиковање је тешко класификовати у једну од класичних категорија говорних чиновна по Остину или Серлу јер може да се посматра као

репрезентатив, пошто врши негативну евалуацију нечега, али овај чин истовремено изражава и психолошко стање (што се обично везује за експресиве) и очекивање да се нешто предузме да се стање промени у будућности (што је део домена директива). Стога критиковање несумњиво припада сложеним говорним чиновима.

Нгујен (Nguyen, 2005) дефинише говорни чин критике на следећи начин:

„...criticizing refers to an illocutionary act whose illocutionary point is to give negative evaluation on the hearer’s (H) actions, choice, words, and products for which he or she may be held responsible. This act is performed in hope of influencing H’s future actions for the better for his or her own benefit as viewed by the speaker (S), or to communicate S’s dissatisfaction/ discontent with or dislike regarding what H has done but without implying that what H has done has undesirable consequences for S (adapted from Wierzbicka, 1987).” (Nguyen 2005:7)*⁴

Ово би могла да буде и оквирна кровна дефиниција за говорни чин критике коју ћемо користити у овом раду, с тим што се због природе нашег корпуса акције и производи саговорника/адресата односе на то да је написао нешто или испланирао састав на одређени начин, за продукт деловања имају се узимати план и састав који су окачени на платформу Мудл као део студентског задатка, а „речи” се односе само на написане речи а не на говорење.

2.3.2 Литература о говорним чиновима критике

Неколико ранијих студија о говорном чину критиковања поставиле су темеље размишљања о критиковању која потврђују и неке лаичке идеје о томе. Трејси и др (Tracy, van Dusen & Robinson 1987) истраживали су перцепцију добре и лоше критике путем упитника. По њима, добра критика мора да тачна и довољно прецизна, дата на пријатан начин, и да садржи понуду да се помогне. Такође је важно да се јасно образложи и да не поквари однос између особе која критикује и која прима критику (Tracy, van Dusen & Robinson 1987, према Nguyen 2005: 14). Вајнрибова (Wajnryb, 1995 у Nguyen 2005) и Хајланд и Хајланд (Hyland & Hyland 2001) проучавали су ставове наставника о томе како треба вршити говорни чин критике и дошли су до делимично сличних резултата.

Испитаници Вајнрибове сматрају да критика мора бити јасна и одређена, повезана са предозима како побољшати рад, добро уклопљена у час и омекшана. Насупрот томе, студент испитаник у истом истраживању био је мишљења да критика не треба да буде индиректна, преопширна и „губљење времена” ((Wajnryb 1995 у Nguyen 2005:15)

У студији коју су радили Хајланд и Хајланд (Hyland & Hyland 2001) учествовао је релативно мали број испитаника, два наставника писања у универзитетском ESL контексту на Новом Зеланду и шест студената из различитих култура (3 на основним а 3 на постдипломским студијама). Оба професора су имала вишегодишње искуство у настави писања. Хајланд и Хајланд дефинишу **похвалу** (*praise*) као „одавање признања некоме за неку карактеристику, вештину, итд. коју позитивно вреднује особа која даје повратне информације” (Hyland & Hyland 2001:186), а **критику** као нешто што се бави налажењем мана у тексту раздвајају од **сугестије**, коју сматрају конструктивном критиком. Обе професорке у овом истраживању су свесне да је давање критике осетљив терен који може утицати на самопоуздање студента и на добар однос студент-професор.

⁴ “критиковање се односи на илокуциони чин чија је намера да да негативну оцену акција Адресата, његових избора, речи и производа за које се он или она може сматрати одговорним. Овај чин се изводи са надом да ће добро утицати на будуће акције Адресата, у његову или њену корист у онако како је види Говорник, или да се пренесе незадовољство или несвиђање према томе што је А урадио, али се тиме не имплицира да то што је А урадио има непожељне последице по Говорника...” превод И.Ч.

У истраживању су проучавани општи коментари дати у писаној форми на есеје у процесу писања који је укључивао бар један нацрт есеја, као и *think aloud* протоколе и интервјуе. Најчешћи коментари биле су похвале, па затим критике и експлицитне сугестије. Директне критике и директне сугестије су ретко упућиване саме, тако да су најчешће шеме понављања говорних чинова похвала-критика, похвала-сугестија, као и похвала-критика-сугестија. Највећи број и похвала и критика био је упућен идејама, док је у фази прве верзије било доста коментара и на језичке форме. Да би се заштитио образ студената, професорке су прибегавале различитим стратегијама ублажавања (*mitigation*) у преко две трећине критика и сугестија, док су похвале могле да стоје саме у 75% случајева, иако су се саме похвале често користиле као ублажавање. У средства за ублажавања Хајланд и Хајланд убрајају и ограде (*hedges*), у које спадају махом модални глаголи, непрецизни квантификатори и оно што аутори називају *usuality devices* (показатељи уобичајености), као што су нпр *often, sometimes* (Hyland & Hyland 2001:197). Као средства ублажавања критике јављају се и упитни облици и тзв. *personal attribution*, што је стратегија код које се критика представља као лично мишљење. Професори у овој студији такође су сматрали да је ублажавање добра стратегија код осетљивих тема, као што је плагијаторство. Студенти су показали различите ставове према похвалама, некима су деловале као мотивишући фактор, док су их други сматрали преопштим или неискреним, али се као проблем појавило то што студенти често нису умели да препознају суштину ублажене критике, нарочито ако није била праћена конкретном сугестијом (видети и Хајланд & Хајланд о говорном чину савета у истом експерименту, Hyland & Hyland, 2012).

Биб и Такахаши (Takahashi & Beebe 1993) проучавали су говорни чин који су назвали исправка (*correction*) у случајевима неједнаког односа друштвене моћи у ситуацији када су говорници сигурни да је направљена нека грешка. Фокус је био на трансферу са матерњег језика код јапанских говорника ESL, на разликама између реализације говорног чина код говорника јапанског и америчког енглеског, као и то на то колико се социолингвистички стил говорника мења са променом ситуације, тј. односа моћи. Упоредно говорећи, у ситуацији упућивања исправке (*correction remark*) са позиције веће друштвене моћи, Американци су користили више позитивних примедби (*sweeteners* код Хаусове и Кадара, House & Kadar, 2021.) и омекшивача значења (*softeners*) на енглеском од јапанских говорника, што указује на присуство трансфера са матерњег језика код јапанских говорника ESL, мада нешто мање код омекшивача него код позитивних примедби. Јапански говорници су на јапанском директно указивали на грешку и користили директиве после тога, што је одлика ауторитарног стила комуникације. Уобрнутој ситуацији, где студент треба да укаже на грешку, и матерњи и ESL говорници енглеског избегавали су да почну са комплиментом па онда да исправе професора. Најчешћа стратегија била је употреба омекшивача, типа *I think...*, док је популарна стратегија била и *opt-out*, то јест не рећи ништа (за чак 40% одговора Јапанаца на јапанском). Постојале су разлике и у формулаичним изразима које су испитаници користили (опширнији и разноврснији код Американаца и краћи и конвенционалнији код Јапанаца). У погледу промене стила са односима моћи, код Јапанаца се видела већа промена, поготово у ситуацији када говоре јапански, сем у случајевима позитивне примедбе (79% код корекције професор-студент, а 0% код обрнутог односа моћи код Американаца). Ова студија је дакле показала да сем различитих културних образаца реализација говорног чина корекције постоји и прагматички трансфер говорника јапанског са L1.

Посебно значајна за наше истраживање је студија Нгујен (Nguyen, 2005) пошто се бавила говорним чиновима критике и одговора на критику у вршњачком оцењивању (*peer feedback, peer evaluation, peer editing*) аргументативних есеја али у различитим културном контексту (Вијетнам и Аустралија) и са фокусом на развој прагматичке компетенције. Нгујен је проучавала говорнике сличног узраста као испитаници у нашој студији (22-23 године), али различитог нивоа знања

енглеског који су се припремали за студије у Аустралији, као и матерње говорнике енглеског и вијетнамског. Подаци су сакупљани на основу снимљених усмених интеракција парова испитаника, теста допуне дискурса и ретроспективног интервјуа. Студија је показала да социопрагматички аспект учења заостаје за прагмалингвистичким^{*5}, као и да се на нижим нивоима знања L₂ појављује мање компликованих и разноврсних језичких облика за реализацију говорних чинова, делимично и због тешкоће процесуирања на страном језику у непосредној говорној ситуацији. Потврђено је и деловање трансфера са L₁, као и разлике у избору стратегија критике и примања критике и фреквенције њихове употребе у односу на матерње говорнике Аустралијског енглеског. На пример, вијетнамски говорници енглеског далеко мање су користили директне стратегије него матерњи говорници и мање ублажавали критике. Иако су користили индиректне стратегије критике, оне нису нужно биле мање увредљиве (нпр. стратегија захтева "demand", видети у даљем тексту). Такође, давали су више савета али су се далеко више и опирали критици. Имали су на располагању мање језичких средстава за модификацију јачине исказа, мада се показало да су унутар групе били доста разноврсни. Број и врста језичких средстава повећавао се са нивоом знања испитаника. Ова студија је показала да чак и напредни говорници страног језика могу показати прагматички некомплетно знање L₂.

Посебно важно за наше истраживање је то што је Нгујен понудила и класификацију стратегија за упућивање критике, које смо и ми користили у овом истраживању, са мањим изменама (Nguyen 2005:112-114). Стратегије се могу поделити на директне, конвенционално индиректне, и неконвенционално индиректне.

Директне стратегије- директно указивање на проблем^{*6}

Негативна евалуација – обично придев са негативном конотацијом у потврдној или са позитивном конотацијом у одричној реченици

11. That is not a good topic sentence.

Неодобравање – говорник исказује свој став, обично глаголом *like/dislike*

12. I don't like your topic sentence.

3. Неслагање – обично употребом глагола *agree/disagree* или аргумената против става адресата

13. I don't agree with you about the use of emojis.

4. Идентификација проблема – навођење проблема или шта су грешке

14. There are a few spelling errors in the first paragraph.

5. Изражавање потешкоћа – преко глагола *understand* или придева *difficult*

15. I don't understand, it is difficult to follow.

6. Указивање на последице – било по самог адресата било генерално за све

16. Someone who doesn't know that maybe wouldn't understand.

Конвенционално индиректне стратегије- имплицирање проблема^{*7}

Исправке – сви искази где се јасно даје алтернатива ономе што је адресат написао

⁵ Interlanguage competence=међујезичка компетенција; pragmatic competence= sociopragmatic competence+ pragmalinguistic competence; прагматичка компетенција укључује познавање језичких облика и њиховог прагматичког значења као и свест о томе када их је и како прикладно употребити

⁶ Називи стратегија и формулације превод из Нгујен (2005: 112-114), илустративни примери И.Ч.

⁷ Са ове листе избачена је стратегија коју Нгујенова назива preaching – држање лекција

17. You have an extra 'l' in fullfill.

2. Позивање на правила- обично се представљају као општа правила која важе за све и око којих постоји општо слагање

18. Each paragraph should have a topic sentence.

3. Захтев за променом- обично путем израза као што су *you need to, you must, it's necessary, it's obligatory, you have to*

19. You have to write a stronger topic sentence here.

4. Тражење промене (request)*⁸- упитне структуре са модалним глаголима, *can you, would you*; императиви и изражавање жеља (*want statements*)

20. Can you change the order of sentences in Paragraph 1?

5. Саветовање промена – перформативним глаголом *advise*, структурама са модалним глаголом *should*

21. You should include more arguments for the other side.

6. Сугестије за промену – са перформативним глаголом *suggest*; структуре као што је *you can/could+V-inf, why don't you, it would be better*

22. Maybe you could put these sentences together.

Неконвенционално индиректне стратегије – разне врсте наговештаја

Изрази несигурности (у тачност пропозиције) - у сврху тога да се подстакне свест адресата о томе да можда нешто није како треба

23. I am not sure that your topic sentence fits the paragraph.

2. Претпоставке/питања

24. Did you mean 'senior prom' in Paragraph 1?

3. Остали наговештаји који не следе обрасце претходна два.

2.4.1 Говорни чин похвале

Као што смо већ навели, Хајланд и Хајланд похвалу дефинишу као одавање признања саговорнику због нечега што говорник вреднује позитивно (Hyland&Hyland 2001). Као одраз у огледалу дефиниције критике Нгујен (2005) имајући у виду специфичности нашег корпуса, понудили бисмо следећу дефиницију:

похвала (*praise*) се односи на илокуциони чин чија је намера да да позитивну оцену акција Адресата, његових избора, речи и производа за које се он или она може сматрати одговорним. Овај чин се изводи са надом да ће добро утицати на будуће акције Адресата, подстаћи га да истраје у ономе добром што већ ради, или да се пренесе задовољство или свиђање према томе што је А урадио, уз претпоставку да ће Адресату бити **корисно** да чује мишљење говорника ...

Наравно, и овде се речи, избори и производи односе на ситуацију писања аргументативног састава, те се речи односе на писање а не на говорење. За потребе овог истраживања, иако се и похвале и критике могу сматрати експресивима (нпр. Hyland&Hyland 2012) зато што изражавају психолошки став говорника, и похвала као и критика се сматрају несумњиво и евалуативним чиновима тако да имају и асертивну димензију. У случају да су употребљени формулни изрази

⁸ Овде нам се не чини прикладним преводом „молба“ због тога што адресат није у односу више друштвене моћи.

типа: *Keep up the good work!*, можемо сматрати да постоји и извесна директивна димензија значења као охрабрење да се тако настави, тако да се и похвале могу значењски сматрати сложеним говорним чиновима. Што се структуре тиче, језичке форме које се користе за говорни чин похвале имају више формулни карактер, зато што се користе иста средства као за честитања и комплименте, али се као пратећи говорни чин појављују експликаторни говорни чиновни (*grounders* код House&Kadar, 2021), као и индиректни говорни чиновни илустративне природе, где се наводи шта је писац састава добро урадио, на пример:

25. Your topic sentence covers the whole paragraph and you have good supporting ideas.

Стога се и говорни чиновни похвале у структурном смислу могу појавити као сложени говорни чиновни, иако је таква структура код њих опциона, то јест главни говорни чин може бити реализован и самостално.

У даљем тексту даћемо преглед литературе за говорне чиновне комплимената и честитања као саставне делове говорног чина похвале.*⁹

2.4.2 Литература о говорним чиновним комплимената

Комплименти су у литератури на енглеском добро проучени и описани, и то у вези са различитим варијететима енглеског. Студије Мејнсове и Волфсонове (Manes&Wolfson 1981, Wolfson 1981, 1983) узимају се као стандардно полазиште у литератури о комплиментима. Ови и други аутори такође су проучавали и одговоре на комплименте, али то излази из оквира овог истраживања, тако да нећемо давати преглед те литературе. Мејнс и Волфсонова (Manes&Wolfson, 1981) обрађивале су корпус скупљен на америчком тлу, а неке од њихових навода и закључака потврдиле су касније студије говорника јужноафричког (Herbert&Straight 1989) и новозеландског варијетета енглеског језика (Holmes, 1988). По налазима Мејнсове и Волфсонове (Manes&Wolfson, 1981), комплименти у енглеском језику су великим делом формулне природе, зато што се реализују путем само неколико доминантних језичких форми, иако је међу испитаницима постојала идеја да су комплименти креативни говорни чиновни. Пласенсиа и Лоуерова (Plasencia&Lower, 2017) које су проучавале давање комплимената на друштвеним мрежама, у свом прегледу истраживања давања комплимената на интернету, закључују да се обрасци из понашања лицем-у-лице преносе и на онлајн интеракције, те да класификација језичких форми Волфсонове још важи, уз неке мање измене и додатке:

1. NP {is/looks} (really) ADJ (53.6 %)
2. I (really) {like/love} NP (16.1 %)
3. PRO is (really) (a) ADJ NP (14.9 %)
4. You V (a) (really) ADJ NP (3.3 %)
5. You V (NP) (really) ADV (2.7 %)
6. You have (a) (really) ADJ NP (2.4 %).
7. What (a) ADJ NP! (1.6 %)
8. ADJ NP! (1.6 %)

⁹ Изабрали смо термин **похвала** зато што је у оквиру овог корпуса значење говорних чиновна шире од само комплиментата или само честитке, а делимично и зато што **комплимент** може на српском имати значење куртоазије, то јест ритуалне али неискрене учтивости.

9. Isn't NP ADJ! (1.0 %) (према Manes & Wolfson 1981: 120–121 у Placencia & Lower, 2017: 639)

Разлике се састоје у томе што су у првобитном истраживању прве три формуле биле одговорне за 85% корпуса, а прве две формуле биле су и најчешће коришћене. Што се тиче придева у првој формули, две трећине примера отпадало је на само пет придева, а то су били nice, good, beautiful, pretty и great. Што се тиче глагола, у 90% радило се о само два, тј. like и love. У онлајн окружењу, приметне промене биле су да је осма стратегија била уједно и друга заступљенија, због природе дигиталног окружења која омогућава и подржава елиптичност исказа. На друштвеним мрежама искристалисале су се и још две нове формуле: HOW+ADJ! (ADV) ADJ (+PP) (Placencia & Lower, 2017: 640). Што се тиче фреквенције примања и давања комплимената, у истраживању Волфсонове у Америци показало се да жене највише дају и примају комплименте, као и да се највише комплимената даје и прима међу статусно једнаким особама (теорија брегасте расподеле- видети Wolfson 1986). Брегаста расподела односи се на приказ фреквенције на графику, где број комплимената упадљиво расте на средини скале друштвене дистанце. Волфсонова ово објашњава тиме да испитаници, припадници средње класе у Америци, због класне мобилности у друштву, управо у друштву статусно једнаких али не и блиских припадника друштвене заједнице осећају највећу потребу да олакшају интеракцију или продубе и боље дефинишу међусобни однос. Волфсонова види комплименте као израз солидарности и потребе да се одржи добар однос и интеракција одвија несметано. Најчешћа тема/предмет комплимената били су физички изглед, имовина, или вештине односно способности, с тим што су се ови последњи углавном разликовали по употреби јер се типично упућују особи нижег статуса од особе вишег статуса, док обрнуто није случај. Предмет комплимената и реакције на комплименте могу се разликовати од културе до културе (видети Chen 2010 за кратак преглед истраживања по језицима и земљама).

У прегледу онлајн истраживања Пласенсије и Лоуерове (Placencia & Lower, 2017) комплименти на друштвеним мрежама додатно се одликују се и појавом емоција, који могу функционисати као помоћни говорни чинови (*supporting moves*) у номенклатури CCSARP по неким ауторима (Placencia and Lower 2013), а знаци интерпункције као што су узвичници означавају експресивни комплимент, тј. израз емоција (Maíz-Arévalo & García-Gómez, 2013 у Placencia & Lower, 2017:640). Комплименти се на друштвеним мрежама могу наравно реализовати и путем невербалних механизма који су специфични за друштвене мреже, али они излазе из оквира овог истраживања. Функције комплимената у онлајн окружењу могу бити разнолике, а специфичност друштвених мрежа је и што је игнорисање комплимената, то јест неодговарање на комплимент прихватљива реакција, за разлику од комуникације уживо (Placencia, Lower & Powell, 2016 у Placencia & Lower, 2017:649).

Марковић (2019) проучавала је говорне чинове давања и примања комплимената на студентској популацији Универзитета у Источном Сарајеву, чији је просек година био 19, путем отвореног упитника. Марковићева дели језичка средства која се користе у давању комплимената на независне и зависне семантичке форме. У независне семантичке форме спадају експлицитни и имплицитни комплименти. Експлицитни комплименти су углавном конструкције са придевима као што су *добар, одличан, супер*, које су еквивалентне првој и трећој формули Мејнсове и Волфсонове:

26. Изгледаш лијепо.

27. Супер ти је телефон, одличан. (Марковић, 2019: 142)

„Када је ријеч о имплицитним комплиментима, потребно је укључити механизме инференције како би се одредила њихова илокуциона снага, исказ не мора нужно садржати позитивно

евалуирајуће елементе, па чак ни саговорник не мора бити експлицитно наведен” (ibid). Примери које наводи Марковићева за овакве структуре су:

28. На дјелима се познају прави људи.

Овај пример могао би се подвести под индиректно неконвенционалну стратегију Блум Кулке (Blum-Kulka & Olshtein 1986), док би се следећи:

29. Ау, какав телефон! (ibid)

Могао сматрати еквивалентом стратегије број седам код Мејнсове и Волфсонове (Manes & Wolfson 1981). Зависне семантичке формуле Марковићеве могле би се сматрати помоћним говорним чиновима (*supporting moves*) код Блум Кулке и Хаусове и Кадара (House & Kadar, 2021), пошто углавном спадају у „објашњења, питања за информацију, референце у будућности, савјет, захтјев/ молбе, понуде” (Марковић, 2019: 143). Синтаксички гледано то могу бити и зависне и независне реченице, али значењски гледано ове формуле увек стоје уз главни и директно реализовани говорни чин те му не могу бити замена, него само и искључиво допуна. Марковићева је у истраживању добила и одговоре који се значењски не могу подвести под комплименте али су добијени у истраживању као одговор на ситуације из упитника. Ове исказе она убраја у тзв. некомплиментирајуће исказе, који се од изостанака комплимента разликују по томе што су се код потоњих испитаници у упитнику експлицитно изјашњавали да би се у датој ситуацији суздржали од давања комплимената. Ове некомплиментирајуће исказе бисмо могли сматрати примерима екстремно неконвенционално индиректних стратегија, а у примерима који су дати ту спадају изрази интересовања (за ствар коју саговорник поседује, тј. телефон), као и наоко пежоративни изрази, који вероватно служе као израз блискости према саговорнику:

30. Кад си купио то? Колико си платио?

31. Јој, ал си штребер. (Марковић, 2019: 145)

У истраживању Марковићеве испитаници су се најчешће (52%) одређивали за експлицитне комплименте, док су остале најфреквентије структуре (имплицитни комплименти, комплименти са тражењем информација, некомплиментирајући искази и уздржавање од комплимената углавном били на око 10% фреквенције). На овом месту нећемо се бавити стратегијама одговарања на комплименте испитаника (видети утицај културног обрасца), сем што ћемо напоменути да је најдоминатнија стратегија прихватање, а у оквиру ње захваљивање на комплименту.

2.4.3 Литература о говорном чину честитања

И у енглеском и у српском језичке форме су прилично формулног типа, јер се везују за уски спектар ситуација. У српском се честитање може односити на честитке због нечега лепог што се догодило адресату, односно због неке награде или постигнућа (што би одговарало ситуацији у нашем корпусу, где је неки сегмент процеса писања састава добро одрађен) и тада се углавном користи глагол честитати, мада се честитке могу пренети и индиректним исказима:

32. Честитам на унапређењу!

33. Чујем да код вас има нешто лепо ново?

А ови се искази наравно могу и комбиновати. Друга ситуација на коју се односе честитке (значајни датуми, празници, рођендани) се углавном реализује жељним реченицама (нека+презент глагола или да+презент глагола), којих у нашем корпусу нема јер је и контекст потпуно другачији. Манојловић (2007) у језичке реализације честитања убраја и **експресивне**

изразе (браво, сјајно одлично) као и **изразе похвала** (свака част). Треба напоменути да: „избор форме честитања је условљен како степеном блискости међу саговорницима тако и медијумом комуницирања” (Манојловић 2007: 132).

Поповић Љ. (2000) сматра је код говорног чина честитања важан услов искренности, као и да код честитања говорник изражава задовољство због задовољства адресата. У општем случају би то свакако требало да је тако, али чак и неискрена честитка неће довести до тога да се говорни чин сматра нереализованим, а у нашем истраживању нећемо узимати у обзир искреност чина или задовољство било говорника било адресата, због природе самог корпуса.

У литератури на енглеском, Лич (Leech 2014) такође сматра да је суштина честитања у складу са Максимом саосећања (Leech 2014: 210) зато што се ради о заједничком осећају говорника и саговорника у односу на нешто што се догодило у корист адресата, док се комплименти реализују у складу са Максимом одобравања. Лич надаље примећује да је понекад разлика између ова два говорна чина више теоријска него практична. По номенклатури Хаусове и Кадара (House&Kadar, 2021) честитање спада у супстантивне говорне чинове који изражавају став према не-будућем догађају. Што се тиче језичких форми, честитање у енглеском се понекад изражава глаголом *congratulate* који може да буде перформативан, мада је далеко чешћи формулан узвик (који може бити допуњем предлошком фразом која показује због чега неке честитамо:

34. Congratulations (on your promotion)!

Поред тога постоје и облици са прилогом *Well*, где је прототипичан облик *Well done!*, мада се могу појавити и варијанте са неким другим прошлим партиципом, у складу са контекстом:

35. Well said, counsellor!

Таква реализација честитања могла би се појавити у обраћању пријатељу адвокату, због именице *counsellor*. Ови облици су веома чести у нашем корпусу, најчешће у облику придева *well-written* или *well-organized*.

2.4.4 Стратегије реализација говорних чинова похвала

На овом месту желели бисмо да понудимо и тентативну класификацију стратегија реализације похвала у нашем корпусу, што би био и наш допринос у овом истраживању, које ћемо такође поделити на конвенционално директне, [конвенционално индиректне], и неконвенционално индиректне:

Конвенционално директне стратегије

Позитивна евалуација (овде би спадале формуле 1,3,6,7,8 по Мејнсовој и Волфсоновој (Manes&Wolfson, 1981):

36. Your essay is really well-written.

37. The topic sentence is strong.

38. Great vocabulary!

Одобравање-изражено глаголима like/love:

39. I really like your arguments in Paragraph 1.

3) Похвала да је нешто добро урађено путем глаголске фразе (формуле 4 и 5 по Мејнсовој и Волфсоновој (ibid):

40. You explained your position really well!

4) Конвенционалне честитке- формулни изрази које би Вотс назвао *formulaic expressions of procedural meaning* (Watts, 2003: 180), док их Кечкеш (Keckes, 2014: 71) назива *situation bound utterances* (изрази везани за ситуацију):

41. Well done!

42. Good job!

5) Позиви/охрабрења да се настави са досадашњом праксом, који могу такође бити формулне природе:

43. Keep up the good work!

Конвенционално индиректне стратегије

1) Слагање – изражено глаголом *agree*

40. I quite agree with you about the elementary school prom.

Неконвенционално индиректне:

Илустрација: навођење примера онога што је адресат добро урадио у складу са моделом писања аргументативних есеја обрађиваним на часу:

44. You have three arguments for both sides of the issue.

45. You provided some interesting examples in Paragraph 2.

46. Your topic sentence covers the whole paragraph.

2.4.5. Неки проблеми класификације и кодирања говорних чинова

Основни проблем при класификацији говорних чинова је успостављање критеријума класификације. Прототипична форма асертива односно репрезентатива је изјавна, те би чисто формално гледано све изјавне реченице требало да буду асертиви, а сва питања рогативи, али уобичајен начин класификације говорних чинова је у ствари према њиховој илокуционој сили: „мада је у принципу „говорни чин” двосмислен негде између Остинових локуционих, илокуционих и перлокуционих чинова, у пракси и у слободнијем изражавању сматра се да „говорни чин” у ствари значи „илокуциони чин” (Leech, 2014: 310).^{*10}

За потребе овог истраживања, основна подела говорних чинова биће модификована Серлова (Searle, 1975) подела којој је придодан и рогатив као говорни чин у складу са Личовом дефиницијом (Leech, 1983, 2014), те ћемо говорне чинове делити на **репрезентативе (асертиве), директиве, комисије, декларативе, експресиве и рогативе.**

Што се тиче функције говорних чинова, у нашем корпусу два крајња перлокуциона ефекта говорних чинова су ефекат критике и ефекат похвала. У оквиру критика или похвала ћемо разматрати појединачне категорије говорних чинова, на пример директиве у служби критика, или репрезентативе у служби похвала, итд.

У оквиру истраживања CCSARP пројекта (1989), с обзиром да се радило о сложеним говорним чиновима (а такви су и говорни чиновници у нашем корпусу), први и основни задатак је идентификовати такозвани **главни говорни чин** (*head speech act/head act*). Уз њега се, пре или после самог главног говорног чина, могу појавити и други говорни чиновници, који се називају

¹⁰

Although “speech act” is in principle ambiguous between Austin’s locutionary, illocutionary, and perlocutionary acts, in practice and in loose parlance “speech act” is taken to mean “illocutionary act”

помоћни чиновни (*supporting moves*). После CCSARP пројекта, ову терминологију усвојили су и Лич (Leech 2014) и Хаусова и Кадар (House&Kadar, 2021), а њу ћемо задржати и ми. Према Хаусовој и Кадару, **главни говорни чин** дефинише се као „минимална јединица која може реализовати говорни чин” (House&Kadar, 2021: 115). Од посебног значаја за наш корпус је чињеница да се тако схваћени главни говорни чин не подудара нужно са реченицом. Због природе изабраног медијума, у оквиру којег комуникација преко интернета допушта елипсу или изостављање интерпункције, границе говорног чина нису увек границе реченице, те се може догодити да се у оквиру једног исказа нађе више говорних чиновна:

47. I like your concluding sentence, it is great, it sums up the paragraph really well.*¹¹

Да би се изоловао главни говорни чин, занемарујемо оне елементе исказа који нису неопходни за успешно обављање говорног чина.

48. Excuse me, could you give me a lift to town? *¹² (House&Kadar, 2021: 116)

У горњем примеру, подвучени део, извините/excuse me, није неопходан за извршење говорног чина, мада може бити потребан ради реализације учтивости. Овакви говорни чиновни односно елементи говорног чина су истовремено и помоћни чиновни, о чијој класификацији ћемо говорити мало касније. У неким случајевима помоћни чиновни могу постати главни говорни чиновни, односно преузети функцију главног говорног чина.

Помоћни чиновни налазе се ван главног говорног чина, и модификују његов ефекат тако што га могу или појачати (*aggravating supporting moves*) или ублажити (*mitigating supporting moves*) (House&Kadar, 2021):

49. Stop bothering me, or I'll call the police!

50. Could you clean up this mess? I'm having some friends over for dinner. (House&Kadar, 2021:116)

У нашем корпусу се као један од проблема појавило и разликовање главних од помоћних чиновна, као у примеру (47) у горњем тексту. Уколико посматрамо тему и функцију говорног чина, свакако су у питању похвале усмерене на такозвану *concluding sentence*, односно завршну реченицу пасуса, чија је основна функција да резимира главну идеју пасуса. Међутим ако посматрамо сваки говорни чин у оквиру реченице посебно, уочићемо да нису сви подједнако директни, односно немају исту перлокуциони ефекат:

51. I like your concluding sentence – директна похвала

52. it is great – директна похвала

53. it sums up the paragraph really well –индиректна похвала

У примеру (53) препознајемо тврдњу као похвалу само зато што знамо да је функција последње реченице да сумира главну идеју пасуса. Уколико посматрамо језичке форме (52) и (53), обе су класичне формуле за давање комплимената, где би (6) можда била фреквентнија, а са друге стране, сва три примера могла би да функционишу самостално као главни говорни чин. У нашем корпусу смо овакве примере третирали као засебне говорне чиновне, међутим у случају критика ствари могу бити компликованије, што ћемо видети у даљем тексту.

Размотримо следећи пример:

¹¹ Моделован пример који подсећа на примере из корпуса. Више конкретних примера гомилања говорних чиновна даћемо у оквиру анализе корпуса.

¹² Извините, да ли бисте могли да ме повезете до града?

54. I am not sure that your topic sentence fits your first paragraph. You talk about the good sides of the prom, but all your examples are about the bad sides. Try to make sure that your topic sentences cover the whole paragraph. I suggest writing a new topic sentence.^{13*}

Свака од датих реченица могла би да послужи као говорни чин критике, било директне, било индиректне. Можемо сматрати да би друга реченица могла да послужи као илустрација или објашњење прве, то јест као помоћни чин првој реченици, али нам и даље остају трећа и четврта која су јачи директиви по ефекту на читаоца, где је глагол *suggest* перформативан, а снага императива у трећој реченици ослабљена тиме што је у питању лексички глагол *try*, покушати.

Према Хаусовој и Кадару (House & Kadar, 2021), постоје случајеви где постоје *multiple head acts*, односно **вишеструки главни чиновни**: *¹⁴ „различити говорни чиновни могу имати више главних чиновна, то јест можемо наићи на више од једне минималне јединице које реализују говорни чин са истим нивоом експлицитности” (House & Kadar, 2021: 117).

55. Clean up the kitchen. Get rid of this mess. (House & Kadar, 2021: 117).

Такође, према горе наведеним ауторима, „било да се ради о пред- позицији или пост-позицији, најексплицитнија реализација говорног чина рачуна се као главни говорни чин” *¹⁵

У овом истраживању, код гомилања више говорних чиновна исте врсте и сличног или истог нивоа директности, односно јачине илокуционе силе, где је тешко одредити који је најексплицитнији, држаћемо се термина вишеструки говорни чиновни, који нам се чини најприкладнијим.

На основу класификације Хаусове и Кадара (House& Kadar, 2021: 125-127) предлажемо следећу класификацију помоћних говорних чиновна, који се могу налазити у пре- или пост-позицији у односу на главни говорни чин, делимично и због специфичних функција неких од њих:

(1) **Скретачи пажње (Alerters)** – скрећу пажњу адресату да следи говорни чин. Овде спадају вокативи, обраћања по титули и слични начини скретања пажње, као што су: Hi! Ђао! Excuse me, итд.

(2) **Припремачи (Preparators)***¹⁶ – наводе адресата ка теми говорног чина и припремају терен за говорни чин, али не откривају шта тачно говорник хоће да каже, нпр:

56. Имам пар ствари да ти кажем у вези са закључком.

57. Да ли бих могао нешто да те замолим?

(3) **Утемељивачи (Grounders)***¹⁷ или **експликатори**- овим чиновима дају се разлози, оправдања, или објашњења за чињење говорног чина. Оваква дефиниција (House&Kadar 2021: 126) прикладнија је за говорни чин захтева или молбе. У нашем корпусу код чиновна критике или похвале доминантнија функција оваквих помоћних чиновна није објашњење зашто се врши говорни чин него образлагање зашто говорник сматра да друга страна треба да усвоји његов предлог у случају критике или зашто похваљује састав у случају похвале. Тако да се објашњење у нашем случају не односи на говорни чин него на пропозицију изнесену уговорном чину.

¹³ Моделовани пример ауторке.

¹⁴ “Various speech acts such as Requests can be multiple headed, that is, we may find more than one minimal unit realising the speech act at the same level of explicitness”.

¹⁵ “In both post-posed and pre-posed cases, the most explicit realisation of the speech act counts as the Head Act” (House&Kadar 2021: 117).

¹⁶ Код других истраживача Steers (House&Kasper, 1981, Nguyen, 2005), зато што наводе на или припремају терен за главни говорни чин.

¹⁷ Grounds for the decision = разлози, основе, темељи неке одлуке или нешто на чему се заснива одлука

Уколико се говорни чин односи на препоруку за будуће писање, објашњење не покрива само домен узрочних него и намерних реченица, односно на енглеском *clauses of reason* и *clauses of purpose*:

58. I think your topics sentence is great because it introduces the paragraph well.

59. You should split the sentence into two so that the reader would find it easier to follow.

Из тог разлога смо одлучили да у овом раду користимо термин експликатор, који по нама боље сигнализира функцију помоћних чинова у овом раду.

(4) **Умиривач** – комбинација онога што Хаусова и Кадар (House&Kadar 2021) називају **Disarmers***¹⁸ (дословно: разоружавач, чин којим говорник унапред покушава да неутралише могуће примедбе и замерке које би адресат могао имати на говорни чин који следи) и **Manipulation/Appeasement***¹⁹(чин којим се покушава да одобровољи или да се манипулише адресатом). У нашем корпусу овакви чинови се углавном користе за стварање осећаја солидарности, а не да се саговорник наведе да учини нешто у говорникову корист. Може се такође приметити да овакви често чинови имају функцију да предвиде могуће разлоге за погрешку на коју се указује, па самим тим личе на нешто између ове две категорије.

(5) **Заслађивач (Sweetener)***²⁰ – овим чином говорник обично даје неку врсту комплимента адресату, да би „засладио горку пилулу” говорног чина, обично критике или захтева, који прати. Ови помоћни чинови могу се јавити пре или после главног говорног чина, а може их бити и више од једног уз један главни чин.

60. Would you mind if I ask you how old you are. You look really young? (Leech, 2014:176)

Морамо напоменути да се сви горе наведени помоћни чинови могу подвести под главну категорију **ублаживача** (*mitigating supporting moves*). Овде нисмо детаљније наводили класификацију помоћних чинова **појачивача** илокуционе силе (*aggravating supporting moves*).

Још један проблем класификације који се јавио код обраде корпуса био је терминологија и класификација разних средстава за модификацију. У односу на говорни чин, модификатори могу бити интерни односно **унутрашњи (internal)** и **спољашњи (external)**. Лич (Leech, 2014:160) инсистира на дистинкцији да ова средства треба звати „прагматичким модификаторима”, да би се избегла конфузија са модификаторима у чисто граматичком смислу. Главна карактеристика прагматичких модификатора је да могу појачавати или ублажавати илокуциону силу говорног чина, а такође се могу и изоставити из говорног чина а да му се тиме битно не промени илокуциона сила, то јест природа.

Постоје разноврсне класификације прагматичких модификатора у литератури, од којих се неке делимично преклапају, али за истраживача који покушава да преведе номенклатуре са енглеског на српски језик основни проблем је пре свега превод. Већина класификација бави се механизмима или појачавања или ублаживања значења, али је српски кудикамо сиромашнији синонимима од

¹⁸ “The speaker tries to remove in advance any potential objection the addressee might raise upon being confronted with the speech act in question” (House&Kadar 2021:126)

¹⁹ “The speaker attempts to manipulate the addressee by distracting his attention from the speech act in hand”. Пример: “Let’s get to work then, I’ll buy you a cup of coffee” (House&Kadar 2021:127)

²⁰ Ови помоћни говорни чинови се не налазе у класификацији Хаусове и Кадра (House&Kadar 2021), али су постојали у оригиналној класификацији CCSARP пројекта, а ми смо их овде преузели зато што су веома заступљени у нашем корпусу.

енглеског. Тако да за умањивање јачине илокуционе силе можемо имати ублаживаче, омекшиваче, атенуаторе или евентуално митигаторе у најбољем случају. За обрнути смер, можемо покушати да преведемо средства за појачавање илокуционе силе као интензификаторе, амплификаторе и појачиваче, пошто су појачала већ уско специјализован термин у техничким наукама.

Неки истраживачи (Holmes 1995, Soler et al, 2005) „поједностављују таксономију модификатора прилично радикално”, као што би то рекао Вотс (Watts, 1987:185), и деле их на hedges и boosters у првом случају, односно softeners и intensifiers у другом случају, без великог даљег гранања. Уобичајени превод за hedges на српском језику је „ограде”, и код Хаусове и Касперове (House &Kasper, 1981 у Watts, 1987: 183), термин се односи на изразе којима се избегава прецизност у исказивању пропозиције, нпр. *sort of, kind of*. Још је Вотс приметио да је „терминологија која се користи при дефинисању изрази учтивости не само хетерогена као и сами изрази, него је и збуњујућа и захтева кларификацију” (Watts, 1987:185). Наравно, терминологија се може и мора развијати у складу са потребама истраживања које се обавља и то без непотребног умножавања дистинкција и термина (видети House &Kadar, 2021 у вези са критиком Личових Максима).

У нашем истраживању користећемо се поделом прагматичких модификатора која се заснива на радовима Нгујен (Nguyen, 2005) и Хаусове и Кадара (House&Kadar 2021) чија класификација почива на основама истраживања везаних за CCSARP пројекат (House&Kasper, 1981, Blum-Kulka Olshtein 1986, Blum-Kulka et al, 1989).

У **унутрашње модификаторе** спадају:

1. Синтактички ублаживачи илокуционе силе - *Syntactic downgraders*

(a) негација

61. I don't think this is the best way to go about it.

(b) упитни облици

62. Could you add some more examples in the first paragraph?

(c) кондиционални облици и реченице

63. It would be more convincing if you had examples.

64. I believe a different word would work better here.

(d) прошло време или прогресивни аспект –само ако је могуће да се глаголски облик замени садашњим временом

65. I was wondering if you could provide more examples.

(e) употреба модалних глагола – could, would, might

66. You could explain a little bit more about the elementary school prom.

2. Лексички ублаживачи илокуционе силе - *Lexical downgraders*

(a) омекшивачи ^{*21} (*understaters*) – обично прилошки модификатори, квантификатори као што су a little bit, или just, somewhat, somehow (видети пример 20)

(b) ограде (*hedges*) – служе да се смањи прецизност пропозиције

67. It seems sort of illogical if you put it like that.

(c) реченични модификатори (*sentence or propositional modifiers*) – (мада се могу односити и на део реченице, таквих је мање у корпусу) perhaps, maybe, possibly

68. Perhaps you could add some more information about the last statement.

(d) индикатори субјективности (*subjectivizers*); поред уобичајених I think, I believe, овде убрајамо и индикаторе перцепције, најчешће изражене глаголима see, sound, feel, seem, итд.

69. I see what you are trying to say.

70. Maybe you should change it so it sounds less critical.

71. This way it seems like you agree with the statement.

(e) епистемички индикатор (*commitment indicator*)– индикатор сигурности говорника у оно што износи као пропозицију; ово може бити и појачивач значења у зависности од контекста употребе

72. I am not sure that your topic sentence fits your first paragraph.

3) Syntactic upgraders – синтаксички појачавачи илокуционе силе

(a) конструкције за истицање значења (*emphatic structures*) – структуре са *What/It/There (cleft sentences), emphatic DO*

73. What I mean is that it is confusing.

74. I do agree with you about the elementary school prom.

4) Lexical upgraders – лексички појачивачи илокуционе силе

(a) придевски и прилошки интензификатори, који појачавају одређени елемент главног говорног чина; прилози и прилошке одредбе могу бити различитих врста, за начин, време, итд.

75. The kitchen is in a terrible/frightful mess.

76. You had better move your car right now/immediately. (House&Kadar 2021:124)

(b) лексички интензификатори, где се избором речи са јачом конотацијом појачава значење исказа

77. You need to clean up that mess!

(c) епистемички индикатори (*commitment indicators*) – видети 2 е)

78. I am sure/certain/surely/certainly you don't mind giving me a lift. (House&Kadar 2021:124)

²¹ Understatement - a [statement](#) that [describes](#) something in a way that makes it [seem](#) less [important](#), [serious](#), [bad](#), etc. than it really is, or the [act](#) of making such [statements](#) (Cambridge English dictionary, accessed online 18 March 2023); „Изјава којом се нешто описује тако да изгледа мање важно, озбиљно, лоше итд. него што у ствари јесте, или чин давања таквих изјава”.

(d) типографско истицање (*autographic emphasis*), коришћењем великих слова, италике, масних слова, подвлачења или знакова интерпункције:

(32) I LOVE your essay!!!*²²

(e) изрази емоција и колоквијални изрази, сленг итд.

79. Wow, топ брате!*²³

Ван ове класификације остала је једна појава коју ћемо посматрати посебно, а то је оно што Хаусова и Кадар (House&Kadar 2021) називају **перспектива говорног чина** (*speech act perspective*), јер се при реализацији говорног чина може усвојити перспектива говорника, саговорника, заједничка перспектива, или се може употребити неутрална форма да би се то избегло. У основи, то је оријентација према говорнику, саговорнику, солидарна оријентација са ми/*we*, или употреба безличних конструкција, пасива, неодређених заменица или повратних глагола на српском.

80. I am not sure I understand.

81. We can try to rewrite this together.

82. You did a great job with your paragraph one.

83. Maybe it would be better if the second paragraph was written with more detail.

84. Мислим да је боље фокусирати се на конкретне аргументе.

85. One can barely understand what the paragraph is about.*²⁴

Стриктно говорећи, пасив би спадао у синтаксичке ублаживаче илокуционе силе, али смо се одлучили да га водимо заједно са осталим облицима перспективе говорног чина. Оријентација говорног чина према саговорнику или према говорнику је веома важна за постизање ефекта дистанце или блискости и несумњиво је унутрашње својство говорног чина, али се опире класификацији на синтаксичка или лексичка средства. Стога смо је издвојили као посебну компоненту унутрашње модификације. Морамо напоменути да за потребе овог истраживања *your essay/you* сматрамо индикаторима оријентације ка говорнику, али да уколико се употреби синтагма “*this essay*” остварује се ефекат веће дистанце јер је оријентација ка граматичком трећем лицу. Ово можемо сматрати међукокорак између оријентације ка другом лицу и безличне оријентације.

²² Моделовани пример са пар могућих елемената у једној реченици. У нормалним околностима био би прихватљивији на друштвеним мрежама него у нашој врсти корпуса али га наводимо илустрације ради.

²³ Ibid

²⁴ Моделовани примери И.Ч. 34-39.

2. 5. 1. Теорија учтивости

Теорија учтивости

У предговору дела *Broadening the Horizons of Linguistic Politeness* (2005), зборнику радова у част тридесет година истраживања феномена учтивости, Робин Лејкоф је написала како „наћи свеобухватну дефиницију учтивости није лак задатак” (Lakoff & Ide, 2005: 5) и то је без сумње истина и данас. У смислу у коме се учтивост узима као предмет проучавања прагматике, под учтивошћу се сматра **вербална учтивост** (*linguistic politeness*), тј. нека врста језичког понашања. Невербални облици учтивости, као што је на пример, уступити место некоме у препуном аутобусу или махнути руком преко улице неком познанику, гестови и слично, премда могу бити од помоћи при стварању комплетне слике датог догађаја и потпомогнути тумачењу значења изговореног, нужно остају изван фокуса наших истраживања. Сам термин **учтивост** као термин избора у односу на неке синониме у енглеском (*civility, courtesy*, итд.) или другим језицима био је предмет промишљања (Watts, 2003, Lakoff & Ide 2005, Leech 2014) али се усталио као технички термин упркос непостојању једне опште прихваћене дефиниције. Преглед литературе о учтивости у овом раду организоваћемо по хронолошком принципу јер нам се то чини најпрегледније.

2.5.2. Грајсовски период – Максиме и Принципи

Грајс је комуникацију дефинисао као нужно колаборативну активност, чији успех зависи од тога да сви учесници у њој сарађују (Grice, 1975, 1989). На основу ове спознаје формулисао је и свој чувени **Принцип кооперативности** (*Cooperation Principle*): „Учини свој допринос конверзацији онаквим каквим га захтевају сврха или смер разговора у коме учествујеш у тренутку у коме се разговор дешава”^{*25} (Grice, 1989: 26 у Трбојевић 2016: 89). Овај Принцип кооперативности има и своје четири подређене супер Максиме које га даље објашњавају:

Максима квантитета (*Maxim of Quantity*), која каже да наш допринос конверзацији треба да буде довољан, али не ни преобиман или превише штур;

Максима квалитета (*Maim of Quality*), која каже да наш допринос треба да буде истинит, наравно у оној мери у којој је нама познато;

Максима релевантности (*Maxim of Relevance*), која се односи на то да се треба држати теме у разговору;

Максима начина или јасности (*Maxim of Manner*)- која налаже да у конверзацији треба избегавати нејасноће и двосмисленост, бити јасан и трудити се да наше излагање тече по неком реду.

Свима је познато да се у комуникацији учесници не придржавају баш увек Грајсових максима. Свима се догоди да понекад слажу, што би било кршење (*violation*) максиме квалитета. Међутим, за прагматику је много занимљивији феномен свесног оглушавања о Грајсовске максиме (*flouting*), имајући у виду то да се у том случају комуникација и даље одвија, иако бисмо можда очекивали да буде супротно. Оглушавање о конверзационе максиме доводи до **конверзационих импликатура**, путем којих саговорник долази до намераваног значења исказа. Уколико, на пример, позовемо колегу на пиће после посла, а он одговори: „Морам да покупим клинце из вртића”, он се тиме формално оглушава о максимуму релевантности, али право значење његовог доприноса разговору је заправо учтиво одбијање позива. Управо овај механизам налази се у основи функционисања индиректних говорних чинова, о којима ће бити речи мало касније.

²⁵ “Make your contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged.”

Робин Лејкоф (Lakoff, 1973) је била та која је начинила следећи корак по питању формулисања тентативног принципа учтивости. У то време је генеративна лингвистика била доминантан правац у лингвистици, а фокус истраживања на откривању општих механизма и правила у генерисању значења из дубоких структура. Лејкоф се залагала за то да се правила учтивости морају проучавати упоредо са правилима синтаксе, што је био искорак у односу на тадашњу праксу. Правила прагматичке компетенције (*rules of pragmatic competence*)*²⁶, Робин Лејкоф је формулисала на основу два императива: бити јасан и бити учтив. Уколико ова два императива дођу у сукоб, Лејкофова је мишљења да побеђује захтев да се буде учтив*²⁷. Лејкофова је формулисала и своја три **Правила учтивости**:

немој наметати саговорнику своју вољу (*do not impose*),
остави саговорнику отворене могућности за делање (*give options*), и
учини да се саговорник осећа добро, то јест, буди пријатељски настројен према саговорнику (*make A feel good- be friendly*). *²⁸

Личови Принципи прагматике (*Principles of Pragmatics*), 1983

Овом хронолошком периоду би у извесном смислу припадало дело Лича (Leech, 1983), пошто је он надоградио Грајсовски приступ и формулисао још шест додатних максима, иако је он своје дело објавио после првог издања класичног дела Пенелопи Браун и Стивена Левинсона (Brown & Levinson, 1978) које је у многоме променило правац истраживања учтивости и о коме ће бити речи у следећем одељку.

У Личове максиме учтивости (1983) спадају **Максима такта**, **Максима великодушности**, **Максима скромности**, **Максима одобравања** (*Approbation*), **Максима слагања** (*Agreement*) и **Максима саосећања** (*Sympathy*).

Што се тиче саме учтивости, она по Личу (Leech 1983) може бити апсолутна и релативна. Апсолутна учтивост има свој негативни и позитивни пол (слично као код Браунове и Левинсона), и по природни је скаларна. Компоненте односно скале те учтивости су: однос трошак/корист (*cost-benefit*), ауторитет, друштвена дистанца, опционост (*optionality*) и индиректност. Опционалност се односи на то колико говорник оставља саговорнику маневарског простора односно опција за реаговање, а индиректност на то колико је саговорнику потребно времена да би разумео поруку. Релативна учтивост је више прагматичка димензија, пошто се односи на учтивост у датој ситуацији, то јест узимајући у обзир друштвене норме које важе за дату ситуацију.

У каснијој верзији своје теорије (2014), Лич је повећао број максима, иако је због тога трпео критике (нпр. Браунова и Левинсон, Brown&Levinson 1987:4). **Максиме мишљења, обавезе и осећања** (*the Maxim of Obligation, Maxim of Opinion, Maxim of Feeling*), као и све остале максиме у овој верзији Личовог приступа учтивости подређене су основној **Суперстратегiji Учтивости**, која се у коначници своди на то да се у комуникацији понашамо тако да придајемо већу важност мишљењима, осећањима и потребама саговорника него сопственим, то јест да приписујемо већу

²⁶ По угледу на језичку способност и језичку продукцију Чомског (*linguistic competence/linguistic performance*) који су централни концепти у Генеративној лингвистици

²⁷ "Politeness supersedes: it is considered more important in a conversation to avoid offense than to achieve clarity". (Lakoff 1973, 297-298)

²⁸ У свом каснијем раду, под утицајем нових сазнања у области учтивости и проучавања њене реализације у другим културама, Лејкофова је преформулисала своја правила: држи дистанцу, показуј уважавање, негуј другарство (*distance, deference, camaraderie*), која се могу различито вредновати у различитим културама (Lakoff, 1990: 35, према Leech, 2014: 33)

вредност саговорнику*²⁹ него себи (Leech 2014: стр. 90-91). Неке од максима у овој новијој верзији односе се на говорника а неке на саговорника и то је у основи симетричан однос (нпр. величати постигнућа саговорника или умањивати сопствена постигнућа били би примери деловања у складу са Максимом скромности).

2.5.3 Браунова и Левинсон – примат Теорије Образа

Својом теоријом учтивости Браунова и Левинсон су неповратно променили поглед на учтивост и подстакли многа будућа истраживања (Brown&Levinson 1978, 1987). Теорија је много пута критикована али и данас има велику употребну вредност, са обзиром на чињеницу да се и данас користи као полазна тачка или компонента истраживања. Уважавајући све њене недостатке, и ми ћемо се у овом раду позивати на неке њене поставке. Проучавајући упоредно енглески и потпуно несродне језике тамил и целтал, Браунова и Левинсон (у даљем тексту В&Л) покушали су да формулишу универзалну теорију учтивости која се темељи на концепту **образа** (*face*) Ирвинга Гофмана. *³⁰ У литератури на српском језику, неки аутори (Милосављевић 2007, Прћић 2010, Панић Кавгић 2014) користе термин **лице**. Иако се слажемо са Панић Кавгић да у нашем језику изрази *изгубити образ*, *сачувати образ* имају димензију која се односи на карактер субјекта, по нашем мишљењу важна компонента значења датих израза је и друштвена перцепција понашања субјекта, те сматрамо да је **образ** ипак адекватнији превод. У теорији Браунове и Левинсона, образ има две компоненте, **позитивни** (*positive face*) и **негативни** (*negative face*), који се у литератури још називају и **интегративни** односно **индивидуалистички** образ. Браунова и Левинсон дефинишу их на следећи начин:

негативни образ: слобода деловања и слобода од наметања туђе воље, односно потреба сваког „умно способног одраслог члана заједнице” да у свом деловању не буде спречаван од стране других чланова заједнице;

позитивни образ: позитивна слика о себи и сопственој личности и тежња да они буду прихваћени од других учесника у интеракцији, односно жеља сваког члана заједнице да се његове жеље поклапају са жељама бар неких чланова заједнице (В&Л 1987, стр. 61-62).

Један од важних концепата ове теорије које ћемо и ми користити у даљем раду односи се на концепт **чинова угрожавања образа** (*Face Threatening Action*- у даљем тексту **ФТА**). У принципу, у комуникацији можемо угрозити и позитивни и негативни образ саговорника. Своју стратегију учтивости говорник бира према сопственој перцепцији **тежине угрожавања образа** која се може изразити формулом:

$$W = P + D + R$$

У датој формули **P** (*Power*) је мера моћи коју саговорник има у односу на говорника, а **D** (*Distance*) се односи на сличности и разлике између говорника и саговорника, то јест на друштвену дистанцу која постоји између њих. На послетку, **R** (*Ranking*) се односи на културно одређену меру наметања своје воље односно деранжмана саговорника, у смислу услуга, добара, утрошка времена или других ствари које се односе на дати захтев или ФТА (В&Л, 1987: 77). *³¹

²⁹ “In order to be polite, S expresses or implies meanings that associate a favorable value with what pertains to O[Other] or associates an unfavorable value with what pertains to S (S = self, speaker)” (Leech, 2014:90).

³⁰ “the positive social value a person effectively claims for himself ...by the line others assume he has taken during a particular contact,” (Goffman, 1972: 5)

³¹ Волфсонова (Wolfson 1986, 1989) је у вези са критиком ове формуле понудила свој **брегасти модел интеракције** (*bulge model of interaction*), тако назван због очите избочине на графику фреквенције употребе комплимената и

У принципу, Браунова и Левинсон узимају за свог говорника идеални модел говорника који доноси рационалне одлуке при избору стратегије учтивости и начина на који ће комуницирати оно што жели. У општем случају, уколико се налази у ситуацији да ће у току комуникације морати да изврши ФТА, говорник може да бира између неколико опција:

да директно изврши ФТА (*baldly on record*) без икаквог ублажавања, као на пример ако студент каже колеги:

„Позајми ми књигу.”

да директно изврши ФТА, али из ублажавање (*redressive action*), које може бити уперено ка негативном или позитивном образу саговорника, то јест спадати у позитивну или негативну учтивост; На пример, ако студент каже колеги:

„Ти имаш најбоље белешке у групи, да ли би могао да ми позајмиш свеску до сутра?” (стратегија усмерена на позитиван образ)

„Ако ти не би био проблем, да ли би могао да ми позајмиш свеску до сутра?”

(стратегија усмерена ка негативном образу саговорника)

да не изврши ФТА на директан начин, него на индиректан (*go off record*), што би у пракси значило да ће саговорнику дати неке наговештаје шта у ствари жели, на пример:

„Јао, нисам била на последњем предавању а требаће нам то што смо радили за колоквијум.” (говорник покушава да наведе саговорника да понуди своје белешке на позајмицу)

да потпуно одустане од вршења ФТА (*opt out*).

Браунова и Левинсон понудили су 15 стратегија позитивне учтивости, 10 стратегија негативне учтивости, као и 15 стратегија индиректне учтивости. За наше истраживање од посебног значаја су стратегије позитивне учтивости 4-8: позивај се на припадност истој групи –користи маркере групног идентитета, тежи ка слагању са саговорником, избегавај неслагање са саговорником, претпостављај или нађи нешто заједничко са саговорником (*common ground*), нашали се, као и стратегија 13, наведи или тражи разлоге (В&Л, 1987: 102). Стратегије индиректне учтивости углавном се спроводе активирањем конверзационих импликатура, односно кршењем Грајсових максима (В&Л, 1987:214). У нашем корпусу су најзаступљеније стратегије 1-5, као и 10 и 15. делимично и због природе самог корпуса. То би биле стратегије: дај наговештаје, мотиве или услове за вршење датог чина, дај асоцијативне назнаке, претпостављај, умањи значај (*understate*), повећај значај (*overstate*), употреби реторичка питања, користи елипсу (непотпуне или скраћене исказе). Морамо напоменути да је могуће да говорник изабере и комбиновану стратегију, где ће у комуникацији бирати и негативне и позитивне стратегије учтивости

2.5.4 Дискурзивне теорије учтивости – трећи талас теорија учтивости, ново Грајсовска или пост-Грајсовска, дискурзивна истраживања

Овај компликован наслов односи се пре свега на чињеницу да после Грајса, Лича и Браунове и Левинсона углавном налазимо на велику разноликост у литератури и на различите приступе истраживањима учтивости, од којих је немали број заснован на критикама и допунама Грајсових и Личових максима или теорије образа Б&Л.

2.5.5 Неке критике Браунове и Левинсона

Највише критикован аспект њихове теорије учтивости је свакако тврдња да је она универзално применљива. Истраживачи који су радили у другим културама показали су на примеру кинеског (Gu, 1990), јапанског (Matsumoto, 1988), Ide (1989, 2005), персијског (Koutlaki, 2002), и грчког

других говорних чинова, која показује пораст употребе учтивих форми код саговорника који се налазе на средини између блиских људи и потуних незнаца –колега, познаника или пријатеља, код којих су друштвени односи и дистанца међу саговорника перципирани као подложни промени односно нестабилни.

(Sifianou, 1992) да концепти образа као и позитивне и негативне учтивости које су постулирали Браунова и Левинсон не могу да опишу учтивост (и као понашање и као концепт) у тим културама. Гу (Gu, 1990) објашњава концепт кинеског *li* који као основне принципе узима искреност и равнотежу, и по коме поштовање норми учтивости одржава друштвену хармонију али и потврђује вредност јединке као члана друштва. Мацумото (Matsumoto, 1988) на примеру прости реченице „Данас је субота.“ показује да је јапански систем хонорифика и граматичких форми нераскидиво повезан са концептом *wakimae (discernment)*^{*32} и да модел Б&Л (а нарочито њихове негативне учтивости) није применљив у јапанској култури. У односу на индивидуалистички приступ Б&Л, као припадника западне културе где се лична слобода негује као врхунска вредност, и јапанска и кинеска су више колективистичке, где се више вреднује припадност заједници. Обе културе су у том смислу често називане и вертикалне, а јапанска и „високо контекстуализована култура“ (*high context culture*). У том погледу би енглеска, а свакако и српска култура биле *low context cultures* јер у нашим језицима контекст не утиче на избор глаголског времена, иако наравно игра улогу при избору језичких реализација планираног исказа. Кутлаки (Koutlaki, 2002) на примеру персијског показује да у иранској култури образ има две компоненте, понос и част, које се не поклапају са позитивним и негативним образом Б&Л. Анализирајући понуде (*offers*) и позиве на дружење (*invitations*) Кутлаки показује да се оно што би по Б&Л било угрожавање образа и наметање (*imposition*) у иранској култури перципира потпуно другачије, и да у интеракцији ти ФТА могу у ствари да појачају образ, а не да га угрозе (*face-enhancing acts*). Сифиану је слично показала и за грчки језик. У источним културама, као и у нашој, пристојно је и очекивано инсистирати на позиву, односно понуди, да се на пример плати тура пића у кафићу или да неко дође на ручак, узме још једно парче пите, док би то по моделу Б&Л спадало у наметање.

Још једна од замерки теорији Браунове и Левинсона била је и то што се учтивост посматра као статичан и апстрактан концепт. Утицајни критичари модела били су Илен (Eelen, 2001) и Вотс (Watts, 2003) који су се залагали за практичнији приступ учтивости. Вотс (Watts, 2003) раздваја учтивост на **учтивост првог** (*politeness₁*) и **другог реда** (*politeness₂*), где би учтивост првог реда у ствари био лаички, свакодневни концепт учтивости, а учтивост другог реда научни, то јест теоријски и истраживачки концепт учтивости који може да доведе до развијања теорије и прављења генерализација. С обзиром да је свакодневни концепт учтивости који учесници у интеракцији имају важан за успех интеракције, и може бити евалуативан (можемо некога оценити као неучтивног и неваспитаног ако се не понаша у складу са нашим концептом), Вотс и Илен сматрају да га треба имати на уму у истраживању учтивости, и јасно раздвајати учтивост првог и другог реда у истраживачком раду. Илен (Eelen, 2001) иде и корак даље, па у учтивост првог реда укључује не само лаички концепт учтивости него и учтиво понашање учесника у интеракцији као практичну илустрацију њиховог концепта учтивости. По Илену, **учтивост првог реда** (*politeness₁*) може бити експресивна (*expressive*), класификаторна (*classificatory*) и метапрагматичка (*metapragmatic*). Експресивна покрива ситуације када се говорник учтиво понаша, користи формулни језик (нпр. хвала, извини) или учтиве исказе (да ли бисте могли...), тј. оно што се уобичајено проучава у истраживањима учтивости. Класификаторна се односи на евалуативну димензију интеракције, када неког процењујемо као учтивног или неучтивног. Метапрагматичка компонента односи се на ситуације када људи разговарају о концепту

³² *Discernment* – дослован превод био би разборито, добро просуђивање, разлучивање; оно што је потребно да у датој ситуацији добро проценимо какав је друштвени однос учесника у интеракцији, какви су односи моћи и друштвена дистанца, пошто од тога зависе граматички облици и хонорифици које треба да употребимо да не бисмо увредили саговорника и да покажемо да унемо да се понашамо, тј. да познајемо друштвена правила која важе за дату ситуацију и интеракцију.

учтивости, то јест артикулишу своје виђење учтивости. Уопштено говорећи, истраживања учтивости се у овом периоду углавном фокусирају на учтивост првог реда, и покушаји да се формулише свеобухватна и универзална теорија учтивости су углавном напуштени. *³³ С обзиром на природу нашег истраживања, ми ћемо поћи од експресивне учтивости (нашег корпуса) у Иленовом смислу да бисмо могли да говоримо о шемама језичких реализација у неком општијем смислу.

Овде би било занимљиво поменути схватање Терфураки, која се бави проучавањем учтивости помоћу концепта оквира (*frame*) преузетог из когнитивне лингвистике. По Терфураки, учтивост се своди на френвенцију употребе одређених језичких форми и формула у одређеној ситуацији, одакле можемо закључити да су то форме које учесници у интеракцији сматрају примереним у датој ситуацији.*³⁴

"...assuming that [frame-based analysis] indeed uncovers regularities of co-occurrence between expressions realising particular acts and types of contexts, why should such regularities be defined as polite behaviour? The answer of the frame-based view is simple: they are polite because they are regular. It is the regular co-occurrence of particular types of contexts and particular linguistic expressions as unchallenged realisations of particular acts that creates the perception of politeness. Politeness resides not in linguistic expressions themselves, but in the regularity of this co-occurrence." (Terfouraki 2005:248 у Mills 2011: 37)

То би била и суштина поступка који ћемо применити у овом истраживању, наравно не у смислу квантитативног статистичког истраживања, него праћења правилности употребе.

Чак је и Лич (Leech, 2014) напустио свој концепт апсолутне и релативне учтивости, који је такође критикован због претензија ка универзалности, и у својој ревидираној верзији дели учтивост на поз-учтивост (*pos-politeness*) и нег-учтивост (*neg-politeness*). Негативна учтивост је по Личу важнија, зато што служи да умањи или спречи могућу увреду, а позитивна да се саговорнику прида нека позитивна вредност. Тест позитивне или негативне учтивости исказа је то да ли појачавамо или умањујемо вредност у трансакцији (Leech, 2014: 11-12). У основи, Лич се овде и даље држи концепта трошкова и користи (*cost/benefit*) иако је основни принцип учтивости по њему избегавање увреда и неслагања односно појачавање слоге*³⁵ и друштвене хармоније, а основна мотивација учтивости је алтруизам. Насупрот Илену и Вотсу, Лич сматра да је свако научно истраживање учтивости у домену учтивости другог реда, због тога што је неопходна извесна теоријска концептуализација учтивости при употреби те речи као стручног и научног термина.

Неки истраживачи уводе и нове термине уместо термина учтивости, као што је *relational work* (Locher&Watts, 2008), или на пример *politic behavior* (цивилно понашање, које се дефинише као

³³ "the discursive approach abandons the pursuit of not only an a priori predictive theory of politeness, but also any attempts to develop a universal, cross-culturally valid theory of politeness altogether" (Хаф (Haugh) 2007: 297 у Милс (Mills) 2011, стр. 34)

³⁴ Уколико претпоставимо да [анализа заснована на концепту оквира] заиста открива правилности истовременог догађања између израза који реализују одређене чинове и типова контекста, зашто би такве правилности биле дефинисане као учтиво понашање? Одговор перспективе засноване на оквиру је прост: учтиви су зато што се редовно понављају. Баш због редовног истовременог догађања одређених врста контекста и одређених језичких израза као неоспорених реализација одређених чинова ствара се перцепција учтивости. Учтивост се не налази у самим језичким изразима, него у редовности тог заједничког дешавања".

³⁵ "The Principle of Politeness (PP)—analogous to Grice's CP—is a constraint observed in human communicative behavior, influencing us to avoid communicative discord or offence, and maintain or enhance communicative concord or comity" (Leech, 2014:87).

„понашање, језичко и нејезичко, које учесници конструишу као одговарајуће у друштвеној интеракцији која је у току” (Watts, 2003: 144).³⁶ У свом моделу учтивости Вотс користи Бурдјеов концепт *хабитуса* као знања и скупа навика о томе како се понашати у датој ситуацији који се стиче социјализацијом. Овај концепт из Бурдијеове теорије праксе доводи се у везу са концептима лингвистичког, културног и друштвеног капитала и контроле моћи у друштву, што су концепти који су били занимљиви и многим другим истраживачима. Оно што је занимљиво код Вотсовог модела је што он подразумева да учтивост почиње тек тамо када се понашамо учтивије него што би то захтевало **цивилно понашање**, то јест учтивост је сама по себи обележено понашање. У ствари, учтивост и неучтивост су на супротним, позитивним и негативним половима, скале која би за нулу, као необележено понашање имала **цивилно понашање**. Насупрот томе, Лич (Leech, 2014) сматра да је у пракси учтивост униполарна, и да је њена нулта то јест полазна тачка потпуно одсуство учтивости, то јест неучтивост, а одатле се у једном правцу напредује ка учтивијим и још учтивијим формама, то јест не постоји необележено понашање у Вотсовом смислу.³⁷ Склони смо да се у овом случају сложимо са Личом, с обзиром да оно понашање које сматрамо нормалним у интеракцији управо и карактеришемо таквим зато што је по нашим критеријумима довољно учтиво за дату говорну ситуацију (Иленова евалуативна компонента учтивости првог реда).

Теорија Браунове и Левинсона критикована је и због тога што је у њеном средишту рационалан говорник, који своје језичко понашање бира на основу ризика од потенцијалног угрожавања образа, без узимања у обзир афективне компоненте. Арндт и Џенеј (Arndt&Janney 1985) уводе термин „емотивне комуникације” која се дефинише као „...комуникација пролазних ставова, осећања и других афективних стања”³⁸, а која се разликује од „емоционалне комуникације” која је спонтана и неспутана. Емотивна комуникација укључује и невербалну комуникацију, а димензије емотивне комуникације су (само)поуздање, позитивни и негативни афекат, и интензитет. Учтивост по овом моделу представља пружати подршку саговорнику, односно избегавати конфликт.

Модел који узима у обзир афективне елементе комуникације је и теорија Спенсер Аутијеве (Spencer-Oatey) (2000) која се заснива на концепту управљања односима (*rapport*³⁹ *management*). Према овом моделу, ово значи управљање образом (у његовом оригиналном, Гофмановском смислу), који може имати квалитативну и идентитетску компоненту (лична и друштвена), као и управљање друштвеним правима (право на једнакост и право на удруживање)⁴⁰(према Leech, 2014: 40-41).

Још једна од битних замерки теорији Браунове и Левинсона је и да се анализа врши на нивоу исказа тј. на реченичном нивоу, тако да је велики број истраживача почео да се бави проучавањима на нивоу дискурса. У извесном смислу и ово истраживање се може убројати у таква истраживања с обзиром да су у фокусу проучавања сложени говорни чинови, који се могу реализовати у оквиру више од једне реченице.

Оно што је важно напоменути овде је да су се многи истраживачи вратили оригиналном концепту образа, у смислу тога да је он у ствари динамичка категорија и да се може мењати у

³⁶ Уколико није другачије наведено, преводи су дело ауторке овога рада.

³⁷ Ово се односи на тзв. „социопрагматичку” учтивост која може бити релативна ситуацији. Тзв.

„прагмалингвистичка” учтивост исказа по Личу је нешто што се може проценити независно од говорне ситуације.

³⁸ „...the communication of transitory attitudes, feelings and other affective states” (Arndt&Janney 1985: 282 у Eelen, 2001: 15

³⁹ Rapport – OED: a friendly relationship in which people understand each other; српски (Оксфордски енглеско српски речник за студенте) – пријатељски/добар однос са неким нечим

⁴⁰ енгл. equity rights/ association rights

интеракцији*.⁴¹ Као и сама учтивост, и параметри P и D у формули такође се не сматрају статичким, него флуиднијим и променљивим категоријама у интеракцији.

Треба поменути да се у овом периоду врше и веома жива истраживања неучтивости (*impoliteness*), истраживања заснована на анализи конверзације, критичкој анализи дискурса, теорији релеванције, као и концептима когнитивне лингвистике, али их на овом месту нећемо подробније описивати, сем као општу тенденцију. Општи утисак је да је ово период фокуса истраживања на учтивост првог реда, дискурзивних у приступу, и еклектичких у смислу основних теоријских полазишта, баш као што је и наше. То нам са једне стране оставља прилично велику слободу у конципирању истраживања, али нас не доводи ближе дефиницији учтивости која би могла кратко и језгровито да опише суштину овог феномена. Оно што је извесно је да су испитаници у нашем истраживању, студенти који су радили задатак који је послужио као основа нашег корпуса, имали на уму неку верзију Принципа учтивости Џефрија Лича, или неку верзију императива Лејкофове из 1973-ће, тј. буди јасан али буди учтив, пошто су оргиналне инструкције које су добили биле: "be gentle but truthful".

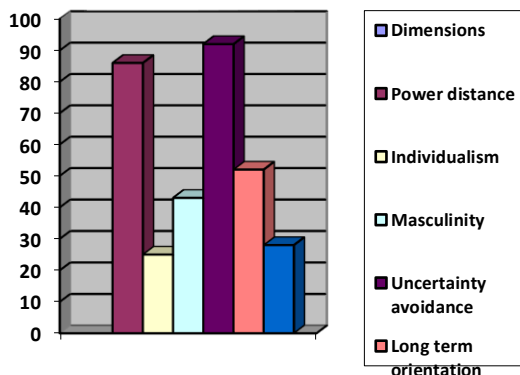
⁴¹ "while his social face can be his most personal possession and the center of his security and pleasure, it is only on loan to him from society; it will be withdrawn unless he conducts himself in a way that is worthy of it" (Goffman, 1967: 10).

2.6. Утицај културе матерњег језика на учтивост и реализацију говорних чинова на страном језику

Као што смо већ другде поменули, убрзо после изласка капиталног дела о учтивости Браунове и Левинсона (1987) јавиле су се и прве реакције истраживача који су проучавали и потицали из другачијих култура и који су оповргавали универзалност њихове теорије. У лаичком поређењу двеју култура углавном се оперише стереотипним представама о другој култури која се неминовно сагледава са становишта аутсајдера, и премда некад такве лаичке представе могу бити и научно потврђене, није лоше подсетити се и неких могућих научних поставки за упоређивање две културе.

Оригинално истраживање Хофстедеа о четири димензија културе, које се односило пре свега на пословно окружење (Hofstede, 1980) у међувремену је проширено за још две димензије и на многе земље и културе. Морамо напоменути да је у време када је Хофстед радио своје оригинално истраживање компанија ИБМ пословала у тадашњој СФРЈ, па је описана југословенска култура, а сам Хофстед је после поделио на словеначку, хрватску и српску културу. Продовић и Продовић Милојковић (2018) мишљења су да се опште карактеристике наше културе нису много промениле, али да су међународна изолација деведесетих година прошлог века, и велике друштвене и економске промене „и те како утицали на поменуте димензије националне културе – у смислу израженијих тенденција” (Продовић&Продовић Милојковић 2018:240). Српска култура у СФРЈ одликовала се високим степеном избегавања сигурности, била је колективистичка и хијерархијска више су се цениле „женске вредности”. Ово последње се односи на то да у таквим културама „људи раде да би живели”, цени се једнакост и солидарност, и статус се не показује отворено. То би биле рецимо и карактеристике културе скандинавских земаља. Насупрот томе, културе у којима се вреднују „мушке вредности” су такмичарски настројене, вреднује се успех и статус. У првобитном истраживању Хофстед је српску културу означио као најсличнију јужноамеричким земљама. У првобитном истраживању коефицијент „мушке вредности” износио је 21 (Hofstede, 1980 у Продовић&Продовић Милојковић 2018:236), и можемо рећи да се та димензија највише променила. Ево како је српска култура тренутно позиционирана у односу на проучаваних шест димензија културе*⁴²- дистанца моћи (power distance), индивидуалност (individuality), мушких вредности (masculinity), избегавање несигурности (uncertainty avoidance), дугорочне оријентације (long term orientation) и угађања себи (indulgence):

Табела 1: Димензије српске културе по Хофстеду*

⁴² <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/serbia/> 27. Фебруар 2023. године

Према Продовић&Продовић Милојковић (а то се може лако утврдити и упоредним прегледом на <https://www.hofstede-insights.com>), иако наша култура има сличности и са неким источним и медитеранским, као и јужноамеричким културама, а свакако и културама у окружењу, највеће разлике по свим димензијама показују се управо у поређењима са англосаксонском културом (Продовић&Продовић Милојковић, 2018: 237), што за српске говорнике енглеског може претстављати потенцијалан проблем.

У погледу разлика у реализацији говорних чинова у различитим културама, постоји доста истраживања на ту тему, од којих можемо навести на пример преглед реализација комплимената и примања комплимената Чена (Chen, 2010), где се виде очите разлике у неким аспектима. На пример, у Пољској су комплименти више усмерени на примаоца него на даваоца комплимента (оријентација на you, уместо на I), најчешће се коментарише нека ствар (*possession*), и сврха им често може бити манипулативна или инструментална (Jaworski 1995 у Chen 2010, 83), нпр. похвалити мужа да је лепо опрао судове да би он то што чешће чинио. У Грчкој се комплимент сматра „личном проценом” тако да се може посматрати са извесном неповерљивошћу, али такође може и да се користи уместо неких других говорних чинова, нпр. честитања. Исто тако, у Грчкој може да вам се догоди да ако дате комплимент да неко има лепу ствар особа понуди да ту ствар и узмете (Sifianou 2001, у Chen 2010:85). Женама се дају комплименти на изглед, а мушкарцима на способност. Подаци о комплиментима у Немачкој су контрадикторни. По једној студији, која је користила природне податке (Golato 2002, у Chen 2010, 83), као у Америци, комплименти се углавном прихватају, мада се у Америци то обично чини уз помоћ захваљивања (*appreciation token*), док Немци углавном потврђују комплимент (*confirmation token*). Марковић (2019) наводи да је у српском најдоминантнија стратегија прихватање комплимената, и то код комплимената који се односе на изглед и предмет поседовања, а кад је у питању комплимент на племенитост углавном се примењује нека од стратегија одбијања. Стратегија надградње комплимента као прихватања заступљена је у 8,8%, „те тако може оставити утисак надмености. Из добијених резултата може се закључити да говорници српског језика занемарују Личову максиму скромности, те да у извјесној мјери показују склоност ка самохвали ” (Марковић 2019:151). Насупрот томе, у неким културама, као што су француска или кинеска, комплименти се углавном одбијају. У случају кинеских истраживања комплимената, постоје велике разлике у добијеним резултатима, у којима улогу може имати и контакт са западним културама и географски положај, а постоје индикације да се доминантни обрасци давања говорних чинова могу и мењати током времена (Chen 2010: стр.87-88).

У вези са променама у схватању и реализацији учтивости чини нам се занимљиво поменути став Лејкофове (Lakoff, 2005), да су промене у овој сфери индикација промена односа у друштву. Она своје закључке базира на новинским чланцима из 90-их година прошлог века, и проучава промене концепта *civility/politeness* са позиција критичке анализе дискурса, то јест промена односа моћи у друштву. Још једно истраживање који се бави променама концепата учтивости (*politeness*, по Личу и Илену) и стереотипима о англосаксонској култури (Culpeper, Driscoll&Hardacker 2019), прати промене кључних придева који се везују за концепт учтивости методом анализе корпуса на материјалу сакупљеном са интернета (корпус ОЕС). Придеви који се повезују са *polite* у Британском енглеском су тако *courteous, charming, friendly, cheerful, calm, sensible*. У Америчком енглеском повезани придеви су *respectful, friendly, gracious, thoughtful, cheerful*. Поред овог корпуса, истраживачи су сакупили и корпус са Твитера од око 1,5 милиона твитова. Кључне речи подељене су у неколико група по значењу/димензији: *involvement (friendly, cordial), non-imposition (thoughtful, considerate), hierarchy –social standing (well-bred, gracious, urbane), hierarchy – deference (respectful), historical (polite, courteous)*. Код твитова из УК, најчешће су помињане речи из групе *involvement, non-imposition, social standing*, а код Американаца

доминантни су били придеви за димензију deference. Утврђено је да у општим цртама неки глобални стереотипи да је у енглеској (британској) учтивости доминантна резервисаност односно “*calm rationality*”, и даље важе, као и то да неки придеви као што је *respectful* имају топлији призвук (стереотип о америчкој срдачности). Потврђено је доста сличности између два схватања учтивости али је било и неких изненађења, па тако *friendly* као компонента америчке учтивости изгледа почиње да поприма негативне конотације. Један од налаза ове студије био је и да се фокус савремених истраживања учтивости толико померио на друге културе од времена Браунове и Левинсона да је англосаксонска култура (то јест британска и америчка) у ствари мало заступљена, што је и потакло ауторе студије на ово истраживање.

Међутим, стереотипи о културама могу нас навести и на погрешан траг. Биб и Такахаши (Beebe&Takahashi, 1989) проучавали су разлике између јапанских и матерњих говорника енглеског језика у реализацији говорних чинова неслагања и прекоревања (*chastisement*) у ситуацијама неједнаког друштвеног статуса говорника. Откривено је да Американци нису увек директнији и експлицитнији у исказима од Јапанаца, да Јапанци не беже увек од неслагања или критиковања, посебно ако лице вишег статуса критикује лице нижег статуса, као и то да није тачно да се Јапанци увек више извињавају од Американаца. Такође, Американци чешће користе комплименте и похвале од Јапанаца (Beebe&Takahashi, 1989: 213-214).

Овде долазимо до централног проблема овог одељка, а то је у којој мери су реализација говорних чинова код говорника EFL и њихове представе о учтивости на страном језику (*politeness1*) подложне утицају матерњег језика? У даљем тексту представимо три релевантна погледа на овај проблем.

Једна од најжешћих критичарки западних модела учтивости као англо-центричних, Вержбицка (Wierzbicka, 1985) показала је на примеру пољског језика да неке од језичких форми које се употребљавају у енглеском немају исту функцију у пољском језику, као и да се у основи различитих употреба нпр, императива или индиректних питања, као и форми обраћања (нпр. ти/ви или *pan/pani*) заправо налазе различите културне вредности које су оличене у језику. У вези са тим, Вержбицка уводи појам културних сценарија (*cultural scripts*), које заједно са колегом Годардом развија у истраживачки апарат међукултурне и интеркултурне прагматике:

“Cultural scripts [are intended] to capture background norms, templates, guidelines or models for ways of thinking, acting, feeling, and speaking, in a particular cultural context. While they explain a great deal about speech practices, they are not descriptions of behaviour as such (Goddard&Wierzbicka, 2004:157) ”. *43

Према Годарду и Вержбицкој, културни сценарији су познати свим члановима говорне заједнице, иако се сви чланови заједнице не морају понашати према њима (бирају да их не усвоје). Такође, могу постојати географски блиске заједнице које могу имати сличне културне сценарије а говорити различитим језицима, а неки сценарији могу бити важнији од других, то јест могу бити такозвани “*master scripts*” (важнији или главни сценарији).

Перовић (2009) проучавала је говорни чин извињавања у црногорском, дошавши до резултата да је доминантни црногорски културни сценарио такав да се извињење доживљава као нека врста удара на образ онога који се извињава, тако да се експлицитна извињења избегавају и уместо њих се користи индиректно извињење кад год је то могуће.

⁴³ „културни сценарији [намењени су томе да] исказу подразумеване норме, смернице, или моделе размишљања, понашања, осећања и говорења у одређеном културном контексту. Иако они доста објашњавају говорну праксу, они сами по себи нису описи понашања”.

Годард и Вержбицка развили су даље технику семантичких примитива, простих појмова који по њима постоје у свим језицима, да би се примакли идеалу семантичких истраживања ослобођених било каквог уплива културе и језика истраживача, а нарочито англоцентричних теорија (као нпр. теорија Браунове и Левинсона), што је помало парадоксално довело до јаког универзализма њиховог приступа. Међутим, не може се оспорити тврдња Вержбицке (а коју су на својој кожи осетили многи други досељеници на англосаксонско говорно подручје) да матерњи говорници (у њеном случају Аустралијског енглеског) полазе од свог културног сценарија и кроз његову призму посматрају нематерње говорнике и придају им неке стереотипичне особине када одступе од тих пређутних културних норми. Ово несумњиво важи за било које говорно подручје и може се сматрати узроком многих неспоразума, где само знање језика није довољно да би се интеракција успешно обавила уколико уз њу не иде познавање одговарајуће културне норме. У уводу другог издања своје књиге *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction* (2003) Вержбицка каже:

”And yet, while I saw some cultural adaptation as necessary I did not want to adapt too much; I felt instinctively that the social benefits of such an adaptation needed to be balanced against the personal cost involved in it. There were therefore limits to my malleability as a 'culturally constituted self'. There were English modes of interaction that I never learnt to use - because I couldn't and because I wouldn't: they went too much against the grain of that 'culturally constituted self' (Wierzbicka, 2003: xii)*⁴⁴

Ово има импликација и за наше истраживање, због тога што можемо очекивати да матерњи говорници енглеског такође донесу неке стереотипичне или негативне судове о нашим студентима уколико одступе од неких пређутних културних образаца својствених англосаксонској култури док комуницирају на енглеском. Такође, можемо очекивати да постоји индивидуална граница до које су наши студенти или било други који нематерњи говорници енглеског спремни да се поистовете са датим културним сценаријом који захтева англосаксонска култура и да у одређеној ситуацији свесно изаберу да му се не повинују. Непознавање или неповиновање културном сценарију, без обзира на објективно течно говорење енглеског свакако може довести до неуспеха у комуникацији или до остављања утиска неучтивости.

Управо ово је један од аргумената Кечкеша (Kecakes, 2014) за тврдњу да се комуникација у ситуацијама где је енглески језик *lingua franca* (EFL у даљем тексту) не може проучавати на исти начин као интракултурна комуникација, тј. комуникација где су оба саговорника припадници исте културе. Социо-когнитивни приступ Кечкеша је динамички приступ, који претпоставља да се у интеракцији и намере говорника и значење заједнички конструишу у току саме интеракције. Оно што EFL интеракцију са говорницима који су припадници различитих култура и говоре различитим језицима карактерише је то што, по Кечкешу, пошто су саговорници неминовно егоцентрични (у смислу когнитивне лингвистике то значи да полазе од свог поимања говорне ситуације, онога што је релевантно и свог познавања енглеског језика и припадајућих говорних норми), они истовремено морају да буду пажљивији да би ко-конструкцијом значења и намера успешно обавили интеракцију. У таквој ситуацији они такође не могу рачунати да саговорник

⁴⁴ „И поред тога, иако сам сматрала да је извесно културно прилагођавање неопходно, нисам желела да се превише прилагодим; инстинктивно сам осећала да друштвене предности таквог прилагођавања морају да буду у равнотежи са личним трошковима које је прате. Стога је постојала граница моје прилагодљивости као „културно утемељене јединке“. Има енглеских понашања у интеракцији које никада нисам научила да користим – јер нисам могла ни хтела: јер су ишла сувише против природе те „културно утемељене јединке“. Овде се мисли на Вержбицку као особу културно обликовану и утемељену у пољској култури као матерњој. Неприхваћени обрасци понашања које наводи у даљем тексту су нпр. *small talk*, разговор о времену или *”How are you game”*- где се по енглеском културном обрасцу увек мора рећи да сте добро (што је страно и српском културном сценарију).

поседује исто знање језика и културних норми енглеског (или да им се жели повинovati у истој мери). Због тога се у таквим интеракцијама ко-конструираше тзв *common ground**⁴⁵, а то некад може значити одступање од норми енглеског језика и англосаксонске културе. Кечкеш сматра да пошто се културне норме уче социјализацијом, ученици енглеског као страног језика самим тим постављају себи *near-nativeness* као превисок циљ уколико га уче само у учионици, уколико се усредсреде на то. Други истраживачи дошли су до закључка да *explicit instruction* (експлицитно учење о културним нормама L₂) и моделовање од стране наставника у учионици може да доведе до побољшања прагматичке и социопрагматичке компетенције (нпр. Leech, 2014, који баш због тога не види много смисла у интеркултурним прагматичким истраживањима). Крајњи логички исход оваквог става је да је *near native-like competence/performance* немогућ али и недостижан и непотребан циљ.

У нашем окружењу, где већина студената мало и ретко путује у иностранство, а још ређе путује у земље где је енглески матерњи језик (Ћорбић, 2020, Матић & Ћорбић 2008), можемо сматрати да су они до недавно били у типичној EFL ситуацији, где се сем музике, филмова и књига могу ослонити само на инструкције и моделовање језичких структура и комуникационих стратегија у учионици. Међутим, са проналаском брзог интернета и паметних телефона постало је немогуће предвидети или контролисати количину и квалитет садржаја који студенти прате на енглеском (*input*), као и њихову интеракцију на друштвеним мрежама на енглеском, те се не може са сигурношћу тврдити да ли ваннаставна „интернет социјализација на енглеском“ има ефекат на њихово усвајање форми и стратегија учтивости. Можемо претпоставити да било какве мета дискусије о учтивости које они евентуално прате остају на нивоу *politeness*₁, или да су чешће имплицитне него експлицитне, али било какав утицај интернета као извора знања о учтивости у оквиру овог истраживања мора за сада остати на нивоу претпоставки.

Насупрот ставовима Вержбицке и Кечкеша, који у крајњој линији говоре да се од у интеркултурној комуникацији увек прво полази од сопственог културног сценарија, Франциско Јус, који се бави проучавањем интернет прагматике са становишта теорије релеванције, сматра да су многи корисници интернета усвојили правила учтивости англосаксонске културе као опште смернице:

„Internet is particularly appropriate for an analysis of trans-cultural differences in the use of politeness. This network of nodes allows multiple users from all over the world to interact asynchronously (e.g. e-mail) and synchronously (e.g. chat rooms). This entails making an effort to understand the idiosyncratic use of polite strategies for each speech community. Generally, the pressure of English, the lingua franca of Internet-mediated communication, makes many users adopt not only the Western pattern of politeness but, specifically, the hyper-polite Anglo-Saxon pattern (Yus: 2011, 270)**⁴⁶

Ово би могло да значи да наши испитаници имају још један разлог да се држе правила учтивног понашања на енглеском, онако како их они перципирају и умеју да спроведу. Један од наших задатака у овом истраживању биће и то да видимо колико им то полази за руком, као и да ли можемо да извучемо неке закључке о утицају српског културног сценарија на реализацију форми и комуникационих стратегија наших испитаника на енглеском.

⁴⁵ Нешто заједничко, заједнички интерес, заједнички/исти терен, заједнички језик

⁴⁶ „Уопштено говорећи, притисак енглеског, као лингва франке комуникације преко интернета, доводи до тога да многи корисници усвајају не само западне шеме учтивости, него тачније хипер-учтиву англосаксонску шему“.

Подвукла И.Ч

2.7. Компјутерски подржана комуникација (Computer-Mediated Communication, СМС)

Иако су компјутери релативно недавни изум са становишта целокупне људске историје, у само неколико деценија дошло је до великог напретка у њиховој употреби и могућностима, тако да је можда и сувишно наводити дефиницију појма „**компјутерски подржана комуникација**”. Међутим, ипак ћемо то учинити јер се и на основу еволуције саме дефиниције види колики пут технолошког развоја је пређен за неких тридесетак година. Херингова (Herring, 1996: 4) је дефинисала компјутерски подржану комуникацију на следећи начин 1996. године: „Компјутерски подржана комуникација (КПК) је комуникација која се догађа између људских бића путем компјутера као инструмената”.^{*47} Већ 2015, модификована дефиниција је гласила: „Компјутерски подржани дискурс је комуникација која настаје када људска бића ступају у интеракцију преносом порука преко умрежених или мобилних компјутера, где дефиниција „компјутера” у ширем смислу обухвата било какав уређај за дигиталну комуникацију” (Herring&Androutsopoulos, 2015: 127)^{*48}.

Развој технологије и глобални трендови, у које најжалост спада и пандемија вируса Ковид-19 која је убрзала дигитализацију на светском нивоу, довели су до тога да уредници стручног часописа за Компјутерски подржану комуникацију (Journal of Computer-Mediated Communication) 2020. године примећују да се „за четврт века тежиште истраживања КПК померило са питања шта јесте КПК на питање- **а шта није?**”^{*49} (Yao&Ling, 2020:4). Питања из уводника поменутог као фокус истраживања у добу када је КПК у ствари **дигитално подржана (digitally mediated) комуникација** односе се и на друштвене и когнитивне процесе и на особине технологије која се стално развија, као и проширење дисциплине ван оквира индивидуалних процеса и комуникације људских бића са људским бићима. За само десетак година технолошког развоја дошли смо до тле да савремено људско биће у технолошки развијеном друштву није окружено само компјутерима, него и мобилним телефонима, роботима и Вештачком интелигенцијом (*Artificial Intelgence -AI*). Према последњим подацима,⁵⁰ у јануару 2023. године 5,16 милијарди људи (64,4% целокупног светског становништва) користило је интернет а од тога 4,76 милијарди (59,4% становништва) користило је друштвене мреже, а 5,44 милијарде (68%) мобилни телефон.^{*51}

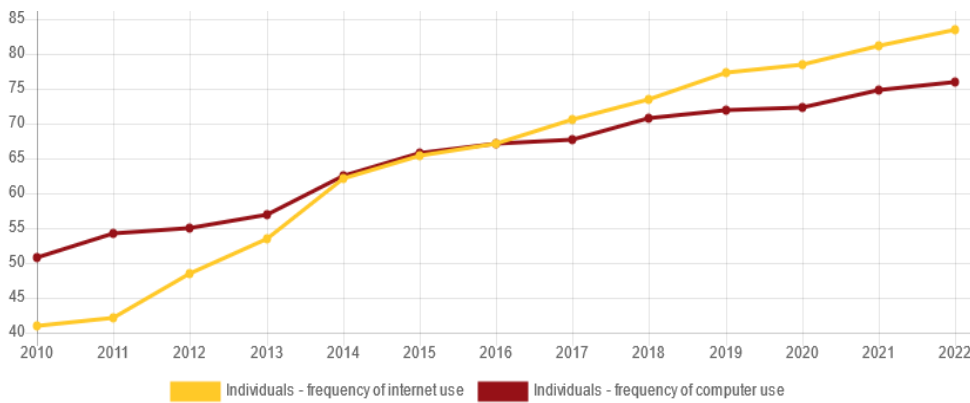
⁴⁷ “Computer-Mediated Communication (CMC) is communication that takes place between human beings via the instrumentality of computers”. У даљем тексту на српском језику користимо српску скраћеницу КПК да бисмо избегли двосмисленост, због сличности енглеске скраћенице СМС са српском скраћеницом за текстуалне поруке у мобилној телефонији.

⁴⁸ „Computer-mediated discourse (CMD) is the communication produced when human beings interact with one another by transmitting messages via networked or mobile computers, where “computers” are defined broadly to include any digital communication device” (Herring&Androutsopoulos, 2015: 127). У даљем тексту избегаваћемо скраћеницу КПК због негативних конотација са сличном скраћеницом у српском језику.

⁴⁹ Истакнуто и у оригиналу.

⁵⁰ <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>, accessed 9 March 2023

⁵¹ <https://datareportal.com/global-digital-overview> accessed 9 March 2023

Слика 1: Употреба мобилних телефона и интернета у Србији ⁵²

За потребе овог истраживања, с обзиром на контекст у коме је сакупљан корпус материјала на енглеском језику, можемо се задовољити оквирном дефиницијом Херингове и Андроцопулоса из 2015, уз ограду да се комуникација одвијала преко факултетске платформе за управљање учењем Мудл (*Learning Management System, Moodle*) којој су студенти могли да приступе преко интернета са било ког дигиталног уређаја који је то подржавао. С обзиром на природу задатка који су имали да обаве и количину текста који су морали да унесу, то су највероватније чинили са компјутера или лаптопа.

Од почетака истраживања у области КПК, једна од главних преокупација била је колики је утицај медија на поруку, то јест колико карактеристике и могућности саме технологије омогућавају или ограничавају комуникацију. Када су технолошке могућности биле слабије, преовладавао је став технолошког детерминизма, то јест подела на **богатије** (*rich*) и **оскудније** (*lean*) медије. Разговор лицем у лице би у том смислу био богатији начин комуникације, с обзиром да тада имамо на располагању и невербалне сигнале, као и прозодију говора. У време када се КПК сводила само на текст, тај контекст комуникације био је неминовно мање богат. Искуствено и на основу истраживања, уобичајена жанровска подела из тог времена била је да је КПК нешто између писане и говорне комуникације, а тако се може упрошћено посматрати и данас (нпр. House&Kadar, 2021). Овде се мора напоменути да је КПК од почетка показивала и неке своје особене црте које су у складу са технолошким могућностима представљале покушаје корисника да надоместе недостатак невербалних сигнала у комуникацији (Кристалов термин за ово је *Netspeak* (Crystal, 2001)).

Друга битна подела која се односи на КПК уопште је подела на **асинхрону** и **синхрону комуникацију**. Ово се односи на то да ли корисници могу да комуницирају истовремено у реалном времену (као на пример на форумима, у причаоницама (*chat rooms*) или у данашње време у ћаскању на апликацијама као што су Вибер или Ватсап), што би била синхрона комуникација, или се поруке достављају спорије и може се догодити да прође више времена између слања и пријема, што би била асинхрона комуникација. Један од типичних примера за то је раније била електронска пошта, односно и-мејл, мада је са проналаском и комерцијалним ширењем широкопојасног интернета брзина доставе порука повећана. И поред тога, у односу на укупне информације које се добијају коришћењем електронске поште, она и даље остаје „оскудан медиј” и у тренутку када пишемо овај рад она се већином користи у пословне сврхе, што има извесне прагматичке импликације.

⁵² <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/upotreba-ikt/upotreba-ikt-pojedinci/> accessed 9 March 2023

У смислу развоја комуникације, за КПК су преломни тренуци били проналазак интернета, као и прелазак са Web 1.0 на Web 2.0.*⁵³

Табела 2: кратак преглед разлика између старије и новије верзије интернета

Web 1.0	Web 2.0
Personal websites (личне странице)	Bloggng (блогови)
Publishing (објављивање)	Participation (учествовање)
Britannica Online	Wikipedia
Content management systems (системи за контролу садржаја)	Wikis (Вики странице)
Stickiness (статичност)	Syndication (дељење на више места)
Directories (taxonomies) (листе адреса-таксономија)	Tagging (folksonomies) (таговање-„народска таксономија”)

(Herring, et al, 2013: 13)

У прагматичком смислу, може се рећи да су питање адаптације корисника на технологију с једне стране и развоја технологије да би одговорила на потребе корисника помало као питање да ли је старија кокошка или јаје. Сви корисници интернета који га памте могу лаички да потврде да је при преласку са Web 1.0 на Web 2.0 у питању био квалитативни скок, чија је главна карактеристика повећана интерактивност, могућност истовремене комуникације на више платформи и дељење и заједничка креација садржаја (у језичком смислу, дискурса), што представља и велику прилику и изазов за истраживаче. Херингова (Herring et al 2013: 14) предлаже троделну класификацију дискурских појава везаних за Web 2.0: на **познате** (*familiar*), које су запажене код ранијих примена КПК, нпр. електронске поште, причаоница, итд; **преобликоване** (*reconfigured*), које су постојале раније али су се промениле под утицајем нових технолошких могућности; и **емергентне** (*emergent*), које нису били широко познати пре Web 2.0.*⁵⁴ У ове последње би свакако спадали нпр. функције like на Фејсбуку, хештег или таговање, као и могућност ретвитовања (дељења садржаја). Свака од ових могућности или функција има и своју прагматичку импликацију. Без улажења у појединачне студије, можемо приметити да је Web 2.0 погодно окружење за прагматичка истраживања, која се баве и новим феноменима као што су коришћење емоција или емотикона, као и применом класичних прагматичких теорија као што су теорија говорних чинова или Браунове и Левинсона на комуникацију у дигиталном окружењу.

У тренутку прикупљања нашег корпуса, један од разлога зашто смо се одлучили да изместимо своју активност вршњачког оцењивања у дигитално окружење био је и претпоставка да ће наши студенти као прва генерација на планети која је одрастала са компјутерима и интернетом (*digital natives*) лако и са радошћу прихватити рад у таквом окружењу (глобално гледано, без обзира на могуће индивидуалне разлике у вези са искуством на интернету, ставовима према технологији или цртама личности). Такође смо претпостављали да ће њихова претходна искуства утицати на њихово схватање учтивости у дигиталном свету као и могући избор стратегија и језичких и осталих средстава за њену реализацију. У тренутку прикупљања корпуса, претпоставке су нам

⁵³ Као и развој такозваних паметних телефона, и пандемија Ковида 19, која је убрзала комерцијалну примену нових визуелно и аудитивно богатих платформи као што су Зум (Zoom) у пословном свету или Гугл Класрум (Google Classroom) и општи тренд тзв. gamification у образовању. С обзиром да смо наш корпус прикупљали у време пре ових догађаја, нећемо се бавити тим димензијама КПК.

⁵⁴ Web 2.0 се одомаћио као термин на српском без неких великих покушаја адекватног превода, тако да ћемо га овде користити у недостатку бољег.

биле да студенти имају практичног искуства са електронском поштом, обрадом текста на компјутеру, као и друштвеном мрежом Фејсбук и четовањем, односно разменом порука преко апликације Фејсбук месинџер. С обзиром да је комуникација на факултетској платформи Мудл ипак институционална, наше очекивање је било да ће комуникација међу студентима бити ипак формалнија него што би била на некој другој платформи. Такође смо очекивали да ће показивати и неке црте комуникације на интернету (*Netspeak* по Кристалу, или *oralization of written text* према Јусу (Yus, 2011), и да ће се кретати негде између класичног писма или и-мејла као писаног медија или чета као неке врсте псеудо-говора.

Табела 3: Усмени и писани аспекти КПК (према Yus, 2011: 174)

Усмени	Писани
Неформални разговорни стил (прво лице, идиоми, колоквијално обраћање)	Корисник контролише састављање поруке и саговорник не може да се меша у овај процес
Трагање за текстуалним еквивалентима неких аспеката конверзације	Компликованија синтакса него у усменој конверзацији
Кратке поруке	Корисник који се обраћа у тексту експлицитно наводи разлог за слање поруке
Интимнија или емотивно обојена тематика комуникације која повлачи употребу нестандардног спелинга или симбола типичних за комуникацију на интернету	Постоји могућност прераде текста и исправљања поруке пре слања

Према Јусу (Yus, 2011: 176-177), „орализација писаног текста”, или деформација текста приликом комуникације путем апликација за размену порука (*instant messaging*) показује следеће карактеристике:

Ортографске грешке – због природе медија и жеље да се брзо одговори на поруку, могу се у брзини догодити грешке које учесници у комуникацији углавном не замерају

Фонетска ортографија и тзв. *eye dialect* (најближи превод био би визуелни дијалекат):

а) фонетски спелинг – није много применљиво на комуникацију на српском због наше фонетске азбуке; Јус наводи пример да говорници шпанског језика пишу “imeil” уместо “e-mail”.

б) колоквијални спелинг – скраћене колоквијалне форме типа “gonna, wanna”, нпр:
86. What’re you gonna do?

в) регионално дијалекатски спелинг, или *eye dialect*, који представља покушај да се транскрибују и текстуално пренесу неке црте регионалног говора:

87. You raaamblers don’ realoyse the daaamage ‘ee derz, traamplin’ everywhoyre, leavin’ gates open, with yourn dawgs runnin’ oout o’control. (“Farmer Palmer,” from Viz, према Yus 1995: 56 у Yus, 2011:176)

88a. You ramblers don’t realise the damage you do, trampling everywhere, leaving gates open, with your dogs running out of control.

г) прозодијски спелинг- преношење прозодијске контуре гласа путем понављања слова, коришћења великих слова и интерпункције:

89. This is SOO GOOD!!!*⁵⁵

д) међујезички спелинг – преузимање фонетских карактеристика стране речи уз њено прилагођавање правилима ортографије језика примаоца; нпр: енглески standard = шпански estandar

ђ) хомофони спелинг – природније у језицима као што је енглески, а обухвата две подстратегије: Лекскичка замена: every1 уместо everyone; b4 уместо before

Замена графема: нпр. qq/ququ уместо српског “куку” у значењу кукања, односно јадиковања

Скраћенице, акроними, скраћивање речи:

90. no prob, cu l8r = no problem, see you later*⁵⁶

Елипса – изоставља се подразумевани део реченице, што може бити на пример и заменица ја/Ј на енглеском, зато што се саговорници идентификују преко корисничког имена или надимка који користе

Неке од скраћеница налазе се у употреби и код корисника интернета који не комуницирају на енглеском, тј, прешле су у општију употребу, као што су LOL, ROFL, OMG (ово је случај углавном код млађе популације која говори енглески). С обзиром да се употребљавају и у ELF комуникацији на интернету, њихово познавање, као и познавање конвенција говорне заједнице на одређеној друштвеној мрежи постаје део **интернетске писмености** (cyber -literacy).

“Users need what Simpson (2005) considers as electronic communicative competence for managing and agreeing on conversational strategies and discursive rules that differ so much from oral interactions, and which I label cyber literacy. This explains why chat room users tend to agree on conventions “on the fly” that guarantee mutuality in how certain communicative strategies have to be expressed and interpreted...” (Yus 2011: 167).*⁵⁷

Што се тиче горе наведених стратегија, морамо приметити да се могу уочити и неке сличности и неке разлике између стварања скраћеница на српском и енглеском језику. У оба језика се долази до скраћених облика, премда се на српском то постиже другим механизмом, то јест изостављањем самогласника. Тако су на пример одомаћене варијанте као што су: мсм = мислим, нзм = не знам, или врв = вероватно. Што се тиче замене графема, када су раније верзије технологије наметале енглески језик и енглеску азбуку као средство комуникације, и због саме чињенице да су тастатуре уређаја и изглед слова која су била на располагању припадали ограниченом скупу латинице без квачица, графемске замене типа ch за ч или sh за ш биле су честе, као и комбинације ss, ss, zh, или роуу уместо розз (поздрав). У последњих десетак година већина софтвера подржава српски језик (и ћирилицу и латиницу) тако да се такве комбинације слова сада ређе виђају.

⁵⁵ Мада можемо приметити да је постојала претпоставка да ће се развојем технологије догодити нека врста конвергенције и глобализације ових стратегија у разним културама, није дошло до очекиване потпуне хомогенизације. Неке од ових стратегија могу се наћи ипак и у нашој језичкој заједници на интернету, где се употреба великих слова у другачијем контексту од горњег примера сматра викањем и може се доживети као неучтива.

⁵⁶ Комбиновани пример за стратегију 3 и 2ђ-1

⁵⁷ „Корисницима је потребно оно што Симпсон (2005) сматра електронском комуникативном компетенцијом за управљање и постизање договора око конверзационих стратегија и правила дискурса која се толико разликују од усмених интеракција, и што ја називам интернетском писменошћу. То објашњава зашто се корисници причаоница обично „у ходу” договарају о конвенцијама које гарантују узајамност у вези са тим како одређене комуникативне стратегије треба изразити или интерпретирати...”.

Оно што се прво појавило на енглеском језику, писање заменице I као мало слово, вероватно због штедње на времену ради брзине куцања текста, уочено је и у нашем корпусу, а у новије време се примећује и као тенденција у инстант порукама на српском да се на почетку реченице не ставља велико слово или избегава интерпункција. Пример:

91. i had to tell you right away

Морамо напоменути да смо у нашем корпусу наилазили на неке примере орализације писаног текста, што је и очекивано са обзиром да су студенти испитаници преносили стратегије из претходних интеракција на интернету на израду задатка у сличном окружењу. У овом смислу, у групу стратегија орализације убрајамо и коришћење емотикона, који су свакако опште познати феномен дигиталне комуникације, а њихова употреба примећена је и у нашем корпусу. Овим ћемо се детаљније позабавити у оквиру анализе корпуса на енглеском.

2.8. Вршњачко оцењивање (Peer feedback)

Вршњачко или сарадничко оцењивање на енглеском се назива *peer feedback*, *peer editing* или *peer evaluation*. То је техника која се у англосаксонском културном миљеу често примењује у току студија и сматра се у глобалу пожељном и ефикасном, а пре свега познатом, јер се ученици са колаборативним активностима срећу веома рано. У српском образовном систему се због потпуно другачије културне и образовне традиције (колико је нама познато) метод вршњачког оцењивања није примењивао пре 2000. године^{*58}, и тек са масовнијим отварањем школа језика и широм употребом тзв. комуникативног метода наставе можемо сматрати да су се колаборативне активности и групне активности или активности у паровима како- тако одомаћиле.

У овом раду усвојићемо опис вршњачког/сарадничког оцењивања који су дали Ју и Ли (Yu&Lee, 2016:1), као „активност током које студенти дају и примају повратне информације у вези са саставом њихових колега студената, у писаној или усменој форми, у паровима или малим групама”.^{*59}

Предности увршћивања сарадничког оцењивања у наставу писања на страном језику, у овом случају енглеском, обично се доводе у везу са неколико теоријских концепата.

У приступу који посматра писање као процес (*process writing*), процес писања започиње планирањем и прикупљањем идеја, а *feedback* (евалуација/добијање повратних информација) је важан део процеса, током кога се коментарише прва верзија састава и писац добија идеје и препоруке како да га побољша. После писања друге верзије, може уследити поновна евалуација, и поновни круг измена по принципу петље, докле год писац рада и/или евалуатор (професор или студент) не буду задовољни коначним производом. У пракси број кругова евалуације/давања повратних информација наравно зависи од контекста, временских и других ограничења, а у зависности од дизајна курса и активности, може се разликовати и фокус евалуације (језички проблеми, садржај, организација састава, итд). У овом случају евалуација се може сматрати

⁵⁸ Ово је ауторкин лични утисак на основу сопственог искуства као ученице и студенткиње у образовном систему. Не споримо да је у последњих двадесетак година дошло до великих промена у образовању у Србији, као и глобално, не само због увођења савременијих метода рада и нових технологија. Међутим, са позиција професора који мора да упуту студенте како се изводи вршњачко оцењивање, били смо става да је упутно сматрати да је то потпуно нова активност за њих, и после 2000. године и још изван број година после тога.

⁵⁹ “the activity during which learners provide and receive feedback on their peers’ writing in the written and/or oral mode in pairs or small groups” (Yu&Lee, 2016:1). У нашем контексту, преводимо реч learners као студенти, због тога што први предводни еквивалент, ученици, асоцира на учење на нижим нивоима образовања.

Несумњиво је да су наши студенти такође и даље ученици у смислу учења страног језика.

формативном, као део процеса учења односно развијања вештине писања, иако се у случају сарадничког оцењивања у нашем контексту не ради о формалном оцењивању.

Друга теоретска полазишта за увођење вршњачког оцењивања у наставу налазе се у социо-културној теорији и идејама Виготског, посебно у вези са тзв. **зоном следећег развоја** (*zone of proximal development*), која се дефинише као: „удаљеност између стварног нивоа развоја одређеног независним решавањем проблема и нивоом потенцијалног развоја одређеног путем решавања проблема уз вођство одрасле особе, или уз сарадњу са својим способнијим друговима из разреда” (Vygotsky, 1978: 86).⁶⁰ Према овом концепту, учење и развој се догађа у зони следећег развоја, где је веома важно критичко размишљање ученика, колаборација у учењу, као и **потпора** (*scaffolding*). Потпору овде пружа професор/наставник и она се постепено уклања, како ученик постиже већи ниво знања и постаје самосталнији.

Теорија активности (*activity theory*) која је настала из теорије Виготског, ослања се на концепт медијације. У оквиру ове теорије сматра се да људска бића користе медијацију у свом односу са светом и другим људским бићима, и то преко физичких оруђа, као и преко симболичких као што је језик. Према овој теорији, различите активности медијације, окренуте одређеним циљевима и организоване у оквиру друштва од кључног су значаја за развој човека (Leontiev, 1978, 1981). На основу ове теорије, „вршњачко оцењивање коцептуализује се као колективна и ситуационо одређена активност, у току које ученици као актери у систему активности користе низ (когнитивних и друштвено-културних активности) да би олакшали колаборативно учење и постигли циљеве дате активности”⁶¹.

Интерактивистички приступ учењу језика такође истиче да групне активности у току којих се врши *negotiation of meaning*, а овде свакако спадају активности сарадничког оцењивања, доприносе бољем усвајању страног језика (Long & Porter, 1985 у Hyland & Hyland 2006).

Што се тиче очекиваних предности сарадничког оцењивања у настави (писања) на енглеском језику које директно произилазе из ових теорија, могли бисмо навести да интеракција и заједничко долажење до значења (*negotiating meaning*) подстичу усвајање страног језика, критичко размишљање о туђим и сопственим саставима, а могу и допринети мотивацији у смислу да студенти могу увидети да се и њихове колеге можда суочавају са сличним проблемима у писању те их заједнички решавају на опште задовољство.

За потребе овог истраживања сумираћемо релевантне закључке неких истраживања и прегледа истраживања који најбоље осветљавају битне ставове према вршњачком оцењивању у настави енглеског/L2, као и његовој употреби у контексту наставе писања на енглеском у последњих двадесетак година.

Хајланд и Хајланд (Hyland & Hyland 2006а) у свом прегледу истраживања баве се наставом писања на енглеском као L2, и питањима евалуације од стране професора (*teacher feedback*) било усменог

⁶⁰ “the distance between the actual developmental level as determined by independent problem solving and the level of potential development as determined through problem-solving under adult guidance, or in collaboration with more capable peers” (Vygotsky, 1978: 86). У овом случају одлучили смо се да преводни еквивалент именице *peer* буде друг из разреда, с обзиром да се овај концепт првобитно односио на учење код деце.

⁶¹ „peer feedback is conceptualized as a collective and situated activity, during which students as agents of the activity system use a range of (cognitive and sociocultural) strategies to facilitate collaborative learning and achieve the goals and object of the activity” (Yu & Lee 2016: 464)

било писменог типа, сарадничким оцењивањем (peer feedback), само-евалуацијом, као и компјутерски подржаном евалуацијом (computer mediated feedback) до 2005. То је било време када је технологија била мање доступна глобално и компјутерски подржана евалуација била је мање честа. Аутоматизована евалуација у смислу посебних компјутерских програма почињала је да се развија подстакнута потребама великих система за тестирање као што су ETS (који спроводи TOEFL), IELTS, итд. да што брже процесуирају што више састава стандардизованим и поузданим аутоматизованим методама.

Ју и Ли (Yu&Lee, 2016) дали су још један пресек истраживања, где се сем класичних горе поменутих тема баве и ефикасношћу сарадничког оцењивања, питањима обуке студената за сарадничко оцењивање, студентским ставовима према сарадничком оцењивању, интеракцијом и групном динамиком при сарадничком оцењивању, као и културним питањима у вези са њим.

Серуси и др. (Seroussi et al, 2019) бавили су се вршњачким оцењивањем као средством за обуку професора страних језика у току студија (*pre-service training*) са посебним фокусом на то да ли се научене вештине преносе на њихов каснији рад.

Чао и др. (Cao et al, 2022) дали су преглед побољшања (*gains*) код EFL/ESL студената у случајевима онлајн сарадничког оцењивања у односу на ситуацију лицем у лице уз пресек истраживања од 2012 до 2022. Морамо напоменути да су нека од поменутих истраживања као и сам тај рад написани у време пандемије Ковида 19, која је заувек променила изглед образовања и ставове према њему широм света.

У скоријим истраживањима на нашем језику, Љубојевић (2016) проучавала је развој вештине академског писања уз помоћ алата за сарадничко учење и оцењивање на даљину, где су испитаници били студенти завршне године Факултета за организационе науке БУ. Резултати истраживања показали су да је постојала статистички значајна корелација између учешћа у сарадничком оцењивању и оцене на крају курса, што значи да је ова активност допринела „у одређеној мери развоју критичког мишљења” (Љубојевић, 2016:152). У анкети спроведеној на крају истраживања, сарадничко оцењивање било је на четвртном месту, после писања есеја, читања чланка и викија, као и четврта по рангу активност по корисности. Тесном већином (41,67% према 39,58%) студенти су се изјаснили и да им је сарадничко оцењивање помогло при писању сопствених састава. Са друге стране, неких 18% се изјаснило да им није јасна сврха сарадничког оцењивања, што јесте проценат у вези кога би требало нешто предузети уколико се планира даљи рад на тај начин.

Анђелковић (2022) проучавала је корелације између оцена које су дали професори и оцена студената при сарадничком оцењивању у оквиру предмета Академског писања (English ESP3) на завршној години студија ФОН-а у Београду. У истраживању је учествовало 2 наставника и 36 студената који су били анонимни оцењивачи есеја својих колега, где је сваки студент анонимно оцењивао по један есеј према задатим критеријумима, без знања о томе како је исти састав оценио предметни наставник. Показало се да су студенти углавном давали доследно више оцене него професори, а највећа корелација између оцена студената и професора налазила се код општих процена о саставима или код процене поштовања језичких правила (граматике или спелинга). Највећа разлика у оценама оценама професора и студената појавила се када се радило о критеријуму поштовања правила навођења литературе. Уопштено говорећи, овде се постављају питања валидности и поузданости оцена, о чему ћемо говорити у даљем тексту.

За наше истраживање значајна су следећа питања у вези са вршњачким оцењивањем:

Шта оцењивати, односно евалуирати?

У прегледаној литератури обично се прави разлика између локалних и глобалних оцена, тј. питања језичке употребе, спелинга, опште организације есеја, аргумената и примера, присуства обавезних елемената (topic sentences, concluding sentences, thesis statements...). Према неким ауторима (Hyland&Hyland 2006), уобичајени редослед је да се код првих верзија више обраћа пажње на идеје, а касније на језик, иако су нека истраживања показала да обртање тог редоследа нема утицаја на коначан резултат (Ashwell, 2000 у Hyland&Hyland 2006a:).

У нашем поступку при моделовању поступка евалуације састава на часу, прво смо се бавили питањима идеја, организације и основних елемената састава, а после тога давали језичке примедбе. Међутим, у књизи коју смо користили као основну литературу на курсу (Zemach, D.&Rumisek, L. 2005), вршњачко оцењивање одређено је као превасходно усмерено на питања идеја и организације састава, те смо се тога држали као његове основне сврхе. Студентима је експлицитно речено да се пре свега усредсреде на тај аспект есеја, мада нису кажњавани ако би се осврнули и на неке језичке проблеме.

У контекстима где се настава писања не везује за учење језика него је сврха усвајање конвенција писања, истраживања су показала, нарочито у ESL контекстима и на вишим нивоима студија, да су студенти показивали жељу да им се дају смернице у вези са језиком а не само са садржином радова (Leki 2006, у Hyland&Hyland 2006b:87). По нашем схватању, оваква тенденција је донекле природна, али у контексту нашег поднебља може бити и културолошки условљена претходним образовним искуством.

Како давати повратне информације, односно вршити оцењивање/евалуацију?

Мета-анализом 37 студија у којима су упоређивали вршњачко оцењивање са оценама професора у високом образовању, у различитим областима и активностима и на различитим нивоима студија, Фалчинкова и Голдфинчева (Falchinkov&Goldfinch 2000: 315) утврдиле су да се најбоље поклапање оцена професора и студената постиже ако се од студената захтева глобално оцењивање, односно општије сагледавање текста, али уз узимање у обзир неких тачно наведених елемената.

У нашем случају, од почетка моделовања евалуације есеја на часу, истицани су критеријуми који су касније дати у виду чек листе за извршавање задатка који је послужио као основ нашег корпуса, и које су студенти користили при вежбању на часу које је претходило онлајн задатку. Фалчинкова и Голдфинчева (Falchinkov&Goldfinch 2000: 315) такође су утврдиле да се бољи квалитет вршњачког оцењивања постиже уколико се користе критеријуми у чијем дефинисању учествују и сами студенти, као и да је квалитет вршњачког оцењивања већи на старијим годинама студија. Наши студенти испитаници били су бруцоши који се те године први пут срећу са њима страним конвенцијама писања есеја, тако да им нисмо били у могућности пружити такву слободу.

Што се тиче коментара на есеј, код давања повратних информација од стране професора, било усмено било у писаној форми, истраживања су показала да су студенти били склони да мање успешно интерпретирају „увијеније” критике (Hyland&Hyland 2006b), или сугестије у форми питања (Ferris 1997, Conrad&Goldstein 1999, у Hyland&Hyland 2006a:88). Ферис и Хедџкок (Ferris&Hedgecock, 2005, у Hyland&Hyland 2006a:88) примећују да су коментари који се упућују на одређена места у тексту и дају на маргини најуспешније доводили до пожељне ревизије текста.

Код вршњачког оцењивања у онлајн окружењу, неке студије бавиле су се коришћењем Google docs (Pham 2020 у Cao et al, 2022:04), који се боље показао од традиционалног усменог метода лицем у лице по броју генерисаних коментара за ревизију, а забележена је и успешна употреба блога (Ciftci&Kocoglu 2012 у Cao et al, 2022:04), где је 86,7% студената изјавило да им је вршњачко оцењивање путем блога помогло да побољшају свој енглески.

Наши испитаници у истраживању су користили функцију коментара на wiki страници своје групе за вршњачко оцењивање, с обзиром да је то била најприближнија функција која је омогућавала асинхроно остављање довољно великих коментара у оквиру нашег Мудл курса.

Коју врсту оцењивања/ давања повратних информација одабрати?

Неретко се каже да је професорско оцењивање/евалуација (*teacher assessment/teacher feedback*) „златни стандард”, и у књигама из методике са почетка века могле су се прочитати оцене типа “*students don't give good feedback*”, што се са једне стране може сматрати тачним. Студенти можда неће моћи да уоче све грешке и да укажу на њих на прави начин, а могу и изабрати да се не удубе и дају само похвале. Такође се може догодити да буду превише критични или да се превише усредсреде на мање битне ствари. Наше становиште ближе је закључку Џејкобса и др, (Jacobs et al., 1998 у Hyland&Hyland 2006a:91), у чијем истраживању се 93% студената изјаснило да желе сарадничко оцењивање ако је у комбинацији са професорском евалуацијом – дакле избор не мора бити “или-или”. У нашем контексту определили смо се за комбинацију професорског и вршњачког оцењивања, усменог или путем КПК.

Колика је ефикасност сарадничког оцењивања путем КПК?

Чао и др. (Cao et al, 2022) поделили су бенефите од сарадничког оцењивања путем КПК (OFP-Online Peer Feedback) на когнитивне (побољшање стратегија образа, давања коментара, квалитета писања-на основу оцена на крају курса, као и атмосфере за учење) и на афективне (способност критичког размишљања и саморефлексије, мотивација, ставови и емоције према писању). Што се тиче оцена на крају курса и броја коментара усмерених на ревизију (глобалних и локалних по теми), већина студија приказаних у овом истраживању је показала побољшање по питању оцена добијених на крају курса. Неке студије показале су да су студенти побољшали неке општије аспекте писања, као што су организација, идеје, кохезија састава, као што су Фам и др. (Pham et al 2020 у Cao et al, 2022: 05) у вијетнамском контексту. После спроведеног вршњачког оцењивања такође се показало да студентске корекције могу бити добар предиктор коначне оцене (Ma 2020, у Cao et al, 2022: 06), што значи да је дошло и до развоја њиховог критичког размишљања.

Што се тиче броја вршњачких оцена и њихове валидности, односно поузданости, Фалчинкова и Голдфинчева (Falchinkov&Goldfinch 2000: 315) нису утврдиле да има разлике између давања само једне или више вршњачких оцена, али нашле су да велики број оцењивача (преко 20) доводи до лошијег квалитета оцена. Ву и др. (Wu et al, 2022) са друге стране, спровели су студију на једном кинеском универзитету у којој су проучавали сарадничко оцењивање као допуну професорском оцењивању, са 30 студената и 4 искусна професора оцењивача. Према њиховим налазима, када су давали холистичке оцене, 3 студента оцењивача имала су исту поузданост као и један професор оцењивач. Шта више, студенти оцењивачи су били скоро исто тако добри као професори у давању коментара на садржај и организацију рада.

Ставови студената према вршњачком оцењивању

Примећено је да у колективистичким културама,, у које се оквирно може сврстати и наша, студенти могу имати тенденцију да више цене професорско оцењивање и да су мање спремни да се баве сарадничким оцењивањем, зато што се професор доживљава као особа која једина зна све одговоре, а и зато што су у случају L2 контекста свесни да треба да се баве писањем на језику који им није матерњи и кога не познају у потпуности. У неким ранијим студијама у кинеском контексту, студенти су показали да више воле евалуације од професора од било које друге врсте у великом проценту- 75% код Чанга (Zhang, 1995). У другој студији у кинеском контексту, 90% студената је сматрало да је евалуација професора корисна у односу на 60% код сарадничког оцењивања, а што је још важније, 90% примедби професора је усвојено у радовима студената, наспрам само 67% у групи којој су коментаре давале колеге (Yang et al, 2006).

Важно је напоменути да је ставове студената могуће променити, и да са већим и бољим искуством у сарадничком оцењивању, студенти постају отворенији за такве активности и задовољнији њиховим ефектима. Од пресудног значаја у овом смислу је организација курса, односно припрема за сарадничко оцењивање и потпора односно моделовање активности од стране професора.

У контексту нашег истраживања, сарадничко оцењивање је била техника коју смо примењивали у оба семестра прве године у оквиру академског писања (курсеви Савремени енглески језик Г1 и Г2). Да бисмо дали довољну потпору за студентима нову активност, пре свега смо увели нове појмове у вези са организацијом састава и пасуса, и моделовали начин евалуације и критеријуме. Прво је само наставник давао пример евалуације на саставу из претходне генерације, затим је евалуацију вршио уз консултације са целим разредом. Студенти су истовремено вежбали писање пасуса односно састава, које је наставник кратко проверавао на часу, а затим су као следећи корак радили сарадничко оцењивање у паровима на часу. После тога писали су есеје за сарадничко оцењивање на платформи Мудл и коментарисали их у мањим групама као последњи корак у обуци за сарадничко оцењивање у том семестру. У првом семестру фокус писања есеја је био на тзв. *topic sentences*, и организацији аргументације за и против код аргументативних есеја, а у другом на уводу, *thesis statement*, и закључку. У другом семестру сарадничко оцењивање обављало се усмено на часу и искуства из првог семестра су служила као припрема за то.

Сегмент сарадничког оцењивања који је измештен на онлајн платформу био је једносмеран у смислу комуникације, али и симетричан, јер су сви учесници имали обавезу да дају коментаре и прилику да приме бар један, и тако добију бенефите од обе улоге. Због природе алата на платформи и великог броја студената, нисмо имали могућности да омогућимо интерактивну комуникацију у смислу одговора на коментар. Фокус активности требало је да буде развијање критичког размишљања, то јест процене написаног, као и омогућавање да студенти прочитају што више радова и развију способност саморефлексије.

Према неким истраживањима, вршњачко оцењивање у малим групама помаже да се пробије афективна психолошка или културна баријера за давање похвала и критика (Seroussi et al, 2019, Сао et al, 2022). У нашем истраживању, студенти су подељени у мале групе у оквиру великих група (од 30так људи), тако да у свакој буде 4 до 6 људи, не само из психолошких разлога, него и из логистичких. Уместо да сви читају све радове и слободно бирају који ће да коментаришу, што би у крајњем могло довести до тога да неки радови добију 10 коментара а неки ниједан, поделом у мање групе покушали смо да осигурамо да сви добију макар по један коментар и имају прилику да прочитају по 4 или 5 радова својих колега, пред самостално писање састава за коначну оцену.

Морамо напоменути да су на крају сарадничког оцењивања групе добијале и један кратак табеларни коментар професора на својој вики страници, где је професор кратко означавао да ли сматра да су основни елементи организације у реду и давао кратке сугестије шта треба променити за сваки састав, да би студенти могли да упореде своје анализе и коментаре и још мало размисле о својим радовима. Тиме смо донекле задовољили и потребу студената који су скептичнији према сарадничком оцењивању да добију и коментар професора. Следећи задатак било је писање есеја који је професор оцењивао индивидуално, са више коментара, где смо се надали да су студенти имали на уму и препоруке и искуства из сарадничког оцењивања.

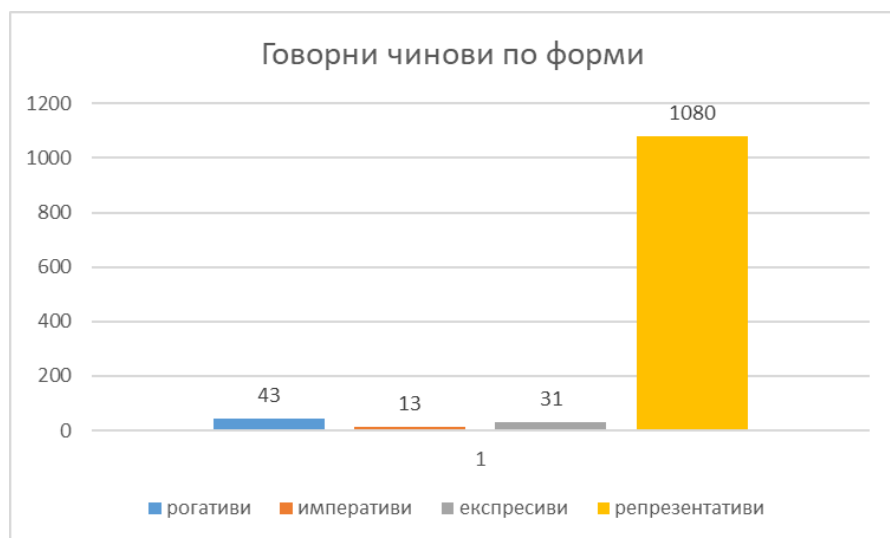
3 Анализа Корпуса

3.1. Анализа корпуса на енглеском

Опште карактеристике

Као што је наведено у одељку о методологији, прво ћемо класификовати говорне чинове по форми а онда и по перлокуционој сили. У оквиру две кровне основне групе критика и похвала, говорни чинови биће даље разматрани према њиховом перлокуционом ефекту и дељени на основних 6 група према допуњеној Серловој класификацији, као што смо већ навели. Такође ћемо обавити и анализу језичких реализација сваке од подгрупа. Затим ћемо се бавити реализацијама комуникационих стратегија, као и реализацијама спољње и унутрашње модификације главних говорних чинова у корпусу. Уз опис корпуса на енглеском језику даћемо укратко и опис неких његових дискурзивних карактеристика, иако то није у фокусу нашег истраживања

3.1.1. Говорни чинови по форми

Слика 2. Говорни чинови по форми у корпусу на енглеском језику

Можемо кратко прокоментарисати поделу говорних чинова по форми, где ћемо узимати да је прототипична форма репрезентатива изјавна реченица, директива императив а експресива екскламација. Критеријум за издвајање експресива је тако употреба узвичника, коју узимамо да показује жељу говорника да појача значење и илокуционоу силу свог исказа. Сви примери у корпусу који су по форми експресиви, такође су експресиви и по перлокуционом ефекту, сем једног. Углавном су у питању типични и формулаични примери у смислу језичких форми.

“Besides that, I think your essay is great!” (TJA115P)

“Other than that, I think you did a good job. Well done!”(VMA115P)

”А* М*, I REALLY like your esay! (TLJB216P)

“Overall, very nice essay, I’ve enjoyed reading it – Bravo Vojana!” (SBD216P)

“You have a concluding sentence which sums up the information. Good! (NDB115P)

Напомињемо да су прва два примера дата на крају коментара, што је честа појава, док је трећи пример је прва реченица којом особа почиње свој коментар. У четвртом примеру, вероватан је трансфер са српског, иако је и у енглеском могуће рећи “Bravo!” као позајмљени узвик из

италијанског, са много мањом фреквенцијом употреба од других формула. У петом примеру, узвик се односи на илустративну похвалу, односно на опис онога што је добро урађено у претходној реченици.

Једини пример узвика који није експресив по перлокуционом ефекту, мада јесте по форми је следећи:

“the conclusion felt a little unsatisfying/not conclusive enough; it’s a given that it’s up for debate, tell us who is winning!” (AĐC2166)

Ово би истовремено био и један од примера директива по форми, којих у корпусу има веома мало, с обзиром да смо у директиве по форми рачунали само експлицитне императиве без икаквих ограда, а не и тзв. *hedged imperatives* (could+V-inf, could do, might+V-inf, might try). Ево још пар:

““In these situations it is very hard to be a parent” – consider rephrasing this in a way that it doesn’t seem like off topic information”. (NĐB21514)

“Also, be more precise and give an example of when it is good to let our emotions spread”. (BBA1162)

Што се тиче рогатива, рогативи по форми нису то и по перлокуционом ефекту, јер се већина користи као сугестија или наговештај шта треба променити или о чему размислити. Нека питања служе као помоћни чиновни, углавном експликатори, и њих нисмо овде рачунали. Дајемо неколико примера рогатива:

“Are you sure that the last sentence in the second paragraph is necessary?”(VMA1151)

“Can you make this topic sentence stronger?” (MRA3152)

“What about separating introduction and the first body paragraph but then making changes in the body paragraph?” (MRA3151)

“topic sentence is clear, but the following sentences could perhaps be moved to a later part of the essay so as not to be considered off-topic?” (NĐB2158)

Што се тиче последњег примера и примера сличним њему, имамо осећај да је једна од функција знака интерпункције истицање тентативности, мада комуникација на интернету дозвољава овакво конструисање питања. У другој генерацији сакупљања корпуса уопштено постоји тенденција смањења коришћења знакова интерпункције на овај начин, те рогатива по форми и експресива (узвика) има мање, али се примећује пораст стратегије „орализације текста” (видети одељак Компјутерски подржана комуникација), о чему ћемо више говорити у каснијем тексту.

3.1.2. Говорни чиновни по перлокуционом ефекту

Слика 3. Говорни чиновни по перлокуционом ефекту у корпусу на енглеском

Говорне чинове похвале и критике посматрали смо упоредо, у генерацији 2015-6 и у генерацији 2016-7.

Упада у очи чињеница да комплимената има много више него критика, иако је број критика у две генерације готово исти, 182 у првој и 172 у другој. У првој генерацији комплимената је било 341, скоро два пута више него критика, а у другој 472, неких 2,7 пута више него критика. Неки могући разлози за ову појаву могу бити:

- 1) то што испитаници обе генерације осећају да сваку критику треба „неутралисати” са доста похвала јер она представља велико наметање, односно удар на образ;
- 2) неки испитаници могу се осећати непријатно да уопште критикују колегу или не желети да то учине (из разних разлога) и онда давати само похвале- тзв. *opt-out* по Брауновој и Левинсону (Brown & Levinson 1987);
- 3) неки испитаници могу тражити најкраћи начин да ураде задатак и изабрати давање кратких похвала као најлакши начин да задатак „отаљају”.

Укупно гледано у корпусу, критике и похвале налазе се у односу 1 према 2,1.

Напомињемо да смо у ове укупне бројке говорних чинова рачунали само главне говорне чинове, док ћемо помоћне чинове посматрати само унутар анализе категорија спољашње модификације главних чинова. У случају комплимената, због непоузданости интерпункције као водиле, водили смо се критеријумима теме и синтаксе. Комплименти као спољашњи и помоћни говорни чинови, то јест заслађивачи налазе се углавном у оквиру сложених реченица, што смо користили као индикатор да их и сами испитаници доживљавају као везане за критику. Међутим, с обзиром на природу корпуса, где су испитаници радили уз помоћ чек листе за оно што треба да помену, у медијуму који дозвољава елипсу и неку врсту кондензовања информација, комплименти које смо класификовали као главне говорне чинове могу имати ефекат заслађивача у зависности од редоследа говорних чинова у коментару.

Примери заслађивача:

“Ideas of the first paragraph are well accomplished, but you might add more details about why it would be bad if English became a tool.”(SSA4151)

“Good organization and has clear points but maybe you could say if you know someone who made progress in learning English.” (ABA4153)

Примери комплимената као главног чина са ефектом заслађивача:

“**Topic sentence should be slightly longer and better expressed. Supporting sentences are strong. I really liked how you explained the impact the internet and the media have on us. Maybe you should have talked more about the positive sides of digital communication. Concluding sentence is quite good and ends the essay finely**”⁶². (MZA2155)

“**Topic sentences are visible right away and every following sentence in the paragraph is completely connected to the topic sentence. It seems to me as if in most paragraphs there is not a clear concluding sentence. Everything is well written and detailed enough. Still, I think the essay could have been as great without the fourth paragraph.**”⁶³ (ARB4151/2)

⁶² Масним словима смо истакли критике, а подвукли комплименте, да би организациона шема коментара била видљивија.

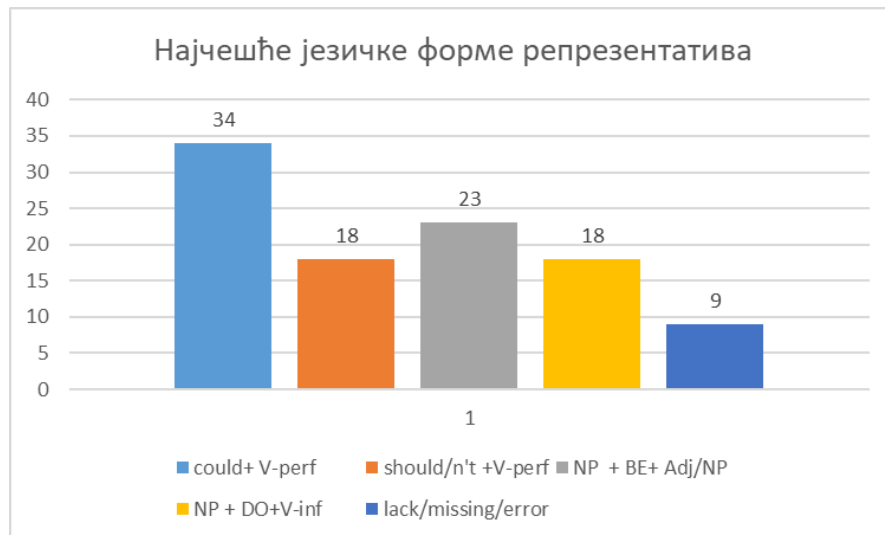
⁶³ Могуће непланиране ефекте неких говорних чинова разматраћемо посебно, а неким ефектима ћемо се бавити уз феномен одступања од норми Л2 у корпусу, премда су неки, као у примеру 2, можда најбоље видљиви ако посматрамо цео коментар, то јест на нивоу дискурса.

Овде морамо напоменути да код давања професорских повратних информација и оцењивања коментара нисмо узимали у обзир колико су коментари тачни, у смислу да ли су студенти били у стању да препознају и артикулишу све проблеме у саставу или све позитивне стране, него да ли су евалуирали све елементе. Такође се при изради овог рада нисмо упуштали у исправљање језичких грешака у коментарима. Не можемо рећи да ли су студенти увек свесно и намерно користили овај ефекат „заслађивања”, али можемо свакако рачунати да су при изради задатка имали довољно времена да процене да ли њихов коментар одговара њиховој представи politeness₁ и да га више пута прочитају пре слања.

3.1.3. Говорни чинови у служби критике

3.1.3.1 Репрезентативи у служби критике

Говорних чинова са перлокуционим ефектом репрезентатива а у служби критике укупно у корпусу има 217. Уопштено говорећи, најчешће језичке форме које се користе у реализацији ових говорних чинова су или комбинације са модалом и инфинитивом перфекта (*could have done; should have done*) или комбинације глагола *to be* са придевима. Поред тога доста су заступљене и структуре којима се указује да нешто није урађено или да нечега нема у саставу, односно да нешто недостаје. Поред ових готово формулних структура, постоји једна повећа група репрезентатива који описују шта је урађено односно илуструју грешку, али они се у смислу језичких форми не одликују униформношћу, па ћемо их посматрати као засебну групу у том смислу.

Слика 4. Језичке форме репрезентатива у корпусу критика на енглеском

Убедљиво најчешће коришћене су језичке форме са модалом *could* и инфинитивом перфекта глагола. Преводни еквивалент на српском језику био би „могао/могла си да ...(урадиш то и то)” који на српском језику звучи сасвим учтиво и прихватљиво за дату ситуацију. Иако се на часовима енглеског језика као страног, па и на часовима на универзитету уче разлике у значењу које доноси употреба модала са инфинитивом перфекта, а нарочито се подвлачи да комбинације *should + V-perf* или *might+V-perf* изражавају критику, не можемо са сигурношћу рећи каква је студентска перцепција перлокуционог ефекта тих облика. Током рада у учионици овај аутор је приметио да је структура *might+V-perf* слабо заступљена у природној продукцији студената, и у корпусу репрезентатива је нисмо забележили. Њено место обично заузима конструкција *could+V-perf*, која се често налази уз реченични модификатор *maybe* или *perhaps*. Ево и неких примера из корпуса:

“ You could've added more details in second paragraph”. (JAB1154)

“Maybe you could have used some more linking words in the first part, as you did in the second part where you described the negative sides of digital communication”. (ZCB4151)

“The conclusion is strong, but in my opinion, you could have elaborated more on the subject”. (NSB4152)

Што се тиче конструкција са модалним глаголом *should* и инфинитивом перфекта, скоро све сем једне садрже глагол у потврдном облику, тако да смо и реченицу са негацијом убројали у коначан збир. Као што смо навели у горњем тексту, ова конструкција се експлицитно учи као конструкција са значењем критике, тако да је можда и природно што су се студенти одлучивали за њу. Наводимо неколико примера:

“Maybe you should have talked more about the positive side of digital communication”. (MZB2156)

“Perhaps you should have written another topic sentence for the second paragraph, maybe one that gives an insight into the paragraph”. (ATB4155)

“However, you should have included concluding sentences in your paragraphs and next time try to use more complicated vocabulary, so to say ☺”. (SSB3161)

Друга најбројнија група језичких форми у реализацији репрезентатива у функцији критика је конструкција која казује да нешто није онако како треба, то јест NP+ BE+ ADJ/NP. Ово је једна од очекиваних и прототипичних форми за исказивање таквог значења, а заступљени придеви су поред најопштијих *wrong/not good*, такође и неки везани за ситуацију оцењивања аргументативних есеја. Тако се у корпусу појављују и *too long, irrelevant, too general, too short, weak, vague, off topic* и слично.

“Т*, I think that your essay is good, but your form is not”. (IZC3153)

“The repetition of words such as “show”, “say”, and “freedom” is unnecessary as well”. (MPC3153)

“My only remark is that it was quite short, but all in all, I liked your writing”. (JKC2152)

Насупрот овој формули, конструкције са *there is/are +NP* су релативно мало заступљене у корпусу, са само 5 примера.

“ Also, there are few minor language mistakes but I don’t think that’s really important because you’ve made your point”. (KMB2162)

“There aren’t any concluding sentences although I don’t feel like they are needed”. (BMC3163)

“To be exact, while reading it, you may think that there is no introduction”. (JBE3163)

Још једна честа формула односи се на оно што није урађено а требало је, односно што „не ради како треба”. У табели су наведене само вредности за конструкције са садашњим простим временом, али би у ствари општија формула била NP+ DO+ V-inf, с обзиром да је било и примера простог прошлог времена, *didn’t + V-inf*, иако су они много ређе заступљени у корпусу.

“MP2: Topic sentence doesn’t cover the paragraph as well as the first one”. (SAB11610)

“The concluding sentence [...] doesn’t sum up the idea, nor restates the topic sentence, hence isn’t relevant to the topic”. (MSA4153)

“ “A friend of mine is really into playing games online” is an odd out and doesn’t support the idea”. (MSA4155)

“This essay didn’t really catch my attention, but I liked the part which explains all of the historical facts and changes of English language through time”. (MBB1153)

“I like the fact that you talked a little bit about the history of the English language, however it did sort of overshadowed the main topic”. (JKB2155)

У горњем примеру глагол DO је употребљен емфатично, тако да се може рећи да по значењу не спада у ову групу, иако по форми не одудара од осталих примера.

Још једна група структура односи се на значење ”недостајања”, и у ту групу спада глагол *to lack* који је у корпусу реализован у облицима *lacks/is lacking*, придев *missing*, глагол *miss*, као и именица *lack*.

“Overall, I think your essay is good, despite the missing comma here and there”. (MMC3162)

“You also seem to be missing the concluding sentence in your first paragraph”. (NSC4162)

“A few points in the essay lack a bigger variety of examples”. (APF2161)

“However, the first paragraph is lacking a supporting sentence and the third paragraph needs a concluding sentence”. (ARB3151)

Једна велика група примера односи се на по форми хетерогене реализације говорног чина репрезентатива у функцији критике путем стратегије описивања шта је урађено погрешно, где се од саговорника очекује да зна правила писања аргументативног есеја и препозна грешку. Уз овакве говорне чинове репрезентатива може али не мора бити додато објашњење. Оваквих репрезентатива у корпусу било је 10, али због разноврсности форми нису могли бити представљени на графику на почетку одељка о репрезентативима.

“In the against paragraph, you wrote about your opinions and feelings, and this is an argumentative essay”. (JAB1154)

“However, the writer did not have a definitive topic sentence with a following explanation in each paragraph”. (VNB3151)

“As already mentioned, it seems that, comparing your plan with the essay, you’ve mixed up the pros and cons”. (NSB4151)

“Final thoughts – although I think that you haven’t fully followed the form of the essay, I liked what you’ve written and found it very interesting”, (KBC1163)

“You kind of merged the second and the third supporting sentence, not sure if that’s alright?”

Има и неких говорних чинова код којих је носилац значења именица или добро одабран придев:

“But while I was reading it, I found some grammatical errors. She didn’t put the prepositions in front of nouns in some sentences”. (TJD3161)

“However, the usage of few convoluted sentences may interfere with the communication of those insights and ideas and therefore should be simplified”. (NBD1161)

“[essay name... by P*M*] is a nicely written essay with minor flaws that can be easily corrected”. (KTE1161)

“[essay name by K*T*] is well written essay and with few minor corrections it could reach its full potential”. (PME1161)

О овоме ћемо више говорити у вези са лексичком модификацијом говорних чинова.

У корпусу репрезентатива има и примера где се користе глаголи који означавају субјективизацију, од глагола мишљења (*understand, agree, think*), до глагола перцепције (*feel, seem, see, notice*). Ови глаголи су већином средства за модификацију илокуционе силе, сем глагола *dis/agree* који је показатељ илокуционе силе:

“I dislike that you said “if students learn on their own, there is a chance that they will learn wrongly”. I disagree with that, because if we want to learn something, we will find any possible way to learn it right”. (TPA5161).

Од осталих мање често употребљаваних структура можемо поменути репрезентативе који представљају индиректна питања, али су по значењу наговештаји да нешто није у реду, који почињу изразом несигурности у пропозицији и фразом *not sure*:

“I’m not sure if there is an expression “to be present in mind and soul”, but other than that good use of G&V”. (KBC1161)

Такође бисмо поменули и неке репрезентативе са мање фреквентним модалним глаголима:

“I thought the essay was quite compelling and coherent, though a few more linkers would’ve been nice”.
“(IC2164)

“M*, I think you needn’t have written two separate paragraphs against making classes mandatory and I think your topic sentence in the first of those two is a bit off”. (TMC3161)

Најзад, поменули бисмо и неке примере помало необичних језичких реализација говорних чинова репрезентатива:

“M*, the only thing I mind in your essay is that your introduction paragraph is a bit more like an argumentative paragraph than a brief introduction to the topic”. (KMC3161)

“But the only thing which I failed to find in your two main paragraphs are topic sentences and concluding sentences, so maybe you should consider adding them”. (TTC4161)

О оваквим необичним исказима рећи ћемо више када се будемо бавили показатељима да су у питању говорници који комуницирају на нематерњем језика односно феноменом *non-nativeness*.

На крају морамо напоменути да смо у корпусу наишли и на неке ретке репрезентативе који нису у функцији критике и који заиста изражавају мишљење аутора/ке коментара. Они су већински у функцији експликатора, односно служе да ојачају и објасне претходну тврдњу аутора коментара:

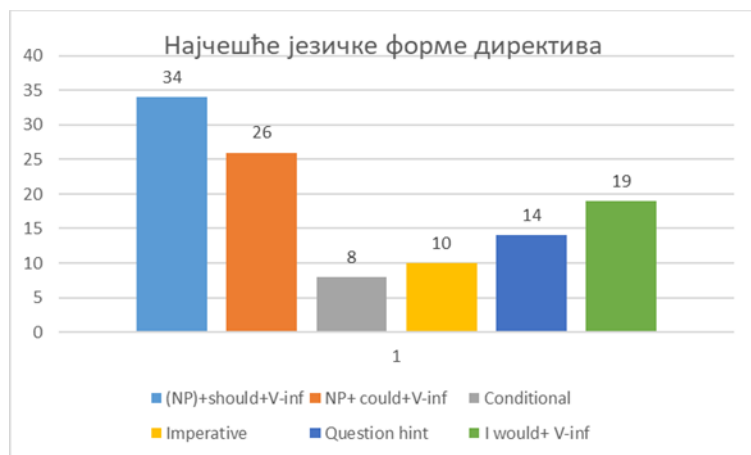
“I do not like the example with the boss, because I think it is very inappropriate. Actually, anyone who takes some job seriously should not use emojis in conversation with boss. (MZB1151)

У два –три наврата мишљења су се односила на сам процес односно на задатак а не на конкретан састав, и овде морамо поменути једно:

“This is by far the worst part of this assignment for me, evaluating someone else’s work. But if it must be done, so be it”. (NGF316)

3.1.3.2. Директиви у служби критике

Говорних чинова са перлокуционим ефектом директива у служби критике у нашем корпусу има 124. Они се могу уопштено поделити на најјаче, то јест праве императиве, којих у овом делу корпуса има само 8, затим на конструкције које се обично сматрају облицима реализације говорног чина савета (*NP+should+V-inf, If I were you, I advise you, I would*), затим на облике који означавају сугестије (*Why don’t you+ V-inf?, What/How about+ V-ing?, NP+could+V-inf, Can you+ V-inf, Could you+ V-inf*, конструкције са глаголом *might*, и кондicionали), као и наговештаје, који се углавном реализују у облику питања.

Слика 5. Најчешће језичке форме директива у корпусу критика на енглеском

Примере императива смо већ давали у одељку који се бавио подели говорних чинова по форми, тако да их нећемо овде понављати.

3.1.3.3 Језичке форме којима се реализују савети

Најпродуктивније у овом делу корпуса су конструкције са глаголом *should* и инфинитивом презента, а у крајњи збир убројали смо и синтагме са негацијом, оне са заменицама *you/it*, као и конструкцију *there should+ V-inf*. Убедљиво највише има синтагми са заменицом другог лица једнине, чак 22 од укупно 34.

“The balance part in the second paragraph, I think, should be put in the concluding paragraph, since the second paragraph should be about not concealing emotions”. (DSB3162)

“Like D* said, you should shorten it a bit because the limit is around 250 words”. (NRB3161)

“S*J*, - the idea of the introduction is good, but it should have been phrased differently; for example, you shouldn't use a question, especially the one that sounds so similar to the title of the essay”. (NKC2167)

“I think it should either introduce all the points you are going to write about, or none, in which case it can just be a general overview of your topic or your arguments”. (MMC3166)

Други по продуктивности у овој подгрупи су облици са глаголом *would* и инфинитивом презента. Највише има синтагми са заменицом у првом лицу једнине, мада постоје и конструкције са заменицом *it*.

“I would only change the conclusion, wich in my opinion has to much of the writers personal thoughts on the matter”. (ŽVC1162)

“Also, it would be nice to see good sides of elementary school proms as well”. (TOC3157)

“In the introductory part, a more appropriate term would be needed in order to substitute the word “commercialized” simply because a bad language and people’s behaviour cannot be commercialized but perhaps globally wispread”. (MPC3152)

Говорних чинова са глаголом *advise* има мало у корпусу, свега 4. Интересантно је да су сви примери синтагме са глаголом *would*, што може бити и утицај матерњег језика, јер је „саветовала бих ти” честа синтагма у српском језику.

“I’d just advise you to go through the grammar again, I think I noticed an article missing at the beginning, but it’s not a big deal C:”. (BMC3164)

“I think that T*J*’s essay is very good. But, I would advise her to put more linking words into both main paragraphs and I think that [...]”. (TJD3163)

Такође је занимљиво и да је очекивана конструкција *If I were you*, типична за савете на енглеском језику, заправо забележена само једном у корпусу директива.

“If I were you, I would have just separate into different paragraphs your introduction and your first arguments”. (KJC2152)

3.1.3.4 Језичке форме којима се реализују сугестије

У овој скупини далеко су најбројније конструкције са глаголом *could* и инфинитивом презента, и оне се чешће јављају у активној него у пасивној форми.

“Maybe you could develop your idea in the second one a little bit more (how much homework? homework for holidays?, etc)”. (RĀB4155)

“I also feel that you could work a little bit more on your concluding sentences”. (ASA4161)

“Although I believe that the topic sentence in the first paragraph could be rephrased for the better meaning and the more clear message to the reader”. (SBD2161)

Други по бројности су такозвани кондиционали, од којих су заступљена сва три основна типа, а забележен је и тзв. *mixed conditional*.

“I think your essay can be great if you shorten it a bit because your ideas are very good”. (AMiB2164)

“I do understand what was meant to be said, but if it was only organized better there would be no confusion”. (NBE3164)

“The thing that I am not sure I agree with is her introduction, to me it seems a little bit confusing but you still get the main idea she was aiming for. If she had written it differently I think the essay would have been a complete success”. (JLE1162)

“If the interpretation was towards the negative side of the topic, then I think it would be good to explain more detailed how exactly is digital communication destroying the language”. (AMC3151)

Сугестије у облику питања облика *Can you?/Could you?* нису много честе у корпусу, такође са по 4 примера.

“In the conclusion, could you write some other word than “forced”?”(VMA1152)

“ Also, can you give more details about how showing our emotions help us understand ourselves better?” (ATB3162)

Што се тиче конструкције *What about/How about+ V-ing*, нашли смо само један пример у корпусу:

“What about separating introduction and the first body paragraph but then making changes in the body paragraph?” (MRA3151)

Од осталих језичких форми које се користе за реализацију сугестија, поменули бисмо још и синтагме са глаголима *might* и *need* и инфинитивом презента:

“Ideas of the first paragraph are well accomplished, but you might add more details about why it would be bad if English became a tool”. (SSA4152) (пример 13)

“Although there might be some room for a few stylistic improvements, those aren’t desperately needed, and don’t, in any way, ruin the enjoyment of reading the essay”. (MSE1161)

“topic sentences need a little work, but otherwise the paragraphs are very good”. (NKC2163)

“My overall impression is the that essay is really good, regarding the content, but the form is what you need to be more cautious about”. (VTB3165)

Од облика који се могу користити за реализацију сугестија остало нам је само да поменемо конструкције са епистемичким прилогом *maybe* уз који не иде глагол, као у следећем примеру:

“It doesn’t seem like the right sentence construction. (Maybe: “Saving for a rainy day is something most people around the world do, regardless of their economic status”, or something in the lines of that, just so the sentence is more cohesive?)” (AIC2161)

3.1.3.5 Директиви који се реализују наговештајима у облику питања

Основна карактеристика оваквих директива је да су индиректни у изражавању критике и ослањају се на то да ће адресат препознати да се иза питања у ствари крије неки предлог или позив да се преиспита нешто у саставу који је написао. Даћемо пар примера:

“Do teachers really organize prom?” (SRA3151)

[...]“But not everyone can agree if it is a good idea to use emojis all the time”. Have they really become a great part of our lives?” (DSA3151)

“Using different words to express the same things may be useful”. (AMC2153)

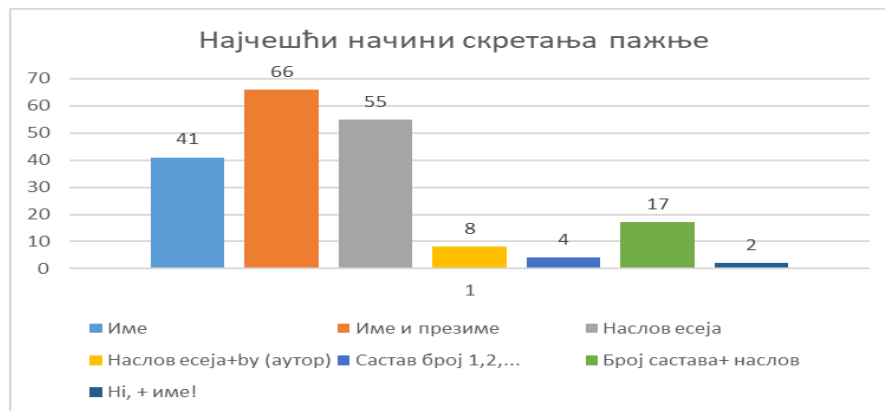
Овај последњи пример је један од проблематичних јер је овом истраживачу било тешко да одреди тачан перлокуциони ефекат. Поменућемо да се у контексту коментара, критичка примедба

односила на то да се аргументи и језичке форме у саставу понављају (остатак коментара у примеру 94). Ово је била последња реченица, која може да се посматра као наговештај у виду тврдње или као наговештај како да се нешто уради, и има одређени призивак говора са висине, као да се наводи нека врста правила. Напомињемо да смо на часовима инсистирали да се користе разноврсни везници и богат вокабулар и да се избегава понављање једне исте конструкције кроз цео састав. Нажалост, једини начин да се овакве недоумице разреше био би ретроспективни интервју, тако да смо тај пример тентативно ипак сврстали у директиве на основу познавања ширег контекста.

3.1.3.6 Спољашња модификација говорних чинова критике

Скретачи пажње

У нашем корпусу скретачи пажње су били неопходан елемент сваког коментара зато што су испитаници морали да назначе коме је упућен који коментар, нарочито ако би се догодило да у једној групи има више радова са истим насловом (у једној групи било је 3 особе које су изабрале исту тему, и њихове колеге су то решиле тако што су коментаре насловиле (Тема)1, (Тема) 2, (Тема)3)). У поступку качења састава на групну вики страницу, свако је могао да види којим редом је ко уређивао страницу, јер су студенти морали да се логују под својим именом и презименом на Мудл курс. Неки студенти су се потписивали испод текста рада, мада то није било тражено од њих. У сваком случају, свако је могао да сазна ко је поставио који рад, а анонимност у том смислу није ни очекивана. С обзиром да је скретач пажње као средство спољашње модификације карактеристика целог коментара, у коме су и похвале и критике, доле наведени резултати важе за оба дела корпуса на енглеском.

Слика 6. Најчешћи начини скретања пажње у корпусу критика на енглеском

У принципу, скретач пажње је у свим горњим случајевима издвојен од текста коментара, али постоје и неки изузеци о којима ћемо говорити посебно. У малом броју случајева (4), испитаници су у првој реченици наводили који састав ће обрађивати полазећи од себе:

“The essay I particularly like is V*’s”. (JPB3151)

“I chose to comment on the essay that is about how digital communication is destroying the English language”. (VNB3151)

Друга група изузетака карактерише се тиме да су испитаници изабрали да упоредо са навођењем о ком саставу се ради почну одмах и да коментаришу, то јест скретач пажње је део прве реченице коментара, која је обично позитивна:

“The essay about how the people in the media should be fined for using incorrect language has very clear introduction”. (ARB3151)

“I think that N* Ć*’s essay was overall pretty good” (NMD3161)

“I enjoyed reading M* Dj*’s essay”. (TJD3161)

Тако почетих коментара у корпусу било је укупно 13.

Што се тиче општих тенденција у корпусу, највише испитаника изабрало је опцију уме и презиме, а ако погледамо и број оних који су изабрали да се колеги/ници обрате само именом, можемо речи да је половина испитаника изабрала приснији начин скретања пажње – име (и презиме) уместо формалнијег где се помиње наслов састава.

Припремачи

Можемо рећи да смо овде имали малу дилему, опет због природе корпуса, како класификовати неке од примећених начина да се најави тема коментара/критике. С обзиром да је дискурсна форма коментара у неком смислу остављена на вољу студентима, њихов је био избор да ли да се приклоне формалнијем начину писања или да усвоје стратегије елипсе и орализације текста. У том смислу, с обзиром на јасну тему и сврху коментара, било је примера у корпусу где је коментар био јако економичан:

MP1: Good supporting sentences!*⁶⁴

First of all, your introduction is...[...].*⁶⁵

As far as your topic sentences are concerned ...

У свим овим случајевима изабрали смо да овакве примере посматрамо као маркере дискурса, с тим што би пример број 90 био можда нека врста граничног случаја, као и пример који следи:

“Now the hard part”. (MMA2161)

У контексту коментара, цео први део био је посвећен свему што ваља у саставу и што се сарадничком оцењивачу свидело у саставу, а ово је знак да ће сада прећи на давање критичких примедби. Тако да можемо рећи да је ово и средство постизања кохезије дискурса, припремач и нека врста експресива која показује став колеге оцењивача према томе што мора да критикује колегу. Такође је занимљив и наставак коментара:

“The only thing I can tell you and hope it will actually help is [...]”. (ibid)

Ово би већ био прави припремач, мада и он има одређену дозу експресивности. Овакви говорни чинови и делови говорних чинова разбацани су по корпусу, и премда их нема много, из њих можемо видети став студената према овој врсти задатака или бар овом делу задатка. О томе ћемо више говорити касније у даљем тексту.

Конструкције са *only (thing, problem, mistake)* представљале су такође проблем због ефекта који имају. Са обзиром да су то такозване *cleft constructions*, односно емфатичне конструкције, које увек стоје на почетку реченице, оне самим тим имају и одређени припремни ефекат. Таквих конструкција има двадесетак у корпусу, на пример:

“The only thing I don’t agree with is that the today’s world is different from the one fifty years ago. Even hundred years ago, people hid their feelings in order to ‘win’ the place in society. You could say that people didn’t change, yet the society did.” (MJB2161)

У овом случају смо се определили да ове конструкције посматрамо као конструкције са ефектом припремача, а самих припремача у корпусу нашли смо само неколико:

⁶⁴ Моделован пример. MP1 значи Main Paragraph 1, и скраћеница је коришћена и на часовима.

⁶⁵ Такође моделован пример. Уколико је студент изабрао стратегију где се користе везници за организацију текста, што би било ближе стратегији писаног језика, неминовно би се појављивали везници као што су овај, или *secondly, next, finally, last but not the least*.

“I*, your essay is overall good. I would only say that the content of your conclusion should have been a bit more different from the content of the previous two paragraphs, and not only a repetition of the main points you have written in them”. (AMC2153)

“I would just like to add that there are some grammar mistakes and that some sentences could have been written in a better way, but I have not included that in this comment”. (VMC3153)

Ово је додатак коментару који има можда другачији прагматички ефекат од намераваног, с обзиром да писац управо саопштава оно што је наводно намеравао да изостави. У корпусу је било још примера где се намера писца коментара није могла прецизно одредити или је перлокуциони ефекат различит од намераваног, али о томе ћемо говорити у даљем тексту.

“So the second think I have a comment about are some spelling mistakes such as [...]”. (MMD163)

Можда је и очекивано што у нашем корпусу нисмо нашли много припремача, јер је онлајн окружење у коме се одвијало коментарисање погодено за телеграфски кратко и концизно изражавање. Вероватно би у сарадничком оцењивању лицем у лице било више припремних чинова, али снимање такве активности уживо није било могуће због величина група и броја испитаника.

Експликатори

Већ смо навели да по нашој дефиницији експликатори објашњавају главни говорни чин критике, и могу давати разлоге зашто сараднички оцењивач мисли то што тврди у пропозицији, зашто би то била добра идеја применити у писању састава, а понекад објашњење може бити у ствари илустрација или пример онога што је управо написано. Као што је већ речено, у експликаторе сврстали смо и репрезентативе у којима аутор изражава своје мишљење о теми састава да би подупро свој став изнесен у критици. У нашем корпусу критика, експликатора има 53. Они су већином у оквиру сложених реченица, али понекад могу бити у оквиру следеће самосталне реченице. Навешћемо неколико репрезентативних примера:

“ ‘They also use many colloquial and shortened words’ - I am not sure if this is clear enough, it can be understood in such a way that it refers both to native speakers and to people in general”. (MSA4152)

“Maybe you should specify the changes you were referring to because in the following sentences you’re talking about abandoning the standardized language which is not mentioned in the topic sentence”. (MMA3151)

Подсетимо се и примера 53, где је експликатор мишљење аутора о теми:

“I do not like the example with the boss, because I think it is very inappropriate. Actually, anyone who takes some job seriously should not use emojis in conversation with boss”. (MZB1151)

“- the conclusion and the concluding sentence is rather vague: how is it changing? for the better? worse? is the attitude changing?”. (NDB2156)

“Although very cohesive and well put together, the text lacks a clearly formed topic sentence, as it just continues onto the subject title”. (AJB3151)

“Perhaps you should have had just two paragraphs, one for and the other one against the idea, in order for them not to seem confusing”. (ATB4151)

Код одређене врсте структуре дискурса коментара, појавио се проблем разврставања говорних чинова. Навешћемо два примера као илустрацију:

“But while I was reading it, I found some grammatical errors. She didn’t put the prepositions in front of nouns in some sentences. I would just advise her to pay attention to these things”. (TJD3161) (43)

Овај пример је раније наведен у корпусу као пример 43, а сада смо коментар цитирали у целости, заједно са последњом реченицом. Оно што нам је представљало проблем у класификацији је редослед говорних чинова у дискурсу. Прво следи општији коментар, онда конкретно објашњење

и поново општији коментар. Сва три говорна чина могу самостално да буду говорни чиновни критике, али најбољи ефекат постижу кумулативно, када се посматрају заједно. Дилема се састојала у следећем: да ли посматрати подвучени део коментара као главни говорни чин, зато што је најексплицитнији, или посматрати коментар у целини, као вишеструки говорни чин, састављен од 3 везана чина. Ми смо се у истраживању определили за овај потоњи принцип.

Заслађивачи

Као што је већ наведено у поглављу о проблемима класификације и кодирања говорних чиновна, уобичајени назив за комплименте који прате критике и ублажавају њихов непријатан ефекат је „заслађивачи”. Већ смо говорили о синтакси као критеријуму одвајања правих заслађивача од осталих комплимената, а сада ћемо само напоменути да су заслађивачи већински у корпусу и пред-позицији у односу на критику, као и да је могуће да једном говорном чину критике претходе два заслађивача (овде се као критеријум узима и тема, то јест и критика и оба заслађивача морају се односити на исту ствар). У даљем тексту даћемо примере једноструких и двоструких заслађивача, као и заслађивача у пост-позицији у односу на критику. Једноструки заслађивачи могу се наћи у примерима 13 и 14:

“Ideas of the first paragraph are well accomplished, but you might add more details about why it would be bad if English became a tool.” (SSA4151) (13)

“Good organization and has clear points but maybe you could say if you know someone who made progress in learning English.” (ABA4153) (14)

“The last paragraph is okay, I understand what you are saying, but I am not sure if it gives us the conclusion we need – it feels a little bit unsaid”. (VMA1153)

“I also had mixed feelings about the concluding sentence, it didn’t quite convey the purpose of the whole topic, though I would agree that emoji add a bit of personality to an otherwise impersonal text”. (VRB3152)

“The central idea could have been kept a little more directly in focus, but all the arguments are persuasive”. (AMC3153)

Морамо додати да је по мишљењу овог истраживача пост-позиционирање заслађивача мало слабије успешна стратегија, а то колико ће успети да „заслади горку пилулу” по нашем мишљењу зависи од броја и нагомиланог ефекта критичких коментара који му претходе. О феномену онога што смо назвали “*final sweetener/FSW* – последњи заслађивач“ више ћемо говорити при анализи говорних чиновна са перлокуционим ефектом похвале.

Умиривачи

У нашем корпусу ови чиновни нису чести (само 12), а када се јављају, углавном представљају покушаје да се оправда евентуална грешка, аутор ограда од критике, или да се истакне солидарност са адресатом. Даћемо примере, груписане према значењу:

“And obviously, the plan is missing, though I believe you just forgot to upload it”. (ATB4152)

“The only thing I can tell you and hope it will actually help is to maybe add some linking word when starting the conclusion. It would maybe make it smoother. I know this is not a big flaw but this is the only one I could spot)” (MMA2161) – наставак примера 91

“All in all, I couldn’t find bigger mistakes, and I really enjoyed reading your essay”. (AIA2162)

Горњи пример је на пола пута између заслађивача и неке врсте извињења, можда и професору који ће после читати коментаре, али свакако ублажава дејство претходне критике. Морамо приметити да на енглеском оваква формулација звучи мало рогобатно, док је на српском језику

сасвим прихватљиво рећи „није било већих грешака”, тако да се овде може радити и о неспретном буквалном преводу са српског језика.

Можемо се подсетити и примера 27:

“There aren’t any concluding sentences although I don’t feel like they are needed”. (BMC3163)

Студент оцењивач зна да су *concluding sentences* на крају сваког главног пасуса део онога што треба савладати у првом семестру, али такође зна и да су од њих важније уводне реченице пасуса, такозване *topic sentences*. Стога ово можемо протумачити и као релативно умањивање недостатка или индиректно слагање и солидарисање са колегом који је одлучио да их не напише у саставу (или је превидео да треба). У истом коментару, студент оцењивач одмах затим понавља стратегију, такође умањујући колегину грешку:

“I’d just advise you to go through the grammar again, I think I noticed an article missing at the beginning, but it’s not a big deal C:”. (BMC3164) (пример 62)

Овај део коментара може да се протумачи и као посредна порука колеги/ници да се не узрујава много због направљене грешке.

Можемо се подсетити и примера 75, који такође испуњава функцију умањивања грешке на коју је претходно указано:

“Although there might be some room for a few stylistic improvements, those aren’t desperately needed, and don’t, in any way, ruin the enjoyment of reading the essay”. (MSE1161)

Оба недавна примера се налазе на крају коментара, тако да могу да послуже уместо заслађивача на крајњој позицији. Сличан овима је и следећи пример:

“There are only minor word order mistakes such as: [...]. Little things which in the grand scheme of things bare little to no importance. What matters is that the essay gives us the needed information in a pleasant and comforting way”. (MME4161)

Овај умиривач је повезан смислено са следећом реченицом која може да послужи као заслађивач односно комплимент на крају, тако да би ово била нека врста хибридног примера.

Следећа три примера на неки начин истичу солидарност међу колегама:

“If I were your teacher, I’d probably warn you about keeping your essay a little more neutral (while still stating your opinion) and tell you to refrain from offending other mindsets, but I’m not, so good job!”. (MMC3165)

“That’s all the things I think were wrong with the essay, and I hope she doesn’t get mad at me for pointing them out”. (MMD1163)

“I hope that this friend’s advice will help M* to improve his essay writing ☺”. (JJD1161)

Прва особа истиче да није професор, него студент који похваљује рад колеге упркос томе што није све савршено по правилима, а друге две особе су међусобно коментарисале саставе у истој групи, и коментари су окачени оним редом који су дати и овде, тако да изгледа као да воде неку врсту дијалога. Први студент тражи опроштај што је морао да критикује колегиницу, а она у свом коментару себе назива пријатељицом и ставља емотикон који сигнализира да није љута и да је све у реду.

У вези са овим примерима, поменули бисмо још један експликатор који такође на неки начин тражи опроштај ако је неосновано критиковао колегу, што истовремено изражава и (можда само куртоазно) неповерење у сопствени суд:

“I am just saying this because of the pattern that professor Čorbić gave us. Pattern that consists of four parts: introduction, main paragraph 1, main paragraph 2 and conclusion. If it is okay to have more than 4 mentioned paragraphs, I apologize in advance“. (JRA3161)

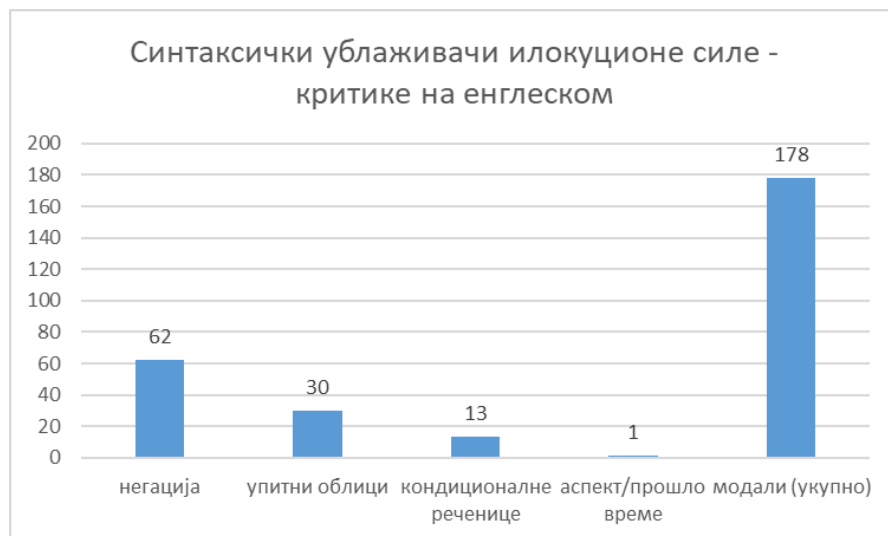
Већ смо помињали у овом раду да је наша култура колективистичка и да не воли несигурност, те да је на неки начин блиска неким источнијим културама код којих је учтивост понекад лакше објаснити Личовим максимама, или се она понекад лакше уклопи у стратегије позитивне и негативности учтивости Браунове и Левинсона (1987) него строго у теорију говорних чинова. Горе наведени примери уклопили би се у две стратегије Браунове и Левинсона (1987) усмерене ка негативном образу, наиме: умањити наметање и извинити се, као и једну усмерену према позитивном образу, то јест истицање сличности и пријатељства, односно припадности истој групи са говорником. У Личовом систему Максима, евентуално бисмо могли говорити о извесној мери поклапања са Максимом скромности – која налаже умањивање свог знања а уздизање туђег или Максими обавезе (према саговорнику) која производи као последицу извињења. Ипак, чини нам се да су горе поменуте стратегије Браунове и Левинсона можда једноставније објашњење за наше примере.⁶⁶

3.1.3.7 Унутрашњи модификатори

3.1.3.8 Ублаживачи илокуционе силе

Синтаксички ублаживачи илокуционе силе

Као што смо већ напоменули, у синтаксичке ублаживаче илокуционе силе спадају: негација, упитни облици, кондиционални облици и кондиционалне реченице, коришћење аспекта или прошлог времена, као и модални глаголи. За већину ових језичких форми већ смо наводили примере у одељцима о репрезентативима и директивима, тако да ћемо овде навести само неколико општих напомена.

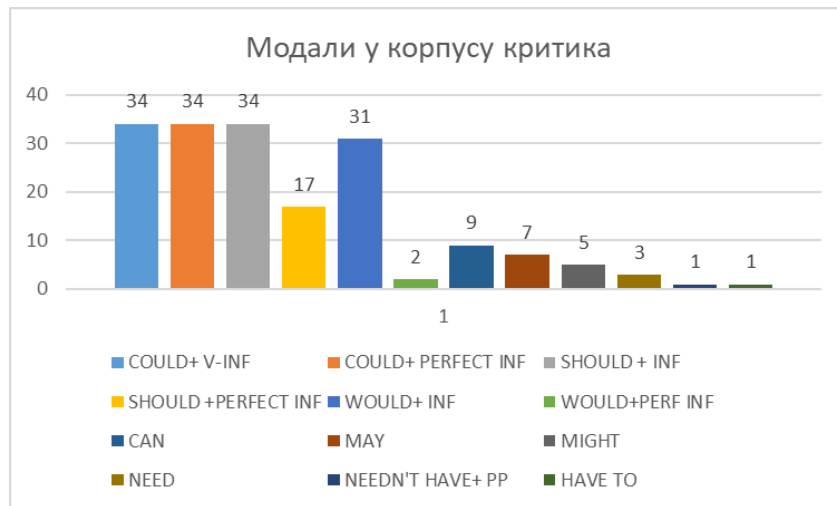
Слика 7. Синтаксички ублаживачи илокуционе силе – корпус критика на енглеском

⁶⁶ Хаусова и Кадар (House&Kadar, 2021:126) у својој листи могућих категорија спољашње модификације имају и „умањивач наметања“ (*imposition minimizer*), али он такође не може да опише адекватно све наведене случајеве. Чини нам се упутно даље промишљање постојеће класификације, уз нека нова истраживања која би расветлила механизме учтивости иза ових помоћних чинова.

Примећује се да су модали и негација далеко најпродуктивнији синтаксички ублаживачи илокуционе силе, можда и због великог броја репрезентатива у корпусу. Са друге стране, коришћење аспекта и прошлог времена није било заступљена стратегија, али је можда један део њеног значења тентативности могао бити покривен и глаголом *would* са инфинитивом презенте, који је доста заступљен у корпусу. У следећем примеру, уместо тог глагола може се употребити садашње време:

“I don’t think it would be considered a concluding sentence, but I could be wrong”. (MBB1152)

Што се тиче модала, највећи део примера је већ обрађен приликом анализе репрезентатива односно директива у служби критике, тако да ћемо опет дати само неке опште примедбе.

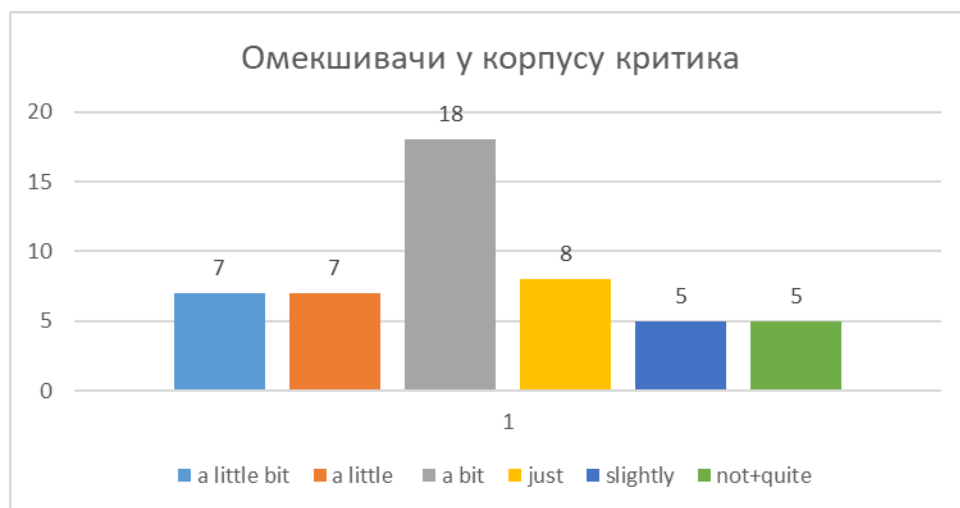

Слика 8. Модали у корпусу критика на енглеском

Као што смо већ напоменули код анализе директива у служби критика, нарочито је честа употреба глагола *should*, било са инфинитивом презенте или са инфинитивом перфекта. Благоу предност у употреби ипак има глагол *could*, са обе варијанте инфинитива, за кога се може рећи да је преузео домен употребе који би иначе код матерњих говорника покривао глагол *might*. И мада се овај други глагол може сматрати „безбедним избором“ и у пословном и професионалном окружењу које сутра чека наше студенте, избор глагола *should* могао би се у том истом оркужењу доживети као неучтив. Ово свакако има импликације за наставу енглеског језика, као и прагматике. О томе ће бити више речи у вези са карактеристикама корпуса које показују црте некарактеристичне за употребу језика матерњих говорника енглеског, то јест *non-nativeness*.

Лексички ублаживачи илокуционе силе

Омекшивачи

Слика 9. Омекшивачи у корпусу критика на енглеском

Омекшивачи су углавном прилози и прилошке фразе које ослабљују илокуциону силу, а значење им се на српском језику углавном преводи прилогом „мало“. У нашем корпусу критика забележени су следећи омекшивачи: *a little bit*, *a little*, *a bit*, *just*, *slightly*, уз спорадичне примере неких других које ћемо такође навести у даљем тексту.

“The last paragraph is okay, I understand what you are saying, but I am not sure if it gives us the conclusion we need – it feels a little bit unsaid”. (VMA1153) (пример 101)

“The central idea could have been kept a little more directly in focus, but all the arguments are persuasive”. (AMC3153) (103)

“Like D* said, you should shorten it a bit because the limit is around 250 words”. (NRB3161) (56)

“I’d just advise you to go through the grammar again, I think I noticed an article missing at the beginning, but it’s not a big deal C:”. (BMC3164) (62)

“Topic sentence should be slightly longer and better expressed [...]”. (MZA2155) (15)

Поред ових прилога, у реченицама са негацијом у којима се употребљава прилог *quite*, крајњи ефекат та два удружена елемента јесте ублажавање илокуционе силе, иако би тај прилог нормално служио за њено појачавање.

“I also had mixed feelings about the concluding sentence, it didn’t quite convey the purpose of the whole topic, though I would agree that emoji add a bit of personality to an otherwise impersonal_text”. (VRB3152) (102)

“I don’t quite understand the question in the introduction [...]”. (RCB4153)

Што се тиче придева који ублажавају илокуциону силу, њих нисмо издвајали као посебну категорију, с обзиром да их је веома мало. Придев *minor* поменут је у корпусу 4 пута, а придев *tiny* само једном.

“There is only one tiny thing that is missing and that is the concluding sentence in the third paragraph”. (IZA5164)

Придев *only* као у горњем примеру заступљен је 15 пута, а често се налази у емфатичним конструкцијама о којима ћемо говорити у оквиру одељка о појачавачима илокуционе силе.

Ограде

У корпусу критика заступљене су само два пута, једном као *sort of* и једном као *kind of*. Можемо се подсетити на пример 33:

“I like the fact that you talked a little bit about the history of the English language, however it did sort of overshadowed the main topic”. (JKB2155)

Реченични модификатори – Sentence modifiers maybe/perhaps

Ово су далеко најзаступљенији ублаживачи илокуционе силе, пре свега *maybe*, који је много заступљенији од *perhaps* (56 према 16). Морамо напоменути да се *maybe* најчешће налази у комбинацији са модалним глаголима, о чему је већ било речи у поглављу о репрезентативима и директивима, а врло ретко у реченицама без модалних глагола. Исти случај је и са епистемичким прилогом *perhaps*. Оба прилога су такође већински заступљени као реченични модификатори, иако се понекад појављују као модификатори само једног елемента реченице. Морамо напоменути да су такве употребе понекад последица погрешног реда речи, као на пример:

“ – could maybe have used a bit more structure – some more of those fancy transitional words to add some fluidity”. (AЃC2165)

Пошто смо већ анализирали примере синтагми са модалним глаголима, ево једног примера где је реченични модификатор употребљен без њих:

“Concluding sentence is maybe a bit weak”. (MZB2154)

У ствари, можемо рећи да је реченични модификатор употребљен уместо модала, пошто би на енглеском језику било природно рећи и:

“ The concluding sentence might be a bit weak”.

Морамо да напоменемо да је у корпусу било и примера када су студенти испитаници претерано употребљавали реченични модификатор *maybe*, и навешћемо најупечатљивији пример:

“- the only thing I would mind is maybe the introduction: I think maybe you shouldn't have mentioned (the almost whole) title itself in the introduction and maybe rewrite this sentence [...] as it is maybe already implied by the topic and this being an argumentative essay”. (NKC2161-3)

Овде дакле имамо 4 употребе реченичног модификатора који овде такође може да буде и код матерњих говорника би вероватно био замењен модалним глаголом.

Индикатори субјективности

Већ смо раније навели да смо ову категорију проширили тако да обухвата и глаголе перцепције, која такође ствара субјективност. Најбројнији од глагола ове групе је свакако глагол *think*, без обзира да ли се ради о изражавању тентативног неслагања, са глаголом у негацији, или у потврдном облику. Овај глагол употребљен је у корпусу критика 40 пута. Поређења ради, следећи најфреквентнији глаголи су *seem* са 9 употреба, *see* са 6, и *feel* и *dis/agree* са само 4. Еквивалентна фраза *In my opinion* употребљена је 8 пута. Насупрот томе, глагол *believe* употребљен је само једном. У даљем тексту даћемо неколико примера:

“Although I believe that the topic sentence in the first paragraph could be rephrased for the better meaning and the more clear message to the reader”. (SBD2161) (67)

“Т*, I think that your essay is good, but your form is not”. (IZC3153) (21)

“I don't think it would be considered a concluding sentence, but I could be wrong”. (MBB1152) (112)

““In these situations it is very hard to be a parent” – consider rephrasing this in a way that it doesn't seem like off topic information”. (NЃB21514) (7)

“Also, it would be nice to see good sides of elementary school proms as well”. (ТОC3157) (60)

Морамо да напоменемо да код глагола *see* није увек у питању синтагма са модалним глаголом *can*, која би била природнија на енглеском језику. У вези са тим, наводимо следећи пример:

“ – the one possible problem I see is your topic sentences – listing your arguments in the topic sentences seems a bit redundant to me”. (AĐC2161)

Подсећамо на још пар већ наведених примера из корпуса:

“I also feel that you could work a little bit more on your concluding sentences”. (ASA4161) (66)

“I’d just advise you to go through the grammar again, I think I noticed an article missing at the beginning, but it’s not a big deal C:”. (BMC3164) (62)

Епистемички индикатори

У корпусу критика ова функција реализована је преко придева *sure*, и то већински у реченицама са првим лицем јединине, које су могле бити и одричне и потврдне, мада је било и примера оријентације према адресату:

“I’m not sure if there is an expression “to be present in mind and soul”, but other than that good use of G&V”. (KBC1161) (48)

“Are you sure that the last sentence in the second paragraph is necessary?”(VMA1151) (9)

Уколико на крају погледамо најзаступљеније лексичке ублаживаче илокуционе силе, што би били: *a (little) (bit), I think, maybe*, прототипчна реченица из корпуса говорних чиновна са перлокуционим ефектом критике гласила би овако:

I think that maybe you could add/have added a little more details on that.

3.1.3.9 Појачивачи илокуционе силе

Синтаксички појачивачи илокуционе силе

Ово би биле такозване *Cleft Sentences*, које могу почињати са *What/ It/ The thing/ that...is+ NP*. У нашем корпусу нема реченица које почињу на ова прва два начина, тако да је најпродуктивнија форма *The thing/ that...is+ NP*, често са придевом *only*. Навешћемо неколико примера:

“The only thing I can tell you and hope it will actually help is to maybe add some linking words when starting the conclusion. It would maybe make it smoother. I know this is not a big flaw but this is the only one I could spot)” (MMA2161) – наставак примера 91

“The only thing I don’t agree with is that the today’s world is different from the one fifty years ago. Even hundred years ago, people hid their feelings in order to ‘win’ the place in society. You could say that people didn’t change, yet the society did.” (MJB2161) (92)

“The only downside of your essay that I can see is maybe the conclusion – it doesn’t actually conclude anything, maybe that’s where you should state your actual opinion, or.[...] (NKC2164)

“The thing that I am not sure I agree with is her introduction, to me it seems a little bit confusing but you still get the main idea she was aiming for. If she had written it differently I think the essay would have been a complete success”. (JLE1162) (70)

Што се друге врсте емфатичних конструкција тиче, са помоћним глаголом *DO*, у корпусу је присутан само један прави пример, с обзиром да један већ наведени садржи у себи граматичку грешку:

“[...] I did think it could have been stronger”. (MĆC151)

Ово у ствари и није чудно, с обзиром да је у питању део корпуса са говорним чиновима са ефектом критике, где би главна стратегија била тежња да умањимо могућу увреду, односно наметање. За очекивати је да ће у корпусу говорних чиновна са перлокуционим ефектом похвале бити више примера, о чему ћемо говорити у одељку посвећеном модификацији похвала.

Лексички појачивачи значења

Прилошки и придевски интензификатори

Као што смо поменули, с обзиром да појачавање значења није доминантна стратегија у овом делу корпуса, нема много примера прилога и придева са овом функцијом, и они нису бројчано много присутни, чак и када су регистровани у корпусу. На пример, синтагме *too long*, *too many/much* заступљене су свака по 4 пута, као и прилог *really*. Примера са *a few* има 7, *very* 3, а *especially* само један.

“Firstly, I think, it has too many paragraphs and because of that it is a bit difficult to read”. (MMD1162)

“The first paragraph doesn’t really have a topic sentence?” (NKC2168)

“S*J*, - the idea of the introduction is good, but it should have been phrased differently; for example, you shouldn’t use a question, especially the one that sounds so similar to the title of the essay”. (NKC2167) (57)

“I noticed quite a few spelling mistakes [...]”. (JKB2152)

“[...] but when comparing, the first paragraph looks rather brief”. (VMC3151)

Можемо се подсетити и неких већ цитираних примера, као пример 120 са претходне стране, где се одлично користе придев и прилог *actual/actually*, или на пример следећа два:

“Although there might be some room for a few stylistic improvements, those aren’t desperately needed, and don’t, in any way, ruin the enjoyment of reading the essay”. (MSE1161) (75- пример умиривача)

“However, the usage of few convoluted sentences may interfere with the communication of those insights and ideas and therefore should be simplified”. (NBD1161) (44)

“That’s all the things I think were wrong with the essay, and I hope she doesn’t get mad at me for pointing them out”. (MMD1163) (109)

Поменули бисмо још неколико успешних примера добро одабраних придева и прилога који појачавају значење:

“[...] very detailed, and may I add, frightening explanation (I really don’t like...) “. (SJC2162)

Овај пример може бити двосмислен јер на први поглед није јасно да ли аутор коментара честита на томе што је коментар детаљан или више критикује чињеницу да тај опис изазива страх код читаоца. Без увида у састав не можемо рећи са сигурношћу, тако да ћемо то питање оставити отвореним.

И следећи пример може да се посматра као намерно суптилна критика или као комплимент, због прилога који је употребљен:

“There is nothing glaringly wrong with your essay, and I like it, except I think you should’ve written [...] as one word”. (MMC3161)

Због позиције у коментару, могуће је да је то један од примера говорних чинова са ненамераваним супротним или двосмисленим ефектом, којих има још у корпусу.

Лексички интензификатори

Примера ових интензификатора нема много у корпусу. Навешћемо само три:

“‘Punished’ is a little bit harsh.”. (JDC1152)

“I like [...] but you could have put more effort in...” (AVA1161)

“To be honest, I find it very hard to find your flaws, but maybe you could [...]”. (MŽA2161)

Први пример је написан у одговор на есеј у коме је употребљена подвучена реч, а код остала два ефекат појачавања значења постиже се и окружењем у коме је реч употребљена. У примеру 128

то значи да је појачање постигнуто делимично и модалним глаголом са инфинитивом перфекта, а оном после тога, присвојни придев изазива ефекат усмерења према адресату, што делује као јача и личнија критика него она која би била усмерена на резултат адресатовог рада, то јест састав.

Неки од могућих лексичких појачавача значења као што су епистемички индикатори или изрази емоција нису нађени у корпусу критика.

Типографско истицање

Оваква врста појачавања значења, премда честа у онлајн комуникацији, пријемчивија је за ситуацију хваљења него за ситуацију критике, те смо у корпусу критика забележили само један пример:

131) "Are [...] REALLY that relevant?" (VMC3152)

3.1.3.10 Перспектива говорног чина

Као што смо поменули у одељку о класификацији говорних чинова, перспективу говорних чинова посматраћемо као оријентацију ка говорнику, ка адресату, или ка саставу или неком елементу састава, односно као првом, другом или трећем граматичком лицу (једнине или множине). Поред тога, код говорних чинова реализованим путем безличних глаголских облика, као и код употреба универзалних заменица (*one, anyone*) сматраћемо да постоји неутрална перспектива, а пасив ћемо разматрати као засебну врсту перспективе, без обзира на граматички род заменице или именице на коју се односи. Морамо напоменути да смо код реченица које почињу са *I think/in my opinion* те примере посматрали као уметнуте реченице и перспективу одређивали на основу именице у уметнутој реченици, а код саветодавне конструкције *I would*, сматрали смо да је оријентација говорног чина према говорнику.

Слика 10. Перспектива говорних чинова критика на енглеском

Пример оријентације према адресату у уметнутој реченици:

"M*, I think you needn't have written two separate paragraphs against making classes mandatory and I think your topic sentence in the first of those two is a bit off". (TMC3161) (50)

Пример неутралне оријентације:

"What about separating introduction and the first body paragraph but then making changes in the body paragraph?" (MRA3151) (11)

Уколико посматрамо заступљеност различитих перспектива говорног чина у корпусу, примећује се да је најчешћа оријентација према трећем лицу јединине (обично у контексту ка саставу или елементу састава), која је за врло мало престижна перспективу ка адресату, на коју отпада трећина свих говорних чинова у корпусу. Можемо сматрати да перспектива говорног чина ка адресату ствара ефекат блискости или смањења дистанце, па у том смислу морамо дати пример коментара који се баш због тога изразито разликује од коментара колега. Коментар преносимо готово у целости:

“First of all, the paper is well-written concerning the main ideas per paragraph. Paragraphs could be improved with more examples of how the incorrect language is spread throughout the media providing the fact that the term “media” could also be associated with the internet and not just for television and reality shows. In the introductory part, a more appropriate term would be needed in order to substitute the word “commercialized” simply because a bad language and people’s behaviour cannot be commercialized but perhaps globally widespread. The repetition of words such as [...] is unnecessary as well, Again, in the conclusion part one can ask himself the question if the term “media” implies the usage of the internet and if it does, how can every single man be banned from it or even take a grammar test in order to be part of the media”. (MPC3151)

Мада се не може оспорити интелигенција и академски ниво коментара, ово је истовремено и коментар са највише пасива, неутралних и индиректних конструкција у корпусу, а самим тим и коментар где је постигнут највећи ефекат дистанце.

3.1.3.11 Стратегије реализације говорних чинова критике

Као што смо већ поменули, стратегије реализације говорних чинова критике поделили смо на конвенционално директне, конвенционално индиректне, и неконвенционално индиректне. У доњој табели приказујемо стратегије поређане од најдиректнијих до најиндиректнијих.

Слика 11. Приказ стратегија критика у корпусу на енглеском

Конвенционално директне стратегије

У ове стратегије спадају негативна евалуација, неодобравање, неслагање, идентификација проблема, изражавање тешкоћа, као и указивање на последице онога што је погрешно урађено, односно предмет критике. У овој групи стратегија најбројније су негативна евалуација и идентификација проблема.

Код негативне евалуације, која се обично реализује путем придева, већина придева односила се на задатак писања састава, те су бројније биле реализације придева *too long, irrelevant* (видети које стране?). Што се тиче придева *good* или *bad*, који су најпростији и најдиректнији реализатори негативне евалуације, они су у корпусу употребљени само по два пута у случају *good* (примери 21 и 57) или једном у случају *bad*.

“J*, the only bad thing I would like to point out is the form of your essay”. (AMC2152)

У истраживању Нгујен (2005) испитаници на нижим нивоима знања су често користили формуле са ова два придева јер су они били најпрецизнији и најлакши начин да изразе оно што желе под притиском ситуације интервјуа уживо. Свакако да нам је драго да наши испитаници чији је ниво знања на почетку школске године у којој је рађено истраживање био Б2+ по Заједничком европском оквиру (CEF) за стране језике углавном нису посезали за овако директним средствима реализације негативне евалуације. Такође морамо напоменути да би реченица из примера 131 много боље звучала на српском језику, као еквивалент „једина лоша ствар на коју бих ти скренула пажњу је...“, који има мањи ефекат директности.

Што се тиче најбројније стратегије у овој групи, идентификације проблема, вијетнамски испитаници у случају Нгујен (2005) су се разликовали од матерњих говорника Аустралијанаца по томе што су је реализовали на другачији начин. Аустралијанци су обично описивали тачно у чему је проблем, односно грешка, а Вијетнамци су обично говорили да постоји проблем, али не и тачно који. Наши испитаници су по реализацијама између ове две групе али ближе реализацијама матерњих говорника, јер су углавном тежили да конкретно напишу шта недостаје или у чему је грешка, а користили су и оба начина истовремено, као у већ наведеном примеру:

“But while I was reading it, I found some grammatical errors. She didn’t put the prepositions in front of nouns in some sentences. I would just advise her to pay attention to these things”. (TJD3161) (43)

Што се тиче осталих мало фреквентних директних стратегија, можемо се подсетити неких примера неодобравања и неслагања које смо већ наводили:

“I dislike that you said “if students learn on their own, there is a chance that they will learn wrongly”. I disagree with that, because if we want to learn something, we will find any possible way to learn it right”. (TPA5161). (47)

“I do not like the example with the boss, because I think it is very inappropriate. Actually, anyone who takes some job seriously should not use emojis in conversation with boss. (MZB1151) (53)

Што се тиче друге две слабо заступљене директне стратегије, изражавања тешкоћа при читању или разумевању састава, као и навођења последица погрешке, морамо напоменути да се неке реализације ових стратегија налазе у оквиру помоћних чинова, ескликатора, пошто објашњавају ефекат на читаоца:

“I don’t quite understand the question in the introduction [...]”. (RCB4153) (113)

“The essay _____ seems a bit hectic. I can’t see what is an introduction and what is the first paragraph. To be exact, while reading it, you may think that there is no introduction”. (JBE3163) (проширени пример 28)

“Also, I may consider some of your sentences too long, which confuses the reader”. (AMB2162)

Конвенционално индиректне стратегије

У ове стратегије спадају исправке, позвање на правила, строги захтеви (*demands* – са глаголима *need, must, have to*), учтивих захтеви (*requests* – *can you?, would you?*, императиви), савети (*advise, I would, If I were you, should*), и сугестије (*you could, why don’t you?, you might*). Напомињемо да смо реализације са инфинитивом перфекта водили према модалном глаголу који их реализује у случају *should* и *could* (*needn’t have written* има специфично значење одсуства критике тако да њега нисмо водили у групи осталих реализација тог модалног глагола, који означава строг захтев).

Што се тиче стратегије строгог захтева, било је само још четири примера са глаголом *need* и један са *have to* у целом корпусу, мада се они не могу сви сматрати реализацијама ове стратегије. Погледајмо зашто:

“In the introductory part, a more appropriate term would be needed in order to substitute the word “commercialized” simply because a bad language and people’s behaviour cannot be commercialized but perhaps globally widespread”. (MPC3152) (61)

У овом случају и модал испред глагола и пасивни облик далеко умањују илокуциону силу коју би глагол *need* иначе имао.

“However, the first paragraph is lacking a supporting sentence and the third paragraph needs a concluding sentence”. (ARB3151) (37)

“topic sentences need a little work, but otherwise the paragraphs are very good”. (NKC2163) (72)

Ови примери такође су ублажени због чињенице да се глагол односи на треће лице једине односно множине а не на друго лице једине. У суштини, само следећи пример има прави перлокуциони ефекат строгог захтева, зато што се односи на друго лице једине, то јест упућује на адресата:

“My overall impression is that the essay is really good, regarding the content, but the form is what you need to be more cautious about”. (VTB3165) (77)

Примере стратегије корекције, односно давања исправки смо већ наводили у анализи корпуса директива, и они су се углавном односили на спелинг или граматичке грешке.

Што се тиче стратегије позивања на правила, издвајамо два примера где су правила експлицитно наведена:

135)“T*, I think your essay is too long. When they say 250 words, they really mean it.” (AMB2161)

Овде се истовремено врши и функција експликације и постиже перлокуциони ефекат пријатељског упозорења.

“I am just saying this because of the pattern that professor Čorbić gave us. Pattern that consists of four parts: introduction, main paragraph 1, main paragraph 2 and conclusion. If it is okay to have more than 4 mentioned paragraphs, I apologize in advance”. (JRA3161) (111)

У овом примеру се студент оцењивач позива на правила али и ограђује од њих, односно истиче несигурност у своје знање.

Остале три конвенционално индиректне стратегије, учтивих захтеви, савети и сугестије су и најбројније у овој групи стратегија, са 29 примера (учтивих захтеви), и са преко 70 у случају савета

и сугестија. Учтиви захтеви су већински реализовани императивима, а савети и сугестије преко модалних глагола, са или без инфинитива перфекта. Овде нећемо улазити у перлокуционе ефекте форми са инфинитивом перфекта, пошто је употреба модалних глагола већ сама по себи индикатор индиректности. Према истраживању Нгујен (2005) употреба модалних облика је била индикатор развоја прагматичке компетенције њених испитаника Вијетнамаца и одсуство таквих форми било је једна од разлика између њихових реализација говорних чинова критике и реализација говорних чинова критике матерњих говорника Аустралијанаца. С обзиром на то да су наши испитаници на очекиваном језичком нивоу једнаком најјачој групи њених испитаника или мало вишем од тога, за очекивати је да су овладали употребом ових језичких форми.

Неконвенционално индиректне стратегије

У ове стратегије спадају изражавање несигурности, наговештаји у оквиру питања, као и остали наговештаји. Подсетимо се неких примера:

“I’m not sure if there is an expression “to be present in mind and soul”, but other than that good use of G&V”. (KBC1161) (48)

“Are you sure that the last sentence in the second paragraph is necessary?”(VMA1151) (9)

Again, in the conclusion part one can ask himself the question if the term “media” implies the usage of the internet and if it does, how can every single man be banned from it or even take a grammar test in order to be part of the media”. (MPC3151) (део примера 132)

Морамо поменути да има неких примера који су нам задавали потешкоће при класификацији:

“The thing that I am not sure I agree with is her introduction, to me it seems a little bit confusing but you still get the main idea she was aiming for. If she had written it differently I think the essay would have been a complete success”. (JLE1162) (70)

Први део овог примера наводи да постоји проблем са уводом у саставу адресата, и одмах затим додаје и један заслађивач и тиме се негде ограђује од претходне критике. Уколико се последња реченица сагледава у оквиру целог коментара, можемо је тентативно посматрати као стратегију идентификације проблема. Међутим ако је посматрамо као посебан говорни чин, она постаје мање јасна и можемо се запитати да ли је намера аутора била да на крају дода још један заслађивач, иако се овом истраживачу чини да је њен перлокуциони ефекат више појачавање него ублажавање критике.

“M*, I think you needn’t have written two separate paragraphs against making classes mandatory and I think your topic sentence in the first of those two is a bit off”. (TMC3161) (50)

У овом примеру тешкоће проистичу од модалног глагола, јер needn’t have written на часовима Интегрисаних вештина се учи као језичка форма која није у функцији критике, него само наводи да је урађено нешто што није морало да се уради, али није штетно. Међутим, из контекста коментара изгледа да је први говорни чин требало такође да буде критика, тако да се и овде можемо тентативно одредити да је намеравана стратегија реализације била идентификација проблема.

3.1.4. Анализа корпуса похвала

3.1.4.1. Неке уводне напомене

У корпусу похвала избројали смо укупно 753 говорна чина. За разлику од корпуса критика, овде се нећемо бавити поделом корпуса по форми и перлокуционом ефекту, из два валидна разлога.

Пре свега, у првом делу описа корпуса на енглеском језику, дали смо опис говорних чинова по форми, из кога се види да су експресиви по форми били узвици који сви припадају корпусу похвала. Сви остали говорни чинови у корпусу похвала по форми спадају у репрезентативе. Међутим, пошто смо у уводном делу навели нашу дефиницију похвала, које су сложени говорни чинови, експресиви са извесном евалуативном нотом, не чини нам се умесним да се бавимо испитивањем градијената експресива. Наш корпус је по својим карактеристикама писани онлајн корпус који је по својој природи лишен неких прозодијских сигнала који у говорном језику јасно сигнализирају експресивност. С обзиром да је у питању онлајн корпус, где су правила интерпункције лабавија, не можемо се увек ослонити на синтаксу као индикацију да говорни чин више нагиње ка репрезентативном односно евалуативном делу градијента. Уколико погледамо следеће реченице:

136) I like your essay.

137) I like your essay

138) I like your essay!

Можемо да закључимо да перлокуциони ефекат треће у низу заиста јесте јачи, али у случају да студент испитаник напише једну од две претходне варијанте, ми не можемо заиста бити сигурни да ли му је била намера да ослаби илокуциону силу говорног чина, да ли је по аутоматизму ставио тачку, или је опет из навике изоставио тачку зато што се ради о онлајн комуникацији. Стога ћемо примере са узвичником, као и са типографским појачивачима илокуционе силе посматрати као примере очигледног појачавања илокуционе силе, али ћемо све примере говорних чинова у корпусу похвала свакако сматрати експресивима.

3.1.4.2 Језичке форме коришћене за реализацију говорних чинова похвале

У корпусу говорних чинова са перлокуционим ефектом повала примећено је неколико општих формула реализација на које отпада већина корпуса:

NP/PRON + IS/ARE+ ADJ

I + LIKE/LOVE...

PRON/NP+ DO+ V-inf

PRON/NP+ DO+ V-inf+ADV

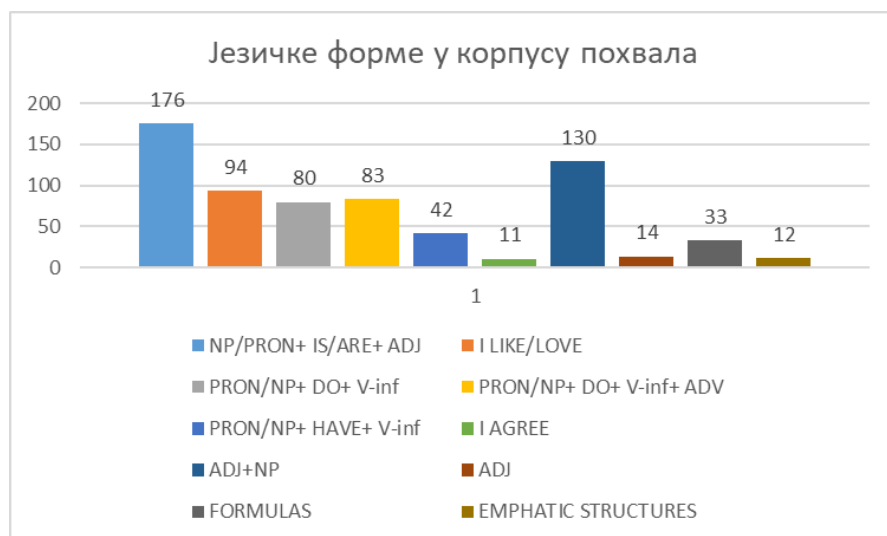
PRON/NP+ HAVE+ V-inf

I agree with/that...

ADJ+NP

ADJ

Формулни изрази: Well done! Good job! Keep up the good work!

Слика 12. Језичке форме у корпусу похвала на енглеском

У даљем тексту рећи ћемо укратко по нешто о свакој од ових формула реализација.

NP/PRON + IS/ARE+ ADJ

Овакве синтагме са придевом су очекивано и најчешће језичке форме за реализацију говорних чинова похвала. Најчешћи придеви који су коришћени су *good*, *strong* и *great*, који су одговорни за скоро половину реализација ове формуле, а веома продуктивна је била и формула са прошлим партиципом *well+pp* где су најчешћи примери били са *well-written* и *well-organized*, мада је било и других (*well-explained*, *well-made*, *well-connected*, *well-rounded*, итд.)

139) “Your essay is well-written with strong arguments.” (MSA316P)

140) “The essay by J*J* is well-organized and supporting arguments are relevant to both sides of the issue”. (NBD116P)

141) “Overall, it’s very well-rounded and states valid arguments on both sides of the issue”. (APF216P)

142) “Coherence is good, and there is a logical order between the sentences, so that a reader can easily follow your thoughts through the text”. (MZA216P)

143) “Both of your topic sentences are strong and make the main ideas clear”. (MMA216P)

Поред ових придева чија се појава може очекивати због теме задатка који су извршавали наши студенти испитаници, било је и неких лепо употребљених придева који илуструју богатство речника аутора коментара и указују на њихов општи ниво знања језика:

144) “Concise, lively, unigue with an amazing vocabulary and great POVs. I was wowed with your knowledge of psychology, the essay piqued my interest until the very end”. (NBA116P)

Морамо напоменути да су формуле 7) и 8) (Placencia&Lower, 2017) у непосредној вези са овом формулом, где је носилац значења придев. Због природе корпуса, који допушта концизно изражавање и употребу елипсе, уместо очекиване формуле *What a ADJ+ NP!* која је потпуно изостала, појавиле су се две нове формуле: ADJ+NP и само ADJ, као крајњи облик елиптичног изражавања. Уколико посматрамо ове три формуле са придевима као носиоцима значења заједно, оне су далеко најбројније од осталих фреквентних језичких форми у корпусу, отприлике у односу 3: 1 (на пример 316: 94 у односу на следећу најбројнију формулу I LIKE/LOVE).

145) “- both sides argued well, compelling arguments [...]; - fluid and coherent, great use of linking words [..]” (IJC216P)

146) “-excellent structure, very coherent and easy to follow; - strong, succinct argumentation; - very efficient conclusion” (AĐC2161P)

I + LIKE/LOVE...

На основу литературе о комплиментима наведене у теоријском уводу, и ово је била синтагма коју смо очекивали да нађемо у великом броју у корпусу. Далеко највећи број примера синтагме односе се на глагол *like*, мада су забележени и примери глагола *love* (у генерацији 2016-7, од укупно 50 примера ове конструкције, само 5 се односило на тај глагол).

147) “Firstly, I really like your paragraphs for both – reasons FOR and AGAINST importing foreign holidays. They show me clear picture of your thinking. You have topic sentence which is followed by other supporting sentences, and that is also good. Moreover, introduction is fine, too. It is just enough”. (AIA216P)

148) “M*, I really did like your essay. Your ideas are really well thought-through, make a lot of sense and are presented clearly”. (JSA316P)

149) “Let me start with saying that I love your ideas in both FOR and AGAINST paragraphs and I love the way you developed them through your essay”. (MMA216P)

150) “A* Mu*, I REALLY like your essay! Your vocabulary is GREAT, your topic sentences are strong and every single sentence supports the topic sentence. On top of that, I think that you’re making a really interesting point – the best solution *would* be to constrain our classes to the duration of an hour. Your arguments **for** and **against** the 45 minute limit are also on point. I’ve read your essay five times, in hopes of finding at least *one* mistake...but no such luck. So keep up the good work!” (TLJB216P)

На овом месту бисмо напоменули и да је у корпусу било и неколико примера глагола *enjoy* у сличној синтагми, укупно 9:

151) “However, your essay made a good point, I really enjoyed reading it ☺”. (NRB316P)

Као и у наведеном примеру, овакви говорни чинови који указују на ефекат састава на читаоца обично се налазе на крају коментара, односно после бар једног чина похвале. О оваквим примерима говорићемо детаљније у каснијем тексту.

PRON/NP+ DO+ V-inf

Говорни чинови који се реализују оваквим формулама такође су чести у корпусу, а као и следеће две формуле које ћемо навести, могу имати илустративну улогу, односно објашњавају шта је аутор састава добро урадио или шта је у саставу у складу са добијеним инструкцијама за писање академских аргументативних есеја.

Субјекат реченица грађених по овој формули су углавном заменице другог лица једнине *you*, заменица трећег лица једнине *it* (ређе се јављају *she* или *he* који се односе на аутора састава), а именице као субјелти су углавном значењски у вези са саставом или деловима састава (*essay, topic sentence(s), concluding sentence(s), organization...*). У ову формулу рачунали смо и реченице са пасивним облицима, уколико се у њима не јавља прилог.

152) “You covered both sides of the issue, all your statements seem to be relevant and i generally think your essay is good”. (SSB316P)

153) “All things consider, you used the essay ‘pattern’ and did a great job with just 250 words. Keep up the good work”. (AMA316P)

154) “Your supporting sentences back up the topic sentences and you have the three points in each paragraph”. (MSA316P)

155) “I like the tone of the essay, it’s relaxed but it still gets the points across”. (MMC3164P)

156) “D*, your essay is very well-written. Both sides of the topic are covered, the grammar and vocabulary seemed fine to me, and the topic sentences and concluding sentences are appropriate to the text”. (MPB316P)

PRON/NP+ DO+ V-inf+ADV

Ова формула за реализацију говорних чинова похвале се у основи разликује по томе што у реченици постоји прилог. Уопштене напомене наведене за претходну формулу важе и за ову, јер и она се често налази у функцији илустрације онога што је добро урађено од стране аутора састава и што је у саставу у складу са критеријумима евалуације.

157) “The organization and both arguments are good and the concluding sentence sums up previous paragraphs pretty well”. (TRB316P)

158) “F*, I think it is interesting that you were the only one to so strongly express your opinion”. (MMC3163P)

159) “Your form is very good, you followed your plan and expressed your ideas clearly.” (ATB16P)

160) “All thoughts in the text are well connected, so the reader is gently led through the arguments without jumping from one subject to another”. (VTB4162P)

PRON/NP+ HAVE+ V-inf

И ова формула може да се користи као илустративна, нарочито у смислу тога да су у саставу укључени неопходни елементи. Што се субјекта реченице, често су то заменице другог лица једнине, трећег лица једнине средњег рода, ређе и трећег лица множине, а именице су углавном оне које се односе на састав односно на елементе састава.

161) “F*: your essay, in my opinion, has the best structure. You included the topics sentences very well and have a lot of linking words”. (KMC3162P)

“Firstly, I really like your paragraphs for both – reasons FOR and AGAINST importing foreign holidays. They show me clear picture of your thinking. You have topic sentence which is followed by other supporting sentences, and that is also good. Moreover, introduction is fine, too. It is just enough”. (AIA216P) (147)

Формула слагања - I agree with/that...

Ова формула није тако честа у корпусу. Поред класичне форме са перформативним глаголом, овде смо укључили и један пример са именичком фразом:

162) “Good arguments and vocabulary. I agree with you completely”. (MKC3163P)

163) “To sum up, I am broadly in agreement with your opinion that it’s of a crucial relevance for students to attend classes regularly in order to achieve expected knowledge and results”. (DBA116P)

Имамо и један пример који се може подвести под слагање, иако на индиректан начин:

164) “I think the reasons you mentioned are definitely true, and I like your overall organization”. (MMC3161P)

На крају овог одељка можемо се подсетити на један од већ поменутих примера, где је слагање изражено типографски:

“А* Му*, I REALLY like your essay! Your vocabulary is GREAT, your topic sentences are strong and every single sentence supports the topic sentence. On top of that, I think that you’re making a really interesting point – the best solution would be to constrain our classes to the duration of an hour”. (део примера 150)

Формулне похвале

У формулне облике за реализацију говорних чинова похвале убрајамо *Well done!*, *Good/Great!*, *Nice work!* *Good job!*, *Keep up the good work!*, као и неке варијације реализације ових формула, као што су: *You did well/a great job, a marvellous job*, итд

165) “All in all, well done. ☺” (FPC316P)

166) “Your ideas are great, overall amazing job”. (KMC3162P)

167) “great conclusion – you argued it out with yourself and came to a compromise! Great job!” (ADC2163P)

168) “Overall, very nice essay, I've enjoyed reading it – Bravo Bojana!” (SBD216P)

169) “P.S. I apologize if I 'corrected something that was already okay; and hats off for the Harry Potter reference”. (AIC2161P)

Неколико напомена о језичким формама у корпусу похвала

Пре свега морамо напоменути да постоји једна под-формула са малим бројем реализација, коју сматрамо блиском првој формули, као и формули под бројем 7, а то је THERE IS/ARE ...Оваквих облика има 8 у корпусу. Наводимо примере:

“Coherence is good, and there is a logical order between the sentences, so that a reader can easily follow your thoughts through the text”. (MŽA216P) (142)

170) “There are four separated paragraphs which together make a very good whole”. (VVE316P)

Друга важна напомена је да се у корпусу примећује тенденција да се користе релативне реченице да се после једне похвале или комплимента дода још један говорни чин који илуструје или квалификује али свакако појачава укупно дејство похвале. Оваквих примера у корпусу има у обе генерације испитаника, а ми ћемо навести три од забележених 17:

171) “I like how in your introduction you start with a broad sentence and finish with a more narrow statement which smoothly leads the reader to the first paragraph” (TTC16P)

172) “Your conclusion has a strong message, which is quite important”. (JPB315P)

173) “Also the research and standpoints of other linguists were included which helps with enhancing the overall feeling of the essay”. (SČC415P)

На крају, напоменућемо да има неких говорних чинова који су несумњиво похвале али се опиру класификацији у једну од горе наведених формула. Наводимо неколико примера:

174) “Every sentence is where it should be”. (MMA216P)

У овом примеру можда је дошло до асоцијације са српским изразом „све је на свом месту“ и могуће је да је у питању само неспретан превод.

175) “the point about [...] made me chuckle” (IJC2165P)

У овом примеру комплимент односно похвала се односи на позитиван ефекат који је састав изазвао на писца коментара. У корпусу има још неколико таквих примера:

176) “You did make me think about how elementary prom really affects us! (SĆC415P)

177) “You made me agree with everything in your essay, which proves how argumentative you are”. (MTC415P)

178) “I think this is a nicely written essay, your paragraphs seem coherent because you used a lot of linking words, it doesn’t look forced”. (MGF216P)

И за крај, напомињемо и да има неких рогобатних примера код којих није сигурно да ли је аутор коментара буквално преводио са српског језика или је имао на уму неки други перлокуциони ефекат уместо похвале:

179) “The great thing is that I managed to spot topic sentences as well as examples”. (ATB4151P)

Овде остаје нејасно да ли је аутор коментара желео да каже да је сјајно што се добро уочавају и уводне реченице пасуса и јасно диференцирају примери, то јест да они постоје, или да је он/а несигуран у своје способности уочавања шта је уводна реченица пасуса, а може бити и да је аутор/ка иронична, и да је те елементе пасуса заиста тешко уочити. Проблем изазива глагол *manage* који даје реченици такву интерпретацију. С обзиром да је ово истовремено и прва реченица у коментару, а истовремено и једина која може бити нека врста похвале, а да је врло чест случај да студент оцењивач коментар започиње похвалом, не можемо до краја бити сигурни како треба да интерпретирамо овај говорни чин.

3.1.4.3 Спољашња модификација говорних чинова похвале

Од помоћних говорних чинова који могу послужити за спољашњу модификацију говорних чинова похвале, нећемо се бавити скретачима пажње и заслађивачима (који су такође похвале) које смо већ обрађивали у склопу анализе говорних чинова критике.

Припремачи

За почетак ћемо напоменути да оно што важи за корпус критика важи и за корпус похвала у смислу да има неких конструкција које изазивају ефекат припремача, и то су исте врсте конструкција у оба корпуса: емфатичне конструкције са *The [...]thing*, као и дискурс маркери као што су *First of all*, *To begin with*, *To start with*.

180) “The good thing is that you have supported your arguments with results of a survey and compared it to the present situation”. (SJA216P)

181) “The main thing I like is the amount of information, very briefly explained”. (JKC216P)

182) “The first thing that caught my eye was the usage of linking words, you used them quite well and you connected each paragraph to the following one”. (ZĆB4162P)

183) “To start with the linking words are used correctly and give a very delightful flow to the text”. (JLE116P)

Међутим, у корпусу смо идентификовали и један коментар са правим припремачом:

184) “Firstly, I would like to highlight the good things in your essay. Let me start with vocabulary – you have chosen a wide range of words for instance[...]”. (MŽA216P)

Поред овог помоћног говорног чина, постоје и још два примера помоћних чинова који су нађени само у корпусу похвала, и који се по перлокуционом ефекту налазе негде између припремача и експликатора:

185) “Hello, M*! I’ve decided to comment on your essay mainly because we’ve chosen the same topic and I think it’s interesting to look at this problem from other people’s point of view”. (MMA216P)

186) “Hello, M*! I’ve chosen to comment on your essay because we considered different topics, which gives me a bigger impression reading it”. (AIA216P)

Експликатори

Оваквих помоћних чинова у корпусу нађено је 28, међутим иако су они најбројнији помоћни чинови и у корпусу критика и у корпусу похвала, они се не реализују на исти начин у оба корпуса. Оно што је заједничко за оба корпуса су узрочне реченице са *because* као у горе наведена два примера. Таквих реализација експликатора у корпусу има 4. У исту групу сврстали бисмо и пример са именицом *reasons*:

187) “Second paragraph has a good organization I would say, and you explained everything quite precisely, which is one of the main reasons I find this to be a good example of argumentative essay”. (JPB315P)

Остали експликатори објашњавају шта тачно се сарадничком оцењивачу допада код састава који је колега/гиница написао/ла, често са емфатичном, структуром, релативном реченицом или начинском клаузом са *how*:

188) “The essay that I particularly like is V*’s. What I like about this essay is the general idea of the essay and it’s very interesting point of view”. (JPB315P)

189) “It was really detailed which I liked”. (JKB2153P)

190) “I also liked how you used questions in order to involve the reader into deeper thinking about this matter”. (JEB2155P)

191) “I really liked how you explained the impact the internet and media have on us”. (MZB2154P)

Можемо се подсетити и неких већ наведених примера где је објашњење у ствари у виду илустрације ефекта на читаоца:

“All thoughts in the text are well connected, so the reader is gently led through the arguments without jumping from one subject to another”. (VTB4162P) (160)

“Coherence is good, and there is a logical order between the sentences, so that a reader can easily follow your thoughts through the text”. (MŽA216P) (142)

С обзиром да је у питању корпус похвала, нису нађени примери спољашње модификације у виду помоћних чинова умиривача.

3.1.4.4 Унутрашња модификација

3.1.4.4.1 Ублаживачи илокуционе силе

Синтаксички ублаживачи илокуционе силе

У корпусу има јако мало примера синтаксичких ублаживача илокуционе силе, што није необично зато што је ублажавање карактеристично за критике и не бисмо га очекивали у корпусу похвала. Међутим, ипак су забележени неки примери о којима ћемо рећи неколико речи.

Негација

У корпусу је забележено свега 5 примера, од чега се сви сем једног налазе у виду једног истог коментара:

192) “A*P*’s essay – I had a lot of pleasure reading her essay and couldn’t find many mistakes or parts I didn’t like. I think the way she wrote doesn’t really say “right” or “wrong” but is just more like her own two cents on the topic. I’ve really no complaints”. (MLA215P)

193) “Supporting arguments – 3 arguments in each paragraph, no objection”. (ŽVC1161P)

Модални глаголи

И овде имамо мало забележених примера у корпусу, укупно само 11. Најчешће је употребљавана синтагма *would like* (4 пута), глагол *can* са инфинитивом презента 3 пута (од тога *can see* 2 пута), *should be* 2 пута, а глагол *might* употребљен је само једном, као и глагол *could* (у управо наведеном примеру).

“Firstly, I would like to highlight the good things in your essay. Let me start with vocabulary – you have chosen a wide range of words for instance[...].” (MŽA216P) (184)

194) “I would like to highlight the whole MP2 because that’s the part I particularly enjoyed”. (MMA216P)

195) “We can clearly see the introduction, two paragraphs, and the conclusion”. (TME416P)

“Every sentence is where it should be”. (MMA216P) (174)

196) “The conclusion was at first quite unexpected to me, but that is what makes it interesting because it might leave the reader to think over some important topics”. (TTC416P)

Лексички ублаживачи илокуционе силе

Од могућих категорија лексичких ублаживача илокуционе силе забележени су само омекшивачи и индикатори субјективности.

Омекшивачи

Сви омекшивачи забележени у корпусу су прилози, а од 10 забележених примера већини је заједничко то што не можемо бити сигурни да ли су аутори коментара и говорних чинова који их садрже намеравали да произведу баш овакав перлокуциони ефекат, који се понекад граничи са критиком. У неким случајевима тај ефекат се може описати и енглеским изразом “damned with faint praise”. Прво ћемо навести неке примере код којих тај ефекат није тако јак:

197) “I mostly agree with you”. (SJA215P)

“To sum up, I am broadly in agreement with your opinion that it’s of a crucial relevance for students to attend classes regularly in order to achieve expected knowledge and results”. (DBA116P) (163)

“Moreover, introduction is fine, too. It is just enough”. (AIA216P) (део примера 147)

198) “Everything is well written and detailed enough”. (ARB415P)

199) “Other than that everything else is well – your conclusion sufficiently sums up your opinion and your use of vocabulary and grammar is also very fitting”. (TSC416P)

200) “All in all, information and the ideas given are clearly organized and grammar, spelling, and punctuation are fairly accurate”. (MTC415P)

201) “Some of the linking words are used in the right places and it contains a very nice vocabulary”. (VVE316P)

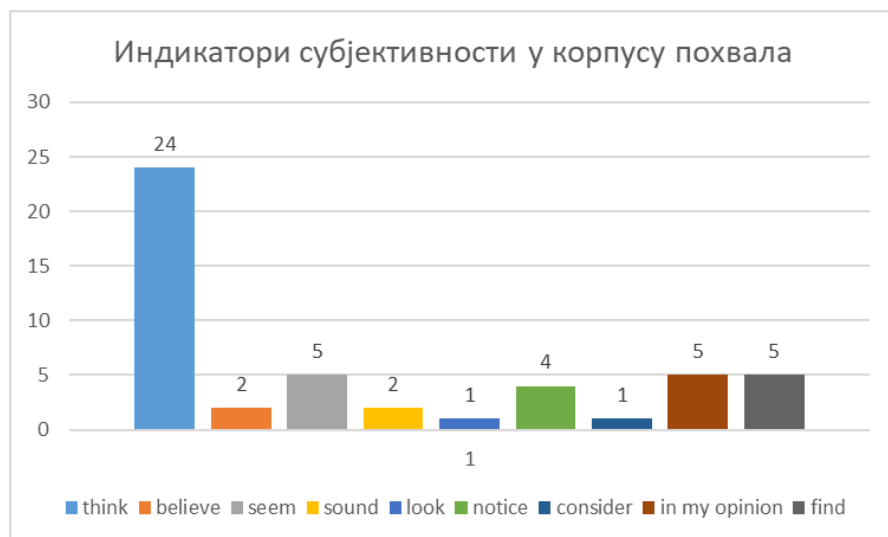
На овом месту морамо поменути и један пример где заиста можемо сигурни да је ефекат ублажавања илокуционе силе био намеран, иако носилац значења у овом случају није прилог:

202)”L*, I think your essay is good, well organized, with good topic sentences and one good concluding sentence. There is only one tiny thing that is missing and that is the concluding sentence in the third paragraph”. (IZA5163P) (допуњен пример 114)

Не можемо бити сигурни какав је ефекат овај говорни чин изазвао на адресата без интервјуа, али нам је свакако запао за око као неуобичајен.

Индикатори субјективности

Од глагола за изражавање субјективности најзаступљенији су они који се односе на мишљење (*think, believe, consider*), а од глагола који изражавају перцепцију забележени су *seem, sound, look, notice*.

Слика 13. Индикатори субјективности у похвалама на енглеском

Навешћемо неколико примера:

203) “But generally, I think your essay is very good.”. (LAA115P)

204) “I considered the examples to be very good and I believe that the problem is stated very well”. (MZB1154P)

205) “Thanks to the linking words, your text looks (or sounds) more natural and fluent”. (RĀB4152P)

206) “In my opinion it is a very good essay”. (AME2P)

3.1.4.4.2 Појачивачи илокуционе силе

Синтаксички појачивачи – *Syntactic Upgraders*

Као што смо већ навели у приказу језичких форми, примера ових конструкција има 12, од којих су конструкције са емфатичним *What* забележене 3 пута, са *Do* 4 пута, а конструкција са *The [...]* *thing...* је забележено 5. Можемо се подсетити неких већ наведених примера:

“The essay that I particularly like is V*’s. What I like about this essay is the general idea of the essay and it’s very interesting point of view”. (JPB315P) (188)

Већ наведени примери 180-183 илуструју емфатичне конструкције са *The [...]* *thing*, а можемо се подсетити и неких примера са емфатичним *Do*:

“M*, I really did like your essay. Your ideas are really well thought-through, make a lot of sense and are presented clearly”. (JSA316P) (148)

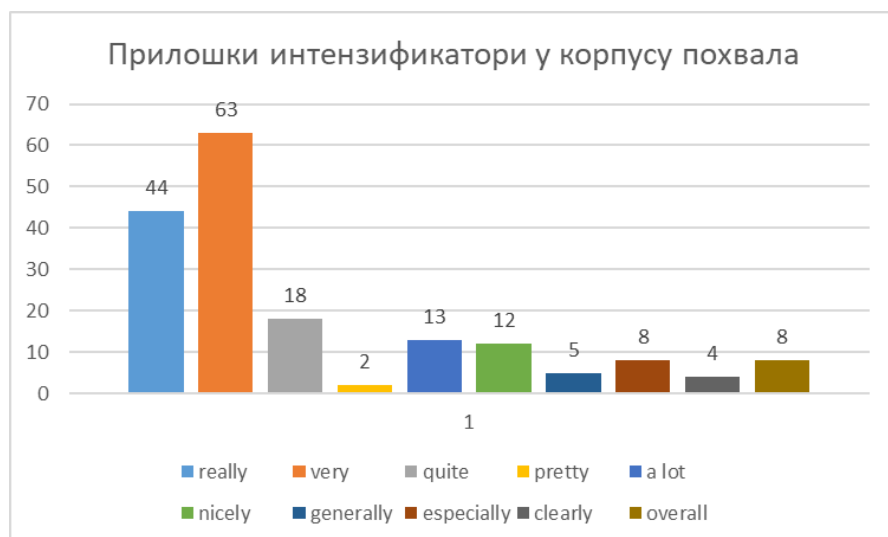
“You did make me think about how elementary prom really affects us! (SĀC415P) (176)

207) “ Both essays are well-written, show a high degree of eloquence, and do give good arguments for both sides while remaining neutral“. (NGF316P)

Лексички појачивачи илокуционе силе

Прилошки и придевски интензификатори

Прилошки интензификатори

Слика 14. Прилошки интензификатори у похвалама на енглеском

Као што се може видети у табели, највише су заступљени *really*, *very*, и *quite*, док је на пример *pretty*, иако чест у колоквијалној употреби мало заступљен у корпусу. Прилог *nicely* у корпусу се

врло често односио на закључак састава, у синтагми *nicely written* или сличним чији је циљ да се дочара како закључак лепо заокружује односно завршава састав. Прилози *generally* и *overall*, као и дискурс маркер *all in all* најчешће се појављују на крају коментара, у последњој похвали која се односи уопштено на цео састав.

“Overall, it’s very well-rounded and states valid arguments on both sides of the issue”. (APF216P) (141)

“M*, I really did like your essay. Your ideas are really well thought-through, make a lot of sense and are presented clearly”. (JSA316P) (148)

“Your conclusion has a strong message, which is quite important”. (JPB315P) (172)

“I think this is a nicely written essay, your paragraphs seem coherent because you used a lot of linking words, it doesn’t look forced”. (MGF216P) (178)

“The organization and both arguments are good and the concluding sentence sums up previous paragraphs pretty well”. (TRB316P) (157)

208) “I especially like the part about the family emergencies and personal issues, which is a good argument against mandatory class attendance”. (AMC2151P)

У претходном тексту већ смо помињали синтагме са прилогом *well*, од којих су две присутне и у горњим примерима, па се на овом месту нећемо више бавити њима. Од осталих прилога и прилошких фраза, можемо истаћи неколико група значења: потпуност (*thoroughly, completely, fully, totally, definitely*), одличност (*marvelously, perfectly, highly, successfully, skillfully*), прецизност и посебност (*correctly, particularly, specifically, properly, exactly*), лакоћу (*easily, smoothly, gently*), хитност (реализована употребом прилога и прилошких фраза које у контексту значе да се оно што је добро у саставу одмах види – *immediately, straight off the bat*). Навешћемо по један пример из сваке групе:

“Good arguments and vocabulary. I agree with you completely”. (MKC3163P) (162)

209) “And finally, the conclusion was marvelously summed up and was very strong in terms of its context”. (VMC315P)

“The essay that I particularly like is V*’s. What I like about this essay is the general idea of the essay and it’s very interesting point of view”. (JPB315P) (188)

“Coherence is good, and there is a logical order between the sentences, so that a reader can easily follow your thoughts through the text”. (MZA216P) (142)

210) “Straight off the bat I noticed really good use of linking words”. (JKB2152P)

Укупно у корпусу прилошких интензфикатора нађено је 226.

Придевски интензификатори

Као што је већ наведено у одељку о типовима језичких форми за реализацију говорних чинова са перлокуционим ефектом похвала, синтагми где се придев налази као модификатор именице има 130. На овом месту навели бисмо само неке упечатљиве комбинације придева и именица које осликавају одређене ставове о пожељним елементима аргументативног есеја:

“To start with the linking words are used correctly and give a very delightful flow to the text”. (JLE116P) (183)

“- both sides argued well, compelling arguments [...]; - fluid and coherent, great use of linking words [..]” (IJC216P) (145)

211) “His/hers essay expresses rich and subtle meanings”. (JLJE216P)

Најзаступљивији придев ове врсте је excellent, са 17 употреба. Овако велика фреквенција употребе налази се највећим делом у једној групи испитаника који су обилато користили елиптичне структуре (C2 2016). Посебно је честа била употреба овог придева у контексту разноврсности употребљеног вокабулара у саставу или организације састава:

“-excellent structure, very coherent and easy to follow; - strong, succinct argumentation; - very efficient conclusion” (ADC2161P) (146)

212) “A*I* - Good introduction; [...] excellent range of vocabulary; Overall, a good conclusion to a well-written essay”. (SJC2161P)

Сличан по значењу изузетности је и придев употребљен у следећем примеру:

213) “However, it has an excellent structure and outstanding grammar and vocabulary”. (APF216P)

Лексички интензификатори

Овде бисмо пре свега издвојили неколико придева и глагола који имају несумњиво појачано значење, иако је доминантни начин појачавања илокуционе силе у корпусу прилошка и придевска модификација:

214) “A*: I really like your essay. Your essay is well written with strong arguments. Intro is superb!”(MSA316P)

“Also the research and standpoints of other linguists were included which helps with enhancing the overall feeling of the essay”. (SCC415P) (173)

“Concise, lively, unique with an amazing vocabulary and great POVs. I was wowed with your knowledge of psychology, the essay piqued my interest until the very end”. (NBA116P) (144)

Типографско истицање и емотикони као појачивачи значења

Већ смо помињали говорне чинове са знаковима усклика као појачивачима илокуционе силе то јест експресивности говорног чина. Што се тиче типографског истицања одређених речи и делова говорног чина, поред интерпункције у корпусу су нађени примери коришћења великих слова, масних слова, италике, као и коришћења емотикона, које ћемо такође разматрати у овом одељку.

У корпусу генерације 2015-6 нашли смо само један пример коришћења великих слова за појачавање значења у оквиру похвала, који припада корпусу заслађивача:

215) “I agree with you – people ARE frightened by new stuff (especially new technologies)”(RČB4151)

Сви остали примери потичу из генерације 2016-7, што нам може делимично бити и путоказ да се већом навикнутошћу на технологију долази и до већег трансфера навика употребе типографских средстава и орализације текста. Поново наводимо пример у коме се налази највише различитих типографских средстава за појачавање илокуционе силе на једном месту:

“A* Mu*, I REALLY like your essay! Your vocabulary is GREAT, your topic sentences are strong and every single sentence supports the topic sentence. On top of that, I think that you’re making a really interesting point – the best solution would be to constrain our classes to the duration of an hour. Your

arguments **for** and **against** the 45 minute limit are also on point. I've read your essay five times, in hopes of finding at least one mistake...but no such luck. So keep up the good work!" (TLJB216P) (150)

Наводимо још два претходно цитирана примера где се крше конвенционална правила о употреби великих слова:

"Let me start with saying that I love your ideas in both FOR and AGAINST paragraphs and I love the way you developed them through your essay". (MMA216P) (149)

"You covered both sides of the issue, all your statements seem to be relevant and i generally think your essay is good". (SSB316P) (152)

Ово су истовремено примери где налазимо употребу великих слова карактеристичну за комуникацију за интернету.

Што се тиче умножавања знакова узвика, која је такође карактеристична за комуникацију на интернету, где се такође користи за појачавање илокуционе силе, забележили смо један пример у корпусу похвала:

216) "- excellent range of vocabulary and essay, overall!!!"(IJC2165P)

Што се тиче случајева употребе емотикона, њих није било много у корпусу (само 5), и они се обично налазе на крају говорног чина и на крају целог коментара.

"However, your essay made a good point, I really enjoyed reading it ☺". (NRB316P) (151)

217) "but except for that I think you did a great job ☺" (TNC3162 – заслађивач)

"All in all, well done. ☺" (FPC316P) (165)

"I hope that this friend's advice will help M* to improve his essay writing ☺". (JJD1161) (110)

218) "Overall, I like this essay. ☺" (BMD216P)

219) "but aside from this, S* did a marvelous job. ☺" (AGD216P) (корпус заслађивача)

Узорак је превише мали да бисмо могли да донесемо дефинитивне закључке о томе да ли је сврха емотикона да појача последњу похвалу, да послужи како додатна похвала, или да увери адресата у искреност и добронамерност поруке (примери 151 и 110), али је став овог истраживача да је њихова појава у корпусу индикација једног емергентног тренда установљавања конвенција употребе емотикона, и јасан доказ преноса стратегија из претходног искуства комуникације на интернету на једну нову ситуацију.

3.1.5 Перспектива говорног чина

За потребе анализе перспективе говорног чина у корпусу похвала, морамо напоменути да без обзира на претходно поменути констатацију да се *you/your essay* имају сматрати индикацијом оријентације говорног чина према говорнику, у случају да се говорни чин реализује путем глагола *like/agree* са заменицом у првом лицу једнине, перспектива говорног чина сматра перспективом према говорнику, због јачег експресивног ефекта:

220) I like your essay.

221) I agree with your arguments against primary school prom.

Због прегледности, у следећој табели перспективе говорног чина представили смо енглеским заменицама (*I, you, it, he/she, we they*). Неутрална перспектива реализована заменицама *one/himself/ yourself*, итд. није пронађена у овом делу корпуса.

Слика 15. Перспектива говорног чина у корпусу похвала на енглеском

Можемо приметити да је и у овом делу корпуса на енглеском присутна велика оријентација ка саставу, односно елементима састава, уколико посматрамо треће лице једине и множине заједно. У табели су синтагме као што је *the essay* представљене заменицом *it*, а *the concluding sentences* заменицом *they*; у самом корпусу именичке фразе су много заступљеније од самих заменица. С обзиром на експресивну природу похвала, не чуди и велики број говорних чинова оријентисаних ка првом лицу једине. Са друге стране, оријентација говорног чина према адресату, било употребом заменице другог лица једине било присвојног придева, постиже ефекат веће блискости и солидарности, што је такође карактеристика корпуса. Формулни говорни чинови као што су *Well done! Keep up the good work!* посматрани су на исти начин као *You did a great job!*, то јест као усмерени ка адресату, односно ка другом лицу.

Што се тиче такозване солидарне оријентације, која је у корпусу заступљена са два примера са заменицом *we*, у оба случаја је у питању похвала која се пре свега упућује са позиција свих читаоца састава, али свакако не искључује и аутора састава.

222) “On the other hand, in this essay we see good use of linking words, some great vocabulary and great plan which has been adhered to to the end”. (PME116P)

“[...] We can clearly see the introduction, two paragraphs and the conclusion”. (TME416P) (195)

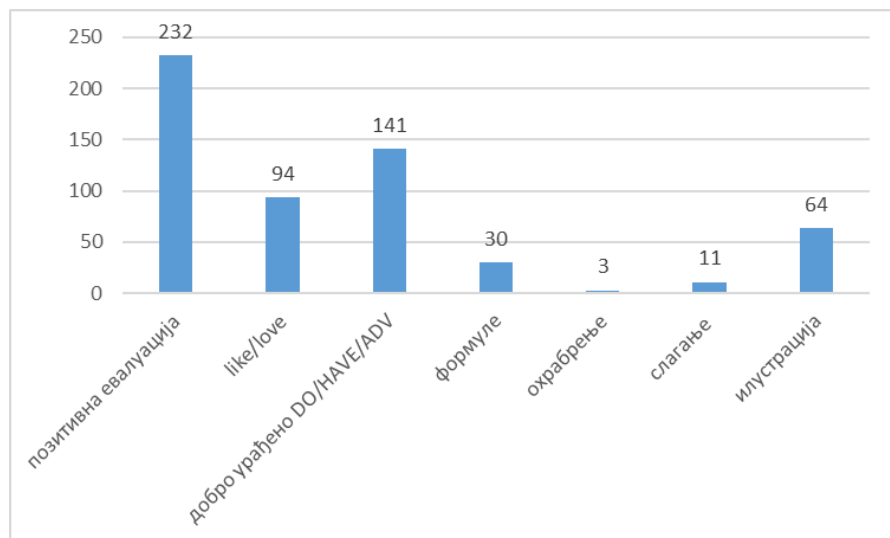
Пасив

У овом делу корпуса има много више примера пасивних конструкција него у корпусу критика, што је донекле и очекивано јер говорних чинова похвала има много више од говорних чинова критика, али је истовремено и занимљиво јер пасив сам по себи има ефекат стварања веће дистанце. Типичан пример пасивне конструкције из корпуса похвала видимо у примеру 222 у горњем тексту. Напомињемо да смо елиптичне конструкције реализоване само партиципом прошлим сматрали пасивним конструкцијама уколико је очито да би у потпуној реченици глагол био у пасивном облику.

223) “”topic sentences – nicely done, immediately noticeable” (ŽVC1162P)

3.1.4.6. Комуникационе стратегије у корпусу похвала

У складу са наведеном литературом о говорним чиновима похвала, у прегледу литературе предложили смо и класификацију комуникационих стратегија за корпус похвала, према којој се стратегије деле на конвенционално директне, које могу реализоване стратегијом позитивне евалуације, путем глагола *like/love*, похвалама да је нешто добро урађено (путем глаголских фраза са или без прилога), формулним честиткама, и охрабрењима да се настави са истом праксом. У конвенционално индиректне стратегије спадали би говорни чиновни којима се изражава слагање са адресатом, то јест оним што је написано у саставу. Неконвенционално индиректним стратегијама имале би се сматрати илустративне стратегије, које су уско везане за ситуацију писања аргументативног састава и не би се могле сматрати похвалама без претходног познавања конвенција писања таквих састава који су рађени на курсу Савремени енглески језик Г1.

Слика 16. Комуникационе стратегије у корпусу похвала на енглеском

На основу табеларног приказа можемо видети да су најзаступљеније директне стратегије, позитивна евалуација и указивање на оно што је добро урађено, а на трећем месту и говорни чиновни са *love/like*. С обзиром да се студенти испитаници по природи задатка не баве класичним давањем комплимената или честитањем, него евалуирају задатак свог колеге и хвале оно што је добро урађено, за очекивати је да је већа усредсређеност на конкретне добре елементе састава а нешто мања заступљеност глагола *love/like*. По нашем мишљењу овакав редослед стратегија показује и да су студенти озбиљно схватили инструкцију да њихова евалуација треба да буде корисна и бавили се конкретним елементима есеја а не само уопштеним похвалама које у таквом контексту делују више куртоазно него корисно. Морамо напоменути да су по језичкој форми, директна стратегија указивања на оно што је добро у есеју и неконвенционална индиректна стратегија илустрације готово идентичне, као и да је у питању оно што бисмо могли назвати *fuzzy set*, односно скуп примера код којих је тешко повући границу између једне и друге стратегије. Обе се могу реализовати глаголом са или без прилога (*DO/HAVE* у табели), али смо за примере стратегије илустрације узимали само примере где није било никакве придевске или прилошке модификације која би се могла схватити као реализација комплимента. Наводимо коментар са најчишћим примерима те стратегије:

224) “The first paragraph mentions all the benefits of concealing emotions, their perks and the security they provide. All the sentences support this idea and provide additional information. Same goes for the second paragraph which deals with our natural desire to open up and express ourselves. The introduction and conclusion are both nicely written and portray the author’s own opinion of the subject in a personal, yet formal and academically acceptable manner. The best parts of the essay are the author’s good command of the grammar and her broad vocabulary”. (ALF216P)

Прве три реченице коментара су реализоване стратегијом чисте илустрације, док је већ четврта у нашој номенклатури пример стратегије добре реализације, због прилога *nicely* и синтагме са именицом *manner* (*personal, yet formal and academically acceptable...*) која је модификована и прилогом и придевима. Последња реченица била би пример стратегије позитивне евалуације.

Што се тиче језичких форми којима је реализована стратегија илустрације, већина би по нашој класификацији спадала у групу DO(+ ADV), док реализација са HAVE има мање (12), а осталих језичких форми (ADJ/THERE IS/ARE...) има 7.

225) “The concluding sentence sums up the information”. (ARB2P)

226) “Your supporting sentences back up the topic sentences and you have the 3 main points in each paragraph”. (ASA4P)

А ево и неких примера који би се могли посматрати као део скупа са неодређеним границама јер су делимично пример чисте стратегије илустрације а делимично садрже и неку врсту прилошке или придевске модификације:

“There are four separated paragraphs which together make a very good whole”. (VVE316P) (170)

“All things consider, you used the essay ‘pattern’ and did a great job with just 250 words. Keep up the good work”. (AMA316P) (153)

Неки говорни чиновни похвала који користе другачије комуникационе стратегије

Сем већ поменутих говорних чиновна код којих је намерно или случајно перлокуциони ефекат језичких форми такав да је похвала делимично и критика, има и неких говорних чиновна чије би се стратегије боље могле описати стратегијама учтивости Браунове и Левинсона (Б&Л 1987) или Личовим максимама учтивости (Leech, 2014). Издвајамо неколико могућих општих категорија таквих коментара: истицање солидарности, односно сличности између аутора коментара и адресата, извињавање, као уздицање адресата унижавањем сопствених постигнућа (Личова Максима скромности). Подсетимо се неких већ наведених примера:

“Hello, M*! I’ve decided to comment on your essay mainly because we’ve chosen the same topic and I think it’s interesting to look at this problem from other people’s point of view”. (MMA216P) (185)

“B*, you and I obviously came to the same conclusion for very similar reasons, so it’s clear that I like your arguments. I like the tone of the essay, it’s relaxed but it still gets the points across”. (MMC3164P) (проширени пример 155)

“I hope that this friend’s advice will help M* to improve his essay writing ☺”. (JJD1161) (110)

“P.S. I apologize if I ‘corrected’ something that was already okay; and hats off for the Harry Potter reference”. (AIC2161P) (169)

227) “T* you have a lot of linking words and your arguments are very clear and very creative. Your vocabulary is very rich as well, good job. Your essay on the topic was definitely better planned than mine”. (KMC3161P)

Овакве говорне чинове сматрамо истовремено и доказом уплива српског културног сценарија, где овакве стратегије не би биле необичне него сасвим прихватљиве.

3.1.4.7. Неке напомене о дискурзивним феноменима у корпусу на енглеском језику

Ефекат акумулације похвала

У нашем корпусу забележено је 754 говорна чина похвале, у 215 коментара, што значи да је просечно дато 3,5 похвале по коментару. Једини изузетак по том питању представља група С1 2015-6, у којој од шест коментара има само три заслађивача и ниједна права самостална похвала. На другом крају спектра налазе се они испитаници који су изабрали да не упуте ни једну критику, односно *opt-out* стратегију по Брауновој и Левинсону (Brown&Levinson1987), који имају између 4 и 9 похвала по коментару. У овом делу корпуса такође је забележен само један говорни чин који би се могао сматрати вишеструким, због дискурзивне и значењске повезаности два говорна чина похвале, као и сличности употребљених језичких форми:

228) “You used a lot of linking words, which is good. You used the words from our classes, which is even better”. (RĀB4153P)

Намеравани општи ефекат акумулације похвала у корпусу је свакако ублажавање илокуционе силе критика упућених адресату или на рачун састава који је адресат написао. Због тога што је број похвала у коментарима у просеку толико велики, оне углавном и успевају да ублаже ФТА критике, тако да општи ефекат коментара и јесте учтиво давање повратних информација. Истовремено је то и разлог зашто смо помоћне чинове спољашње модификације критика заслађиваче могли да посматрамо тако уско, пошто су њихову службу ефектом акумулације делимично преузимали самостални чинови похвала у њиховој близини.

Одраз у огледалу – *Mirroring*

Овај феномен забележен је у корпусу и на нивоу избора вокабулара или синтаксичких конструкција, као и на нивоу стратегија дискурса. Назвали смо га одраз у огледалу због тога што је нарочито видљив уколико коментари следе један други и визуелно су близу. На пример, цела група С1 (2016-7) изабрала је веома елиптични облик коментара, вероватно по угледу на првог студента испитаника који је поставио коментар. У групи С2 у истој генерацији, више пута је искоришћен придев *fluid* на погрешан начин, да опише кохерентност састава.

230) “very fluid and natural from start to finish”(AĀC2162P)

“- both sides argued well, compelling arguments [...]; - fluid and coherent, great use of linking words [..]” (IJC216P) (145)

Можемо се подсетити још једног примера од раније али сада у контексту претходног:

“That’s all the things I think were wrong with the essay, and I hope she doesn’t get mad at me for pointing them out”. (MMD1163) (109)

“I hope that this friend’s advice will help M* to improve his essay writing ☺”. (JJD1161) (110)

Премда стратегија није иста у оба примера, у оба примера се користе некарактеристичне стратегије са упливом српског културног обрасца, а с обзиром да су коментари упућени једно

другом и предати један за другим, можемо имати утисак да постоји покушај међусобне конверзације. Општа стратегија би овде свакако била позитивна учтивост. Упоредимо следећа два примера, овај пут из корпуса критика:

231) “J*D*: Could you give more arguments in the second paragraph?” (PIC1151)

232) “P*I*: Could you change this sentence “Why should someone be punished for something that he is paying for?” Punished is a little bit harsh and not all people are paying tuition”. (JDC1151) (проширен пример 128)

И овде нам готово изгледа да је у питању дијалог али се добија ефекат далеко мање учтивости и солидарности, иако је употребљена конвенционално индиректна стратегија сугестије.

Шеме организације похвала и критика у коментарима – *discourse patterns*

Слика 17. Позиције похвала у корпусу на енглеском језику

Што се тиче неке опште шеме распореда похвала и критика у оквиру коментара, у корпусу на енглеском примећене су неке правилности. Већина коментара почиње и завршава се похвалом или заслађивачем. Од укупног броја коментара, само 24 (мало више од 10 посто) не почиње похвалом. Наравно да се догађа и да на почетку односно на крају буде и више од једне похвале односно заслађивача, али је минимум једна/један. Унутар коментара, углавном постоји нека врста алтернације између похвала и критика, по шеми похвала-критика-похвала (-критика-похвала...). Ретки су примери да се нагомилавају све похвале и све критике заједно, прво једне па друге, мада су нађени примери оба редоследа. Наводимо примере нетипичних шема:

“Hello, M*! I’ve decided to comment on your essay mainly because we’ve chosen the same topic and I think it’s interesting to look at this problem from other people’s point of view. Let me start with saying that I love your ideas in both FOR and AGAINST paragraphs and I love the way you developed them through your essay. Both of your topic sentences are strong and make the main ideas clear. Supporting sentences are strongly connected and form a harmonious unit. Your vocabulary is highly academic, and organization of the essay as a whole is excellent. Every sentence is right where it should be. I would like to highlight the whole MP2 because that’s the part I particularly enjoyed.”

Now the hard part. The only thing I can tell you and hope it will actually help is to maybe add some linking word when starting the conclusion. It would maybe make it smoother. I know this is not a big flaw but this is the only one I could spot". (ММА216Р) (примери 90, 91, 149, 185, 194)*⁶⁷

"M*, I think you needn't have written two separate paragraphs against making classes mandatory and I think your topic sentence in the first of those two is a bit off. Good arguments, though, and I quite liked the paragraphs for making classes mandatory and your opinions overall C:" (ТМС3161) (50)*⁶⁸

Наше је мишљење да је прва наведена нетипична шема организације коментара мање успешна у реализацији учтивости од друге, али је и свакако ређа у корпусу. На основу уочених правилности распореда похвала и критика унутар коментара можемо закључити да су наши студенти испитаници добро усвојили принцип моделован на часовима да се давање повратних информација започиње нечим позитивним, односно да се не сме обраћати пажња само на негативне стране састава.

⁶⁷ Подвучене похвале а масним словима истакнуте критике.

⁶⁸ *ibid*

3.2 Опис корпуса на српском језику

3.2.1. Уводне напомене

Корпус на српском језику, као што смо већ напоменули, сакупљен је у децембру 2022. године путем отвореног упитника, на узорку од 60 студената прве године Катедре за англистику који су похађали Савремени енглески језик Г1 као обавезан предмет и у оквиру њега Писане и усмене вежбе на којима се ради писање аргументативних есеја.

Као метод истраживања изабран је отворени упитник. По неким истраживањима (Bardovi-Hartlig & Harford, 1992) тест допуне дискурса (DCT) даје боље резултате од отвореног упитника код нематерњих говорника, нарочито при истраживању реактивних говорних чинова (као што је нпр. одбијање неке понуде, јер њему нужно претходи понуда), али је ефекат задатка много мањи код матерњих говорника, чиме смо се и руководили у овом истраживању. У односу на интервјуе уживо, који није било могуће радити са толиким бројем студената у нашем контексту, неминовно ће се добити мања разноврсност језичких форми него у правом вршњачком оцењивању усмено, али смо сматрали да ће оно што се добије упитником бити репрезентативан узорак најчешћих језичких форми за дату ситуацију.*⁶⁹

При избору инструмента у обзир смо узели и то што је говорни чин критике или похвале обично први говорни чин у интеракцији. У пилотираном упитнику добили смо неке неупотребљиве упитнике зато што су студенти испитаници уместо конкретних речи које би употребили у датој ситуацији написали опис шта би урадили („укажем му на грешку, предложио бих му да...” итд.). С обзиром да није било могуће направити прави тест допуне дискурса и предвидети одговор на оно што би студент испитаник написао, дали смо пример који би могао да послужи као почетак њиховог коментара, који је требало да изазове продукцију конкретних одговора:

Primer: Primetili ste da je kolega/koleginica napisao/napisala zaključnu rečenicu pasusa (concluding sentence) koja se kosi sa prvom rečenicom (topic sentence).

Кажете нпр: „Što se tiče poslednje rečenice u prvom pasusu, kad je uporedimo sa prvom, ja bih rekla/rekao...” (видети упитник у прилогу).

Можемо рећи да је ово изазвало жељени ефекат, с обзиром да је доста испитаника стављало знаке навода да означе управни говор у својим одговорима, а у корпусу је било одговора који су показивали неке особине усмене продукције (узвици ”Ууу”, ”Wow”, употреба сленга ”Топ, бато!”).

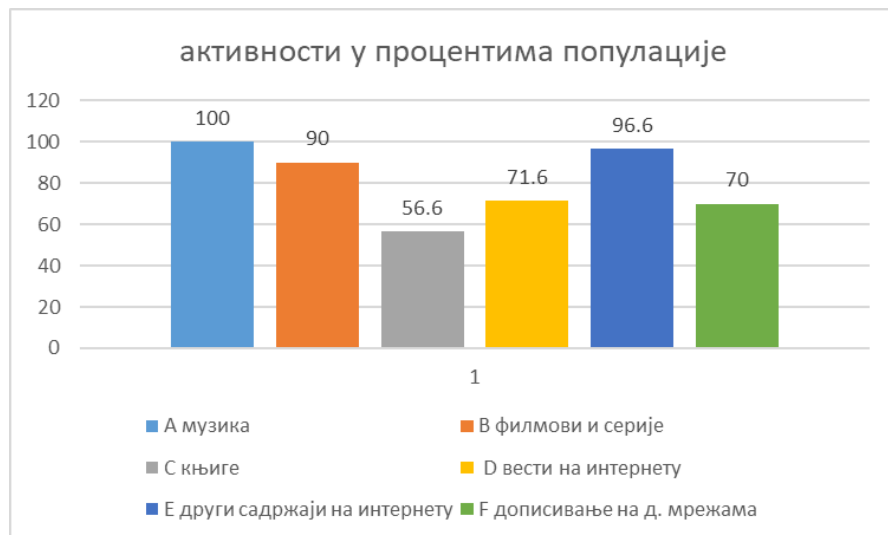
⁶⁹ Биб и Каминз (Beebe and Cummings, 1995: 75) проучавали су ефекат различитих метода сакупљања података (природни говор, упитник-DCT, писано играње улога) на примеру говорног чина одбијања и закључили следеће: „Желели бисмо да изнесемо тврдњу да ови налази дају легитимност употреби података добијеним Тестом допуне дискурса у одређене сврхе у социолингвистичким истраживањима. Они показују да матерњи говорници неког језика у ствари успевају да напишу стереотипичне одговоре који одражавају вредности њихове културе. Они пишу [говорне чинове] одбијања који садрже готово формулно језгро семантичког садржаја који одговара основним друштвеним захтевима учтивости и јасноће”.

“We would like to argue that these findings legitimize the use of Discourse Completion Test data for certain purposes in sociolinguistic research. They indicate that native speakers of a language are in fact able to write stereotypical responses that reflect the values of the native culture. They write refusals which contain an almost formulaic core of semantic content that meets the basic social requirements of politeness and clarity”.

3.2.1.2. Први део упитника: Основне информације о студентима испитаницима

У првом делу упитника сакупили смо неке информације о студентима испитаницима и њиховим навикама везаним за коришћење енглеског језика. Од 60 испитаника, 19 је било мушког пола, 39 женског, а на два упитника то питање је остало без одговора. Просек година био је 19, 2, а број година учења енглеског до тада 15,05 - што значи да су у просеку почињали да уче језик у вртићу (на ово питање одговорило је 54 испитаника од 60). Од 60 испитаника, 53 није живело на енглеском говорном подручју нити икада посетило неку земљу енглеског говорног подручја. Два испитаника нису одговорила на ово питање, а од осталих само је једна особа живела дужу на енглеском говорном подручју (година дана у Оклахоми у САД), док су остале боравиле краће, по месец дана у УК, две недеље у САД, или 4 пута по неколико недеља у Њујорку. Ово значи да су само 2 особе у целој групи од 60 испитаника (а то је скоро половина целе генерације студената, којих је обично око 150) имале неку могућност за иоле мало дужу социјализацију на енглеском језику на енглеском говорном подручју. То је тренд који због економске ситуације и других околности траје још од почетка XXI века, и који смо већ забележили у неким ранијим истраживањима (Ћорбић, 2020, Матић & Ћорбић 2008). На пример, у истраживању спроведеном 2018-9 (Ћорбић, 2020: 364), у популацији од 76 студената прве године Катедре за англистику само 6 људи провело је више од две недеље у било којој страниј земљи, а само 5 је посетило било коју земљу англосаксонског говорног подручја. Слично стање ствари забележено је и 2007 (Матић & Ћорбић 2008).

Следеће питање требало је покаже да ли дошло до неких промена у навикама студената прве године по питању активности на енглеском језику: **„Које од наведених активности спроводите редовно (бар једном недељно): А слушање музике на енглеском; В гледање филмова или серија на енглеском; С читање књига на енглеском; Д читање вести на интернету на енглеском; Е читање других садржаја на енглеском; F дописивање на друштвеним мрежама на енглеском, (Моžete заокружити више од једног одговора)“**.

Слика 18. Редовне активности на енглеском језику испитаника генерације 2022-3

С обзиром да смо као меру редовности поставили јако ниску фреквенцију од једном недељно, ово нам између осталог говори да преко 40% популације студената испитаника уопште не чита књиге на енглеском, а да су им главни извори информација и излагања енглеском језику ван часова, музика, серије и филмови и други садржаји на интернету. То је у складу са резултатима ранијег истраживања (Ћорбић, 2020: 363), где су студенти одговорили да 30 процената њих прочита мање

од три књиге годишње на српском језику (16,7% када су у питању књиге на енглеском језику), 41,6% читају књиге на српском једном месечно (33,3% на енглеском), а само 5 особа изјаснило се да чита свакодневно (4 у случају књига на енглеском). На основу овога можемо закључити да су извори информација и изложености енглеском језику музика, филмови и серије и неименовани извори на интернету у складу са преференцијама појединаца. То даље имплицира важност наставе као јединог извора информација и учења енглеског на који можемо утицати. У сваком случају, нереално би било очекивати да се међу садржајима које студенти спонтано конзумирају на интернету налазе баш добри извори информација о томе како се правилно и учтиво ради вршњачко оцењивање, било на енглеском било на српском језику, тако да су њихове представе о томе морале бити засноване на знању добијеном на часовима Савременог енглеског језика Г1 о писању аргументативних есеја и њиховој представи о *politeness1* у ситуацији давања повратних информација о есеју колеги/колегиници са факултета.⁷⁰

3.2.2.1 Други део упитника: 5 ситуација за критике и похвале

Студенти су одговарали на 5 питања од којих свако представља ситуацију при давању повратних информација о написаном есеју, где се од њих тражило да дају или критике (прва два питања), и критике и похвале (питања 3 и 4) или само похвале у ситуацији где им се јако свиђа одређени аспект прочитаног рада (питање 5).⁷¹ Да бисмо правилно размотрили сличности и разлике између два корпуса, добијени одговори на ова питања биће анализирани на идентичан начин као и корпус говорних чинова на енглеском.

3.2.2.2. Говорни чинови по форми

Говорних чинова у корпусу је забележено укупно 492, од којих по крајњем перлокуционом ефекту 351 припада чиновима критика, а 141 припада похвалама.

⁷⁰ Између 2015. и 2002. године се програм на предметима Савремени енглески Г1, 2, 3 мало променио, тако да су испитаници на Г1 имали мање тренинга у вршњачком оцењивању до децембра него испитаници на Г1 курсу 2015. и 2016. године, а њихове колеге на Г3 већ много више. Више вежбања вршњачког оцењивања оспособљава студенте да дају боље повратне информације, али пошто смо морали да бирамо између ове две популације, одлучили смо се за популацију еквивалентне старости. Сматрали смо да би њихова перцепција учтивости према колегама требало да буде у складу са њиховим виђењем *politeness1* у комуникацији са колегама на факултету независно од природе задатка, и да ће најчешће језичке форме за реализацију учтивости добијене на овај начин бити добар показатељ тог виђења.

⁷¹ Видети упитник у Прилогу. Питања су делимично заснована на упитнику коришћеном у студији Нгујен (Nugyen 2005:317-319).

Слика 20. Говорни чинови по форми у корпусу на српском

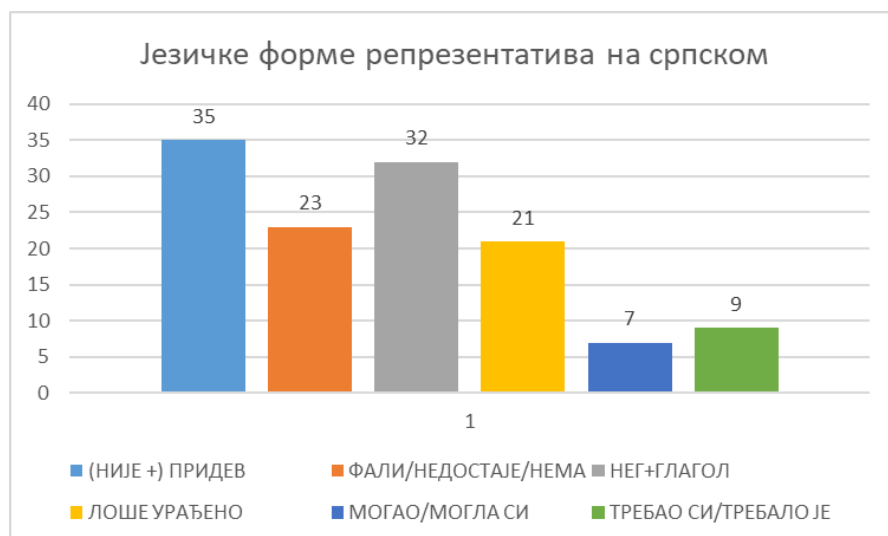
У даљем тексту анализираћемо говорне чинове који се налазе у служби критика или похвала, а у оквиру те две кровне групе говорне чинове према перлокуционом ефекту на исти начин и према истим параметрима као што смо то чинили у корпусу на енглеском језику.

3.2.2.3 Говорни чинови у служби критике на српском језику

Говорни чинови у служби критике на српском језику могу се по перлокуционом ефекту поделити на репрезентативе и директиве. У корпусу је забележено и 5 говорних чинова са глаголима допадати и свиђати се, које смо сврстали у репрезентативе по угледу на анализу енглеског корпуса, због јаке евалуативне компоненте њиховог значења у датој ситуацији.

3.2.2.3.1 Репрезентативи у служби критике

Говорних чинова из групе репрезентатива у служби критике у корпусу на српском језику има 178. Најзаступљеније језичке форме употребљене у реализацији ових говорних чинова су синтагме са придевима (у потврдној или одричној реченици), глаголи и именице којима се описује недостатак односно немање нечега (немати, фалити, недостајати, недостатак, мањак), глаголи се негацијом у прошлом или садашњем времену (НЕГ+ глагол), као и нешто мање фреквентно форме са глаголом МОЋИ и ТРЕБАТИ у прошлом времену. И у овом корпусу појављује се нехомогена по језичким формама група говорних чинова у којима се описује шта није добро урађено, односно шта је погрешно урађено, а употребљене језичке форме зависе делимично и од ситуације задате у питањима.

Слика 21. Репрезентативи у корпусу критика на српском

Најчешћи придеви употребљени у корпусу, у складу са ситуацијама датим у питањима 1-4 у упитнику, су убедљив, (не)организован, (не) повезан. Поред њих појављују се и набацан, разбацан, конфузан, збуњујући, релевантан, итд. Само једном употребљен је придев добар, а било је и неколико доста јаких придева и прилога као носилаца значења. Погледајмо неколико примера:

233) „Твој рад није довољно убедљив, исправи то”. (5SC3)

234) „Без увреде, али рад ти није добро организован, било ми је тешко да испратим о чему си писао/ла”. (22SC1)

235) „Не свиђа ми се како си организовала идеје. Делују набацано и нису међусобно повезане”. (41SC1)

236) „Ово је ужасно, где ти је почетак овде?” (28SC1)

237) „Прочитала сам све, можда је мало конфузно оно што си написао”. (27SC1)

238) „Твоја замисао је лепа и видим шта желиш да кажеш али изгледа накарадно и аматерски”. (34SC2)

239) „Реченице су помало збрда-здола написане, покушај само да усагласиш и биће у реду”. (33SC3)

У корпусу су забележена и два примера где су именице носиоци значења иако се у контексту могао употребити и придев:

240) „Видим сличности, али недовољне да се сврстају у ту тему”. (19SC6)

241) „Није лепо формулисан есеј, аргументи не иду уз тему, и генерално је хаос”. (51SC1)

Што се тиче глагола и именица које показују немање и недостајање, наводимо следеће примере:

242) „Аргументима фали појашњење, иако су аргументи валидни потребно је боље образложити ради боље комуникације са читаоцем”. (6SC3)

243) „Твоји примери и аргументи су добри, али ти недостају linking words како би цео рад имао смисла”. (35SC9)*⁷²

244) „Фини аргументи, али немаш довољно везника”. (5SC7)

245) „Аргументи су ти одлични, али недостатак везника отежава праћење текста”. (6SC7)

246) „Није ми јасно зашто скрећеш са теме. Мало ми је нејасно како си од тачке А дошла до Б. Нема никаквог смисла”. (35SC6)

247) „Ово је много добро али ништа ти нема везе с везом”. (17SC4)

Као што се из претходна два примера може видети, у понеким примерима примећује се да су изабране језичке форме са прилично јаким ефектом критике.

Код примера глагола са негацијом, где се сада не догађа нешто што би требало или у прошлости није урађено оно што је требало и било пожељно, такође има неких примера са јаким перлокуционим ефектом критике:

248) „Скренуо си са теме, не ваља”. (5SC5)

Што се тиче тога што се наводи да није било урађено или се не ради, избор глагола такође делимично зависи од задате ситуације, мада има и креативнијих приступа.

249) „Основа је супер, али неки делови се не држе теме, и то умањује свеукупан учинак”. (4SC4)

250) „Генерално је океј, али мислим да ти се неки делови не уклапају са темом”. (7SC4)

251) „Не бих рекао да си ме успешно убедио у оно што хоћеш да кажеш”. (49SC3)

У примере глагола са негацијом убројали смо и оне где се изражава немогућност:

252) „Твоји аргументи су ту, али због мањка релевантних примера нисам био у могућности да знам да ли је нешто стварно или је то само твоје мишљење”. (19 SC4)

253) „Фали ти доследност у писању јер пребрзо прелазиш са једне идеје на другу, и ја то не могу да испратим”. (19SC2)

254) „У неким реченицама нисам могла да схватим шта си хтела да кажеш јер си скакала са теме на тему”. (42SC3)

Горњи пример би истовремено могао да послужи и као илустрација за групу говорних чинова који илуструју шта је погрешно урађено (у овом случају, скакање са теме на тему). С обзиром да се једно од питања односило на ситуацију скретања са теме, доста говорних чинова садржи синтагме „скренути са теме” или „држати се теме”, мада су забележени и други начини да се то каже:

255) „Чини ми се да си се мало изгубила у писању, нисам баш могла да пропратим која је идеја есеја”. (33SC1).

И овде можемо наћи неке примере доста оштрог прекора:

⁷² Као и у корпусу на енглеском језику, нисмо исправљали грешке у правопису, интерпункцији или било које језичке грешке студената. Неколико пута налазили смо на случајеве убацивања енглеских речи у реченице на српском језику, које нису увек могле бити последица непознавања терминологије на српском или журбе, и то такође преносимо онако како стоји у оригиналу.

256) „Траћиш речи тиме што пишеш о небитним стварима, због тога скидају бодове, пази се”. (51SC4)*⁷³

Што се тиче глагола МОЋИ и ТРЕБАТИ у прошлом времену, чији су еквиваленти најзаступљенији у корпусу репрезентатива у функцији критика на енглеском језику, они су доста скромније заступљени од неких других језичких форми, иако смо очекивали да ће их бити више. Напомињемо да смо код глагола ТРЕБАТИ/МОЋИ рачунали све варијанте укупно, било личне било безличне, које су употребљене у прошлом времену, а тако смо радили и у корпусу директива, без обзира што избор између личних и безличних облика донекле утиче на постизање ефекта веће или мање дистанце између саговорника или у односу на критику.

257) „Могао си да се организујеш у глави или да напишеш план по ком би писао једну по једну идеју и аргументе или примере који иду уз њих”. (8SC1)

258) „Искрено, сматрам да си могао боље што се организације тиче”. (9SC1)

259) „Могло се боље искрено”. (40SC1)

260) „Сматрам да си требао боље да објасниш своје ставове, тј. да изнесеш боље аргументе”. (9SC3)

261) „Требала си да се више фокусираш на примерима како би на свим местима била убедљивија”. (52SC4)

262) „Мислим да је твој рад требао да буде организованiji јер нисам могла најбоље да испратим све твоје идеје”. (47SC1)*⁷⁴

У ову групу језичких форми укључили смо и по значењу блиску:

263) „Мислим да је било потребно боље размислити о идејама и самој форми рада”. (39SC1)

Поред ових, појављују се још и језичке форме које изражавају тешкоће (7 примера са тешко/тежак) или неразумевање (6 примера):

264) „Ваш рад је тешко протумачити, мислим да би требало да се реченице упросте ради бољег разумевања”. (6SC1)

265) „Свиђају ми се примери и идеје [...] али тешко је испратити шта тачно желиш да кажеш”. (14SC1)

266) „Нисам баш схватила шта си желела да кажеш и било ми је тешко да испратим ток радње”. (29SC2)

267) „Видим потенцијал, али негде стварно нисам имао појма шта се дешава, организуј то мало”. (44SC1)

Поред ових набројаних примера, постоје и неколико где су носиоци значења именице (примедба, проблем, замерка):

268) „Једина замерка ми је што је рад неповезан”. (54SC10)

⁷³ Овај пример се може схватити и као пријатељско упозорење, са обзиром да је број речи у есеју заиста строго ограничен и то студенти добро знају. Тако да се са једне стране заиста може рећи да је писање о небитним стварима траћење речи, односно смањивање броја речи које остају да се каже нешто у вези са темом.

⁷⁴ У корпусу се глагол ТРЕБАТИ појављује више у личном него у безличном облику.

269) „Једини проблем је повремено скретање са теме”. (54SC7)

Ово би било и нека врста пандана конструкцији *The thing/ The only thing that...* о којој смо говорили у опису корпуса на енглеском у вези са конструкцијама са ефектом припремача и синтактичким појачивачима илокуционе силе.

И најзад, било је и 5 говорних чинова са глаголима СВИЋАТИ СЕ/ДОПАДАТИ СЕ, који су иначе типични глаголи за реализацију експресива али смо их због евалуативне компоненте значења, као што је већ поменуто, сврстали у репрезентативе.

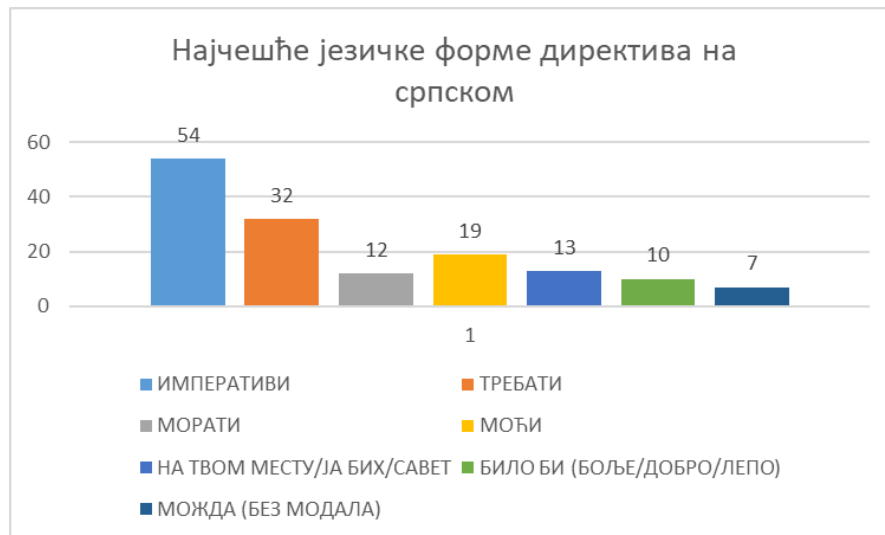
270) „Искрено, не допада ми се како си ово одрадила”. (5SC1)

271) „Искрено, није ми се свидео рад, можда можеш да промениш овај/онај део”. (7SC1)

272) „Флоу (flow) рада ми се не свиђа, треба ово боље организовати и заокружити” (12SC1)

3.2.2.4 Директиви у служби критика на српском језику

Говорних чинова са перлокуционим ефектом директива у служби критике има 173, готово исто толико колико и репрезентатива у корпусу критика. Најчешће језичке форме које се везују за реализацију ових говорних чинова су императиви, као говорни чинови са најјачом илокуционом силом, а одмах затим следе говорни чинови са модалним глаголима ТРЕБАТИ, МОРАТИ и МОЋИ. Као и при анализи корпуса говорних чинова на енглеском језику, посебно ћемо разматрати језичке форме које сматрамо реализацијама савета (глаголом ТРЕБАТИ, конструкцијама НА ТВОМ МЕСТУ, ЈА БИХ, БИЛО БИ (+ ДОБРО, ЛЕПО, БОЉЕ), глаголом САВЕТОВАТИ и именицом САВЕТ), а посебно оне које посматрамо као реализације сугестија (глагол МОЋИ, ПРЕПОРУЧИВАТИ, ПРЕДЛАГАТИ, МОЖДА + презент, итд.). Глагол МОРАТИ сматрамо реализацијом строгог захтева, који је одмах по јачини иза императива.

Слика 22. Језичке форме директива у критикама на српском

Императиви у корпусу често су изражени глаголом ПОКУШАТИ или ПРОБАТИ, који својим значењем ублажава снагу критике коментара, мада наравно има и других, као ПОТРУДИТИ СЕ, ПОРАДИТИ, ТРУДИТИ СЕ. С обзиром да сви ови глаголи имају заједничко то да по значењу не гарантују да ће се нешто заиста и остварити, њихов укупни ефекат је нешто блажи од оних који само налажу шта да се уради. Упоредимо:

„Твој рад није довољно убедљив, исправи то”. (5SC3) (233)

273) „Пробај опет да напишеш, али да буде конкретније”. (5SC2)

274) „Све у свему, рад је добар, само се потруди да аргументујеш своје ставове како би деловао/ла учтивије”. (20SC5)

275) „Порадите на томе и биће боље али је у суштини солидно”. (21SC7)

276) „Прочитај више пута увод да се не би изгубио док пишеш састав”. (8SC3)

Јасно је да су први и последњи примери у горњем низу јачи од осталих, мада за примере као што је последњи можемо такође рећи и да су конкретнији у вези са тиме шта да се уради и тиме и потенцијално кориснији онеме ко добија повратне информације.

Говорне чинове са глаголом МОРАТИ посматраћемо засебно од језичких форми за реализацију савета и сугестија, јер сматрамо да овај глагол даје јачи перлокуциони ефекат говорном чину, и производи осећај строжијег захтева/обавезе него ТРЕБАТИ. У корпусу су присутне обе варијанте реализација синтагми са глаголом МОРАТИ, (МОРАШ ДА+презент и МОРАШ са инфинитивом).

277) „Мораш да нађеш бољи пример за овај аргумент, као и боље да образложиш овај други”. (12SC4)

278) „Мораш објаснити боље, да се не разумем у тему не бих ти ништа веровала”. (17SC2)

279) „Морате да напишете јер ћу тако знати да ли сте читали дело и да ли га разумете”. (21SC4)

280) „Мислим да овај део овде мора мало боље бити описан”. (36SC3)

3.2.2.5 Језичке форме којима се реализују савети у корпусу на српском језику

Најфреквентније језичке форме за реализацију савета су свакако облици глагола ТРЕБАТИ, било лични било безлични, иако је ових потоњих мање у корпусу.

281) „Мислим да би требало сваки аргумент поткрепити [...] примерима”. (3SC1)

282) „Треба се фокусирати на само основне примере који се објашњавају [...]”. (3SC4)

283) „Требао/ла би више да вежбаш са писањем есеја”. (22SC2)

284) „Можда би требало поново да размислиш које примере би могао да ставиш, како би рад био убедљивији”. (29SC4)

294) „Милице, мислим да треба овај рад да буде боље организован”. (31SC1)

Употребом личног глаголског облика постиже се већи ефекат блискости, по мишљењу овог истраживача, мада се мора напоменути да је у говорном српском језику већ неко време тренд да се све више користе лични облици као у примерима 283 и 294, уместо безличних као што је 281. Употреба рефлексивног облика глагола у примеру 282 такође утиче на коначни перлокуциони ефекат говорног чина тиме што примедбу подиже готово на ниво општег правила и на неки начин се дистанцира од ње.

Напомињемо да смо у ову групу примера убројали и говорни чин са конструкцијом ПОТРЕБНО ЈЕ.

„Аргументима фали појашњење, иако су аргументи валидни потребно је боље образложити ради боље комуникације са читаоцем”. (6SC4) (242)

Конструкција за давање савета НА ТВОМ МЕСТУ присутна је у корпусу 4 пута, а глагол САВЕТОВАТИ само 3 пута. Именица САВЕТ употребљена је само једном.

295) „Да сам на твом месту мало бих другачије формулисала своје мисли, када читам твој есеј није ми најјасније на шта се односи”. (16SC1)

296) „Да сам на твом месту, додала бих више примера и доказа како би рад био бољи, поткрепљен и потпун”. (47SC2)

Морамо напоменути да су за 4 од 5 реализација ове конструкције одговорне две особе, тако да је у суштини ефекат заступљености овакве реализације савета још мањи.

297) „Саветовала бих да, како бисте то исправили, пре самог писања рада створите неку врсту шаблона по коме [...]”. (24SC2)

298) „Саветовала бих да убациш више везника како би рад био лакши за читање и како би изгледао самоувереније”. (20SC8)

299) „Мој савет је да се држиш теме, када пишеш с времена на време поново прочитај почетну реченицу”. (34SC5-6)

Напомињемо да су све реализације глагола САВЕТОВАТИ са потенцијалом, САВЕТОВАЛА БИХ а не САВЕТУЈЕМ ти, што је еквивалент конструкције *I would advise you to*, која је такође једина коришћена за реализацију глагола *advise* на енглеском језику. Могуће је да студенти испитаници ову конструкцију сматрају учтивијом уместо конструкције без потенцијала/модала, а можда је само у питању њихова навика употребе, с обзиром да су ови глаголи у оба корпуса премало заступљени да бисмо дошли до неких чврстих закључака.

Од осталих језичких форми за реализацију савета, ЈА БИХ употребљено је 4 пута, а БИЛО БИ (БОЉЕ, ЛЕПО, ДОБРО) укупно 10 пута.

300) „Ја бих то овако...”. (31SC5)

301) „Једино што бих променила како би рад био повезанији и складнији је додавање везника”. (29SC9)

302) „Можда би било боље да преформулишеш или да будеш концизнија, али да и даље користиш већ употребљене примере”. (14SC2)

303) „Било би добро да се сетиш неких примера како би деловало убедљивије”. (33SC6)

3.2.2.6 Језичке форме за реализацију сугестија у корпусу на српском језику

Најбројније језичке форме за реализацију сугестија у корпусу су свакако облици глагола МОЋИ, који су заступљени са потенцијалом у 11 случајева, а у презенту у 8.

304) „Не знам јесам ли добро схватио шта си хтео/хтела да кажеш, али мислим да би делове овога могао да преформулишеш”. (10SC1)

305) „Можда би могао/ла да користиш више примера из градива”. (22SC4)

306) „Мислим да би идеје могле мало боље да се распореде да би се лакше испратио цео рад, јер овако не разумем баш најбоље све што желиш да кажеш”. (11SC1)

„Искрено, није ми се свидео рад, можда можеш да промениш овај/онај део”. (7SC1) (271)

307) „Са боље искоришћеним везницима можете упростити читање и боље приказати ваше мишљење”. (6SC8)

На овом месту напоменули бисмо да је у корпусу било и два говорна чина молби, од којих је један реализован класичном учтивом формулом „ако бисте могли”, тако да их због тога разматрамо са овом групом примера.

308) „Колега/колегинице, ако бисте могли да боље организујете Ваш рад, веома је тешко испратити јер мешате реченице”. (21SC1)

Напомињемо да велика већина испитаника није изабрала да користи обраћање са „Ви”, али с обзиром да је овај испитаник доследно користио такве форме, и оваква конвенционална формула за реализацију молбе уклапа се у изабрану перспективу говорног чина. Други испитаник који је искористио глагол МОЛИТИ са потенцијалом за реализацију своје молбе, такође је постигао ефекат учтивости, али са мало више блискости.

309) „Ово звучи и делује супер, само бих те замолио да обратиш пажњу на везнике и повезивање”. (53SC4)

У даљем тексту бавићемо се говорним чиновима који су реализовани путем глагола ПРЕПОРУЧИТИ и ПРЕДЛОЖИТИ. Онај први је фрекветнији у корпусу, са 8 реализација, док је глагол ПРЕДЛОЖИТИ у корпусу забележен само 2 пута. Све реализације глагола ПРЕПОРУЧИТИ које су забележене у корпусу су са потенцијалом:

310) „Препоручио бих да користиш боље аргументе који се слажу са темом о којој пишеш”. (26SC5)

311) „Рекла бих да је твој рад солидан, али бих ти препоручила да га прочиташ још пар пута јер има простора да га још обрадиш и побољшаш”. (34SC1)

312) „Предлажем ти да свој рад још једном прочиташ и покушаш да се фокусираш на “*one idea at a time*” и тако поново напишеш оно што треба водећи рачуна о редоследу разраде и закључка”. (20SC3)

Од осталих језичких форми искоришћених у корпусу за реализацију говорних чинов сугестија поменућемо и конструкције са МОЖДА без модалног глагола као нетипичне:

313) „Можда мало да обратиш пажњу да јасније организујеш своје идеје од почетка до краја”. (32SC1)

314) „Можда да изабереш неки релевантнији пример, да боље описује ситуацију?”. (27SC5)

315) „Можда мало више big picture person одговор, овде ипак траже детаље”. (27SC6)

Код испитаника 27 забележена је идиосинкратична преференца ка нетипичним формама, па су тако забележени и следећи примери:

316) „То мало средиш и супер си”. (27SC9)

317) „Таман само везницима спојиш идеје и you are good to go”. (27SC11)

Ово није једини пример идиосинкратичности у корпусу, испитаник 50 такође је показао нетипичну тенденцију ка солидарној оријентацији говорног чина и давању сугестија преко позива да вршњачки оцењивач заједно раде и решавају проблеме, конструкцијама које се типично користе за позиве (invitations):

318) „Хајде да прођемо кроз рад заједно, проверимо правопис и дискутијемо о раду”. (50SC7)

319) „Хоћеш ли да заједно покушамо да пронађемо адекватнију литературу на задату тему?” (50SC4)

Морамо напоменути да смо приметили да ове сугестије немају баш много везе са поставком питања у упитнику којима се тражило да испитаници произведу говорне чинове критике, тако да и из тог разлога сматрамо овог испитаника нетипичним.

Да заокружимо овај одељак поменули бисмо и неке нетипичне врсте директива који би се убрајали у наговештаје. Да кренемо од онних који су реализовани условним реченицама, којих у корпусу има 4:

320) „Можда би рад био читљивији ако убациш неке одреднице које ближе одређују шта се на шта односи”. (23SC1)

321) „Лакше је не скренути са теме ако се потрудиш да свака реченица има везе са првом, да је потврђује или негира, али да је се тиче”. (23SC3)

322) „Ако су хронолошки повезани, примери дословно могу бити набројани – firstly, secondly...”. (23SC4)

И овде примећујемо да је за већину примера одговоран један испитаник, тако да је поново реч о некој врсти идиосинкратичне преференце, односно перцепције учтивости.

Поред ових врста наговештаја, постоје и примери рогатива у корпусу, од којих се неки могу посматрати и као наговештаји, зато што комбинују тражење информација са неком врстом критике, са крајњим ефектом директивности:

323) „Шта конкретно поткрепљује твоје аргументе, да ли би могла да ми напишеш неки пример?” (34SC4)

324) „[...]нисам убеђен твојим аргументима, имаш ли нешто што би могло да их поткрепи?” (53SC2)

Уколико упоредимо неке друге говорне чинове у корпусу критика који су по форми рогативи можемо закључити да ипак постоје неке разлике у значењу:

325) „На основу којих чињеница си износио ове аргументе, [...]” (34SC3) (почетак коментара који се наставља примером 324)

326) „Одакле ти доказ за ово?” (35SC4)

327) „Мислим да ти треба више доказа за аргументе, зато што је тешко схватити. Зашто ово мислиш без доказа.” (37SC5)

Можемо приметити да у неким примерима интерпункција није одговарајућа за питање али можемо претпоставити да је намера испитаника била да форма говорног чина ипак буде питање. С обзиром да је импликација „немаш довољно аргумената/доказа”, одлучили смо се да ова три говорна чина посматрамо као репрезентативе.

Поред ових, било је и (опет идиосинкратично, код једног испитаника) и елиптичних говорних чинова, које смо изабрали да сматрамо као директиве са јачином значења императива, иако њихова језичка форма није и форма императива:

328) „Читкији рукопис, пола слова не могу да испратим, технички делови рада да буду мало боље испоштовани (више делова разраде нпр.)” (31SC2)

Оно што чини овај пример још необичнијим је што остали одговори овог истог испитаника на питања у упитнику нису реализовани сличним стратегијама нити тако кратким, концизним а заповедним језичким формама.

3.2.2.7 Спољашњи модификатори илокуционе силе – помоћни говорни чиновни

Према класификацији коју смо примењивали при анализи корпуса на енглеском, у помоћне говорне чиновне спадају скретачи пажње, припремачи, експликатори, заслађивачи и умиривачи.

Скретачи пажње у корпусу на српском језику

Премда би било за очекивати да у овом делу корпуса нећемо наићи на скретаче пажње зато што студенти испитаници у оквиру задатка само замишљају да су у комуникацији са колегом/колегиницом са факултета, ипак смо наишли на неколико примера у нашем корпусу, који су прилично занимљиви:

„Колега/колегинице, ако бисте могли да боље организујете Ваш рад, веома је тешко испратити јер мешате реченице”. (21SC1) (308)

329) „Е мало је збуњујуће све ако гледам главну тезу. Ово што си писао у првом делу може да се напише за супротан став, овако је збуњујуће баш”. (27SC7)

330) „Милице, мислим да треба овај рад да буде боље организован”. (31SC1)

331) „Пази неке ствари овде немају везе баш са темом, боље их исеци”. (53SC3)

Пример 331 је можда двосмислен, али иако интерпункција није одговарајућа, наше тумачење је да је у питању скретач пажње а не императив. У сваком случају, сви примери показују однос блискости са саговорником сем првог у низу, а примери 329 и 331 звуче колоквијално баш због употребе ових скретача пажње. Наравно, не можемо знати да ли су испитаници замислили као саговорника конкретног колегу/колегиницу са којим седе у клупи и иду на кафу и ван факултета, што би био однос блискости, или неког имагинарног студента из групе у примерима 329-331, али је сигурно да је једино испитаник 21 (пример 308) замислио колегу/колегиницу саговорника као некога са којим постоји дистанца у комуникацији. Као што смо већ поменули, веома мало испитаника је користило заменицу ВИ и остале показатеље дистанце у комуникацији.

Припремачи у корпусу на српском језику

И у овој категорији забележили смо мало примера, укупно 5.

332) „Желела бих једино да ти скренем пажњу на једну ствар: потруди се да останеш придржана теми којој пишеш, и да мање околишаш, а више се враћаш на наслов теме [...]” (20SC6)

„Прочитала сам све, можда је мало конфузно оно што си написао”. (27SC1) (237)

333) „Што се тиче организације овог рада, сматрам да је лоше организован и да, иако је имао валидне доказе [...]мој колега није...” (25SC1)

334) „Када причамо о овој теми, рад није толико лош, али мало ми је теже било [...]” (27SC1)

335) „Када сам читала овај есеј, примери које си навео нису ти се скроз поклопили са првобитним аргументима”. (41SC2)

Овакав налаз је можда и природан, с обзиром да би у реалној комуникацији лицем у лице у усменој продукцији вероватно било више примера овог говорног чина у правом вршњачком оцењивању конкретног састава у усменој продукцији.

Експликатори

Ово су најбројнији помоћни говорни чиновни у корпусу критика на српском језику, са 95 примера. Што се тиче најчешћих језичких реализација експликатора, то су углавном узрочне и намерне зависне реченице, са везницима ЗБОГ, ЈЕР, СТОГА, КАКО БИ, ДА (БИ), које објашњавају зашто студент вршњачки оцењивач даје одређену евалуацију или предлаже одређене корекције, а такође је заступљена и стратегија илустрације, било давањем конкретних примера било давањем више детаља којима се поткрепљује изнесено мишљење:

„Требала си да се више фокусираш на примерима како би на свим местима била убедљивија”. (52SC4) (261)

„Све у свему, рад је добар, само се потруди да аргументујеш своје ставове како би деловао/ла учтивije”. (20SC5) (274)

„Твоји аргументи су ту, али због мањка релевантних примера нисам био у могућности да знам да ли је нешто стварно или је то само твоје мишљење”. (19 SC4) (252)

„Фали ти доследност у писању јер пребрзо прелазиш са једне идеје на другу, и ја то не могу да испратим”. (19SC2) (253)

„У неким реченицама нисам могла да схватим шта си хтела да кажеш јер си скакала са теме на тему”. (42SC3) (254)

„Мислим да би идеје могле мало боље да се распореде да би се лакше испратио цео рад, јер овако не разумем баш најбоље све што желиш да кажеш”. (11SC1) (306)

Управо наведени пример може да послужи за илустрацију једног тренда који смо приметили у корпусу, а то је да се дају два експликатора један за другим, где овај други може имати истовремено и ефекат појачавања, односно треба да још више убеди саговорника да уради по препоруци колеге. Као и у корпусу на енглеском језику, експликатори могу бити у оквиру исте сложене реченице као и говорни чин критике, а могу бити и одвојени у посебну реченицу. Подсетимо се већ поменутих примера:

„Колега/колегинице, ако бисте могли да боље организујете Ваш рад, веома је тешко испратити јер мешате реченице”. (21SC1) (308)

„Е, мало је збуњујуће све ако гледам главну тезу. Ово што си писао у првом делу може да се напише за супротан став, овако је збуњујуће баш”. (27SC7) (329)

Тakoђе морамо да поменемо да и у овом корпусу критика постоји тенденција ка вишеструким говорним чиновима, где се нижу говорни чиновни критике који су или смислено и синтаксички повезани, а чешће него у корпусу на енглеском реализовани и истим језичким формама (на пример, императив+императив,што би било ближе оригиналној дефиницији Хаусове и Кадара (House&Kadar 2021). Понекад је пак код тешко разлучити да ли је у питању низ главних говорних чиновна или један главни говорни чин са помоћним говорним чиновима у функцији експликатора (обично су у таквим случајевима то потенцијални репрезентативи):

336) „Искрено, сматрам да си могао боље што се организације тиче. Не износиш своје идеје баш најјасније. Сматрам да си требао боље да објасниш своје ставове, тј. да изнесеш боље аргументе. (9SC1-3)” (проширени пример 258)

„Милице, мислим да треба овај рад да буде боље организован. Читкији рукопис, пола слова не могу да испратим, технички делови рада да буду мало боље испоштовани (више делова разраде нпр.). Ја бих то овако...” (31SC1-3) (цео одговор, састављен од примера 300, 328, 358)

Као и у корпусу на енглеском језику, ове говорне чинове смо третирали као вишеструке, односно рачунали смо сваки као посебан главни говорни чин.

Заслађивачи

Помоћних говорних чинова заслађивача у корпусу на српском језику има 77. Они су углавном у пред-позицији у односу на главни говорни чин, а у складу са критеријумима успостављеним при анализи корпуса на енглеском језику, у заслађиваче смо по синтаксичком критеријуму сврстали само оне говорне чинове који се налазе у оквиру сложене реченице. Поред ових 77 главних чинова, у корпусу је забележено и још 13 примера када су се у пред-позицији налазиле „праве похвале” (односно похвале у засебној реченици по синтаксичком критеријуму), које су у тим случајевима имале ефекат заслађивача. Похвала или заслађивача у пост-позицији у односу на критике било је мало, тако да у овом корпусу не можемо говорити о ефекту „последњег заслађивача”.

Оно што је занимљиво да су питања 3 и 4 из упитника намерно дизајнирана да изазову комбинацију похвала и критика у одговорима. Међутим, у оба питања у поставци прво је наведена позитивна а онда негативна ствар у вези са имагинарним есејем колеге који су испитаници требало да коментаришу. Код одговора на питања 3 и 4, само 12 испитаника од укупно 54 нису ни код једног од та два питања дали одговор са заслађивачем (а од свих заслађивача, само је један био у пост-позицији). Међутим, у првом питању, које је замишљено само као критика, само 12 испитаника јесте употребило заслађивач заједно са главним чином критике (овде смо рачунали и испитаника који је у одговору имао умиравач, о коме ћемо говорити у даљем тексту). Ово може бити индикација да наши студенти испитаници добро следе задате моделе, али да њихова перцепција *politeness1* на српском језику за ову говорну ситуацију није таква да сматрају да је нужно давати комплименте/похвале заједно са критикама, то јест много „заслађивати пилулу”.

У даљем тексту навешћемо неке примере заслађивача, као и комплимената са ефектом заслађивача:

„Твоји примери и аргументи су добри, али ти недостају linking words како би цео рад имао смисла”. (35SC9) (243)

„Фини аргументи, али немаш довољно везника”. (5SC7) (244)

„Аргументи су ти одлични, али недостатак везника отежава праћење текста”. (6SC7) (245)

„Порадите на томе и биће боље али је у суштини солидно”. (21SC7) (275)

337) „Основна теза у есеју ти је супер, јер се поклапа са захтевом рада. Додуше, чини ми се да у неким деловима мало скрећеш са теме, па пробај [...]” (11SC6)

На крају овог одељка, поменућемо и један пост-позиционирани заслађивач који свој перлокуциони ефекат постиже у складу са Личовом Максимом Скромности:

338) „На пример, поделиш на 2 дела, оно о чему си писао у првом делу, не понављаш у другом. Овако су занимљивији примери, мени нису пали на памет они које си ти запазио”. (27SC3)

Умиривачи

Можемо условно рећи да смо у овој категорији укупно забележили 6 говорних чинова, мада је суштински само један прави, а остали се користе неким стратегијама учтивости Браунова и Левинсона (Б&Л 1987) као што су минимизирање грешке или истицање сличности/солидарности, или су усмерени на то да изазову ефекат охрабрења код адресата.

339) „Мислим да ниси баш најбоље написала оно што си замислила. Претпостављам да су ти мисли мало одлутале током писања па не могу баш најбоље да разумем шта си хтела да кажеш. Можда би следећи пут могла да се мало више концентришеш на писање”. (35SC1-3)

340) „Има пар делова које треба мало боље организовати, ништа толико страшно”. (36SC2)

341) „Супер је, баш ми се свиђа. Само додај везнике и биће још боље”. (13SC4)

342) „У покушају да направим поетичке/фолозофске аналогije и сама знам да скренем пажњу са главне теме”. (50SC5)

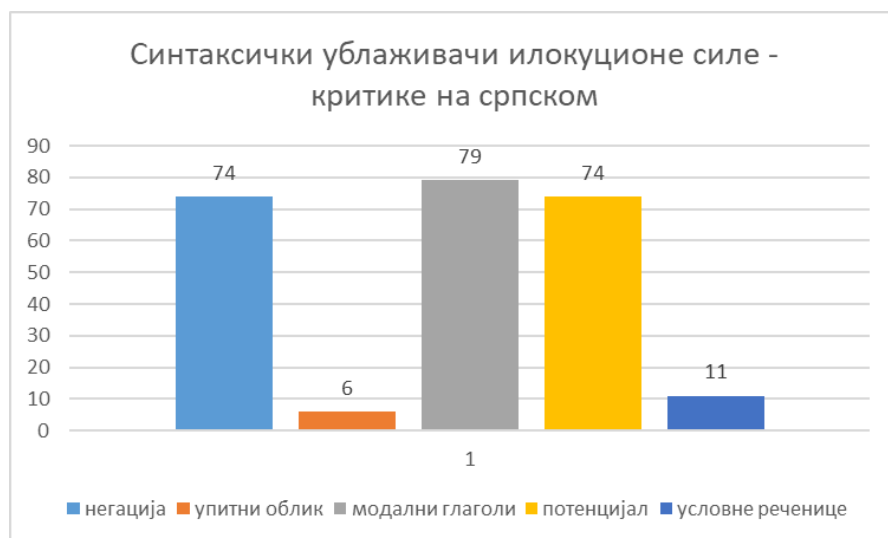
Овде бисмо убројали и једну понуду помоћи, која је свакако солидарни чин:

343) „Додај још који пример за овај аргумент. Изгледа као да ниси прочитала књигу. Мислим да имам ја белешке у ранцу ако хоћеш да се подсетиш пре него што исправиш”. (13SC2)

3.2.2.8 Унутрашња модификација говорних чинова критике у корпусу на српском језику

Синтаксички ублаживачи илокуционе силе

Као и у корпусу на енглеском језику, и овде анализирамо фреквенцију употребе негација, питања, модалних глагола, потенцијала и условних реченица као пандана кондиционалима на енглеском језику. Напомињемо да смо у стриктно условне реченице рачунали реченице са речцом АКО, као и само реченице код које се илокуциона сила не реализује преко односно модификује модалним глаголом.

Слика 23. Синтаксички ублаживачи у критикама на српском

С обзиром да смо о модалним глаголима, питањима и условним реченицама већ говорили при опису репрезентатива и директива, само ћемо навести неколико примера негације и потенцијала. Морамо напоменути да је потенцијал доста коришћена форма, било заједно са модалним глаголима, било као део конструкција у зависним реченицама (намерне реченице) које су карактеристичне и за главне говорне чинове и за експликаторе. Подсетићемо се неких већ поменутих примера:

„Не свиђа ми се како си организовала идеје. Делују набацано и нису међусобно повезане”. (41SC1) (235)

„Није ми јасно зашто скрећеш са теме. Мало ми је нејасно како си од тачке А дошла до Б. Нема никаквог смисла”. (35SC6) (246)

„Генерално је океј, али мислим да ти се неки делови не уклапају са темом”. (7SC4) (250)

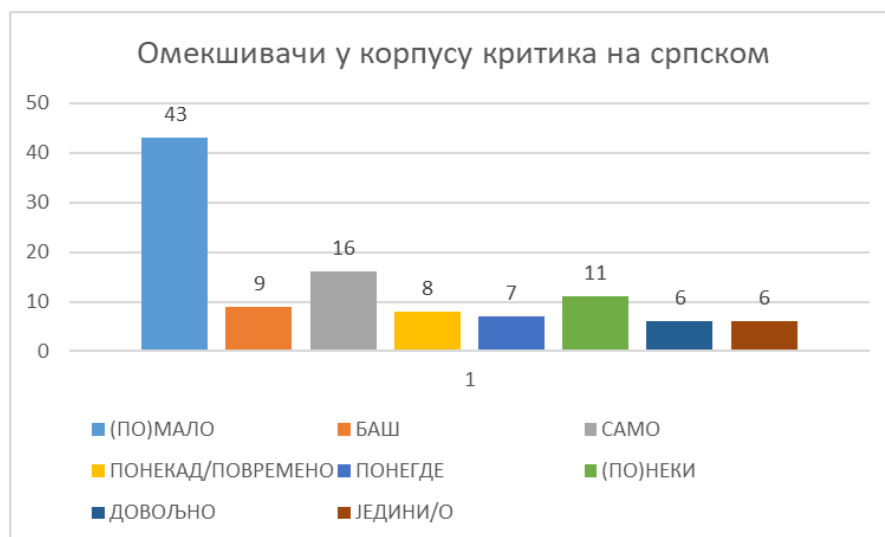
„Можда би следећи пут могла да се мало више концентришеш на писање”. (35SC1-3) (део примера 339)

„Ваш рад је тешко протумачити, мислим да би требало да се реченице упросте ради бољег разумевања”. (6SC1) (264)

„Можда би требало поново да размислиш које примере би могао да ставиш, како би рад био убедљивији”. (29SC4) (284)

Лексички ублаживачи илокуционе силе у корпусу на српском језику

У ову групу унутрашњих модификатора спадају омекшивачи (прилози и прилошке фразе, као и неки придеви), ограде (у нашем случају прилог некако), реченични модификатор МОЖДА, индикатори субјективности (глаголи мишљења и перцепције), као и епистемички индикатори (придев СИГУРАН). Уколико погледамо графички приказ фреквенције појављивања у корпусу, видимо да на прва три са леве стране ((ПО)МАЛО, БАШ, САМО) отпада отприлике три четвртине свих примера. Напомињемо да смо у категорије ПОНЕКАД/ПОВРЕМЕНО и ПОНЕГДЕ рачунали и одговарајуће еквивалентне синтагме, као што су „на тренутке”, „у неким тренуцима”, „на неким местима”, „у неким реченицама”, итд.

Слика 24. Омекшивачи у корпусу критика на српском

Навешћемо неке тишичне примере за сваку од група омекшивача:

„Прочитала сам све, можда је мало конфузно оно што си написао”. (27SC1) (237)

„Реченице су помало збрда-здола написане, покушај само да усагласиш и биће у реду”. (33SC3) (239)

„Нисам баш схватила шта си желела да кажеш и било ми је тешко да испратим ток радње”. (29SC2) (266)

„Једини проблем је повремено скретање са теме”. (54SC7) (269)

„У неким реченицама нисам могла да схватим шта си хтела да кажеш јер си скакала са теме на тему”. (42SC3) (254)

„Основа је супер, али неки делови се не држе теме, и то умањује свеукупан учинак”. (4SC4) (249)

„Твој рад није довољно убедљив, исправи то”. (5SC3) (233)

„Једино што бих променила како би рад био повезанији и складнији је додавање везника”. (29SC9) (301)

Напомињемо да у корпусу критика омекшивача има 106 и да је то најзаступљенији облик лексичких ублаживача илокуционе силе.

Ограде

Ограда у смислу израза еквивалентним енглеским фразама *kind of/sort of*, што би били неодређени прилози ОНАКО и НЕКАКО у нашем корпусу има јако мало, заступљене су са само 3 примера.

343) „Примећује се да скрећеш са теме, основна теза је супер, само се пребацујеш са теме на тему и некако је разбацано”. (13SC3)

Напомињемо да смо овде придодали и пример у коме се постиже ефекат неодређености, иако другим језичким средствима:

„Искрено, није ми се свидео рад, можда можеш да промениш овај/онај део”. (7SC1) (271)

Реченични модификатори

Ова категорија модификације присутна је у корпусу критика на српском језику 19 пута у реализацији са епистемичким прилогом МОЖДА, и још по једном са прилозима МОГУЋЕ и ВЕРОВАТНО:

„Можда би требало поново да размислиш које примере би могао да ставиш, како би рад био убедљивији”. (29SC4) (284)

„Можда би било боље да преформулишеш или да будеш концизнија, али да и даље користиш већ употребљене примере”. (14SC2) (302)

„Можда мало да обратиш пажњу да јасније организујеш своје идеје од почетка до краја”. (32SC1) (313)

344) „ Ваше скретање са теме скреће пажњу са поенте есеја, вероватно би требало да се држите више теме”. (6SC5)

345) „Примери нису релевантни, докази нису довољни да промене мишљење читаоца, и могуће је да тема није довољно изучена”. (45SC3)

Индикатори субјективности

Као што смо то радили и при анализи корпуса на енглеском језику, и у корпусу на српском индикаторима субјективности сматрамо глаголе који изражавају лични став или перцепцију (МИСЛИТИ, СМАТРАТИ, ЧИНТИТИ СЕ, ПРИМЕТИТИ, ДЕЛОВАТИ, ИЗГЛЕДАТИ, ЗВУЧАТИ, ВИДЕТИ). Најзаступљенији у корпусу критика на српском језику је, као и на енглеском, глагол МИСЛИТИ, са 35 реализација, док остали имају значајно мање. СМАТРАТИ је забележен за 6 реализација, а ПРИМЕТИТИ, ДЕЛОВАТИ, и ЗВУЧАТИ са по 5.

„Генерално је океј, али мислим да ти се неки делови не уклапају са темом”. (7SC4) (250)

„Мислим да је твој рад требао да буде организованiji јер нисам могла најбоље да испратим све твоје идеје”. (47SC1) (262)

„Сматрам да си требао боље да објасниш своје ставове, тј. да изнесеш боље аргументе”. (9SC3) (260)

„Искрено, сматрам да си могао боље што се организације тиче”. (9SC1) (258)

„Примећује се да скрећеш са теме, основна теза је супер, само се пребацујеш са теме на тему и некако је разбацано”. (13SC3) (343)

„Чини ми се да си се мало изгубила у писању, нисам баш могла да пропратим која је идеја есеја”. (33SC1). (255)

346) „Делује ми да би неке реченице требало боље организовати. Тренутно делују мало нејасно”. (4SC1)

„Твоја замисао је лепа и видим шта желиш да кажеш али изгледа накарадно и аматерски. Пробај да убациш више везника да би боље звучало”. (34SC2) (проширен пример 238)

Глагол ВИДЕТИ заступљен је 3 пута у корпусу, и то сва три пута у заслађивачима, можда зато што он у себи носи мању ограду од истинитости пропозиције него глагол ДЕЛОВАТИ (у смислу *appear*). Поред управо наведеног примера, доносимо још један:

„Видим сличности, али недовољне да се сврстају у ту тему”. (19SC6) (240)

Поред ових глагола који исказују субјективност, забележени су и глаголи ВЕРОВАТИ и ПРЕТПОСТАВЉАТИ, оба са по једном реализацијом у корпусу:

„Мислим да ниси баш најбоље написала оно што си замислила. Претпостављам да су ти мисли мало одлутале током писања па не могу баш најбоље да разумем шта си хтела да кажеш. Можда би следећи пут могла да се мало више концентришеш на писање”. (35SC1-3)

347) „Садржај рада није лош, али верујем да се ниси најбоље изразио”. (55SC1)

Епистемички индикатори

Епистемички индикатори, у овом случају несигурности у пропозицију, који би били пандан енглеском *I am not sure*, мало су заступљени у корпусу, укупно 2 пута, уколико ту убројимо и један пример говорног чина са синтагмом „не знам”.

348) „Сами аргументи су океј, само нисам сигурна да су добро образложени свуда”. (7SC1)

„Не знам јесам ли добро схватио шта си хтео/хтела да кажеш, али мислим да би делове овога могао да преформулишеш”. (10SC1) (304)

На основу већ изложеног, пример 284 могао би се сматрати прототипичним за корпус критика у смислу употребљених језичких форми, (уз додатак глагола МИСЛИТИ).

„Мислим да би можда требало поново да размислиш које примере би могао да ставиш, како би рад био убедљивији”.

3.2.2.9 Појачивачи илокуционе силе

Синтаксички интензификатори

Као пандан емфатичним конструкцијама на енглеском језику (*What, The only thing that..., cleft sentences* са *It*) забележили смо само б примера, од којих су неки већ поменути у конструкцијама са ЈЕДИНИ/ЈЕДИНО:

„Једино што бих променила како би рад био повезанији и складнији је додавање везника”. (29SC9) (301)

„Једина замерка ми је што је рад неповезан”. (54SC10) (268)

„Једини проблем је повремено скретање са теме”. (54SC7) (269)

Поред овога, иако не следи исту шему језичких форми, забележена је и једна конструкција са емфатичном варијантом заменице СЕБЕ – САМА:

„У покушају да направим поетичке/фолозофске аналогije и сама знам да скренем пажњу са главне теме”. (50SC5) (342)

349) „Ниси довољно убедљива. Аргументи ти нису добри и мислим да ни сама не верујеш у оно што причаш и самим ти не можеш ни да убедиш друге”. (42SC4)

Морамо да приметимо још једном да се у корпусу на српском језику примећује мање устежање од оштре критике, а када се погледа цео одговор на питање испитаника 42 у примеру 349, укупан ефекат је изразито критички.

На овом месту бисмо поменули и један идиосинкратички избор (испитаника 17) да користи одричну заменицу НИШТА, којом је постигао/ла изразити критички ефекат:

„Ово је много добро али ништа ти нема везе с везом”. (17SC4) (247)

„Мораш објаснити боље, да се не разумем у тему не бих ти ништа веровала”. (17SC2) (278)

Лексички појачивачи илокуционе силе у корпусу критика на српском језику

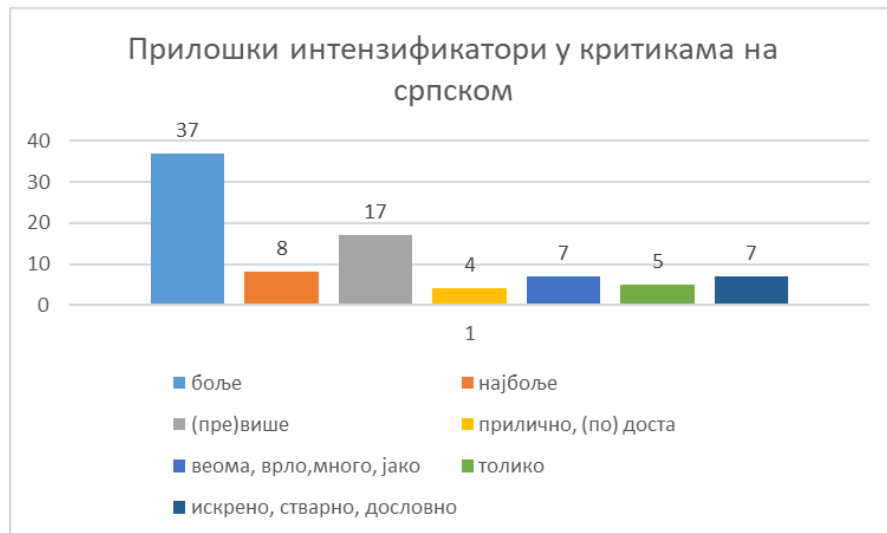
Прилошки и придевски интензификатори

Можемо приметити да су у овом скупу интензификатора најзаступљенији они који се на односе квалитет: БОЉЕ/НАЈБОЉЕ као прилошки облици, мада је БОЉЕ често употребљен као придев. Одмах за њима су облици који се значењски односе на количину и интензитет: (ПРЕ)ВИШЕ, ПРИЛИЧНО/ПОДОСТА; ЈАКО/БАШ/ВРЛО/ВЕОМА/МНОГО, итд. Забележени су и неки облици са значењем целовитости (СВАКИ/СВЕ), као и неки који се односе на веродостојност (ИСКРЕНО, СТВАРНО, ДОСЛОВНО). Навешћемо примере за сваку од значењских категорија.

„Искрено, сматрам да си могао боље што се организације тиче”. (9SC1) (258)

„Сматрам да си требао боље да објасниш своје ставове, тј. да изнесеш боље аргументе”. (9SC3) (260)

„Мислим да би идеје могле мало боље да се распореде да би се лакше испратио цео рад, јер овако не разумем баш најбоље све што желиш да кажеш”. (11SC1) (306)

Слика 25. Прилошки интензификатори у критикама на српском

„Требала си да се више фокусираш на примерима како би на свим местима била убедљивија”. (52SC4) (261)

350) „Овако звучи мало превише опширно, па пробај на сваки аргумент укажеш добрим примерима”. (11SC4)

351) „Једина ствар која би прилично побољшала је коришћење linking words на одређеним местима”. (3SC5)

352) „Делимично је рад написан на довољно добар начин, али подоста скрећеш са главне теме”. (19SC5)

„Колега/колегинице, ако бисте могли да боље организујете Ваш рад, веома је тешко испратити јер мешате реченице”. (21SC1) (308)

353) „Мислим да би могао много јасније да објасниш шта хоћеш да кажеш – ја знам шта мислиш, али други можда неће”. (49SC1)

354) „[...] и било би добродо се потрудиш да пратиш то о чему пишеш, да не идеш толико у детаље”. (55SC9)

„Искрено, сматрам да си могао боље што се организације тиче”. (9SC1) (258)

„Могло се боље искрено”. (40SC1) (259)

„Видим потенцијал, али негде стварно нисам имао појма шта се дешава, организуј то мало”. (44SC1) (267)

„Ако су хронолошки повезани, примери дословно могу бити набројани – firstly, secondly...”. (23SC4) (322)

У овом последњем примеру, делује нам да је прилог дословно могао бити директан превод енглеског *literally*, који је тренутно веома заступљен у говорном језику, али с обзиром да је ово његова једина употреба у корпусу не можемо да доносимо чврсте закључке да постоји трансфер.

„Мислим да би требало сваки аргумент поткрепити [...] примерима”. (3SC1) (281)

„Мислим да је твој рад требао да буде организованiji јер нисам могла најбоље да испратим све твоје идеје”. (47SC1) (262)

„Није лепо формулисан есеј, аргументи не иду уз тему, и генерално је хаос”. (51SC1) (241)

Лексички интензификатори у корпусу критика на српском

Управо наведени пример може да послужи као илустрација избора именице која има јако негативно значење- ХАОС. Поред ових, има још неколико примера, од којих смо неке већ цитирали, где су изабране речи или фразе са јаком илокуционом силом у значењу критике:

„Ово је ужасно, где ти је почетак овде?” (28SC1) (256)

„Ово је много добро али ништа ти нема везе с везом”. (17SC4) (247)

355) „Даба све то причаш кад немаш аргументе”. (44SC3)

Напомињемо да се понекад веома критички ефекат постиже не неким посебним језичким средством него и тиме да су овакви говорни чиновни уопште понуђени као одговор на питања из упитника:

356) „Не можеш да се сконцентришеш на задату тему”. (52SC3)

357) „Твој став понекад толико скреће са теме да не можеш да се вратиш на задату тему”. (52SC4)

Став је овог истраживача да је у овој ситуацији глагол МОЋИ то јест НЕ МОЖЕШ прејака констатација за ову врсту задатка, и да сараднички оцењивач тиме готово заузима професорску позицију надмоћности, нарочито зато што нема језичких форми који ублажавају илокуциони ефекат тог (дела) говорног чина.

У овом делу корпуса нису нађени епистемички индикатори, нити типографски појачивачи илокуционе силе.

3.2.2.10 Перспектива говорних чиновна критике у корпусу на српском језику

Овде је анализа куд и камо неминовно компликованија него у корпусу на енглеском језику због чињенице да српски језик поседује дистинкцију ТИ/ВИ, као и да је и то форма која се традиционално користи за учтиво формално обраћање професора студентима или студената међусобно. Поред тога, српски језик поседује и рефлексивност глагола као средство умањивања блискости, то јест постизања неутралније перспективе, које је такође нађено у корпусу, као и безлични облици неких глагола и други безлични облици.

Слика 26. Перспектива говорног чина у критикама на српском

Као што видимо са графичког приказа, перспектива говорног чина је већински ка адресату, што тумачимо као излаз блискости или солидарности, код које је могућа и већа директност (немојмо заборавити да у овом делу корпуса има далеко више императива него на енглеском језику). Без обзира на то, постоји и пораст перспективе на ВИ, као и већи број реализација неутралне перспективе, било преко рефлексивних глагола, било преко безличних облика. Перспектива према адресату заступљена је дупло више него оријентација према самом раду који се коментарише или његовим деловима, што сматрамо да је у складу са колективистичким и солидарним културним обрасцем српске културе. Такође, само у два говорна чина аутор рада је помињан као треће лице (перспектива ОН у табели), што иде у прилог да је већинска преференца студената испитаника да се директно обраћају колеги и дају сугестије и критике онога што је урадио/ла при писању рада.

Навешћемо неке примере солидарне перспективе (МИ), перспективе са ВИ, и неутралне перспективе:

„Хајде да прођемо кроз рад заједно, проверимо правопис и дискутијемо о раду”. (50SC7) (318)

Напомињемо да су само три испитаника од 54 користила овакву солидарну перспективу.

358) „Не треба да претерујете да их не буде превише”. (1SC7)

„Ваш рад је тешко протумачити, мислим да би требало да се реченице упросте ради бољег разумевања”. (6SC1) (264)

„Са боље искоришћеним везницима можете упростити читање и боље приказати ваше мишљење”. (6SC8) (307)

„Треба се фокусирати на само основне примере који се објашњавају [...]”. (3SC4) (282)

„Могло се боље искрено”. (40SC1) (259)

359) „Мораш да користиш више везника. У супротном цео текст не може лепо да се повеже”. (42SC10)

„Мислим да би требало сваки аргумент поткрепити [...] примерима”. (3SC1) (281)

„Аргументима фали појашњење, иако су аргументи валидни потребно је боље образложити ради боље комуникације са читаоцем”. (6SC3) (242)

„Свиђају ми се примери и идеје [...] али тешко је испратити шта тачно желиш да кажеш”. (14SC1) (265)

Пасив

Пасив такође може послужити као средство постизања ефекта мање блискости са адресатом или постизања дистанце од критике која се упућује. У целом корпусу има 28 примера ове конструкције, а најчешће се односи на начин на који је написан/организован рад. Неки од ових примера налазе се и у заслађивачима.

„Делимично је рад написан на довољно добар начин, али подоста скрећеш са главне теме”. (19SC5) (352)

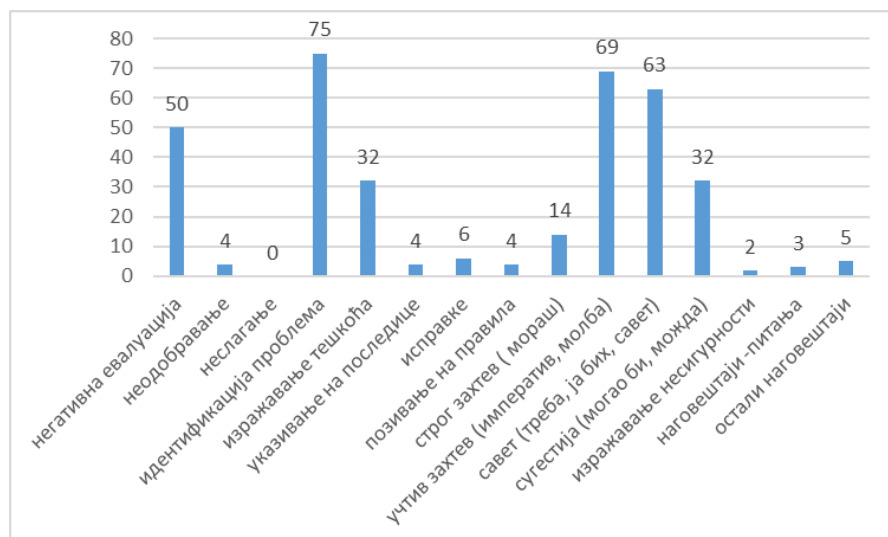
„Што се тиче организације овог рада, сматрам да је лоше организован и да, иако је имао валидне доказе [...]мој колега није...” (25SC1) (333)

„Реченице су помало збрда-здола написане, покушај само да усагласиш и биће у реду”. (33SC3) (239)

„Није лепо формулисан есеј, аргументи не иду уз тему, и генерално је хаос”. (51SC1) (241)

„Примери нису релевантни, докази нису довољни да промене мишљење читаоца, и могуће је да тема није довољно изучена”. (45SC3) (345)

3.2.2.11 Комуникационе стратегије у корпусу критика на српском језику

Слика 27. Комуникационе стратегије – критике на српском

Конвенционално директне стратегије

Као што је већ речено, у ове стратегије спадају негативна евалуација, неодобравање, неслагање, идентификација проблема, изражавање тешкоћа, као и указивање на последице онога што је погрешно урађено, односно предмет критике.

У односу на корпус на енглеском језику, можемо приметити извесне разлике у фреквенцији стратегија. Идентификација проблема и негативна евалуација и даље су најбројније стратегије. И овде су, углавном због природе питања у упитнику, која дају конкретан модел шта у имагинарном

задатку није у реду, испитаници били оријентисани на указивање на конкретан проблем много чешће него што су само констатовали да проблем постоји.

Овд је занимљиво да неслагање није било забележено као стратегија, мада то није ни необично, с обзиром да би испитанци морали да замисле одређене тврдње изнесене у имагинарном есеју сарадника са којима се не слажу, а поставке питања их нису водиле у том правцу.

Најуопштенија у смислу критике у овој групи стратегија је стратегија која се односи на тешкоће у разумевању, код које је забележен пораст фреквенције у односу на корпус на енглеском, опет можда и због природе задатка, пошто се на то односила поставка првог питања у упитнику.

Што се тиче три следеће стратегије са лева на десно, у број појављивања смо укључили и неке експликаторе, с обзиром да се ове стратегије углавном реализовале у оквиру њих. Ипак дајемо пример и једног примера стратегије указивања на последице:

360) „Па лепо га организуј да се види где шта почиње пашћеш колоквијум”. (28SC2)

„Мораш да користиш више везника. У супротном цео текст не може лепо да се повеже”. (42SC10) (359)

Конвенционално индиректне стратегије

У српском корпусу нема много говорних чинова који се могу подвести чисто под давања исправке стратегију, пошто смо говорне чинове који говоре о ономе шта је адресат могао/требало да учини сврставали у групу стратегија идентификације проблема. Од оних примера које смо евидентирали, неки су у служби експликатора, као и код стратегије позивања на правила. Дајемо неке примере:

„Предлажем ти да свој рад још једном прочиташ и покушаш да се фокусираш на “*one idea at a time*” и тако поново напишеш оно што треба водећи рачуна о редоследу разраде и закључка”. (20SC3) (312)

361) „Мораш да порадиш на томе тако што ћеш пратити шта пишеш, а не само писати random идеје на папир”. (42SC3)

Овде смо имали тешкоћа да повучемо јасну границу између ове стратегије и наговештаја (неконвенционалних индиректних стратегија), посебно оних које су биле реализоване условним реченицама (примере ћемо навести у даљем тексту).

Што се тиче стратегије навођења правила, ни тих примера нема много у корпусу, а и они су често реализовани у облику експликатора:

„Траћиш речи тиме што пишеш о небитним стварима, због тога скидају бодове, пази се”. (51SC4) (256)

362) „Супер што можеш да повежеш више ствари, али знаш како нам траже да само причамо о позитивном или само о негативном, ваљда да би разумели поруку”. (27SC8)

Оно што је занимљиво за конвенционално индиректну групу стратегија је пораст примера стратегије строгог захтева (*demand*) у корпусу, највише због глагола МОРАТИ кога има приметно више, као и броја стратегија тражења промене која се изражава императивом (кога такође има приметно више). Савети и сугестије били су такође и очекивано бројни у корпусу, иако је примећен пад бројности примера стратегије сугестија у корпусу на српском језику.

Неконвенционално индиректне стратегије

Ове стратегије нису забележене у великој мери у корпусу, изражавање несигурности само два пута:

„Сами аргументи су океј, само нисам сигурна да су добро образложени свуда”. (7SC1) (348)

„Не знам јесам ли добро схватио шта си хтео/хтела да кажеш, али мислим да би делове овога могао да преформулишеш”. (10SC1) (304)

Остале стратегије, наговештаји у облику питања и остали наговештаји, већ су разматрани у делу анализе који се односи на значење рогатива по форми, са или без директивне компоненте, па их нећемо поново разматрати.

Што се тиче осталих наговештаја, дајемо пример проблематичних говорних чинова, односно могуће двосмислених:

„Лакше је не скренути са теме ако се потрудиш да свака реченица има везе са првом, да је потврђује или негира, али да је се тиче”. (23SC3) (321)

Ово је истовремено и наговештај и упутство како исправити грешку, и због таквих примера смо изразили недоумицу у погледу категоризације неких примера у оквиру подстратегије „исправке”.

3.2.2.12 Говорни чиновни са перлокуционим ефектом похвале

У анализи корпуса на енглеском језику већ смо говорили о томе да се сви говорни чиновни у корпусу који имају перлокуциони ефекат похвале имају сматрати експресивима, те ту дискусију нећемо понављати на овом месту. Корпус на српском језику такође је писани корпус, код кога не можемо увек сматрати да је интерпункција поуздана, али ћемо дати неке кратке напомене. У овом делу корпуса нађено је 14 говорних чиновна са знаком узвика, које можемо сматрати „експресивнијим експресивима”. Међутим, као што смо управо поменули, интерпункција коју су користили испитаници ни овде није сасвим поуздана, па уколико проценимо да је намеравана јачина елокуционе силе иста, морамо сматрати еквивалентним следеће примере:

362) „Топ, бато. Да сам хтео не бих боље написао”. (40SP)

363) „У брате, супер реченица ти си геније”. (45SP)

364) „Топ! Ништа немој да мењаш, покварићеш ♥”. (17SP)

Тakoђе, морамо напоменути да смо у корпусу забележили 4 примера директива (три императива и једну молбу), који се наравно у коначници налазе у служби похвала. Сви остали говорни чиновни у овом делу корпуса су наравно репрезентативи у служби похвала, па то нећемо посебно истицати у даљем тексту.

3.2.2.13 Језичке форме за реализацију похвала на српском језику у корпусу

Највише похвала забележено је у одговорима на питање 5, где је од испитаника тражено да напишу шта би рекли када би им се баш свидела *topic sentence* односно уводна реченица пасуса у саставу који вршњачки оцењују. Још 27 похвала (на које смо, како је већ речено, применили синтаксички критеријум да се налазе у посебној реченици да бисмо их разликовали од заслађивача) нађено је у корпусу критика на почетној позицији у коментару, са „ефектом заслађивача”. Све ове говорне чиновне разматрали смо заједно, међутим због природе задатка из

упитника неке формуле и језичке форме за реализацију похвала које су биле присутне у корпусу на енглеском нису забележене на српском. Тако на пример, нисмо забележили слагање изражено глаголом СЛАГАТИ СЕ, као ни конструкцију са глаголом ИМАТИ. Међутим, на овом месту морамо напоменути да је по осећају овог истраживача на српском језику можда и природније искористити неку другу конструкцију без глагола имати у неким случајевима где би она била природна на енглеском:

365) You have a beautiful home.

366) Баш вам је леп стан/лепа кућа/лепо овде.

Наравно, није немогуће искористити глагол ИМАТИ у функцији комплимената, као у примеру:

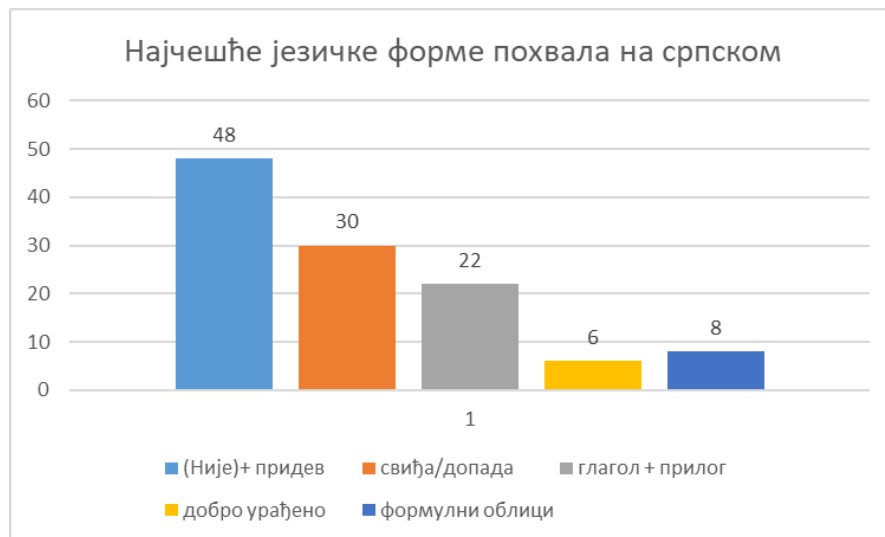
367) Имаш лепу косу/хаљину/леп глас.

Међутим, сасвим је могуће избећи ту формулу и рећи:

368) Лепа ти је коса/хаљина/леп ти је глас.

Немамо довољно података у вези са фреквенцијом употребе ових образаца на српском језику, те ћемо се овде задржати на нивоу претпоставке.

Што се тиче најбројнијих језичких форми које су у нашем корпусу коришћене за реализацију похвала, то би биле конструкције са придевом, од којих је већина у потврдној реченици, мада има и 5 примера где је придев искоришћен са негацијом, ако и конструкције са глаголима СВИЋАТИ/ДОПАДАТИ СЕ. Поред њих, у реченицама које су углавном илустративног типа (у смислу тога шта је добро урађено у саставу), више је било реченица где је глагол био употребљен са прилогом него оних где прилог није употребљен. Присутни су били и формулни изрази БРАВО, СВАКА ЧАСТ и САМО (ТАКО) НАСТАВИ, као и неки узвици и облици који припадају говорном језику и сленгу.

Слика 28. Језичке форме похвала на српском

Говорне чинове реализоване узвиком као и неке који су реализовани разноврсним језичким формама али се опиру класификацији по стратегијама нисмо уврстили у табелу, и о њима ће бити речи мало касније.

Од придева, најчешће употребљавани су били СУПЕР (са 8 реализација у корпусу), ДОБАР (8 забележених примера), ОДЛИЧАН (са 10 примера). Поред њих, ЛЕП, УБЕДЉИВ, РЕЛЕВАНТАН забележени су по 2 пута, а остали су се појавили само по једном (кратак, јасан, повезан, креативан, моћан, сјајан). Било је и неких чије значење није било баш превише јако, с обзиром да је задатак тражио да се изрази значење великог свиђања, као што су ФИН или придевска фраза У РЕДУ. Навешћемо неке примере говорних чинова са придевима као носиоцима значења:

369) „Идеја рада је врло добра и примери и аргументи ми се стварно свиђају”. (19SCP7)*⁷⁵

370) „Основна теза у есеју ти је супер, јер се поклапа са захтевом рада”. (11SCP6)

371) „Ово је одлично. Буквално, идеје, примери, много моћно. Јануар је твој дефинитивно!”. (27SCP10)

372) „Много ми се свиђа уводна реченица у првом пасусу. Фине речи си искористила. Лепо ова реченица уводи остатак пасуса.”. (13SP)

373) „Рад је врло коректан и главна теза есеја је у реду”. (54SCP6)

У контексту задатка, можемо закључити да последњи пример нема перлокуциони ефекат великог свиђања, и чак изазива и супротан ефекат код овог истраживача, који се може описати већ поменути идиомом *damned with faint praise*.

Управо поменути примери 369 и 372 могу послужити и за илустрацију глагола СВИЂАТИ СЕ, те нећемо наводити још примера. У групу реализација ове конструкције убројали смо и два глагола са јачом илокуционом силом:

374) „Изузетно сам задивљена вашом уводном реченицом. Показује ваше вештине и знање писања”. (15SP)

375) „Одушевљена сам твојом topic реченицом, само настави тако”. (20SP)

Што се тиче синтагми са глаголом и прилогом, оне су углавном и бар делимично илустративног типа, и описују шта је добро урађено у имагинарном саставу, као и говорни чинов који се могу сматрати илустративним у ужем смислу (тамо где глагол није модификован предлогом).

376) „Сматрам да си добро обухватио/ла важне сегменте везане за задату тему”(20SCP1)

377) „Ипак, аргументи су ти одлични! Звуче убедљиво и могу лако да се испрате”. (42SCP11)

378) „Мислим да сте заиста добро саставили вашу уводну реченицу и да она веома лепо упућује на даљи текст”. (1SP)

379) „Јако леп рад, а нарочито ми се допала уводна реченица. Сматрам да [...] слаже са задатом темом и лепо уводи у сам рад”.

С обзиром да је задатак захтевао да се изражава јако свиђање, односно јак ефекат похвале, веома је тешко наћи чисте примере илустративне стратегије где нема никакве модификације глагола, тако да овде можемо видети ефекат задатка на избор језичких форми.

Што се тиче формулних исказа, заступљене су три формуле:

⁷⁵ Примери који потичу из питања која су везана за критиковање и кодирани су у оквиру анализе критика носе ознаку као и говорни чинов критика с тим што је додато слово P – Praise.

„Одушевљена сам твојом topic реченицом, само настави тако”. (20SP) (375)

380) „Мислим да уводна реченица баш добро описује и сумира садржај. Свака част! (22SP)

381) „Уводна реченица ми се много свидела, довољно је дугачка да искаже поенту а да не кажеш превише и употреба сложенијих речи не делује претенциозно већ је на месту. Браво!” (14SP)

Што се тиче узвика и језичких форми карактеристичних за колоквијални језик и сленга, на овом месту даћемо пар примера:

„Топ, бато. Да сам хтео не бих боље написао”. (40SP) (362)

Што се тиче речи „топ”, претпостављамо да је у тренутном жаргону млађе популације еквивалентна са „врх”, која се такође често чује и сматрамо да обе речи по значењу одговарају придеву „врхунски”.

382) „Јако ти је добра ова уводна реченица. Баш си га оправила”. (49SP)

По нашем осећају, глагол ОПРАВИТИ овде значи „добро/одлично урадити” и можда представља жаргонски еквивалент енглеског *Well done!*

3.2.2.14 Спољашњи модификатори говорног чина

С обзиром на природу овог дела корпуса, није неочекивано што нисмо забележили припремаче и заслађиваче као спољашње и помоћне говорне чинове. Што се тиче скретача пажње, забележили смо само два права, као и неке узвике који се условно могу сматрати скретачима пажње:

„Топ, бато. Да сам хтео не бих боље написао”. (40SP) (362)

„У брата, супер реченица ти си геније”. (45SP) (363)

383) „У ово ти је добро”. (28SP)

384) „Ууу, уводна реченица ти је супер! Баш ми се свиђа”. (51SP)

385) „Wow, ова реченица звучи супер! Одлично уводи у пасус и тему о којој причаш. Надам се и да је остатак подједнако сјајан. Само тако настави”.(42SP)

Склони смо да у примерима 363 и 383 тумачимо узвик као варијанту одобравајућег „Ух”, употребљену уместо „Опа, бато”, док би пример 384 био еквивалентан 385, узвик одушевљења који може бити или јача варијанта 383 или српски еквивалент енглеског узвика у примеру 385.

Експликатори

Помоћних говорних чинова који објашњавају и илуструју главни говорни чин има мало у овом делу корпуса, можда и зато што испитаници нису читали стваран текст неког састава, који би им дао више материјала за формирање става и његову експликацију (ефекат задатка). Међутим, и у овом делу корпуса наилазимо на узрочне реченице као експликаторе, као и примере где је тешко разлучити да ли су у питању главни говорни чинови репрезентатива или експликатори.

„Основна теза у есеју ти је супер, јер се поклапа са захтевом рада. Додуше, чини ми се да у неким деловима мало скрећеш са теме, па пробај [...]” (11SC6) (337) „Знам, смарање, али то морамо да радимо. Без филозофирања, штета.” (27SCP62)

338) „Мислим да је уводна реченица бриљантна, и да би могла послужити за пример, добро је конструисана и погађа све потребе уводне реченице”. (6SP)

339) „Уводна је супер. Није превише специфична, па можеш слободно разне аргументе да износиш. Није ни превише уопштена до те мере да није одмах јасна. Таман је.”. (40SP)

У горњем примеру се види да у ствари сва три говорна чина после првог дела коментара могу да се посматрају као експликација наведене тврдње да је уводна реченица супер. Можемо рећи да у том смислу и у овом делу корпуса имамо забележене (макар потенцијалне) вишеструке говорне чинове, од којих неки имају и еквивалентне форме реализације.

Већ смо рекли да у корпусу нема заслађивача или умирувача, међутим има неких чинова који се не уклапају у уобичајене и до сада виђене комуникационе стратегије, те бисмо их могли назвати „охрабривачима”, а свакако можемо да их сматрамо неком врстом солидарних говорних чинова.

340) „Свака част, само да састав завршиш како ваља и бићеш на коњу”. (8SP)

„ Ово је одлично. Буквално, идеје, примери, много моћно. Јануар је твој дефинитивно!”. (27SCP10) (371)

341) „Веома добар пример уводне реченице, до сада нисам видела овакву реченицу. Сложена али не компликована, савршено обухвата све што се тражи. Није ни превише дугачка. Биће Вам много лакше сада наставити рад”. (21SP)

Такође можемо приметити да има и пар примера где се користи (добар) ефекат на читаоца као нека врста појачања главног говорног чина.

342) „Не могу да верујем колико ти је добра ова уводна реченица! Сада стварно желим да наставим са читањем овог есеја!”. (39SP)

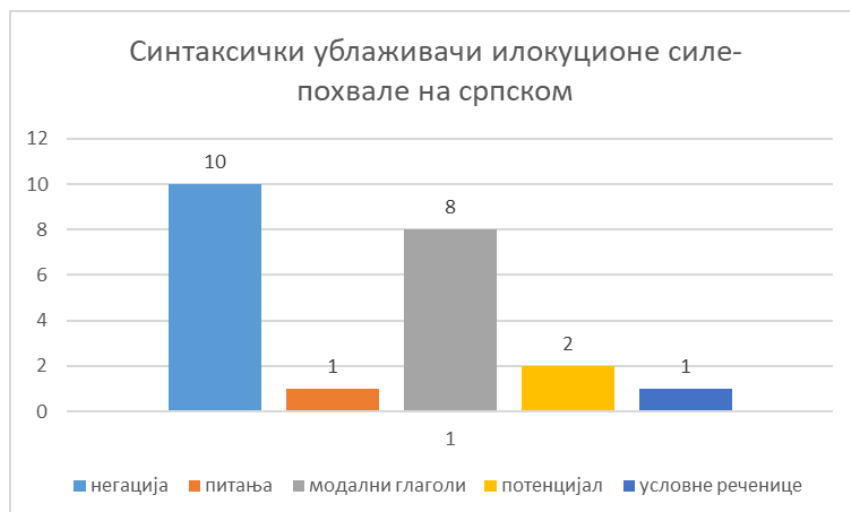
343) „Одлично сте написали прву реченицу. Заинтересовала ме је за читање даљег рада”. (24SP)

У управо наведеном примеру није јасно да ли је намера аутора била да други говорни чин има ефекат експликације или појачавања првог, али свакако је општи перлокуциони ефекат и даље ефекат похвале.

3.2.2.15 Унутрашњи модификација говорних чинова похвала на српском језику

Синтаксички ублаживачи илокуционе силе

У синтаксичка средства за ублажавање илокуционе силе спадају негација, упитни облик, модални глаголи, потенцијал и условне реченице.

Слика 29. Синтаксички ублаживачи у похвалама на српском

Што се негација тиче, већ смо навели два примера где су испитаници објашњавали своју квалификацију и похвалу елемената есеја прво преко онога што тај елемент није а на крају шта јесте:

„Уводна је супер. Није превише специфична, па можеш слободно разне аргументе да износиш. Није ни превише уопштена до те мере да није одмах јасна. Таман је.”. (40SP) (339)

„Уводна реченица ми се много свидела, довољно је дугачка да искаже поенту а да не кажеш превише и употреба сложенијих речи не делује претенциозно већ је на месту. Браво!” (14SP)

Ова два испитаника истовремено су одговорна и за 5 од 10 употреба негације у корпусу.

Што се тиче модалних глагола, само једном је забележена употреба глагола МОРАТИ, а све остале употребе односе се на глагол МОЋИ. Истовремено и оба забележена примера употребе потенцијала су уз овај потоњи глагол.

„Знам, смарање, али то морамо да радимо. Без филозофирања, штета.” (27SCP62) (337)

„Мислим да је уводна реченица бриљантна, и да би могла послужити за пример, добро је конструисана и погађа све потребе уводне реченице”. (6SP) (338)

„Топ, бато. Да сам хтео не бих боље написао”. (40SP) (362)

Горњи пример односи се на једину праву условну реченицу у корпусу, мада би уз извесну ограду могли да кажемо да се још неке могу сматрати значењским еквивалентом енглеских кондиционала:

„Топ! Ништа немој да мењаш, покварићеш ♥”. (17SP) (364)

„Свака част, само да састав завршиш како ваља и бићеш на коњу”. (8SP) (340)

344) „Овај [...] је супер ако погледамо ширу слику и свиђа ми се размишљање”. (27SCP61)

Лексички ублаживачи илокуционе силе

Њих има веома мало у корпусу, сем категорије индикатора субјективности, забележена су само 3 примера, од којих се један односи на именицу у контексту, а преостала два на прилог само и везник само:

345) „Допада ми се основна теза твог есеја, као и већина рада”. (20SCP6)

У овом примеру импликација је да се аутору овог говорног чина неки део рада ипак не допада, мада не можемо знати да ли је овакав перлокуциони ефекат са примесом критике био намеран без интервјуа са испитаником који је ово написао.

346) „Јако ми се свиђа уводна реченица. Савршено обухвата тему и не делује као да је само парафраза наслова”. (4SP)

„Свака част, само да састав завршиш како ваља и бићеш на коњу”. (8SP) (340)

У корпусу нису нађене ограде, реченични модификатори, или епистемички модификатори.

Што се тиче индикатора субјективности, најфреквентнији је глагол МИСЛИТИ, мада и њих укупно има веома мало, само 13 забележених примера (од чега се мислим појављује 5 пута, а глаголи ДЕЛОВАТИ, ЗВУЧАТИ, и ВИДЕТИ (СЕ) по 2 пута).

„Мислим да је уводна реченица бриљантна, и да би могла послужити за пример, добро је конструисана и погађа све потребе уводне реченице”. (6SP) (338)

„Wow, ова реченица звучи супер! Одлично уводи у пасус и тему о којој причаш. Надам се и да је остатак подједнако сјајан. Само тако настави”. (42SP) (385)

347) „Стварно си погодио/ла уводну реченицу и јако ми се свиђа. Такође јако добро могу да видим (одмах иза те реченице) о чему ћеш писати, па зато мислим да ти је уводна реченица 10/10”. (42SP)

348) „Ова уводна реченица ти је баш супер, види се да си прочитала материју и да размишљаш из више угла”. (2SP)

3.2.2.16 Синтаксички појачивачи илокуционе силе

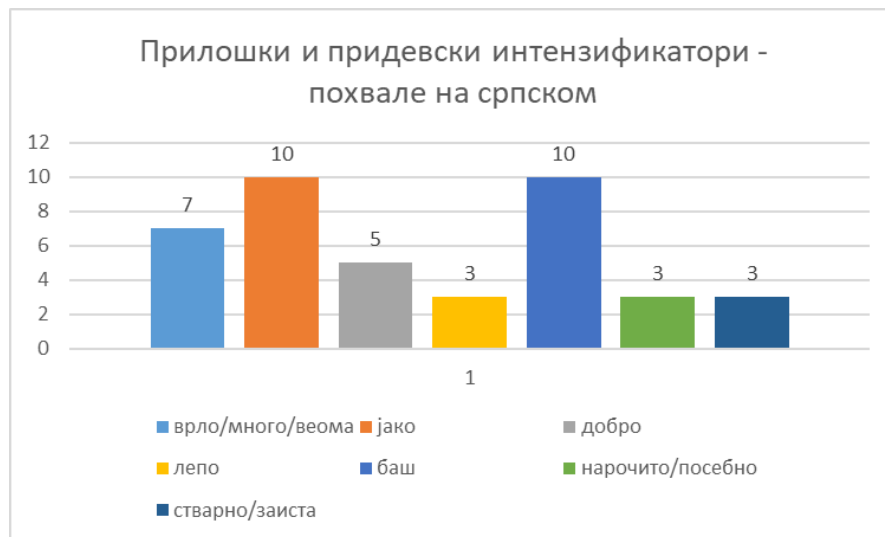
Нисмо наишли на конструкције које би биле еквивалентне енглеским емфатичним конструкцијама у овом делу корпуса. Можемо евентуално сматрати ред речи као средство појачавања илокуционе силе у следећем примеру:

„Много ми се свиђа уводна реченица у првом пасусу. Фине речи си искористила. Лепо ова реченица уводи остатак пасуса.”. (13SP) (372)

Лексички појачивачи илокуционе силе у корпусу похвала

Прилошки и придевски интензификатори

Сем очекиваних прилога за начин (ЛЕПО, ДОБРО - 3 односно 5 примера), најзаступљенији су и овде прилози за количину (ВРЛО,МНОГО, ВЕОМА).

Слика 30. Прилошки и придевски интензификатори – похвале на српском

Најзаступљенији интензификатори су прилог ЈАКО и речца БАШ са по 10 реализација у корпусу.

„Стварно си погодио/ла уводну реченицу и јако ми се свиђа. Такође јако добро могу да видим (одмах иза те реченице) о чему ћеш писати, па зато мислим да ти је уводна реченица 10/10”. (42SP) (347)

„Мислим да уводна реченица баш добро описује и сумира садржај. Свака част!” (22SP) (380)

„Мислим да сте заиста добро саставили вашу уводну реченицу и да она веома лепо упућује на даљи текст”. (1SP)

„Јако леп рад, а нарочито ми се допала уводна реченица. Сматрам да [...] слаже са задатом темом и лепо уводи у сам рад”.

Лексички интензификатори

Ово је хетерогена група по врстама речи, а наводимо само неке примере:

„У брата, супер реченица ти си геније”. (45SP) (363)

„ Ово је одлично. Буквално, идеје, примери, много моћно. Јануар је твој дефинитивно!”. (27SCP10) (371)

„Мислим да је уводна реченица бриљантна, и да би могла послужити за пример, добро је конструисана и погађа све потребе уводне реченице”. (6SP) (338)

„Изузетно сам задивљена вашом уводном реченицом. Показује ваше вештине и знање писања”. (15SP) (374)

„Wow, ова реченица звучи супер! Одлично уводи у пасус и тему о којој причаш. Надам се и да је остатак подједнако сјајан. Само тако настави”.(42SP) (385)

„Веома добар пример уводне реченице, до сада нисам видела овакву реченицу. Сложена али не компликована, савршено обухвата све што се тражи. Није ни превише дугачка. Биће Вам много лакше сада наставити рад”. (21SP) (341)

Епистемички индикатори

Најпрототипичнији представници ове категорије СИГУРАН/СИГУРНО нису нађени у корпусу, а једини интензификатор са значењем сигурности у пропозицију који је забележен у корпусу је прилог ДЕФИНИТИВНО у већ поменутом примеру 371.

Типографски појачивачи илокуционе силе

Нисмо очекивали да ћемо пронаћи ову категорију појачивача, међутим забележена су 2 примера која подсећају на стратегије орализације текста о којима смо говорили у вези са корпусом на енглеском језику који је сакупљен у интернет окружењу:

„Топ! Ништа немој да мењаш, покварићеш ♥”. (17SP) (364)

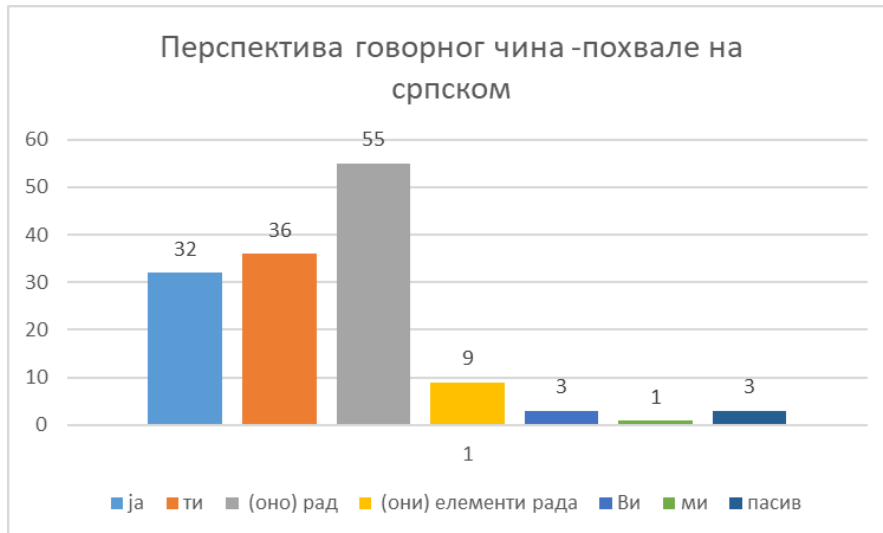
Ово би истовремено био и прави типографски појачивач значења, који по месту и функцији подсећа на емотиконе који су се појавили у другој генерацији нашег корпуса на енглеском језику. Други пример би се сврстао у стратегије орализације текста али не и у појачиваче:

349) „ * показао прстом на реченицу*. Nice”. (44SP)

Ово су једина два примера орализације текста у овом делу нашег корпуса. Када смо говорили о примерима у корпусу на енглеском језику, назвали смо присуство таквих стратегија емергентним феноменом. Међутим, с обзиром да је корпус на енглеском језику прикупљан 2015-2017 године, а корпус на српском 2022. године, могуће је да је у међувремену дошло до конвенционализације неких од ових стратегија и њихове општије прихваћености у популацији нарочито младих. У том случају ови примери би се могли посматрати као израз још једног емергентног феномена,

трансфера навика писмености из дигиталне у реалну сферу (у смеру у коме старије генерације нису навикле да се овај процес одвија), где би дигитална у ствари била примарна. На овом месту не можемо донети никакве чврсте закључке због премалог броја примера којим располажемо, али ће свакако бити занимљиво пратити у ком правцу се развијају трендови дигитализације и опште писмености у генерацијама које долазе.

3.2.2.17 Перспектива говорног чина у похвалама на српском језику

Слика 31. Перспектива говорног чина – похвале на српском

У овом делу корпуса перспектива је доминантно ка саставу и елементу састава заједно (као оријентација ка трећем лицу у граматичком смислу) готово дупло фреквентнија од остале две (ка говорнику и ка адресату). Као и код корпуса похвала на енглеском језику, овде смо сматрали да реченице које изражавају допадање носе перспективу ка говорнику (Свиђа ми се X), док облици ТИ/ТВОЈ (Супер ти је реченица, твој рад је...) носе перспективу ка адресату. Неутрална перспектива није забележена, а забележили смо само један пример солидарне перспективе (ка говорнику и адресату заједно):

„Знам, смарање, али то морамо да радимо. Без филозофирања, штета.” (27SCP62) (337)

У овом примеру подразумевамо да безлични облик у (могућем) експликатору после главног говорног чина вуче перспективу из претходне реченице (нема филозофирања ни са говорника ни за адресата).

У овом делу корпуса на српском језику има далеко мање пасива, и недостаје перспектива неутралности, тако да се постиже већи општи ефекат блискости. С обзиром да је већина корпуса похвала сакупљена у одговору на питање које захтева изражавање јако похвалног става према одређеном елементу колегиног/колегиничиног састава, није чудно што су испитаници самопоуздани и директни у избору језичких форми и перспектива које заузимају. Овде опет виидмо ефекат задатака јер сам задатак отклања могуће сумње у свој суд које би испитаници можда имали у реалној ситуацији. Такође је забележено и мање форми са Ви, можда и зато што је на задатак било могуће одговорити тако да се заменица или глаголски облици у другом лицу множине не употребе.

Што се тиче ефекта акумулација похвала о коме смо говорили у корпусу на енглеском језику, 54 испитаника произвело је 141 говорни чин похвала, што би било негде око 2,6 по испитанику (мало

преко 2 по испитанику ако се узима у обзир само питање 5 које захтева јако хваљење рада колеге). Још је Лич (Leech, 2014) приметио да говорници енглеског имају тенденцију да нагомилавају похвале и тако их интензивирају, можда зато што су форме њихове реализације тако малобројне. У нашем случају, изгледа да је минимум који су испитаници осећали да треба да напишу у просеку 2 похвале за редом (само 9 испитаника написало је само једну, а највећи број похвала датих у одговору на питање 5 био је 5 похвала у низу).

3.2.2.18 Комуникационе стратегије у корпусу похвала на српском језику

Слика 32 .Комуникационе стратегије – похвале на српском

Комуникационе стратегије у корпусу похвала на српском језику унеколико се разликују од стратегија учтивости у корпусу на енглеском језику. Стратегија илустрације (без прилошке модификације) је далеко мање заступљена (већ смо говорили о ефекту задатка код чисто илустративних примера), што је негде и очекивано, с обзиром да испитаници нису читали цео рад него писали похвале за само један елемент састава. Осим тога, задатак је тражио да перлокуциони ефекат буде јак, тако да је за очекивати да ће говорних чиновна са глаголском модификацијом бити више. Слагање као стратегија није забележено, што је и природно, с обзиром да испитаници нису читали целе праве саставе у којима би била изнесена мишљења са којима се могу сложити или не. У стратегију охрабрења овде смо сем полу-формулног „Само настави (тако)” придодали и говорне чиновне који се опиру класификацији за које смо проценили да је намеравани ефекат био охрабрење:

„ Ово је одлично. Буквално, идеје, примери, много моћно. Јануар је твој дефинитивно!”. (27SCP10) (371)

„Веома добар пример уводне реченице, до сада нисам видела овакву реченицу. Сложена али не компликована, савршено обухвата све што се тражи. Није ни превише дугачка. Биће Вам много лакше сада наставити рад”. (21SP) (341)

„Свака част, само да састав завршиш како ваља и бићеш на коњу”. (8SP)

Напомињемо да нисмо рачунали стратегије за експликаторе и потенцијалне експликаторе, као и за друге чиновне који се опиру класификацији јер свој перлокуциони ефекат постижу на друге начине од горе наведених стратегија.

Неке напомене о говорним чиновима похвала који користе друге стратегије учтивости и/или се опиру класификацији

У корпусу смо наишли на два говорна чина који се реализују у складу са Личовом Максимом скромности:

„Топ, бато. Да сам хтео не бих боље написао”. (40SP) (362)

„Јако ми се свиђа уводна реченица коју си написала. Много је боља од моје. Мислим да ће ти рад бити одличан”. (36SP) (350)

„Одушевљена сам твојом topic реченицом, само настави тако. Да ли би могао/ла мени да даш идеју око писања моје?” (20SP) (проширен пример 275)

Поред ових, наилазимо на неке говорне чинове код којих би доминантна стратегија било претеривање, што по Брауновој и Левинсону спада у off-the record стратегије (Б&Л, 1987: 214):

„Не могу да верујем колико ти је добра ова уводна реченица! Сада стварно желим да наставим са читањем овог есеја!”. (39SP) (342)

„Веома добар пример уводне реченице, до сада нисам видела овакву реченицу. Сложена али не компликована, савршено обухвата све што се тражи. Није ни превише дугачка. Биће Вам много лакше сада наставити рад”. (21SP) (341)

Наравно, у ситуацији у којој попуњавају наш упитник, испитаници морају да замисле имагинарни есеј и имагинарног саговорника, и понекад је тешко одредити да ли су дали машти на вољу и замислили богате детаље ситуације, или су неспретно покушавали да генерализују добре квалитете једног елемента састава на цео састав:

350) „Искрено ми се свиђа ова уводна реченица, у првом уводном пасусу. Мислим да би и други могао да поправиш да буде слична по квалитету”. (9SP)

Овде се можда и нехотице имплицира да други пасус и његова уводна реченица нису сасвим како треба, те овај други говорни чин може имати и перлокуциони ефекат критике. Међутим, с обзиром да је изричито речено у поставци питања да се аутору веома свиђа та реченица, и да одговоре треба давати из те позиције, вероватније је да је ефекат критике ненамеран.

„Wow, ова реченица звучи супер! Одлично уводи у пасус и тему о којој причаш. Надам се и да је остатак подједнако сјајан. Само тако настави”.(42SP) (385)

И у овом примеру видимо да је могуће и тумачење значења говорног чина тако да нагиње критици, због тога што је глагол НАДАТИ СЕ двосмислен, али смо и овде склони да верујемо да је то није било намеравано значење.

Реченице са директивима у служби похвала такође се тешко уклапају у класификацију, као у следећем примеру:

„Топ! Ништа немој да мењаш, покварићеш ♥”. (17SP) (364)

Уколико размотримо значењске импликације, приближно значење је „сматрам да не треба ништа мењати у реченици”, односно „све је на свом месту/савршено је”, што може да се сматра неком врстом имплицитне позитивне евалуације.

3.2.3 Трећи део упитника: вредносни ставови

У овом делу упитника студенти испитаници морали су да на Ликертовој скали (1=увек, 5 = никад) изаберу број који одражава њихов став према 10 тврдњи у вези са саветима, похвалама и критикама. Овај део истраживања требало је да осветли неке опште ставове према давању и примању савета, похвала и критика који би нам омогућили да проникнемо у део српског културног сценарија који се на њих односи (видети трећи део Упитника у прилогу).

Што се тиче питања која се односе на савете (А)Када видим да неко близак мени има проблем, дам тој особи савет/сугестију; В) Када ми неко нешто сугерише/саветује ме а да то нисам тражио/ла, ја се наљутим; Е) Када видим да познаник/колега има неки проблем, дам тој особи савет/сугестију; Г) Када ми познаник/колега нешто сугерише или ме саветује а ја то нисам тражио, ја се наљутим), дошли смо до следећих увида: студенти испитаници ће увек саветовати блиску особу (просек одговора за А 1,021), врло често/понекад саветовати познаника/колегу (Е=2,6), понекад/ретко ће се наљутити када добију савет који нису тражили од неком апстрактном општем случају или када тај савет долази од колеге/познаника (В= 3,51; Г= 3,65). Ови резултати истовремено значе да у нашој култури “*giving unsolicited advice*” односно давање савета када их особа није тражила не представља неучтивост, као што је то случај у англосаксонској култури. Овај налаз има импликације и за наше истраживање јер нам сигнализира да се испитаници по нашем културном моделу осећају слободни да дају савете без бојазни да ће увредити саговорника.

Што се тиче групе питања које се односе на критике ((D) Директна критика је боља од индиректне када радимо peer feedback/ добијамо повратне информације; I) Више волим да ми професор/ка директно каже ако има неке замерке на мој есеј), добили смо следеће резултате: испитаници више воле да peer feedback/повратне информације као и професорске замерке на њихов рад буду исказани директно (D= 1,86; I=1,7). Овај налаз би био у складу и са неким истраживањима поменутих у прегледу литературе, где су испитаници боље примали директне замерке и повратне информације (видети нпр. Hyland&Hyland 2006).

Што се тиче похвала поставили смо следећа питања: С) Када видим да колега/колегиница нешто добро ради то му/јој кажем директно (Браво, свака част, итд); F) Када видим да близак пријатељ/пријатељица нешто добро ради то му/јој кажем директно (Браво, свака част итд.); Н) Више волим да професор/ка директно похвали мој рад; Ј) непријатно ми је када ме неко јавно хвали.

На основу добијених резултата, ставови наших испитаника су следећи: врло често ће похвалити колегу/колегиницу (С= 2,016), а блиског пријатеља или пријатељицу увек (F= 1,45). Што се тиче похвала од професора, врло често више воле да професор/ка директно похвали њихов рад (Н= 2,15), мада признају да понекад уме да им буде непријатно када их неко јавно похвали (Ј= 3,18). Ово може да значи да се образовни контекст сматра као место где је природније и пожељније добијати похвале него неки други контексти где се испитаници можда осећају позвани да буду скромнији. Ово би било у складу са налазима у корпусу на оба језика где неки говорни чиновници постижу учтивост у складу са Максимом скромности.

Уколико сумирамо резултате овог дела истраживања, наши испитаници не сматрају неучтивим давање нетражених савета, више воле да похвале и критике у образовном контексту буду директне и нису шкрти на похвалама, што има импликације и за тумачење резултата анализе корпуса.

3.3 Поређење два корпуса

У овом одељку бавићемо се поређењем корпуса на енглеском и на српском језику, тако што ћемо посматрати сличности и разлике између корпуса критика на енглеском и српском језику, као и корпуса похвала на енглеском и српском језику, по фреквенцији употреба језичких форми, стратегија спољашње и унутрашње модификације, перспективе говорних чинова, и комуникационих стратегија. На местима где је то релевантно, упоређиваћемо наше налазе са тенденцијама у корпусу матерњих говорника у истраживању Нгујен (Nguyen, 2005).

3.3.1 Поређење корпуса критика

3.3.1.1 Поређење језичких форми

Табела 5. Упоредни приказ најчешћих језичких форми у корпусу репрезентатива у служби критика ранжираних опадајуће према броју примера

Корпус на енглеском језику	Корпус на српском језику
COULD+ V- perf	лоше урађено (НЕГ) + ГЛАГОЛ
BE+ Adj/NP	(НИЈЕ) + ПРИДЕВ
SHOULD+ V-perf	фали/недостаје/нема
NP+ DO+ V-inf	ТРЕБАТИ у прошлом времену
lack/missing/error	МОЋИ у прошлом времену

Табела 6. Упоредни приказ најчешћих језичких форми у корпусу директива у служби критика, ранжираних опадајуће према броју примера

Корпус на енглеском језику	Корпус на српском језику
SHOULD+ V-inf	императиви
COULD+ V-inf	ТРЕБАТИ
I WOULD+ V-inf	МОЋИ
питање као наговештај	на твојем месту/ја бих/ савет
императив	МОРАТИ
кондиционал	Било би + (БОЉЕ/ЛЕПО/ДОБРО)

Уколико погледамо упоредни приказ језичких форми у корпусу критика на српском и енглеском, видимо да има доста еквивалентних форми, мада оне нису употребљаване увек са истом фреквенцијом. У корпусу репрезентатива, конструкције са придевима су друге најфреквентније у оба корпуса, али у корпусу на енглеском најфреквентнија је конструкција са глаголом COULD и инфинитивом перфекта, а у корпусу на српском најфреквентнија је конструкција којом се указује на грешку са глаголом (са или без негације), чији је еквивалент у табели на енглеском означен описом NP+ DO+ V-inf и налази се на четвртном месту. Модални глаголи ТРЕБАТИ и МОЋИ у прошлом времену су у прве три стратегије у корпусу на енглеском, док се у корпусу репрезентатива у служби критика на српском налазе на последњем месту.

У корпусу директива примећујемо да су на првом месту императиви, као јако директна језичка форма, а у корпусу на српском примећена је и много већа фреквенција употребе глагола МОРАТИ, који се тако нашао у првих пет најфреквентнијих конструкција. Иза императива у корпусу на српском налазе се глаголи ТРЕБАТИ и МОЋИ, као и конструкције које изражавају савете. У корпусу на српском питања као наговештаји не налазе се на листи најфреквентнијих

конструкција. Модални глаголи COULD, SHOULD, WOULD су најфреквентније структуре у корпусу на енглеском а њихови преводни еквивалентни су такође високо позиционирани, али највећа разлика је заправо појава глагола MORATI међу фреквентним конструкцијама, као и избор императива као најфреквентније конструкције. Ово би било у складу са резултатима трећег дела упитника о вредносним ставовима о вршњачком оцењивању, где су студенти испитаници изразили јасну преференцу према директним критикама, иако се на основу овог упоредног прегледа види да се та преференца није испољила и у корпусу на енглеском језику.

3.3.1.2 Спољашња модификација у корпусу критика на српском и енглеском језику

Због природе корпуса на енглеском језику, најбројнији помоћни чинови носиоци спољашње модификације су скретачи пажње, којих има 215 у корпусу, колико и коментара, пошто су испитаници морали да назначе коме у групи упућују коментар. Експликатора и заслађивача има готово исти број у корпусу на енглеском (53 према 54), а умиривача има најмање, само 12. Припремача има 27. У корпусу на српском језику, скретача пажње има 2, припремача 5, а експликатори су најбројнији са 95 примера у корпусу. Заслађивача има 77, мада морамо да подсетимо да у оба корпуса постоји тенденција да праве похвале (по синтаксичком критеријуму) добијају односно производе ефекат заслађивача. У истраживању Нгујен (Nguyen, 2005:169) матерњи говорници енглеског језика имали су очигледну преференцу ка заслађивачима (70,4% од свих), која није примећена у корпусу на српском, где је доминантна форма спољашње модификације употреба експликатора. У нашем корпусу са енглеском језику, експликација је раме уз раме са „заслађивањем пилуле”, што нам у збиру даје општу тенденцију ка експликацији као доминантном начину спољашње модификације код матерњих говорника српског у нашем истраживању. Што се тиче умиривача, у нашем корпусу на енглеском језику има их мало, свега 12, и они су реализовани различитим стратегијама. Половина од њих (6) реализована је стратегијом минимизације грешке, која би истовремено била и доминантна стратегија Аустралијанаца у корпусу Нгујен (2005:173) са 75,2%. Од осталих стратегија које смо поменули у вези са умиривачима на енглеском језику у нашем корпусу, стратегије извињења и умањења сопственог знања, које смо ми тумачили преко теорије учтивости Браунове и Левиносона и Личове Максиме скромности, јављале су се и у корпусу вијетнамских испитаника Нгујен, иако у малом проценту (4 односно 5%).

3.3.1.3 Унутрашња модификација у корпусу критика на енглеском и српском језику

3.3.1.3.1 Ублаживачи илокуционе силе

Синтаксичко ублажавање илокуционе силе

Табела 7. Упоредни приказ синтаксичких средстава за ублажавање илокуционе силе у корпусу критика ранжираних опадајуће према броју примера

Корпус на енглеском језику	Корпус на српском језику
модали (сви укупно)	модали
негација	негација
упитни облици	потенцијал
кондиционали	условне реченице
аспект (1 пример)	упитни облици

У корпусу на оба језика примећујемо тенденцију да модали и негација буду доминантни облици синтаксичког ублажавања илокуционе силе. У корпусу на енглеском облици са глаголом

WOULD+ V-inf, који би били еквивалентни потенцијалу, су по фреквенцији били у рангу упитних облика, што значи да је синтаксичко ублажавање илокуционе силе постизано мање-више истим средствима у оба корпуса, с тим што је у корпусу на српском било мање употребе питања као синтаксичких модификатора. У односу на матерње говорнике енглеског језика у истраживању Нгујен (2005), једна од великих разлика у нашем корпусу на енглеском језику је избегавање аспекатске модификације илокуционе силе, која је нормална и честа у употреби говорника енглеског као матерњег језика (58,6% примера од свих синтаксичких модификатора у корпусу Нгујен (Nguyen, 2005: 174)).

Лексичко ублажавање илокуционе силе

Од омекшивача у корпусу на енглеском језику најфреквентније су варијанте *a little bit*, што би било еквивалентно нашем прилогу МАЛО. У корпусу на српском језику, далеко најфреквентнији омекшивач је управо (ПО)МАЛО. У корпусу матерњих говорника у истраживању Нгујен, *a little bit* је тек на трећем месту по броју примера, после *Not very*, и *just* (Nguyen 2005: 175). Што се тиче ограда, оне су слабо заступљене у оба корпуса, са 2 употребе у енглеском корпусу и 3 употребе у српском корпусу. Ово је још једна форма која је природна и фреквентна у употреби код матерњих говорника која је слабо заступљена у нашем корпусу критика. У корпусу матерњих говорника у истраживању Нгујен, ограде су биле заступљене са 11,5 % од свих модификатора, што је свакако много више него у нашем корпусу.

Реченични модификатори *maybe/perhaps* заступљени су скоро три и по пута више у корпусу критика на енглеском него на српском језику (72 према 21). У корпусу на енглеском језику забележени су и примери претеране употребе модификатора *maybe*, што смо повезали са малом фреквенцијом употребе глагола *might*, јер је забележен велики број примера заједничке употребе *maybe+could*, што је значењски еквивалент том глаголу за који постоји одговарајућа еквивалентна конструкција у српском (МОЖДА+МОЋИ). Наш је закључак стога био да је структура са *maybe+could* преузела један део домена реализација глагола *might* (забележен само 5 пута у корпусу критика). Што се тиче индикатора субјективности, у оба корпуса најзаступљенији је глагол МИСЛИТИ/*think*, док су остали глаголи заступљени са значајно мање примера. Епистемичких индикатора у корпусу на енглеском није било много, само 10, а у корпусу на српском забележена су само 2. Типографска модификација забележена је само једном у корпусу на енглеском, а у корпусу на српском је није било. Због природе корпуса није могуће правити поређења са корпусом Нгујен (Nguyen 2005) у погледу ове врсте модификације.

3.3.1.3.2 Појачавање илокуционе силе

Синтаксички појачивачи илокуционе силе

Као што смо већ навели у опису корпуса на енглеском, емфатичне структуре са *What/It/The only thing...that (cleft sentences)* биле су заступљене само у формули *The thing ...that*, са 10 примера, а структуре са DO само са 2 примера. У корпусу на српском примера еквивалентних конструкција са ЈЕДИНИ/ЈЕДИНО било је 6, а забележена је и употреба заменица (СЕБЕ/САМА и НИШТА) у функцији појачавања илокуционе силе.

Лексички појачивачи илокуционе силе

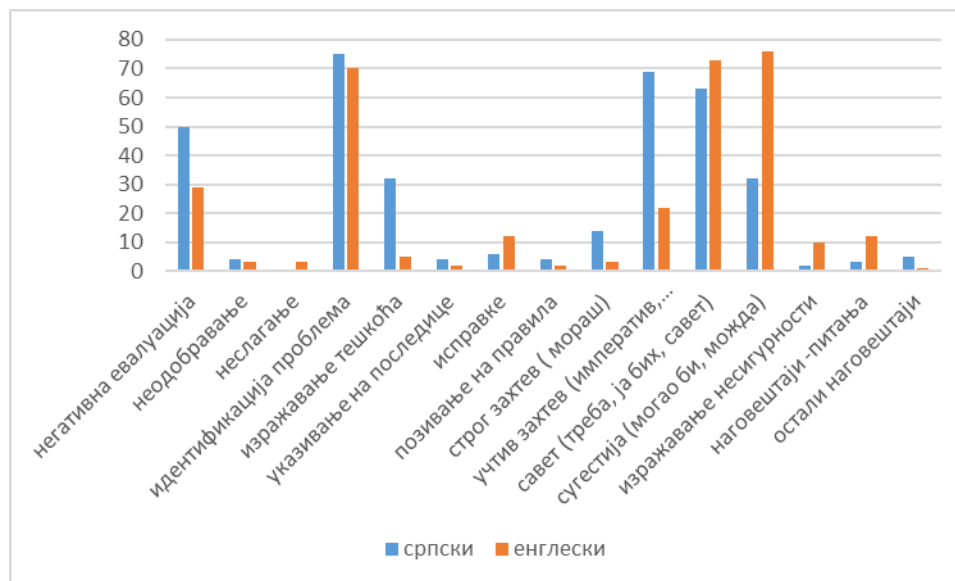
У корпусу на енглеском језику начин појачавања илокуционе силе помоћу придевских и прилошких интензификатора је такође слабо заступљен, са мање од 10 примера по забележеној структури, где је најбројнија *too+ADJ* са 8 примера, а затим *a few* са 7 (од укупно 33, што би било 24% односно 21%). У корпусу критика на српском језику има више интензификатора ове врсте, те је на пример, само прилог БОЉЕ заступљен са 37 примера, НАЈБОЉЕ са 8, а (ПРЕ)ВИШЕ је

следећи најзаступљенији са 17 примера (од укупно 102). Ово показује извесну тенденцију да се критике на енглеском језику не појачавају, док у корпусу на српском такве тенденције нема, односно, критике на српском језику имају око 3 пута већу вероватноћу да буду појачане у односу на критике на енглеском језику.

3.3.1.4 Перспектива говорног чина у корпусу критике на енглеском и српском језику

У корпусу на енглеском језику најдоминантнија је перспектива према саставу (123), а затим према адресату (111) и на говорне чинове реализоване са те две перспективе отпада две трећине корпуса. Има мало неутралних говорних чинова (11) а пасив је заступљен само са 27 примера. Насупрот томе, у корпусу на српском бележимо апсолутни примат перспективе ка адресату, са 182 примера, док је перспектива ка саставу и елементима састава (еквивалент *it/they* перспективе забележена у 92 примера, што је дупло мање. У корпусу на српском има нешто више примера неутралне перспективе (31) него у енглеском, док је број примера пасива мање-више исти (28). Корпуси критика на оба језика су сразмерно сличне величине, те је оваква изразита тенденција перспективе ка адресату у корпусу на српском још очитија. Она је истовремено у складу и са резултатима анкете о вредносним ставовима из трећег дела нашег упитника за испитанике српског корпуса, где је резултат показао да испитаници више воле да им се директно саопште замерке на њихов рад.

Комуникационе стратегије у корпусу критика на енглеском и српском језику

Слика 33. Поређење стратегија у корпусу критика

На основу графичког приказа види се да постоји разлика између комуникационих стратегија у корпусу на енглеском и стратегија у корпусу на српском језику. Најчешће стратегије у корпусу на енглеском су конвенционално индиректне стратегије сугестија и савета, а од конвенционално директних стратегија, стратегија индентификације проблема, као и стратегија негативне евалуације. У корпусу на српском, најзаступљенија је стратегија идентификације проблема (конвенционално директна), захтев са императивом, као и стратегија савета од конвенционално индиректних. Сем овога, стратегија сугестије је готово дупло мање заступљена у српском него у енглеском делу корпуса, а евидентан је и велики пораст стратегије са МОРАШ, такозване стратегије строгог захтева, као и чешћа употреба стратегије негативне евалуације и стратегије изражавања тешкоћа. Поређења ради, најчешће три стратегије у корпусу матерњих

говорника енглеског Нгујен (Nguyen 2005) биле су идентификација проблема, неслагање (конвенционално директне стратегије), као и сугестија (конвенционално индиректна). Матерњи говорници су доследно избегавали стратегију строгог захтева (није забележен ниједан пример у корпусу). (Nguyen 2005: 165). Што се тиче стратегије савета, у корпусу матерњих говорника у истраживању Нгујен, забележена су само 2 примера са глаголом SHOULD, оба са инфинитивом перфекта (Nguyen 2005: 168-9). У нашем корпусу, то је друга најпродуктивнија форма у корпусу репрезентатива у служби критика, а прва у корпусу директива у служби критика, где је глагол са инфитивом презента. Слично томе, вијетнамски испитаници су такође јако често реализовали савете овом потоњом формом (85,2% свих савета) (Nguyen 2005: 165). Што се тиче стратегије неслагања, која је врло мало заступљена у нашем корпусу на енглеском, а није забележена у корпусу на српском језику, наши испитаници су углавном користили немодификовану форму, само са глаголом *I disagree/I don't agree*. То се разликује од реализација исте стратегије код матерњих говорника у истраживању Нгујен, који су обично користили језичке реализације које су биле модификоване, пре свега модалним глаголима као што је *would* (Nguyen 2005: 168).

3.3.2.1 Поређење корпуса похвала на енглеском и српском језику

3.3.2.2. Језичке форме похвала на енглеском и српском језику

Као и у првом делу упоредне анализе два корпуса, почећемо од анализе језичких форми.

Табела 8. Језичке форме за реализацију похвала (рангиране опадајући од најчешће)

Корпус на енглеском језику	Корпус на српском језику
NP/PRON+IS/ARE+ADJ	(НИЈЕ)+ПРИДЕВ
ADJ+NP	СВИЂА/ДОПАДА СЕ
I LIKE/LOVE	ГЛАГОЛ+ПРИЛОГ
PRON/NP+DO+V-inf+ADV	ДОБРО УРАЂЕНО (ГЛАГОЛ БЕЗ ПРИЛОГА)
PRON/NP+DO+V-inf	ФОРМУЛЕ (Браво, Свака част)
PRON/NP+HAVE	
FORMULAS (Well done, keep up the good work)	

Примећујемо да се похвале у оба корпуса реализују на сличан начин, једина разлика је што у корпусу похвала на српском језику није забележен пример конструкција са глаголом ИМАТИ, о чему смо већ дискутовали у одељку о похвалама на српском језику. Ово може бити условљено и природом корпуса, где се питања односе на састав колеге студента, који се вероватно много мање доживљава као имовина. Такође постоје језичке форме које су сасвим прихватљиве алтернативе конструкцијама са глаголом ИМАТИ, што смо већ помињали. То што су реализације говорних чиновна похвале путем придева или глагола СВИЂАТИ/ДОПАДАТИ СЕ односно LIKE/LOVE рангиране као најбројније су истовремено у складу са налазима ранијих истраживача о комплиментима у енглеском и српском језику (Manes & Wolfson 1981, Wolfson 1981, 1983, Placencia&Lower, 2017; Марковић, 2019).

3.3.2.3 Спољашња модификација у корпусу похвала на енглеском и српском језику

Због природе корпуса на енглеском, где су коментари на саставе били упућени конкретној особи, скретачи пажње су постојали за сваки коментар, и њих смо већ обрађивали у анализи корпуса критика на енглеском. Што се тиче похвала на српском језику, имали смо мали број забележених случајева скретача пажње, од којих је један био вокатив личног имена („Милице“) који је испитаник измислио за потребе одговора на питање, два колоквијална вокатива („бато,

brate”), као и три узвика која се могу условно сматрати скретачима пажње. Што се тиче приремача, у корпусу на енглеском језику забележен је један прави и неколико условних приремача, који се налазе између експликатора и приремача или су емфатичне структуре са ефектом приремача (још 14). У корпусу на српском језику приремачи нису забележени.

Што се тиче експликатора, у корпусу на енглеском забележено је 28 примера. У корпусу на српском језику такође нашли смо само 9 примера, од који 4 могу бити схваћени и као помоћни чинови експликатори и као главни говорни чинови репрезентативи јер су у овом делу корпуса забележени вишеструки говорни чинови (у нашој номенклатури чинови којима је тешко одредити језгро, то јест да ли постоји један главни чин са помоћним чиновима или више главних). У сваком случају можемо рећи да експликација није много бројчано заступљена у похвалама ни на енглеском ни на српском језику, у односу на фреквенцију експликације у критикама, али је и даље најзаступљенији начин спољашње модификације. Због природе корпуса похвала, нисмо нашли примере умиривача или заслађивача у корпусу.

3.3.2.4 Унутрашња модификација илокуционе силе у корпусу похвала

Синтаксички ублаживачи илокуционе силе

Табела 9. Најчешћи синтаксички ублаживачи илокуционе силе (рангирани опадајуће од најчешћег)

Корпус на енглеском	Корпус на српском
Модални глаголи	Негација
Негација	Модални глаголи
Питања нису забележена	Потенцијал
Кондиционални нису забележени	Питања
Аспект/прошло време нису забележени	Условне реченице

Овде морамо напоменути да су фреквенције појављивања свих синтаксичких ублаживача заиста мале (у корпусу на енглеском 3 негације и 11 примера модала; у корпусу на српском 10 негација, 8 модала, 2 потенцијала (оба пута са модалним глаголом МОЋИ), и по један пример упитне или условне реченице). Ово нам указује на јасну тенденцију да се похвале не ублажавају, јер је ублажавање механизам својственији говорним чиновима критике.

Лексички ублаживачи илокуционе силе

Што се тиче омекшивача, у корпусу на енглеском забележено је 10 примера прилошких омекшивача, а у корпусу на српском језику само 3, од којих је један именица. Од осталих лексичких ублаживача илокуционе силе, у оба корпуса нађени су само индикатори субјективности, од којих је у оба корпуса похвала најфреквентнији глагол МИСЛИТИ/*think*. Примера реченичних модификатора и епистемичких индикатора није било у корпусу.

Појачивачи илокуционе силе

Синтаксички појачивачи

Од емфатичних конструкција у корпусу на енглеском језику, најбројније су биле конструкције са *The thing that...* са 5 од 12 реализација, *What* са 3, и *DO* са 4. У корпусу на српском језику забележили смо један пример реда речи који је у функцији појачавања илокуционе силе. Што се тиче појачивача илокуционе силе, можемо закључити да се појачавање илокуционе силе у корпусу похвала не врши синтаксичким путем.

Лексички појачивачи илокуционе силе

Придевски и прилошки интензификатори

Што се тиче три најчешћа прилошка интензификатора у корпусу на енглеском језику, прва три по броју примера су *very* (63 од 226 примера, то јест 27,8%), *really* (44 примера или 19,4%), *quite* (18 примера или 7,9%), које су одговорне за 55,1% од укупних реализација у корпусу. Што се тиче модификације придевима забележено је 130 примера у корпусу, великим делом због тенденције ка елиптичности онлајн дела корпуса и велике фреквенције језичких форми ADJ+NP. Најзаступљенији придеви су *good* (27 примера), *excellent* (17 примера), *strong* (10 примера), *great* (8 примера). Прилошка и придевска модификација у корпусу на српском језику је далеко мање заступљена, што је и логично, с обзиром да је три пута мањи, и да у њему није забележена тенденција ка елиптичности, зато што је сакупљан другачијим методама.

Типографско истицање и појачивачи значења

У корпусу на енглеском језику забележен је само један пример типографског истицања у генерацији 2015-6, а 12 у генерацији 2016-7, у којој је забележено и 6 примера емотикона. У корпусу на српском језику, забележено је 2 помало неочекивана примера стратегије орализације текста која се иначе везује за интернет окружење. Оно што можемо да претпоставимо је да је можда по среди процес конвенционализације и генерализације стратегија орализација текста међу млађим генерацијама матерњих говорника, али нисмо у могућности да донесемо чврст закључак због малог броја примера појављивања тих стратегија у корпусу.

3.3.2.5 Перспектива говорног чина похвала на енглеском и српском језику

У похвалама на енглеском језику заступљена је највише перспектива према саставу (треће лице једнине 35,7%), затим ка адресату (28,7%) и на трећем месту ка говорнику (19,2%). Примећено је да је употреба пасива знатно порасла (101 пример) у односу на број примера у корпусу критика (27 пример). Што се тиче корпуса на српском језику, такође је најбројнија оријентација ка саставу (39%), затим ка адресату (25,5%), и на трећем месту ка говорнику (22,7%). У корпусу на српском пасив је забележен само три пута, што представља велику разлику у односу на корпус критика, као и на корпус на енглеском. Неутрална перспектива није забележена у корпусу похвала. У корпусу похвала забележено је и појављивање солидарне перспективе (оријентација и ка говорнику и ка адресату), али у малом броју примера (1 на српском и 2 на енглеском језику). Оно што је посебно занимљиво код корпуса на енглеском језику је да је забележено 52 примера перспективе ка говорнику где се говори о саставу односно елементу састава (*your essay, your topic sentences*), док такви примери нису забележени у корпусу критика, где преовлађују облици *the essay, the arguments*. Наша претпоставка је да је можда у питању неки вид покушаја дистанцирања аутора критике од садржаја или чина критике, због тога што се набој критике смањује ако се уместо *your essay* напише *the essay*, то јест на неки начин се ублажава перлокуциони ефекат.

3.3.2.6 Комуникационе стратегије у говорним чиновима похвала на енглеском и српском језику

Табела 10. Стратегије у похвалама (рангиране опадајући од најчешће)

Корпус на енглеском језику	Корпус на српском језику
Позитивна евалуација	Позитивна евалуација
Добро урађено (глагол DO/HAVE са прилогом)	Добро урађено (глагол са прилогом)
Like/love	СВИЂАТИ/ДОПАДАТИ СЕ
Илустрација (глагол без прилога)	Формуле
Формуле	Охрабрење
Слагање	Илустрација (глагол без прилога)
Охрабрење	Слагање није забележено

Морамо напоменути да су корпуси диспаратни по величини (754 према 141) тако да је табеларан приказ на овај начин био и најпогоднији, због велике разлике у броју примера по стратегији. Напомињемо да је број примера друге и треће стратегије у корпусу на српском идентичан (30), као и број примера стратегија охрабрења и илустрације (по 6), док је број примера формула 7. Већ смо напоменули да овде постоји ефекат задатка, пошто је питање које је елицитовало највећи број похвала захтевало да се одговори на ситуацију када се испитаницима јако допада одређен елемент рада адресата. У корпусу на српском стога је тешко наћи чисте примере стратегије илустрације, то јест ситуације где се похвала илуструје тиме шта је адресат урадио што одговара ситуацији писања аргументативног есеја, без икакве прилошке или придевске модификације. Стратегија илустрације је истовремено и неконвенционално индиректна стратегија, док би стратегија слагања, која уопште није забележена у корпусу на српском језику, представљала конвенционално индиректну стратегију. Недостатак ове стратегије такође вероватно потиче од ефекта задатка, пошто су сва питања у упитнику конципирана тако да се хвали или критикује одређен конкретан елемент састава, а не мишљење колеге/колегинице. Наша претпоставка је да би у усменом вршњачком оцењивању када се оцењује цео састав та стратегија била заступљенија, иако је и у корпусу на енглеском који је богат похвалама та стратегија мало заступљена, са само 11 примера.

4. Закључак

4.1 Дискусија резултата анализе

На основу резултата анализе корпуса на енглеском и на српском језику, у вези са хипотезама које смо поставили на почетку рада, можемо рећи следеће:

1. У корпусу на енглеском језику, у односу на показану разноврсност језичких средстава којима су показали да располажу у вршњачком оцењивању састава својих колега на платформи Мудл, као и на просечан ниво прецизности са којима су употребљавали језичке структуре које смо анализирали у корпусу, а у односу на дескрипторе које је Британски Савет развио на основу Заједничког европског оквира за стране језике (у прилогу), у већини наши испитаници задовољавају следеће захтеве за Ц1 ниво по питању функција: конструктивне критике, прецизног изражавања ставова, изражавања сигурности и сумње, употребе оградивања, и изражавања нијанси мишљења или сигурности у мишљење. (Critiquing and reviewing constructively; Expressing attitudes and feelings precisely; Expressing certainty, probability, doubt; Expressing opinions tentatively, hedging; Expressing shades of opinion and certainty). Што се тиче дескриптора за граматiku, вокабулар, и дискурс маркере, неки испитаници нису били прецизни у употреби следећих структура које се захтевају за прелазак са Б2 на Ц1 ниво: модали који се користе за закључивање и нагађање, нарочито са инфинитивном перфекта (Modals of deduction and speculation); што се тиче вокабулара неке групе показале су да имају непотпуну контролу над Ц1 захтевом да не употребљавају тзв. „лажне пријатеље” (Eliminating false friends). Било је неколико испитаника чији су коментари садржали грешке у компликованијим структурама са модалима, пар испитаника направило је и основне граматичке грешке (укупно мање од 5% испитаника), али у просеку можемо рећи да су сви испитаници макар на нивоу Б2 на основу анализе њихове писане језичке продукције, што значи да је ХИПОТЕЗА 1 (о очекиваном нивоу језичке продукције) доказана.

2. Што се ХИПОТЕЗЕ 2 о утицају матерњег језика студената на њихову језичку продукцију на енглеском језику, као и утицаја српског културног сценарија (ХИПОТЕЗА 4), можемо их посматрати заједно зато што је укупан ефекат утицаја Л1 и српске културе одступање од норме Л2 (*non-nativeness*). Што се тиче ефекта матерњег језика, он се огледа у томе што постоји преференца ка употребљавању форми које имају лако препознатљиве еквиваленте на српском језику (maybe+ could, Should+ V-inf), као и у повременим рогобатним директним преводима са српског и немогућности да се препознају лажни пријатељи као што је fluid – течан (што се не може рећи за састав). Такође постоје неке структуре које су много фреквентније у корпусу матерњих говорника Нгујен (Nguyen 2005) а којих нема у нашем корпусу на енглеском (аспекатска модификација, оградe, глагол *might*).

На основу резултата анализе корпуса на српском језику дошли смо да закључка да је српски културни сценарио директан, солидаран и великодушан у похвалама и саветима. Са друге стране, доминантна тенденција у корпусу је да се критика објасни пре него да се „заслади”, што је можда контрадикторно на први поглед, али у складу са тенденцијом да се буде директан у ситуацији давања повратних информација. У корпусу на српском примећен је сразмерно велики број стратегија са императивом и глаголом МОРАТИ (стратегија строгог захтева), што су стратегије које су матерњи говорници у корпусу Нгујен доследно избегавали да употребе, и било би опасно да се те стратегије некритички пренесу на студентску продукцију на енглеском језику. Без интервјуа не можемо бити сигурни ни да ли су наши испитаници свесни да употреба глагола

should са инфинитивом презента може бити потенцијално проблематична, посебно у случају тзв. нетраженог савета. Међутим, иако можемо рећи да смо доказали присутан утицај матерњег језика и културе у језичкој продукцији наших испитаника на енглеском, тај утицај није довео до употребе директнијих и потенцијално увредљивих форми и стратегија, и у овој конкретној ситуацији није довео наше испитанике до неуспеха у обављању задатка. Утицај културе Л1 највише је био видљив на тзв. проблематичним говорним чиновима који су се опирали класификацији по теорији говорних чинова и боље интерпретирали Личовом Максимом скромности или неким стратегијама теорије Браунове и Левинсона. То су биле углавном солидарне стратегије умањивања грешке колеге, нуђења помоћи или охрабрења, које су у складу са налазима у литератури у вези са колективистичким културама (јапанска, кинеска, блискоисточне културе). Стога можемо рећи да је утицај српског културног сценарија присутан али не и значајан у ситуацији вршњачког оцењивања. У том смислу, можемо рећи да смо доказали хипотезу 2 али не и 4. (Хипотеза 2: „Језичка реализација говорних чинова неће у свим аспектима одговарати еквивалентној продукцији матерњих говорника енглеског, те ће бити присутан утицај матерњег језика студената”; Хипотеза 4: „Прагматичка компетенција студената испитаника биће под неминовним утицајем културних норми српског језика, што ће се видети у реализацији говорних чинова као склоност ка већој директности у изражавању на енглеском језику”);

3. Што се тиче хипотезе 3 („Језичке реализације говорних чинова показиваће знаке утицаја медија комуникације, то јест неке типичне одлике комуникације преко компјутера, односно на интернету”) доказали смо присуство стратегија „орализације” текста према Јусу (Yus, 2011), које се пре свега огледа у елиптичности, интерпункцији и спелингу, као и присуству емотикона у корпусу 2016-7. Међутим, број примера у корпусу сувише је мали да бисмо могли да донесемо чврсте закључке о било каквом тренду, и за сада бисмо утицај медија окарактерисали као „емергентан феномен”. Оно што нас је изненадило је присуство истих стратегија у одговорима на питања у корпусу на српском, али пошто су у питању само 2 примера, ни ту не можемо донети чврсте закључке. Могуће је да ће се наставити тренд преношења стратегија комуникације из једног медија у други због све веће дигитализације младих генерација, али то би могла да буде тема неког будућег истраживања.

4.2. Закључне напомене

Можемо бити задовољни налазима нашег истраживања, јер они показују да су наши студенти испитаници који су радили на онлајн делу корпуса на одговарајућем нивоу знања, као и да утицај српског културног сценарија који је доказан у корпусу није био значајан за обављање њиховог задатка. Међутим и даље постоји чињеница да неке од њихових навика у језичкој продукцији могу довести до неспоразума у некој мање строго одређеној ситуацији. С обзиром да су у тренутку рада на корпусу испитаници били тек на првој години студија, где неки и даље тек савладавају форме чија употреба може бити проблематична (модали/ са инфинитивом перфекта), сигурно је да је нека интервенција потребна да се побољша њихово социо-прагматичко знање које ипак каска за чисто лингвистичким, али можда на некој старијој години студија. Са друге стране можемо бити задовољни што и поред очите разлике у културним сценаријима, није доказан већи утицај српског културног сценарија, а то се може делом приписати и добрим и експлицитним инструкцијама и вежбањем ситуације вршњачког оцењивања. Тим пре је од велике важности да и професори који раде на унапређењу знања наших студената буду пажљиви и како моделују језичке форме које желе да студенти усвоје као и норме учтивости које важе за

њих. Надаље, у одговорима на питања из упитника наши испитаници ипак показују шта мисле да би урадили и рекли у датој ситуацији, а што можда није оно што би се заиста догодило у реалној ситуацији вршњачког оцењивања, нити чак оно што су урадили у језичкој продукцији у нашем упитнику. У том смислу било би занимљиво упоредити вредносне ставове испитаника из трећег дела нашег упитника и њихову реалну језичку продукцију у одговорима на питања из другог дела, посебно по питању директности и начина критиковања. То би нажалост захтевало квантитативно истраживање које би излазило из оквира овог рада, тако да би то могла да буде препорука за неко будуће истраживање.

Литература

- Arndt, H., & Janney, R. 1985. Politeness Revisited: Cross-Modal Supportive Strategies. 281-300. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 23
- Ashwell, T. 2000. Patterns of teacher response to student writing in a multi-draft composition classroom: is content feedback followed by form feedback the best method? 227–257. *Journal of Second Language Writing* 9.3
- Austin, J. L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Bardovi-Hartlig, K. & Harford, S. 1992. Refining the DCT: Comparing Open Questionnaires and Dialogue Completion Tasks. 143-165 *Pragmatics and Language Learning Monograph Series*, Vol 4
- Beebe, L. M., and M. C. Cummings. 1996. Natural speech act data versus written questionnaire data: How data collection method affects speech act performance. 65–86. In *Speech acts across cultures: Challenges of communication in a second language*, ed. S. M. Gass and J. Neu, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Beebe & Takahashi 1993. Socio-linguistic Variation in Face Threatening Speech Acts. 199-218 In Eisenstein, M. *The Dynamic Interlanguage .Empirical Studies in Second Language Variation*. New York: Springer.
- Blum-Kulka, S. & Olshtain, E. 1984. Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns (CCSARP). *Applied Linguistics* 5 (3): 196-213.
- Blum-Kulka, S., House, J. & Kasper, eds. 1989. *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood, NJ: Ablex.
- British Council EQUALS Core Inventory for General English, 2011
- Brown, P. & Levinson, S. *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press
- Cao, S., Zhou, S., Luo, Y, Wang, T, Zhou, T & Xu, Y. 2022. A review of the ESL/EFL learners' gains from online peer feedback on English writing. *Frontiers in Psychology*. doi 10.3389/fpsyg.2022.1035803
- Chen, R. 2010. Pragmatics between East and West: Similar or different? 167- 187. In: Trosborg, A (ed.), *Pragmatics across Languages and Cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter
- Ciftci, H., and Kocoglu, Z. 2012. Effects of peer e-feedback on Turkish EFL students' linguistic details. 61–84. *J. Educ. Comput. Res.* 46, doi: 10.2190/EC.46.1.c
- Conrad, S. M. & L. Goldstein. 1999. Student revision after teacher written comments: Text, contexts and individuals. 147–180. *Journal of Second Language Writing* 8.2
- Crystal, D. 2001. *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culpeper, J, Driscoll, J & Hardacker, C. 2019. Notions of Politeness in Britain and North America. 177-200. In Ogiermann, E. & Garcés-Conejos Blitvich, P. *From Speech Acts to Lay Understandings of Politeness Multilingual and Multicultural Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edmondson, W. & House, J. 1981. *Let's Talk and Talk About It: An Interactional Grammar of English*. München: Urban & Schwarzenberg.
- Eelen, G. 2001. *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St. Jerome Publishing.

- Falchikov, N& Goldfich, J. 2000. Student Peer Assessment in Higher Education: A Meta-Analysis Comparing Peer and Teacher Marks. 287-322. *Review of Educational Research*, Vol. 70, No. 3
- Faerch, C., and G. Kasper. 1989. Interlanguage request modification. In Blum-Kulka et al., eds., 221–247. *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood, NJ: Ablex.
- Ferris, D. 1997. The influence of teacher commentary on student revision. 315–339. *TESOL Quarterly* 31.2
- Ferris, D. & J. Hedgcock .2005. *Teaching ESL composition: Purpose, process, and practice*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Goffman, E. 1956. *The Presentation of self in everyday life*. Edinburgh: University of Edinburgh Social Sciences Research Centre.
- Golato, A. 2002 German compliment responses. 547–571. *Journal of Pragmatics* 34(5)
- Goddard, C.& Wierzbicka, A. 2004. Cultural scripts: What are they and what are they good for? 153–166. *Intercultural Pragmatics* 1-2 (2004)
- Grice, H. P. 1957. Meaning. *Philosophical Review* 66: 277–288. Repr. in Grice, 1989, 213–233.
- Grice, H.P. 1989. *Studies in the way of words*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Gu, Y. 1990. Politeness phenomena in modern Chinese. 237–257. *Journal of Pragmatics* 3
- Haugh, Michael 2007 The discursive challenge to politeness research. 295-317 .*Journal of Politeness Research* 3 (2)
- Herbert, R. K. & Straight, S. 1989. Compliment Rejection versus Compliment-Avoidance: Listener-based Versus Speaker-based Pragmatic Strategies. 35-47. *Language and Communication*, 9 (1).
- Herring, S. 1996. *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cultural Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Herring, S, Steiner, D, Virtanen, T. 2013. *Pragmatics of Computer Mediated Communication*. Berlin: Boston. Walter de Gruyter.
- Herring, S. & Androutsopoulos, J. 2015. Computer-Mediated Discourse 2.0. 127-151 In Tannen, D, Hamilton, H& Schiffrin, D. *The Handbook of Discourse Analysis*. Wiley Blackwell.
- Hoffmann, C. R. and Bublitz, W. (eds.). (2017). *Pragmatics of Social Media*, 633–660. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Hofstede, G. *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Sage Publications, Beverly Hills, CA, 1980
- Holmes, J. 1988. Paying compliments: A sex-preferential positive politeness strategy. 445–465 .*Journal of Pragmatics* 12 (3)
- Holmes, J. 1995. *Women, men and politeness*. Harlow, UK: Longman.
- House, J& Kadar, D. *Cross Cultural Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- House, Juliane and Gabriele Kasper. 1981. Politeness markers in English and German. 157- 186. In: Florian Coulmas (ed.), *Conversational Routine: Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*. Berlin: Mouton de Gruyter,

- Hyland, F & Hyland, K. 2001. Sugaring the Pill: Praise and criticism in written feedback. 185 – 212. *Journal of Second Language Writing* 10.
- Hyland, K & Hyland F. 2006. Feedback on second language students' writing. State-of-the Art Article. <https://doi.org/10.1017/S0261444806003399> Published online by Cambridge University Press. Accessed 7 March, 2023.
- Hyland K. & F. Hyland. (eds.) 2006b. *Feedback in second language writing: Contexts and issues*. New York: Cambridge University Press.
- Hyland, K & Hyland, F. 2012. 'You could make this clearer': Teachers' advice on ESL academic writing. 53-71. In Limberg, H & Locher, M. *Advice in Discourse*. John Benjamins Publishing Company.
- Ide, S, 2005: How and why honorifics can signify dignity and elegance: The indexicality and reflexivity of linguistic rituals. 45-64 In Lakoff, R. & Ide, S. 2005. *Broadening the Horizons of Linguistic Politeness*. John Benjamins Publishing Company.
- Jacobs, G., A. Curtis, G. Braine & S. Huang. 1998. Feedback on student writing: Taking the middle path. 307–317. *Journal of Second Language Writing* 7.3
- Jaworski, Adam. 1995 "This is not an empty compliment!": Polish compliments and the expression of solidarity. 63–94. *International Journal of Applied Linguistics* 5(1)
- Kasper, G. & Blum-Kulka, S. (Eds.) *Interlanguage Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Keckes, I. 2014. *Intercultural Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Koutlaki, S. 2002. Offers and expressions of thanks as face enhancing acts: *tæ'arof* in Persian. 1733–1756. *Journal of Pragmatics* 34
- Lakoff, R. T. 1973. The logic of politeness; or, minding your Ps and Qs. 292–305. In *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society* 1973
- Lakoff, R. 1990. *Talking power: The politics of language in our lives*. Glasgow: HarperCollins
- Lakoff, R. & Ide, S. 2005. *Broadening the Horizons of Linguistic Politeness*. John Benjamins Publishing Company.
- Leech, G. 1983. *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- Leech, G. 2014. *The Pragmatics of Politeness*. Oxford: Oxford University Press
- Leki, I. 2006. 'You cannot ignore': Graduate L2 students' experience of and responses to written feedback practices within their disciplines. 266–285. In K. Hyland & F. Hyland (eds.), *Feedback in second language writing: Contexts and issues*. New York: Cambridge University Press.
- Leontiev, A. 1978. *Activity, Consciousness, and Personality*. Englewood Cliffs, NJ Prentice-Hall.
- Limberg, H & Locher, M. *Advice in Discourse*. John Benjamins Publishing Company.
- Locher, M. A., and R. J. Watts. 2008. Relational work and impoliteness: Negotiating norms of linguistic behavior. 77-99. In Bousfield and Locher, eds., *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter
- Long, M. & P. Porter (1985). Group work, interlanguage talk, and second language acquisition. 305–325. *TESOL Quarterly* 19.2

- Ma, Q. (2020). Examining the role of inter-group peer online feedback on wiki writing in an EAP context. *Comput. Assist. Lang. Learn.* 33, 197–216. doi: 10.1080/09588221.2018.1556703
- Maíz-Arévalo, C. & García-Gómez, A. 2013 “You look terrific!” Social evaluation and relationships in online compliments. 735–760. *Discourse Studies* 15
- Manes, J., and N. Wolfson. 1981. The compliment formula. In *Conversational routine: Explorations in standardized communication and pre-patterned Speech*, ed. Florian Coulmas, 115–132. The Hague: Mouton.
- Matsumoto, Y. 1988. Reexamination of the universality of face: Politeness phenomena in Japanese. 403-426. *Journal of Pragmatics* 12
- Mills, S. 2011. Discursive approaches to politeness and impoliteness. 19-58. In *Linguistic Politeness Research Group*, eds. *Discursive approaches to politeness*. De Gruyter Mouton
- Perović, S. 2009. Izvinjenja kao relativna univerzalija. 3-42 u *Jezik u akciji*. Podgorica: Žarko Radonjić, Igor Lakić
- Pham, H. T. P. 2020. Computer-mediated and face-to-face PF: Student feedback and revision in EFL writing. *Comput. Assist. Lang. Learn.* 1–37. doi: 10.1080/09588221.2020.1868530
- Placencia, M. E. & Lower, A. 2013. Your kids are stinking cute. Complimenting behavior on Facebook among family and friends. 617–646. *Intercultural Pragmatics*. 10.
- Placencia, M.E. Lower, A & Powell. 2016 Complimenting behaviour on Facebook: The case of compliment responses in American English. 339–365. *Pragmatics and Society* 7
- Placencia, M.E. & Lower, A. Compliments and Compliment Responses. y Hoffmann, C. R. and Bublitz, W. (eds.). (2017). *Pragmatics of Social Media*, 633–660. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
 2/22/2023 3:33 PM ca KOBSON – SERBIA
- Sifianou, M. 2001 “Oh, How appropriate!” Compliments and politeness. 391–430. In: Bayraktaroglu, A& Sifianou, M. (eds.), *Linguistic Politeness across Boundaries*. Jon Benjamins
- Searle, J. 1969. *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. 1975a. A Taxonomy of Illocutionary Acts. In K. Gunderson (ed.), 1975. *Language, Mind and Knowledge*. University of Minnesota Press.
- Searle, J. 1975b. Indirect speech acts. In Cole and Morgan, eds., 1975. *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. 59–82. New York: Academic Press.
- Seroussi, D, Sharon R, Peled, Y&Yaffe, Y. 2019. Reflections on peer feedback in disciplinary courses as a tool in pre-service teacher training. 655-671. *Cambridge Journal of Education* vol.49. no.5
- Sifianou, M. 1992. The use of diminutives in expressing politeness: Modern Greek versus English. 155–173. *Journal of Pragmatics* 17 (2)
- Soler, E, Jorda P, Martinez-Flor, A. 2005. Towards a Typology of Modifiers for the Speech Act of Requesting: A SocioPragmatic Approach. <https://www.researchgate.net/publication/28104569> Accessed 9 January 2023.
- Spencer-Oatey, H. 2000. ed. *Culturally speaking: Managing rapport through talk across cultures*. London and New York: Continuum.

- Takahashi, T. & Beebe, L. M. 1993. Cross-linguistic influence in the speech act of correction. In G. Kasper. & Blum-Kulka, S. (Eds.), *Interlanguage Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Terkourafi, M. 2005. Beyond the micro-level in politeness research. 237-263. *Journal of Politeness Research* 1 (2)
- Tracy, K., Van Dusen, D., & Robinson, S. (1987). Good and bad criticism: a descriptive analysis. *Journal of Communication* 37, 46-59.
- Trosborg, A. 2010. (ed.) *Pragmatics across Languages and Cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter
- Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Massachusetts: Harvard University Press
- Watts, Richard J. 2003. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wierzbicka, A. 1985. Different Cultures, Different Languages, Different Speech Acts. 145-178. *Journal of Pragmatics*, 9
- Wierzbicka, A. 2003 *Cross Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Walter de Gruyter.
- Wierzbicka, A. 2006. *English: Meaning and Culture*. Oxford University Press.
- Wolfson, N. 1981. Compliments in cross-cultural perspective. 117-124. *TESOL Quarterly*, 5(2),
- Wolfson, N. 1983. An empirically based analysis of complimenting in American English. y Wolfson N, & Judd, eds., 1983. *Sociolinguistics and language acquisition*. 82–95. Rowley: Newbury House
- Wolfson, N., and E. Judd, eds. 1983. *Sociolinguistics and language acquisition*. Rowley: Newbury House.
- Wolfson, N. 1986. Research methodology and the question of validity. 689-699. *TESOL Quarterly*, 20(4)
- Wajnryb, R. 1995. The perception of criticism: one trainee's experience. 54-68. *EA Journal* 13 (1)
- Wu, W., Huang, J, Han C, Zhan, J. 2022. Evaluating peer feedback as a reliable and valid complementary aid to teacher feedback in EFL writing classrooms: A feedback giver perspective. *Studies in Educational Evaluation*, Vol. 73
- Yang, M., R. Badger & Z. Yu .2006. A comparative study of peer and teacher feedback in a Chinese EFL writing class. 179–200. *Journal of Second Language Writing* 15.3
- Yao, M.& Ling, R. 2020. What is Computer-Mediated Communication? – An Introduction to the Special Issue. 4-8. *Journal of Computer-Mediated Communication*, Volume 25, Issue 1
- Yu, S&Lee, I. 2016. Peer feedback in second language writing (2005–2014). State-of-the Art-Article. 461–493. *Language Teaching* 49.4
- Yule, G. 1996. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Yus, F. 2011. *Cyberpragmatics: internet-mediated communication in context*. Amsterdam/New York: John Benjamins Publishing Company.
- Zemach, D,&Rumisek, L. 2005. *Academic writing from paragraph to essay*. Macmillan.

- Zhang, S. 1995. Reexamining the affective advantage of peer feedback in the ESL writing class. 209-222. *Journal of Second Language Writing*, Vol. 4
- Anđelković, J. 2022. Peer and Teacher Assessment of Academic Essay Writing: Procedure and Correspondence. 171-184. *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. Vol. 10, No 1
- Bugarski, R. 1991. *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Čorbić, I. 2020. Cultural Awareness 2.0. 355-368. *Bells 90 Proceedings*. Beograd: Filološki fakultet.
- Matić, J& Čorbić, I. 2008. Cultural Awareness of University Students of English: Background and Training. 763-781. In Rasulić, K & Trbojević Milošević I, eds. *ELLSSAC Proceedings*, Belgrade: Filološki fakultet
- Mrazović, P. & Vukadinović, Z. 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Mrazović, P. & Vukadinović, Z. 2009. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Panić Kavgić, O. 2014. *Jezički ispoljena učtivost pri slaganju i neslaganju sa sagovornikom: uporedna analiza engleskih, srpskih i prevedenih filmskih dijaloga*. Novi Sad: Filozofski fakultet. doktorska disertacija.
- Popović, J. 2017. *Strategije učtivosti u srpskom i engleskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet. doktorska disertacija
- Prčić, T. (2010). „Mali englesko-srpski rečnik pragmatičkih termina“. 399-415. U: V. Vasić (ur.). *Diskurs i diskursi*. Zbornik u čast Svenki Savić. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
- Prodanović, M. 2014. *Kontrastivna analiza sredstava za ublažavanje govornih činova koji ugrožavaju obraz sagovornika u engleskom i srpskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet. Doktorska disertacija
- Savić, S. 1993. *Diskurs analiza*. Novi sad: Filozofski fakultet
- Serl, Dž. 1991. *Govorni činovi – ogled iz filozofije jezika*. Beograd: Nolit
- Trbojević Milošević I. 2016. *Poruke neizrečenog: ključevi pragmatičke analize*. Beograd: Filološki fakultet
- Vasiljević, D.: Realizacija govornih činova u srpskim, ruskim i ukrajinskim predizbornim sloganima. *Komunikacija i kultura online*. Godina VI, broj 6, 2015.
- Векарић, Г. 2019. *Дискурс моћи у спорту: Комуникациони модели и стратегије у интеракцији тренер-спортиста*. Београд: Филолошки факултет, докторска дисертација
- Љубојевић, Д. 2016. Развој вештине академског писања на енглеском као страном језику помоћу алата за сарадничко учење и оцењивање. Београд: Филолошки факултет. докторска дисертација
- Марковић, С. 2019. О давању и примању комплимената у српском језику. *Х Филолог* 20.
- Милосављевић, Б. 2007. *Форме учтивости у српском језику*. Београд: Учитељски факултет. магистарски рад

Поповић, Љ. 2000. *Епистоларни дискурс украјинског и српског језика*. Монографија, књига 89. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.

Продовић, Б. & Продовић Милојковић, Б. 2018. ХОФСТЕДОВ МОДЕЛ НАЦИОНАЛНИХ ДИМЕНЗИЈА - са посебним освртом на вредносне димензије српске националне културе. 225-244. *Српска политичка мисао* број 1/2018. год. 25. vol. 59

Прилози

1) UPITNIK ZA PEER FEEDBACK

Pol: M Ž Godište: _____ Broj godina učenja engleskog: _____ Šifra: _____

Da li ste živeli na engleskom govornom području? DA NE Ako da, napisati gde: _____

Da li ste posetili neku zemlju engleskog govornog područja? DA NE

Ako da, koju i koliko dugo: _____

Koju od navedenih aktivnosti sprovodite redovno (bar jednom nedeljno):

A slušanje muzike na engleskom

B gledanje filmova ili serija na engleskom

C čitanje knjiga na engleskom

D čitanje vesti na internetu na engleskom

E čitanje drugih sadržaja na engleskom

F dopisivanje na društvenim mrežama na engleskom

(Možete zaokružiti više od jednog odgovora)

////////////////////////////////////

Zamislite da je domaći zadatak na kursu bio da napišete argumentativni esej i da ga donesete na čas u pisanoj formi. Nastavnik je dao zadatak da radite u parovima i pročitate rad svog kolege/koleginice, obraćajući pažnju na strukturu i jezik eseja prema instrukcijama datim na kursu i da date kolegi/koleginici neke korisne primedbe (peer feedback).

Primer: Primetili ste da je kolega/koleginica napisao/ napisala zaključnu rečenicu pasusa (concluding sentence) koja se kosi sa prvom rečenicom (topic sentence).

Kažete npr: „Što se tiče poslednje rečenice u ovom pasusu, kad je uporedimo sa prvom, ja bih rekla/ja bih rekao...”

Molim Vas da napišete šta biste rekli u sledećim situacijama:

(MOLIMO VAS DA ODGOVARATE NA SRPSKOM JEZIKU)

Situacija 1: Šta biste rekli kolegi/koleginici ako smatrate da rad nije dobro organizovan i da je bilo teško ispratiti njegove/njene ideje?

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....

Situacija 2: Šta biste rekli kolegi/koleginici ako smatrate da na nekim mestima nije svoje argumente potkrepio/ila relevantnim primerima ili dokazima, tako da deluju neubedljivo za čitaoce?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Situacija 3: Šta biste rekli kolegi/koleginici ako smatrate da je osnovna teza eseja u redu (thesis statement) ali da povremeno skreće sa teme kad obrazlaže svoj stav?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Situacija 4: Šta biste rekli kolegi/koleginici ako Vam se sviđaju primeri i argumenti koje je koristio/la, ali u radu nema dovoljno veznika (linking words) pa nije lepo povezan u celinu?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Situacija 5: Šta biste rekli kolegi/koleginici ako Vam se baš sviđa kako je napisao/la uvodnu rečenicu (topic sentence) prvog pasusa?

.....
.....

	B2	C1
Functions	<p>Critiquing and reviewing Describing experiences Describing feelings and emotions Describing hopes and plans Developing an argument Encouraging and inviting another speaker to continue, come in Expressing abstract ideas Expressing agreement and disagreement Expressing opinions Expressing reaction, e.g. indifference Interacting informally, reacting, expressing interest, sympathy, surprise etc. Opinion, justification Speculating Taking the initiative in interaction Synthesizing, evaluating, glossing info</p>	<p>Conceding a point Critiquing and reviewing constructively Defending a point of view persuasively Developing an argument systematically Emphasizing a point, feeling, issue Expressing attitudes and feelings precisely Expressing certainty, probability, doubt Expressing opinions tentatively, hedging Expressing reaction, e.g. indifference Expressing shades of opinion and certainty Responding to counterarguments Speculating and hypothesising about causes, consequences etc. Synthesizing, evaluating and glossing information</p>
Grammar	<p>Future continuous Future perfect Future perfect continuous Mixed conditionals Modals – can't have, needn't have Modals of deduction and speculation Narrative tenses Passives Past perfect Past perfect continuous Phrasal verbs, extended Relative clauses Reported speech Will and going to, for prediction Wish Would expressing habits, in the past</p>	<p>Futures (revision) Inversion with negative adverbials Mixed conditionals in past, present and future Modals in the past Narrative tenses for experience, incl. passive Passive forms, all Phrasal verbs, especially splitting Wish/if only regrets</p>
Discourse markers	<p>Connecting words expressing cause and effect, contrast etc.</p>	<p>Linking devices, logical markers Markers to structure and</p>

	<p>Discourse markers to structure formal speech</p> <p>Linkers: although, in spite of, despite</p> <p>Linkers: sequential – past time – subsequently</p>	<p>signpost formal and informal speech and writing</p>
Vocabulary	<p>Collocation</p> <p>Colloquial language</p>	<p>Approximating (vague language)</p> <p>Collocation</p> <p>Colloquial language</p> <p>Differentiated use of vocabulary</p> <p>Eliminating false friends</p> <p>Formal and informal registers</p> <p>Idiomatic expressions</p>

3) Типичан пример инструкција за писање аргументативних есеја и списак тема на које су писани састави у онлајн корпусу:

Генерација 2015-6

Digital communication is destroying the English language. Discuss both sides of the issue.

Using emoji in online communication is a sign of immaturity. Discuss both sides of the issue.

We should dub all programs in foreign languages. Discuss both sides of the issue.

People in the media should be fined for using incorrect language. Discuss both sides of the issue.

Elementary school prom is pointless. Discuss both sides of the issue.

Class attendance should be mandatory at universities. Discuss both sides of the issue.

Homework is a waste of time. Discuss both sides of the issue.

2016-7

We shouldn't be importing foreign holidays. Discuss both sides of the issue.

The results of American presidential elections were more predictable than people think. Discuss both sides of the issue.

Concealing emotions is better than showing them in today's world. Discuss both sides of the issue.

Class time should be limited to 45 minutes. Discuss both sides of the issue.

Class attendance should be mandatory at university. Discuss both sides of the issue.

Instructions for exam-style essays: Remember the plan and use only the lines marked with a *. You should write 240-260 words (essays longer or shorter than that will not be marked), paying special attention to organization and structure (topic sentences, paragraphing).

Circle the number in front of the topic you chose. Consider both sides of the issue, state your opinion and use clear arguments to defend it.

4) Стратегије ФТА Браунове и Левинсона (1987) из Векарић (2019: 28)

Директни чинови ФТА без омекивања	Директни чинови ФТА са омекивањем Позитивна учтивост	Директни чинови ФТА са омекивањем Негативна учтивост	Индиректни ФТА	Неизв. говор. чина
	<p>I Тражење заједничког контекста</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Примећивање и истицање саговорникових квалитета, интереса, потреба 2. Преувеличавање подршке и саосећање према саговорнику, одобравању његових поступака 3. Веће интересовање за саговорника 4. Употреба маркера припадности истој групи 5. Настојање да се сложите са саговорником 6. Избегавање неслагања 7. Успостављање /препостављање заједничког контекста, интереса 8. Употреба шала 	<p>I Директно извођење чина</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конвенционална индиректност 	<p>Наговештаји Асоцијације Пресупозиције Еуфемизми Хиперболе Таутологије Контрадикт. Метафоре Иронија Реторичка питања Двосмисл. Нејасност Генерализац. Елипса</p>	
	<p>II Без претпоставки и нагађања</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Непретпостављање саговорникове воље за сарадњом, постављање питања и оградавање. 	<p>II Без присиљавања саговорника да изврши чин</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Песимистички став према вољи саговорника за сарадњу 4. Смањење наметљивости 5. Исказивање поштовања 		
	<p>III Наглашавање кооперативног односа између говорника и саговорника</p> <ol style="list-style-type: none"> 9. Говорник зна и брине о потребама и жељама саговорника 10. Понуде и обећања 11. Оптимистички став према вољи саговорника за сарадњу 12. Укључивање и говорника и саговорника у активност 13. Давање разлога за свој став или испитивање разлога саговорника за његов/њен став 14. Успостављање реципрочног односа 	<p>IV Саопштавање говорникове жеље да се не намеће саговорнику</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Извињавање 7. Коришћење безличних језичких средстава за говорника и саговорника, избегавање употребе заменица „ја“ и „ти“ 8. Коришћење ФТА као општег правила 9. Номинализација 		
	<p>III Испуњавање саговорникових жеља</p> <ol style="list-style-type: none"> 15. Пружање разумевања, саосећања, поклона, сарадње саговорнику 	<p>V Задовољавање других саговорникових потреба подразумеваних у оквиру негативног образа</p> <ol style="list-style-type: none"> 10. Директно изрицање чина као да ће последицу сносити говорник а не саговорник. 		

БИОГРАФИЈА

Ивана Чорбић рођена је у Београду, 11. септембра 1971. године. Основну школу и гимназију завршила је у родном граду и 1990. уписала студије Англистике на Филолошком факултету у Београду. Студије је завршила 1995. године и одмах почела да ради, прво у приватној школи језика а затим и као преводац-спикер на Радију Југославија, после чега се децембра 2000. године запошљава на Филолошком Факултету Београдског Универзитета као лектор за научну област англистика, предмет Савремени енглески језик. Мастер студије завршила је 2009. године, а 2012. године боравила у САД као стипендиста JFDP програма. Од 2017. године је Виши лектор на Катедри за англистику, а од 2019. један од инструктора EMI Teacher Training програма при Београдском Универзитету под покровитељством Темпус-а. Настава енглеског језика и питања проистекла из наставе представљају њену основну инспирацију за научно-истраживачки рад, а области од посебног интереса су примењена лингвистика и настава енглеског језика, компјутерски посредована комуникација, историја језика и англистичка прагматика.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора ИВАНА ЧОРБИЋ

Број досијеа 2017/30098

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

ГОВОРНИ ЧИНОВИ И КОМУНИКАЦИОНЕ СТРАТЕГИЈЕ СТУДЕНАТА АНГЛИСТИКЕ
ПРИЛИКОМ ВРШЊАКНОГ ОЦЕЊИВАЊА АРГУМЕНТАТИВНИХ ЕСЕЈА У КОМПЈУТЕРСКИ
ПОДРЖАНОЈ КОМУНИКАЦИЈИ

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, 2023

Ивана Чорбић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Ивана Чорџић

Број досијеа 2017/30098

Студијски програм Језик, књижевност, култура

Наслов рада ГОВОРНИ ЧИНОВИ И КОМУНИКАЦИОНЕ СТРАТЕГИЈЕ СТУДЕНАТА АНГЛИЈАНСКОГ ПОДРУКАНОГ КОМУНИКАЦИОНОГ АРГУМЕНТАТИВНИХ ЕСЕЈА У КОМПЈУТЕРСКИ

Ментор др ИВАНА ТРОЈАНОВИЋ МИЛАНОВИЋ

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, 2023

Ивана Чорџић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

ГОВОРНИ ЧИНОВИ И КОМУНИКАЦИОНЕ СТРАТЕГИЈЕ СТУДЕНАТА АНГЛИСКИХ ПРИДЖОМ
ВРХОВАНОГ СУДЕНИЦА АРГУМЕНТАТИВНИХ ЕСЕЈА У КОМПЈУТЕРСКИ ПОДРЖАНОМ
која је моје ауторско дело. КОМУНИКАЦИЈИ

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, 2023

Ивана Чордић